

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 119 leden, te weten:

Aarts, Alders, Van Baars, Beckers-de Bruijn, De Beer, Beinema, J. D. Blaauw, P. M. Blaauw, De Boer, De Boois, Borgman, Braams, Brouwer, Buikema, Van der Burg, Castricum, Cornelissen, Dales, G. C. van Dam, Dees, Dijkstal, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Engwirda, Ernsting, Van Es, Evenhuis, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Faber, Franssen, Frinking, Gerritse, Groenman, Gualthérie van Weezel, Haas-Berger, Van Heemskerck Pillis-Duvekot, Herfkens, Hermans, Hermes, Hermsen, Hummel, Van Iersel, Joekes, Jorritsma-Lebbink, Keja, Knol, De Kok, Konings, Van der Kooij, De Korte, Korthals, Kosto, Kraaijeveld-Wouters, Laning-Boersema, Lankhorst, Lansink, Lauxtermann, Leerling, Leijnse, Van der Linden, Linschoten, Lucassen-Stauttener, Mateman, Metz, Mik, Moor, Van Muiden, Niessen, Van Nieuwenhoven, Nijhuis, Nijland, Nijpels, Van Noord, Nypels, Van Ooijen, Oomen-Ruijten, Paulis, Poppe, De Pree, Rempt-Halmans de Jongh, Van Rey, Rienks, Van Rossum, Van der Sanden, Schartman, Scholten, Schutte, Van der Spek, Spieker, Stemerding, Stoffelen, Tazelaar, Terpstra, Tommel, Toussaint, Ter Veld, Veldhoen, Te Veldhuis, Vermeend, De Visser, Van der Vlies, Van Vlijmen, Voorhoeve, Vos, B. de Vries, K. G. de Vries, De Waart, Wagenaar, Wallage, Weijers, Weisglas, Wessel-Tuinstra, Willems, Wolters, Wöltgens, Worrell en Zijlstra,

en de heren Brinkman, minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, De Graaf, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en Van der Reijden, staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhandeling van de leden:

Van den Bergh, wegens verblijf buitenslands;

Ter Beek, wegens verblijf buitenslands, vanaf 14.00 uur en ook morgen;

Eshuis en Den Ouden-Dekkers, wegens ziekte;

Lucassen-Stauttener, Gerritse, Weisglas en Willems, alleen voor het begin van de vergadering.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van **hoofdstuk XVI (Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur) van de rijksbegroting voor het jaar 1985, voor wat betreft het deel Volksgezondheid (18 600-XVI)**.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Wöltgens** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Met lichte aarzeling en de daarbij behorende bescheidenheid treed ik hier hedenochtend op als debutant op een terrein waarop ik sta tegenover een staatssecretaris – tegen hem zal ik het hoofdzakelijk hebben, met excuses aan de minister die dat allemaal moet aanhoren, maar hopelijk raakt hij geboeid door het verhaal – die blijkens interviews heeft aangekondigd dat dit zijn eerste en laatste termijn wel eens zou kunnen zijn. Het is jammer dat hij zo snel afscheid neemt van de politiek, want over een hoofdpunt van zijn beleid, de herziening van het stelsel van verzekeringen tegen ziektekosten, kunnen wij dan niet uitgebreid met hem spreken. Er komen nog een aantal wetsontwerpen. Bij de behandeling daarvan zal er ongetwijfeld gelegenheid zijn om te spreken over zijn opus magnum. Ongetwijfeld zal dan mijn collega Ina Müller-van Ast weer spreken namens de grootste fractie in deze Kamer.

Ik heb overigens begrepen dat de opheffing van de vrijwillige verzekering en de bejaardenverzekering niet zal kunnen ingaan voor 1 juli 1985,

want conform de afspraak die het kabinet met de Kamer heeft gemaakt, zouden die wetsontwerpen ons al lang hebben moeten bereiken. Invoering per 1 januari 1985 is dus niet meer mogelijk. Ik neem tenminste aan dat de bewindslieden het ook zo zien.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Legt u verderop in uw betoog nog uit waarom u denkt dat het 1 juli wordt?

De heer **Wöltgens** (PvdA): Ik zal straks een kort oordeel geven over wat de staatssecretaris voorstelt. Als hij vindt dat het ook later kan, zijn wij hem daarvoor zeer dankbaar.

Mijnheer de Voorzitter! In onze ogen is de drietrapsraket die de staatssecretaris indertijd heeft aangekondigd langzaam maar zeker omgevormd tot de driestapsprocessie van Echternach. Blijkens een interview in Het Vrije Volk beschouwt de staatssecretaris dit toch nog steeds als een stap in de richting van een volksverzekering. Hij heeft dan in ieder geval niet de kortste weg gekozen, om het maar eens mild uit te drukken. Bij alle waardering die je kunt hebben voor het invoeren van de acceptatieplicht en het extern vereveningsstelsel, zijn de voorstellen toch moeilijk te beschouwen als de door iedereen als noodzakelijk beschouwde vereenvoudiging van de financieringsvormen in de volksgezondheid.

Integendeel, ze blijven praktisch even verbrokken als altijd. Die vereenvoudiging van financieringsvormen is naar ons gevoel nog steeds een belangrijke voorwaarde voor het beheersen van de kosten en voor een rechtvaardige verdeling van de lasten die met een dergelijke verzekering gemoeid zijn.

Met onze fractie is zeer wel te spreken over strategieën waarlangs een in de loop van de tijd volgens ons onontkoombare volksverzekering kan worden geëffectueerd. Het valt echter moeilijk in te zien dat zo'n geleidelijke aanpak moet starten met vergroting van het aandeel van de particuliere ziektekostenverzekeraars. Met bezuini-

gingen hebben de voorstellen overigens praktisch niets te maken. Het is puur een vorm van lastenverschuiving.

Als de hoge ambtenaren die destijds onder leiding van de directeur-generaal voor de rijksbegroting Le Blanc het zevende rapport van de studiegroep-begrotingsruimte hebben geschreven, hun criteria zouden toepassen op hetgeen in dit kader als ombuiging wordt aangemeld, zouden zij constateren dat het in dit geval puur gaat om een verschuiving van lasten en niet om een ombuiging. Statistisch gezien noemen wij het één alleen wat collectiever dan het ander. Voor de individuele burgers levert het praktisch geen voordeel op.

Tot zover de algemene punten. Nogmaals, ik denk dat we nog wel de gelegenheid zullen hebben om wat uitvoeriger van gedachten te wisselen met de staatssecretaris over dit belangrijke terrein.

Een tweede punt is de kwestie van de budgettering. De Partij van de Arbeid heeft zich in de afgelopen periode altijd achter de opzet gesteld die met de budgettering beoogd werd. Maar wij moeten ons goed realiseren, dat de ingevoerde en de nu voorgestelde budgettering in de intramurale sector eigenlijk altijd een vorm is van wat we een aantal jaren geleden in de openbare financiën een 'noodremprocedure' noemden. Die werd bij voorbeeld door het kabinet-Van Agt-I gehanteerd.

Het is een eerste en eigenlijk ook tamelijk primitieve manier om tot kostenbeheersing te komen. Het komt neer op een soort piep-systeem. Pas als het 'au-geroep' in de betreffende sector overdovend wordt, heeft het zin om na te gaan of er meer dan louter lucht uit de begrotingen wordt weggepompt. Tot op zekere hoogte heb ik begrip voor deze opvatting van de staatssecretaris. Ik kan er begrip voor opbrengen dat hij niet schrikt van de eerste de beste ketelmuziek die door de professionele belangenbehartigers, die met name in deze sector zo rijk vertegenwoordigd zijn, wordt geproduceerd. Geratel van stencilmachines is nog wel wat anders dan de koorzang van reële klachten.

Niettemin zou iemand met een fijnzinnig gehoor enig onderscheid in die ketelmuziek moeten aanbrengen. De pons-pons gewijze budgettaire korting van 2% – een bestuurlijk gezien toch moeilijk te verteren tussentijdse verdubbeling van de taakstelling voor de intramurale zorg – pakt natuurlijk heel anders uit

in de sector waarin langdurige verpleegkundige zorg voorop staat, zoals in zwakzinnigeninrichtingen, verpleegtehuizen, maar ook dagverblijven en gezinsvervangende tehuizen, dan bij intramurale instellingen waar de medische productie bloeit.

De eerste categorie die ik noemde dient dan ook nadrukkelijk te worden ontzien bij de extra budgetkortingen. De zin van budgettering is niet alleen het komen tot kostenbeheersing, maar ook het verkrijgen van een instrument om duidelijk politieke prioriteiten te stellen, niet alleen tussen de tweede en de eerste lijn, maar ook binnen de intramurale sector zelf. Ook daar kunnen prioriteiten worden gesteld aan de hand van indicaties van waar behoeftes bestaan en waar nog wel wat lucht zou kunnen worden weggepompt.

Ik heb de eer, de Kamer in dit verband een motie voor te leggen, waarin wordt gevraagd, het ontzien van zaken waaraan prioriteit wordt gegeven, voorop te stellen, budgettair neutraal gefinancierd door een wat zwaardere last te leggen op de instellingen voor intramurale zorg.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Wöltgens en Toussaint wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

van mening, dat de extra budgetkorting op de intramurale zorg meer beleidsmatig dient te worden ingevuld;

van mening, dat daarbij de budgetten van dagverblijven en gezinsvervangende tehuizen geheel niet gekort dienen te worden en de budgetten van zwakzinnigeninrichtingen en verpleeghuizen met slechts 1%;

van mening, dat hiervoor compensatie kan worden gevonden door de budgetkorting van algemene, categorale, academische en psychiatrische ziekenhuizen enigszins te verhogen;

verzoekt de regering, het FOGM zodanig te wijzigen dat de budgetkorting 1985 als volgt wordt vastgesteld:

algemene + categorale ziekenhuizen	196 mln.
academische ziekenhuizen	37
psychiatrische ziekenhuizen	46
zwakzinnigeninrichtingen	18
verpleeghuizen	29
dagverblijven en gvt's	0

overig

1

Totaal

327 mln.,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 65 (18 600-XVI).

De heer **Borgman** (CDA): Moet ik hieruit opmaken dat de heer Wöltgens vindt dat dit er nog wel bij kan, bij de extra kortingen in de intramurale sector, zoals de budgetkorting van 1%? Nu weer een korting van ca. 200 miljoen?

Vindt hij dat die er nog wel bij kan, bij de algemene ziekenhuizen?

De heer **Wöltgens** (PvdA): Ik weet niet goed, wat de heer Borgman met zijn vraag beoogt. Ik heb vernomen dat ook zijn fractie nogal wat bezwaar heeft tegen de wijze waarop met de instellingen voor zwakzinnigenzorg wordt omgegaan door deze extra budgettaire korting. Ik kan natuurlijk best met de heer Borgman spreken over het terugbrengen van de financiële taakstelling van de staatssecretaris op het gebied van de volksgezondheid. Als dat mogelijk is, graag. Een deal op dit punt is zo geregeld, lijkt me. Maar wij gingen ervan uit dat de regeringsfracties zich in ieder geval gebonden zouden achten aan de totale taakstelling, dus hebben wij geprobeerd om hiervoor een budgettair neutrale financiering te vinden.

De heer **Borgman** (CDA): Dat is geen antwoord op mijn vraag, maar er komt nog een tweede termijn.

De heer **Wöltgens** (PvdA): Dan wordt misschien de vraag anders gesteld, zodat ik wel kan antwoorden.

Het invoeren van het systeem van budgettering als zodanig – het gaat daarbij niet eens om de hoogte van het bedrag – heeft typische indirecte effecten. Degenen die te maken krijgen met budgettering stellen zich anticiperend op. Men wapent zich tegen toekomstige budgetkortingen door het kweken van spaarpotten en buffers, het liefst op terreinen waarop zij de minste weerstand te vrezen hebben. Het ligt dan voor de hand om geen nieuwe vacatures te vervullen, met tijdelijk personeel te werken, enz. Het bestaande personeel hoeft hiervan in eerste instantie geen last te hebben, maar dat gebeurt later wel via verhoogde werkbelasting. De werkgelegenheid echter wordt hiervan onmiddellijk de dupe.

Op die manier is het mogelijk de echte medische producenten te

Wöltgens

ontzien in de sectoren van intramurale zorg. Zo kunnen de gangmakers van de kostenexplosie doorgaan ten koste van het verplegend personeel. Mijn fractiegenoot Toussaint zal op het element van de budgettering in samenhang met het vrije ondernemerschap binnen de instellingen van intramurale zorg verder ingaan.

De protesten van de NZR tegen de extra budgetkortingen krijgen binnen die context een wat valse ondertoon. De intramurale instellingen zelf hebben ongeveer 4000 arbeidsplaatsen onbezet gelaten, die zij binnen de toegelaten ruimte hadden kunnen bezetten als gevolg van richtlijnverruiming en herbezetting in verband met de arbeidstijdverkorting. Dat geeft een merkwaardige bijklank aan deze papieren klachten.

De omvang van de onbenutte werkgelegenheid kon nog groter worden als de instellingen in het komend jaar de budgetverruiming uit hoofde van de anciënniteitseffecten krijgen gecompenseerd en de voorlopig overeengekomen arbeidstijdverkorting – 38 uur op 1 oktober 1985 – niet ten volle aanwenden. Dit betekent weer een verder achterblijven van de werkgelegenheid bij wat binnen de toegelaten begrotingen mogelijk is.

Het zou onzes inziens onaanvaardbaar zijn als de staatssecretaris werkloos zou toezien. Hij kan een voorbeeld nemen aan de bewindsman van Onderwijs en Wetenschappen, hoewel die niet in alle opzichten ons paradepaard is. Hij heeft op dit terrein blijk gegeven van eigen initiatief door een werkgelegenheidsplan voor zijn sector op te stellen.

Het minste wat wij van de bewindsman kunnen verwachten is:

a. dat hij zich inzet voor 100% herbezetting voor verpleegkundigen in het kader van het 38 uren-akkoord. Ik neem aan dat wij die toezegging onmiddellijk kunnen krijgen. Er valt iets te verdienen, minister, in dit debat;

b. dat hij zo snel mogelijk een standpunt bepaalt en uitwerking geeft aan het inservice-opleidingsplan van de drie betrokken vakorganisaties. Hiervan kunnen belangrijke werkgelegenheidseffecten uitgaan;

c. dat hij via een COTG-richtlijn verhindert, dat de compensatie voor het anciënniteitseffect en de beoogde herbezetting in feite geen werkgelegenheid realiseert, maar enkel en alleen wordt gebruikt als buffer binnen die budgetkortingen. Dit versmalt de beleidsruimte van de

instellingen binnen de budgettering aanzienlijk, omdat het een belangrijke post inzake de werkgelegenheid betreft. Omdat de zorg voor de patiënten een belangrijke doelstelling van dit kabinet moet zijn, lijkt mij dit meer dan gerechtvaardigd;

d. dat hij nagaat, of de te verwachten compensatie voor het anciënniteitseffect niet eerder en niet specifiekier dan nu via de MEV gebeurt, in de budgetten van de intramurale instellingen kan worden verwerkt.

Ik heb de eer, de Kamer een motie voor te leggen over de werkgelegenheid.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Wöltgens en Toussaint wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de ziekenhuizen door de huidige aanpak van de budgettering in de gelegenheid zijn de gelden die voor arbeidsplaatsen bestemd zijn daarvoor niet te benutten;

overwegende, dat in 1983 daardoor duizenden arbeidsplaatsen onbezet zijn gebleven;

verzoekt de regering, via een aanwijzing aan het COTG te bewerkstelligen dat de budgetverruiming vanwege arbeidstijdverkorting en anciënniteitseffect ook werkelijk aan arbeidsplaatsen worden besteed,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 66 (18 600-XVI).

Minister Brinkman: Doet, naar het oordeel van de heer Wöltgens en zijn fractie, het probleem zich alleen voor in de sector van de ziekenhuizen, of kan hij zich voorstellen dat dit probleem zich ook voordoet in andere roostergebonden instellingen?

De heer **Wöltgens** (PvdA): Ik kan mij voorstellen dat deze problematiek zich zelfs in het bedrijfsleven voordoet. Daarbij probeert men in eerste instantie niet met vaste krachten te werken, maar men probeert het op te vangen via de werktijdverdeling en verhoging van de werkbelasting. Ik kan mij dit zeer wel voorstellen. Dit is echter niet de zin van de zaak. Het gehele proces van arbeidstijdverkorting en verruiming van de richtlijnen, dat in de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden, had uitdrukkelijk tot

doel om de werkgelegenheid en de zorg voor de betrokken patiënten veilig te stellen.

Met alle begrip voor het feit dat die instellingen op deze manier op het systeem van budgettering hebben gereageerd zoals zij gereageerd hebben, moet je toch zeggen dat een belangrijke prioriteit van het beleid wordt verwaarloosd. Er ligt dus een ontstellend belangrijke taak voor de regering om die instellingen daarop te wijzen en ze ervan af te brengen. Eigenlijk help ik de regering een beetje door niet altijd te zeggen dat de regering de werkgelegenheid afbreekt. Ik wijs erop dat ook de eigen beleidsinspanning erop gericht moet zijn, niet onnodig werkgelegenheid verloren te laten gaan.

Minister Brinkman: Het was mij zeer wel opgevallen dat de heer Wöltgens buitengewoon behulpzaam is. Daarom vraag ik een verduidelijking. Moet ik nu uit zijn antwoord begrijpen, dat het probleem zich voornamelijk in de ziekenhuizen voordoet of zijn er naar zijn mening ook andere instellingen waar het probleem zich naar analogie voordoet?

De heer **Wöltgens** (PvdA): Heeft de minister zelf een sector op het oog? Het gehele maatschappelijke leven is zo breed, dat ik misschien wel een hele lange reeks zou kunnen noemen.

Minister Brinkman: Het verbaast mij daarom dat de heer Wöltgens zich beperkt tot de ziekenhuizen. In de discussie van de afgelopen weken en in de telexen is steeds gezegd, dat het probleem zich ook voordoet in de verpleeginrichtingen, de bejaardenoordelen, maar ook op andere terreinen.

De heer **Wöltgens** (PvdA): Zoals ook uit de motie, de context van de motie en het FOGM blijkt, doet dit probleem zich in de gehele intramurale sector voor. Als de minister dit bedoelde, kan ik hem daarin volgen. Ik dacht echter dat hij iets heel bijzonders bedoelde. Ik wist niet of ik mij dan op een buitengewoon glibberig pad begaf. En als debutant moet je toch uitkijken.

Mijnheer de Voorzitter! In de afgelopen periode heeft de Kamer op aandrang van de heer Lansink, die dit ongetwijfeld zal kunnen bevestigen, een verruiming bewerkstelligd van het bouwplafond met ruim f 500 miljoen, voor zover het gaat om rendabele vervangingsinvesteringen die uiteindelijk budgettairneutraal zijn. Ik heb gisteren nog gelegenheid gehad om daarover met de initiatiefnemer van gedachten te wisselen.

Wöltgens

Bijna geruisloos heeft de bewindsman de helft van deze ruimte onder het klassieke bouwplafond gebracht.

Waarom heeft hij die f 500 miljoen niet gewoon vrijgelaten en afgewacht hoe het zich zal ontwikkelen? Welke argumenten van Financiën, als dit een rol speelt, hebben daarbij de doorslag gegeven? Ik kan mij echt niet voorstellen dat deze belasting van de kapitaalmarkt plotseling de rente in Nederland met vele procenten doet stijgen. Misschien kan de staatssecretaris daarop een antwoord geven.

Tegelijkertijd kunnen wij constateren dat in 1983 een aanzienlijk bedrag beneden het plafond onbesteed is gebleven. Derhalve zal in 1985 en 1986 een deel van het exploitatiebedrag ook onbesteed blijven. Gezien de wachtlijsten, de tekorten bij gezinsvervangende tehuizen, dagverblijven en andere vormen van langdurige zorg is dit eigenlijk niet te accepteren. Daarom heb ik de eer u ook op dit gebied een motie voor te leggen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Wöltgens en Toussaint wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat in 1983 een aanzienlijk bedrag onder het bouwplafond onbesteed is gebleven;

overwegende, dat in 1985 en 1986 een deel onder het exploitatieplafond onbesteed zal blijven;

van oordeel, dat gezien de grote nood in verschillende sectoren van de zorg de beschikbare middelen in 1985 en 1986 volledig moeten worden ingezet;

verzoekt de regering, op korte termijn een voorstel aan de Kamer voor te leggen voor de besteding van deze gelden aan dagverblijven, gezinsvervangende tehuizen en andere vormen van langdurige zorg,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 67 (18 100-XVI).

De heer **Wöltgens** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het laatste punt dat ik wil bespreken, betreft de thuishulp. Op sterk aandringen van de Kamer is in het financiële overzicht van de gezondheidszorg in 1984 f 5 mln. uit

de intramurale zwakzinnigenzorg vrijgemaakt voor thuishulp, gezinsbegeleiding en begeleid wonen.

In een mondeling overleg op 3 november 1983 werd de staatssecretaris bijna kamerbreed ertoe gedwongen een aantal projecten voor gezinsbegeleiding en thuishulp over te nemen, die tot dan vooral door particuliere fondsen werden gesteund. Dat heeft hij ook toegezegd. Nu blijkt echter, dat deze f 5 mln. onbesteed is gebleven, mede door het feit dat de ambtelijke voorbereiding van de desbetreffende circulaire maar niet rond wil komen als gevolg van bureaucratische eisen over rechtspersonen en al dit soort zaken meer.

In die merkwaardige politieke cultuur waarover de staatssecretaris wel eens spreekt en die wij hier 'democratie' noemen, past de staatssecretaris op dit punt het boetekleed dat indertijd zijn minister ook zo fraai sierde.

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In de afgelopen jaren is er, aldus de staatssecretaris, in toenemende mate ongerustheid ontstaan over de groei in de vraag naar professionele zorgverlening en de daaraan gepaard gaande stijging van de kosten van de gezondheidszorg. Naar het oordeel van mijn fractie doet de staatssecretaris hiermee afbreuk aan de Structuurnota, die nu ruim 10 jaar geleden aan de Kamer werd voorgelegd. Daarin werd niet alleen vastgesteld, dat in Nederland zo goed als elders grote ongerustheid was ontstaan over de sterke stijging van de kosten van de gezondheidszorg, maar bovendien werd daarin aangegeven op welke wijze structurering zou moeten plaatsvinden om te bereiken dat de kwaliteit en de kosten van de gezondheidszorg beheersbaar zouden worden, hoe een proces zou worden ingezet van vermaatschappelijking van de gezondheidszorg, hoe de overgang van het verzekeringsstelsel naar een voorzieningenstelsel zou kunnen geschieden en hoe het model van een uitdijend heelal kon plaatsmaken voor een sector die met vele andere sectoren moet mee delen in de beperkte hoeveelheid nationale middelen. Waardoor deze sector wordt onderworpen aan de consequenties van de schaarste, prioriteiten moeten worden gesteld en de openeind-financiering heeft moeten plaatsmaken voor budgettering.

Het organisatorische kader voor die structurering, langs de lijnen van de

Structuurnota, is samen te vatten in de trefwoorden regionalisatie, echelonnering en democratisering. Die trefwoorden liggen sindsdien in de mond bestorven van al degenen die op de een of andere wijze met de gang van zaken in de gezondheidszorg te maken hebben. Maar de samenhangende wetgeving om die trefwoorden gestalte te geven, is tien jaar later voor operationele toepassing nauwelijks aanwezig, met alle zeer ernstige gevolgen van dien.

Terecht wijst de Nederlandse Vereniging van Ziekenfondsen evenals de commissie-Geelhoed dan ook op discrepanties tussen planningswetgeving en financieringswetgeving. Bovendien dreigt de Wet voorzieningen gezondheidszorg in het ongereede te geraken, voordat zij in gebruik is genomen. Op allerlei punten in de gezondheidszorg is grote verwarring ontstaan toen deze bewindslieden besloten de WVG op te zouten en een algemene zorgwet in te dienen. Die zorgwet is echter tot dusverre uitgebleven en daarmee hebben de bewindslieden van WVC een wel zeer grote verantwoordelijkheid op zich geladen.

De Wet tarieven gezondheidszorg, die als sluitstuk van de structurele wetgeving had moeten dienen, leidt in de verbasterde vorm zoals zij in 1981 door een kamermeerderheid werd aanvaard, tot spanningen. Bij de behandeling van het wetsontwerp WTG hebben wij destijds amendementen ingediend om te voorkomen, dat partijen die tariefovereenkomsten moeten sluiten behalve in de Kamers ook in het centraal orgaan zelve de dienst zouden uitmaken. Die amendementen zijn toen verworpen en de staatssecretaris draagt de verantwoordelijkheid voor het doelmatig functioneren van de WTG. Hij kan er dus niet mee volstaan te bekijken of de richtlijnen eenvoudig en globaal kunnen zijn zonder dat hij de structuur van de wet op dit punt wil aanpassen. Hij zal orde op zaken moeten stellen en zo nodig zal aanpassing van de wet natuurlijk zo gauw mogelijk moeten plaatsvinden.

Mijnheer de Voorzitter! Inmiddels bevinden wij ons in de jaren tachtig, die als uitloeiing van de economische crisis een aantal kolossale vraagstukken hebben gebracht. Tegelijkertijd worden ons nieuwe remedies aangeboden, die naar het oordeel van mijn fractie als heilloze vluchtweegen zijn te beschouwen en die wij daarom afwijzen.

Toussaint

Dat geldt voor een toepassing van het marktmechanisme, vanwege de machtspositie van de aanbieders; de ongelijkheid in inkomens tussen de hulpvragers; de onoverzichtelijkheid van de voorzieningen; de maatschappelijke kosten van vrije toetreding tot de markt van de aanbieders; het expansieve effect dat van zo'n vrije toetreding zal uitgaan en het op die manier belemmeren van een geïntegreerde en daarmee kwalitatief optimale zorg.

Wij verwerpen ook de politiek van privatisering, die dit kabinet wil volgen. Nieuwe eigen bijdragen – de heer Wöltgens heeft reeds daarop gewezen – verminderen de nationale lasten van ziekte- en gezondheidszorg niet. Die bewerkstelligen alleen dat die lasten worden afgewenteld ook op de mensen met de zwakste schouders, waardoor of wel hun portemonnaie, of wel de kwaliteit in de zin van de omvang van de zorg wordt aangetast en waardoor bovendien de beheersbaarheid in democratische zin wordt bemoeilijkt.

Wij staan nog steeds een structurering voor langs de lijnen van democratisering, decentralisatie en echelonering. Wat daarvoor echter wel nodig is – waar deze staatssecretaris keer op keer voor terugdeinst – is het aanpakken van de machtscircuits.

Het gros van de bestedingen in de gezondheidszorg vinden wij in de tweede lijn. De staatssecretaris komt tot een straffe budgettering voor de ziekenhuizen, maar de medisch specialisten kunnen hun gang blijven gaan. In het 'Generaal Akkoord' ligt een zonderling mengsel besloten, dat deskundigen niet onaardig 'open-eind-budgettering' noemen. Verleden jaar liet de staatssecretaris in het toenmalige FOG weten, dat hij de f 165 mln. die de specialisten toen nog steeds te veel verdienden, wilde gebruiken om instroom van jonge specialisten te financieren en tegelijkertijd zou die f 165 mln. moeten worden omgebogen door invoering van degressie en door tariefsverlagingen; dit alles bij een stabilisatie van de kosten vanaf 1984.

De door de instroom niet gerealiseerde ombuiging zou op de 'lat' worden geschreven – u weet, mijnheer de Voorzitter, dit kabinet onderhoudt met de LSV een LAT-relatie – en er zou worden onderhandeld over een model om dit alles te verwezenlijken, 'kan het zijn binnen deze kabinetsperiode'.

Ik heb vorig jaar mijn bezwaren uiteengezet tegen dit instromen op

kosten van de premiebetalers en tegen het stelsel van degressie – de staatssecretaris zal zich die discussie herinneren – waarin ik toen werd bijgevallen door de heer Lansink. Er is geen enkele waarborg dat aan de trendmatige groei in de omzet van de specialisten – kijk naar de blijvende stijging van het aantal verrichtingen – op deze wijze een eind zal komen. Hoe staat het overigens met het gat in de opbrengst van de vijf maanden te laat ingevoerde tariefsverlaging?

Er is op deze manier geen sprake van een inkomensbeheersing, ook niet van een kostenbeheersing. Dat bedreigt de budgetten van de ziekenhuizen. Voor het overige zal – aldus het Generaal Akkoord – het eind de lasten dragen; dat wil zeggen dat eind 1985 verder zal worden gepraat. Intussen blijft een structurele oplossing om de jonge afgestudeerden aan werk te helpen achterwege. De uitbuiting van AGIO's – met onbetaalde overuren – gaat gewoon door. Wij mogen wel vernemen dat zal worden onderzocht of de aanvangsinkomens van jonge mensen kunnen worden verlaagd, maar over een structurele verlaging van de inkomens van zittende specialisten vinden wij nergens een letter.

Voor medische specialisten zal, net als voor alle andere beoefenaren in de sector van de volksgezondheid, moeten gelden dat bij verdeling van de werkgelegenheid de inkomens – vanaf het genormeerde niveau dat bij een genormeerde werklust wordt verdiend – steeds pons-ponsgewijs omlaag zullen moeten. De wantoestanden in de wereld van de zo geheten perifere specialisten hebben hun uitstraling in de wereld van de academische ziekenhuizen. Ik zou de staatssecretaris in dit verband willen verwijzen naar de verse brochure van LAMDOA.

In het 'Generaal Akkoord' vinden wij niets over de invoering van dienstverband voor diezelfde medisch specialisten, hoewel een motie die ik daarover twee begrotingsjaren geleden indiende – en die was mede-ondertekend door de heren Lansink en Mik – met ruime meerderheid werd aanvaard en hoewel een rappelerende motie op soortgelijke wijze een parlementaire meerderheid mocht verwerven. In antwoord op vraag 331 laat de staatssecretaris nu weten, dat op dit punt nog niets is gebeurd.

Het zou toch al te dol worden, als ik de Kamer voor de derde maal om een dergelijke uitspraak vroeg. Ik leg de

Kamer daarom een motie van een andere soort voor, waarin de regering wordt verzocht te bewerkstelligen dat de budgetten voor de medisch specialisten worden geïntegreerd in de budgetten van de ziekenhuizen waarin zij werkzaam zijn. Dit komt erop neer dat de directies van de ziekenhuizen de aldaar werkzame medisch specialisten maandelijks een twaalfde van het voorlopig vastgestelde jaarlijkse norminkomen uitbetalen en de hiervoor benodigde bedragen bij de ziekenfondsen declareren.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Toussaint en Wöltgens wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

van oordeel, dat vooruitlopend op het realiseren van dienstverband voor medische specialisten, integratie van de budgetten van specialistische hulp in de ziekenhuisbudgetten, uit het oogpunt van beheersing van de bestedingen aan intramurale zorg, vereist is;

van oordeel, dat declaraties van medische specialisten slechts door tussenkomst van het ziekenhuis behoren te worden geïnd;

van oordeel, dat alleen op deze wijze de directies van de ziekenhuizen de beleidsinstrumenten ter beschikking krijgen die nodig zijn voor het beheren van een integraal ziekenhuisbudget;

verzoekt de regering, de budgetten voor de medische specialisten op te nemen in de budgetten van de ziekenhuizen waarin zij werkzaam zijn en de verdere noodzakelijke maatregelen te treffen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 68 (18600-XVI).

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Hiervoor moet de Ziekenfondswet worden aangepast. Ik denk aan het verstrekingbesluit en aan de verplichting van ziekenfondsen om overeenkomsten met medewerkers aan te gaan. Wellicht moeten er nog andere maatregelen worden genomen. Ik ga ervan uit dat als de Kamer deze motie aanvaardt, de staatssecretaris eraan gehouden is om alle daaruit voortvloeiende handelingen zo spoedig mogelijk in gang te zetten.

Toussaint

Ik wil evenals verleden jaar vooruitlopen op een volledige integratie van de praktijkkosten. Ik dien een motie in met betrekking tot een amendement dat ertoe strekt, de vergoeding van praktijkkosten van medisch specialisten te verlagen, ditmaal tot een gezamenlijk bedrag van 50 miljoen gulden.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Toussaint en Wöltgens wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat bij opnemings van de specialistenbudgetten in de ziekenhuisbudgetten een aparte vergoeding van praktijkkosten onnodig is;

van oordeel, dat in afwachting van de resultaten van het onderzoek naar de praktijkkosten en norminkomens van medische specialisten, van hen een bijdrage mag worden gevraagd;

verzoekt de regering, in de kadertabel voor 1985 de post 'specialistische hulp' te verlagen en de post 'collectieve preventieve zorg' te verhogen met f50 mln. en de daardoor noodzakelijke verdere wijzigingen in begroting en FOGM aan te brengen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 69 (18600-XVI).

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris had verleden jaar bezwaar tegen een dergelijk amendement omdat hij de opbrengst dacht te kunnen stoppen in een goodwill-fonds. Zo'n fonds is, blijkens het Generaal Akkoord, voorlopig van de baan. Ik had mij ook een andere bestemming van dat bedrag voorgesteld. Op de aanwending hiervan kom ik dadelijk nog terug. Wanneer verdwijnen nu eindelijk uit de COTG-richtlijnen de voor dienstverband belemmerende bepalingen?

Overeenkomstig de wens van de Kamer is een specialisme geriatrie ingesteld. De ontwikkeling tekent zich echter af dat specialisten en ook huisartsen zonder specifieke opleiding zogenoemde geriatrische werkzaamheden gaan verrichten, ten koste van de wel gespecialiseerden en ten koste van de opleidingen. Ik vraag hiervoor de aandacht van de staatssecretaris.

Als je de bestedingen aan geneesmiddelen probeert te beperken, moet je de prijsopbouw van medicijnen in je aandacht betrekken. Tijdens het mondeling overleg van 7 november jl. over het prijsbeleid inzake geneesmiddelen heb ik gewezen op drie manieren waardoor de prijzen van veel geneesmiddelen hoger uitkomen dan met inachtneming van redelijk te achten marges nodig zou zijn.

In de eerste plaats is er een boycot van parallel geïmporteerde specialité's.

In de tweede plaats staan artikelen die uit het patent zijn gelopen en die dus als generieke preparaten mogen worden aangeboden in de ziekenfondstaxen, volgens deskundigen dikwijls te boek voor prijzen die in geen verhouding staan tot de prijzen waartegen zij elders worden ingekocht.

Ik zwijg dan nog maar over de prijzen waartegen zij hier te lande, gelet op de produktiekosten, kunnen worden vervaardigd. In de derde plaats vindt de vaststelling van de zogenoemde basishoeveelheden in een aantal gevallen zodanig plaats, aldus deskundigen, dat apothekers via het 'goede koopmanschap' forse extra kortingen genieten die evenwel niet in de taxeprijzen tot uitdrukking komen. Volgens schattingen van deskundigen gaat het voor deze drie categorieën samen om zeer forse opbrengsten.

Staatssecretaris Van Zeil liet mij weten dat hij er nog niet uit is, op welke wijze wettelijk in de prijsvorming van geneesmiddelen kan worden ingegrepen. Ik heb begrepen dat deze staatssecretaris een onderzoek naar de structuur van de geneesmiddelenmarkt is begonnen.

Van de feitelijke prijsopbouw weten wij echter niets. Intussen zitten de heer Van der Reijden en anderen wel te broeden op mogelijkheden om de besteding aan geneesmiddelen langs andere wegen aan banden te leggen. Daarbij komt de eigen bijdrage – zie de VNZ – ook weer eens om de hoek kijken. Mijn fractie is van oordeel, dat van nieuwe of hogere eigen bijdragen voor geneesmiddelen geen sprake mag zijn voordat uit onderzoek is gebleken in hoeverre de huidige prijsvorming van geneesmiddelen ruimte voor prijsverlagingen bevat en voordat de resultaten van zo'n onderzoek aan de Kamer zijn voorgelegd. Een daartoe strekkende motie dien ik hierbij in.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Toussaint en Wöltgens wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat in een beleid gericht op beperking van de bestedingen aan geneesmiddelen de prijsvorming van geneesmiddelen mede aandacht verdient;

overwegende, dat een beleid gericht op een redelijke prijsvorming de voorkeur verdient boven de continuering en intensivering van de eigen-bijdrage-maatregel voor geneesmiddelen;

verzoekt de regering, een cijfermatig onderzoek in te stellen naar de prijsvorming van geneesmiddelen en een rapportage ter zake aan de Kamer over te leggen alvorens verdere voorstellen voor de eigen-bijdrage-maatregel voor geneesmiddelen aan de Staten-Generaal te zenden, en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 70 (18600-XVI).

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag de staatssecretaris verder, hoeveel geneesmiddelen sinds de afkondiging van het beleid farmaceutische hulp ziekenhuisverzekering van lijst I zijn afgevoerd en hoe en op welke gronden zoiets gebeurt.

De macht van de aanbieders moet worden ingeperkt, de positie van de hulpvragers moet daarentegen worden versterkt. Wij vinden het dan ook verontrustend dat in het ontwerp van de WGM een aantal dingen ontbreekt dat wel in de Wet voorzieningen gezondheidszorg was opgenomen.

Ik noem artikel 6, lid 2 en 3, over de criteria betreffende de rechtspositie en de democratisering, artikel 7, dat nu niet meer betrekking heeft op de rechten van de gebruiker en het verdwijnen van artikel 8, dat betrekking heeft op het stellen van regels bij een algemene maatregel van bestuur tot regelmatige toetsing van de kwaliteitseisen. In de memorie van toelichting bij dat ontwerp wordt verwezen naar allerlei wetgeving die nog in geen velden of wegen te zien is. Ik vraag de staatssecretaris, of dit slordigheid is of bewust beleid.

De patiëntenbeweging verricht baanbrekend werk en vecht voor inspraak en zeggenschap van de hulpvragers. Wij gaan daarom niet akkoord met de voorgestelde besnoeiing op het budget van het Landelijke Consumenten/Patiënten-Platform. Volgens staatssecretaris Van Zeil laat de countervailing power – de tegen-

Toussaint

kracht – van de zogeheten financiers in de gezondheidszorg, waartoe hij de ziekenfondsen rekent, te wensen over. Hij staat in dat oordeel niet alleen.

De echte financiers zijn natuurlijk de mensen die de premies moeten betalen. Die premiebetalers hebben in hun eigen ziekenfondsen echter maar al te vaak weinig of niets in te brengen. Ik nodig de staatssecretaris daarom uit, de Ziekenfondswet zodanig te wijzigen dat de raad van leden wettelijk als hoogste bestuurlijk lichaam in een ziekenfonds wordt voorgeschreven. Zo nodig, dien ik in tweede termijn op dit punt een motie in.

Verleden jaar heb ik uitvoerig aandacht gevraagd voor de dwingende noodzaak, de preventie in al haar verschijningsvormen zo sterk mogelijk te bevorderen. De staatssecretaris wekt de indruk dat ik toen voor dovemansoren heb gesproken. Ik sprak toen tot hem, net als nu. Aan de preventieve zorg dreigt verder te worden geknaagd, onder meer doordat de gemeenten financieel met de rug tegen de muur staan.

Ik stel daarom net als vorig jaar een ruimere financiële armslag voor ten behoeve van de opbouw van het landelijke net van basisgezondheidsdiensten. Ik voeg daaraan nu een soortgelijk voorstel toe ten behoeve van de jeugd tandzorg. Ons amendement tot overheveling van de gelden uit de post praktijkkosten van de medische specialisten strekt daartoe.

Mijn collega Worrell is al ingegaan op de zogenaamde financiële herschikking landelijke organisaties in de sfeer van welzijn in engere zin. Ik voeg daaraan toe, dat deze lineaire bezuinigingen op de volksgezondheid niet alleen aan de patiëntenorganisaties maar ook aan de preventie, de GVO en de eerstelijnszorg voorbij behoren te gaan. Wij zien echter niet in, waarom de Ziekenfondsraad niet behoort te delen in algemene bezuinigingsoveroperaties. En daartoe strekkend amendement heb ik reeds ingediend. Ik dien nu de daarbij behorende motie in.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Toussaint en Wöltgens wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

van oordeel, dat het secretariaat van de Ziekenfondsraad als onderdeel van

de overheidsbureaucratie ten behoeve van de volksgezondheid een aandeel moet leveren in de bezuinigingen;

van oordeel, dat een aantal landelijke organisaties dient te worden gespaard;

overwegende, dat deze bezuiniging op de Ziekenfondsraad via de rijksbijdrage AWBZ ten goede kan komen aan de rijksbegroting;

verzoekt de regering, in het FOGM de post «rijksbijdrage AWBZ» en «beleid, administratie en beheer» te verlagen met f 760 000,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 71 (18 600-XVI).

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Met vereende krachten is het de Kamer verleden jaar gelukt een toen geboekte bezuiniging op de post drempelvrije poliklinieken voor geslachtsziektebestrijding ongedaan te maken. Ik vraag de staatssecretaris mede te delen met hoeveel hij dit jaar op deze post wil bezuinigen. In tweede termijn zal ik zo nodig een amendement indienen ertoe strekkend een dergelijke bezuiniging alsnog ongedaan te maken.

Tevens verzoek ik de staatssecretaris te bevorderen dat basisgezondheidsdiensten de status verkrijgen van drempelvrije poliklinieken, zoals bij voorbeeld in Amsterdam het geval is. Dat behoeft niet veel extra's te kosten als wordt afgesproken dat belangstellende ziekenfondsleden hun ziekenfondskaart moeten tonen.

Tijdens een mondeling overleg over misleidende reclame op 25 september heb ik de aandacht van staatssecretaris Van Zeil gevraagd voor de kwalijke wijze waarop de reclamecode voor sigaretten en shag wordt uitgehold door toevoeging aan de code van een nieuw lid dat verbodsbepalingen buiten toepassing verklaart als de reclame-uiting betrekking heeft op sponsoring. Een soortgelijk uitzonderingsregime bestaat ook ten aanzien van reclame voor alcoholhoudende dranken. Op deze terreinen heeft ook deze staatssecretaris, die volksgezondheid en sport in zijn portefeuille heeft zitten en dat ook wil weten, een taak. Hij heeft de dure plicht, bij de Kamer zonder verder uitstel een wet tot beperking van het tabaksgebruik in te dienen. Hij moet het voortouw nemen in een interdepartementaal gecoördineerde bestrijding van het drankmisbruik.

De heer **Borgman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Op woensdag 7 november jongstleden vond een opvallend onopvallende gebeurtenis plaats, toen door vertegenwoordigers van de Nederlandse Bond van Reumapatiëntenverenigingen aan de vaste commissie voor volksgezondheid een rapport werd aangeboden met de titel: 'Reuma hebben'. Dit was opvallend onopvallend, omdat het rapport relatief weinig opzien baarde, terwijl het hierbij gaat om een volksziekte waaraan zo'n 400.000 mensen in meer of mindere mate lijden; mensen die ondanks de uitzichtloosheid van hun ziekte toch perspectief scheppen voor zichzelf en anderen.

Langs deze weg wordt aandacht gevraagd voor de dagelijks terugkerende problemen van reumapatiënten, de therapie met daarachter liggende de opleiding en het onderzoek, maar ook voor de maatschappelijke kosten en de extra kosten waarvoor de patiënt staat.

Dit alles krijgt over het algemeen te weinig aandacht. Hetgeen trouwens ook geldt voor andere veel voorkomende ziekten, zoals astma, epilepsie en sporiasis. Hoe kijkt de samenleving ertegen aan en wat doet de politiek ermee? Het lijkt allemaal niet zo spectaculair, want je gaat er immers niet aan dood. Met de aandacht voor andere volksziekten, zoals kanker en hart- en vaatandoeningen, is het bepaald beter gesteld. Ze zijn voortdurend in het nieuws, als ook in de aandacht van de politiek.

Ter zake zijn alles omvattende beleidsprogramma's voor een deel in ontwikkeling en voor een deel in uitvoering. Aan het belang daarvan doen wij uiteraard niets af, integendeel! De morbiditeit en de mortaliteit – met hun ingrijpende menselijke en maatschappelijke consequenties – vereisen dat de beleidsprogramma's gericht op bestrijding van deze ziekten onverminderd worden voortgezet en uitgebouwd.

Met alle aandacht voor gebeurtenissen en ontwikkelingen op deze terreinen van de geneeskunde, niet zelden gepaard gaande aan en veelal zelfs gestimuleerd door medisch-technologische meesterstukjes, mag ons zicht op alle ogenschijnlijk minder spectaculaire situaties binnen de gezondheidszorg niet verminderen. In dat licht vragen wij de regering, de Kamer in het komende jaar een beleidsbrief te zenden waarin wordt ingegaan op de knelpunten die in het

Borgman

genoemde rapport naar voren worden gebracht.

Voorts moet men vooral alert blijven op de door mij geduide, *ogenschijnlijk minder spectaculaire ontwikkelingen in de gezondheidszorg, zeker in relatie tot alles wat op de meer aandacht trekkende velden van de geneeskunde gebeurt, immers, wetenschappelijke, technologische en therapeutische ontwikkelingen in de geneeskunde zijn in veel gevallen toe te juichen, maar noodzaken in alle gevallen degenen die in en voor het volksgezondheidsbeleid verantwoordelijkheid dragen tot grote waakzaamheid in relatie tot vragen zoals: hoe ver mogen, hoe ver kunnen en hoe ver willen wij gaan?*

Ziende op de vraag hoe ver we mogen gaan, leeft bij ons de zorg of men zo langzamerhand bezig is om op het medisch wetenschappelijk veld een nieuwe toren van Babel op te richten. Als voorbeelden wijs ik hierbij op experimenten met transplantatie van voorshands dierlijk hersenweefsel, maar vooral ook op de in gang zijnde medische manipulatie met een geaborteerde vrucht of ander foetaal weefsel.

Voorts refereer ik in dit verband aan de waarschuwingen van de Britse medicus Sir John Peel inzake onder meer het medisch onderzoek waarbij hamstereitjes met succes bevrucht zijn met menselijk sperma. Het gaat er ons vanzelfsprekend niet om medisch wetenschappelijk onderzoek te blokkeren, maar wel om het nadrukkelijk te normeren. De Nederlandse regering dient daartoe naar ons oordeel stappen te ondernemen, met name ook in internationaal verband, en zodoende nu eens niet op sleeptouw te worden genomen, maar zelf het voortouw te grijpen.

De vraag hoever wij kunnen gaan, is naast een wetenschappelijk-technische ook een financiële, maar daarmee dan evenzeer een ethische vraag, immers, ook in de gezondheidszorg kan een gulden maar één keer worden uitgegeven, waarbij de klemmende vraag aan de orde is, hoe ver de top-klinische zorg voor enkelingen mag gaan ten koste van de noodzakelijke brede zorg voor velen. Het is schijnwinst van onze gezondheidszorg als wij wel harten, nieren en levers kunnen transplanteren, maar niet meer in staat zouden zijn adequate hulp en zorg te bieden aan groepen zoals hoogbejaarden en gehandicapten. De glans van de 'medische meesterstukjes en technologie'

verdwijnt nagenoeg geheel bij de wetenschap, dat als een en ander niet kan worden ingepast in een gereconstrueerd en daarmee beheersbaar gemaakt bestel, de financiering van deze hoogstaande 'cure' regelrecht ten koste gaat van de zo noodzakelijke 'care', met alle consequenties van dien.

De vraag ten slotte hoever wij willen gaan, is daarom zo moeilijk te beantwoorden, omdat wij in individuele gevallen veelal desnoods ons hele hebben en houden voor onze gezondheid over hebben, maar dat dat op zichzelf geen richtlijn is en kan zijn ter zake van de vraag hoeveel wij als samenleving macro gezien aan gezondheidszorg kunnen en willen besteden. Die vraag is in de samenleving vreemd genoeg nauwelijks in discussie, laat staan beantwoord en dat terwijl het toch om een zeer wezenlijke vraag gaat omdat gezondheidszorg weliswaar een grondrecht is, maar niet in die absolute zin dat er ook voor de samenleving als geheel geen grenzen aan zouden zijn; die grenzen zijn er wel degelijk, op alle fronten, en zullen, hoe moeilijk ook, moeten worden aangegeven, zowel aan de bovenzijde als aan de onderzijde. Ook de grenzen aan de onderkant zijn van belang, gelet op de nog immer voortgaande medicalisering en de daardoor gecreëerde schaarste en afhankelijkheid.

Over de problematiek van de grenzen van de zorg zullen wij, naar ik hoop, op niet al te lange termijn kunnen discussiëren en beslissingen kunnen nemen. De adviesaanvraag ter zake, die overigens helaas enkele jaren nadat wij erom vroegen uitgegaan is, was goed doordacht en terecht zeer uitgebreid. Vooruitlopend op de komende discussies over dit onderwerp wil ik namens mijn fractie ter zake van nieuwe medisch-technologische ontwikkelingen twee criteria nadrukkelijk weer naar voren halen, en wel, dat de invoering van nieuwe geavanceerde medische technologie geen automatisme mag zijn, maar eerst op effectiviteit dient te zijn beproefd. Een andere voorwaarde is dat deze dan ook in principe voor iedereen bereikbaar moet zijn.

De aandacht van de politiek ten aanzien van het terrein van de volksgezondheid lijkt in hoofdzaak te zijn gericht op het vraagstuk van *herstructurering en kostenbeheersing* en de daarvoor benodigde structuren en beleidsinstrumenten. Dan dreigt het gevaar dat het zicht vervaagt op wat er dagelijks op dat grote zorgveld

in dit land gebeurt: de kwaliteitsverbeteringen die ondanks beperkte middelen toch nog worden doorgevoerd; de talloze voorzieningen, middels welke dag en nacht hulp wordt geboden aan hen die dat behoeven, wat wij overigens willen uitbreiden; de grote inzet die door zovelen elke dag opnieuw weer wordt betracht, of dat nu is in grote ziekenhuizen of in kleine ziekenkamertjes in gewone huizen in de woonwijk, in verpleeghuizen, dagverblijven en zwakzinnigeninrichtingen, door professionele hulpverleners en vrijwilligers; dit alles is spectaculair in zijn eenvoud, van onschatbare waarde zonder dat het hier besproken wordt en zonder dat het nieuwswaarde heeft.

Alles wat hier ten opzichte van het volksgezondheidsbeleid gebeurt moet erop gericht zijn, de kwaliteit van de zorg minimaal te handhaven en waar mogelijk te verbeteren en het bestel zo in te richten, dat mensen worden toegerust tot het dragen van een eigen verantwoordelijkheid waar mogelijk en alle hulp kan worden geboden waar nodig; in medisch opzicht zorg op maat en in elk opzicht op *menselijke maat*.

Het is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid, het bestel nu zodanig te vernieuwen dat wij het ook voor de toekomst kunnen behouden en dat het altijd voor iedereen bereikbaar zal blijven op welk zorgniveau dan ook.

Ombuigingen in de volksgezondheidssector dienen aan de herstructurering van ons bestel dienstbaar te worden gemaakt. Het herstructureringsbeleid dient met het beleid gericht op de kostenbeheersing onlosmakelijk te zijn verbonden. Als ombuigingen niet gestructureerd en planmatig geschieden, zullen wij op korte termijn wel kosten bezuinigen, maar niet echt kosten beheersen, zullen wij op korte termijn wel uitgaven besnoeien, maar niet echt uitgaven sturen. Werkelijke en op termijn houdbare kostenbeperking moet uit kostenbeheersing voortkomen. Andersom kan het niet.

De herstructurering is ook nodig om financiële ruimte te scheppen aan de ondergrens ten behoeve van de thuiszorg en tot versterking van de eerstelijns, maar tevens om de mogelijkheid te creëren dat die hoogstaande medisch-technologische voorzieningen die reeds zijn ingevoerd en ingevoerd zullen worden, weliswaar onder strakke indicatiestelling, dan ook in principe voor iedereen bereikbaar zijn.

Borgman

Vanuit de beleidsdoelstelling van herstructurering en kostenbeheersing dienen in onderlinge samenhang beleidsmaatregelen te worden doorgevoerd, gericht op elk der drie hoekpunten van het vaker door ons geschetste driehoeksbeeld van vraag, aanbod en financiering. Die samenhang is een absolute voorwaarde. Ik verwijs naar de tirade die ik daaromtrent heb gehouden tijdens de behandeling van de nota 'Volksgezondheid bij beperkte middelen'. De staatssecretaris zal het zich zeker herinneren. Langzamerhand wordt die samenhang ook in het regeringsbeleid, althans in de beleidsfilosofie, herkenbaar, maar in het feitelijke beleid toch nog onvoldoende zichtbaar. Ik kom hier straks nog op terug.

Net eerste FOGM verdient in meer dan een opzicht onze waardering. Het ontwikkelt zich nadrukkelijk in de door ons gewenste richting, zij het – zie blz. 7 – dat het nog geruime tijd zal duren tot het is uitgegroeid tot het door ons noodzakelijk geachte controle- en sturingsinstrument, mede ten behoeve van het parlement. Wij herhalen ons pleidooi om, indien mogelijk, bij de volgende begroting het Financieel Overzicht zo in te richten dat het naast rekening en verantwoording inzake het gevoerde beleid, ook een beleids-gedeelte bevat met een indicatief meerjarenplan en een meerjarenbudget. Zo wordt ook bij milieu- en wetenschapsbeleid gewerkt en dit moet mijns inziens ook bij volksgezondheid mogelijk zijn.

Bepaald verbaasd waren wij door de optimistische stelling in het overzicht dat de kostenbeheersing alsmede de sanering en structurering van het zorgterrein in 1986 goeddeels als afgerond zou kunnen worden beschouwd. Wij gaan er graag van uit dat in 1986 het beleid op alle fronten en in samenhang in gang zal zijn gezet en vruchten zal afwerpen. Ook dan en daarna zal onzes inziens echter nog veel bijsturen en intensiveren noodzakelijk zijn, niet in de vorm van nieuwe ombuigingstaakstellingen – spaar me! – maar wel als voortgezet, deels verder uit te werken structureel beleid, dat dan in zichzelf kostenbeheersend zal werken. Dat zal ook hard nodig zijn, willen wij inderdaad ondanks de bevolkingsgroei en met name de demografische ontwikkeling de volumegroei tot 1% per jaar beperkt houden.

Overigens stemmen wij er graag mee in, met waardering voor de bewindslieden, dat zowel aan het

herstructureringsfront als zeker ook ten aanzien van de kostenbeheersing al veel is bereikt. Het herstructureringsprogramma is echter nog lang niet voltooid. Wij beginnen pas.

Ik sprak reeds over onze benadering vanuit het driehoeksbeeld vraag, aanbod en financiering. Daarnaast hameren wij reeds jaren, als ware het een aambeeld, op een ander driehoeksbeeld van waaruit het heleid van herstructurering en kostenbeheersing benaderd dient te worden, namelijk dat van verschuiving van tweedelij naar eerstelij en van eerstelij naar zelfzorg en mantelzorg. Na de vele debatten die daaraan zijn gewijd c.q. door ons zijn benut om die beleidsfilosofie gericht op herstructurering en kostenbeheersing uit te dragen, en niet zonder succes, ga ik daar nu niet opnieuw uitgebreid op in, althans niet op de filosofie.

Het beleid, gericht op beïnvloeding van de vraagzijde is in ontwikkeling, waarbij te denken valt aan preventie, GVO, patiëntenbeleid, thuiszorg en ondersteuning van de eerstelij. Op deze onderwerpen, alsmede op de geestelijke gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening, zal mijn collega mevrouw Cornelissen ingaan.

Sprekend over de aanbodzijde, moet helaas worden vastgesteld dat een goed gestructureerd vestigingsbeleid nog steeds niet van de grond is gekomen. Graag vernemen wij tijdens dit debat van de regering hoe het nu staat met de invoering van de WVG, de voorbereidingen van de WGM, met het oog op de invoering en het daarbij gedachte tijdspad, de samenhang tussen die wetten. Voorts constateren wij tot onze spijt dat ook op het beleidsterrein van de stelselherziening en de beroepskrachtenplanning niet de vorderingen worden gemaakt waarop wij hoopten. Op de beroepskrachtenplanning komen wij tijdens een reeds geplande UCV nog terug.

Versterking van de eerstelij is reeds sinds 1974 beleidsdoelstelling nummer één. Belijdenis en beleid lopen echter nog steeds niet op alle punten parallel en op sommige onderdelen is eerder van het tegendeel sprake. Zonder ook maar enige twijfel aan de goede politiek van ook deze bewindslieden zijn wij, doordat op een aantal cruciale onderdelen beleidsmaatregelen uitbleven, nog steeds aan het dweilen met de kraan open.

De afgelopen jaren werd de eerstelij weliswaar op onderdelen versterkt

– dit gebeurde heel nadrukkelijk – maar de tweedelij versterkte zichzelf nog meer. Door de explosieve ontwikkeling van de specialistische geneeskunde en door het uitblijven van effectieve stuurcorrecties, groeiden en groeiden de eerste- en tweedelij steeds verder uiteen. Bij de behandeling van de nota-eerstelijnszorg dit voorjaar, is door ons verheugd vastgesteld dat met de versterking van de eerstelij op zichzelf vorderingen zijn en worden gemaakt. Ook toen heb ik echter gewezen op de noodzaak, een aantal kernbeslissingen te nemen en met spoed in daadwerkelijk beleid om te zetten.

Ik doel daarbij op de volgende punten:

a. verbetering van de huisartsenopleiding en een verlenging tot minimaal twee jaar;

b. een gefaseerde verkleining van de huisartsenpraktijk tot een normpraktijk van 2000 patiënten;

c. een wijziging van de honoreringsstructuur door afschaffing van het huidige abonnementstarief en invoering van een inkomen dat is gesplitst in een basisdeel en een begrensd variabel deel, waarbij de hoogte van laatstgenoemd inkomensbestanddeel wordt bepaald door het aantal en de aard van de verrichtingen die de huisarts zelf uitvoert;

d. regelgeving voor het verkeer tussen huisarts en specialist, waardoor de huisarts zijn of haar patiënt ook binnen de tweedelij kan blijven volgen en doorverwijzingen binnen de tweedelij slechts na consultatie van de huisarts door de specialist kan geschieden.

Ten slotte dient het beleid met kracht te worden voortgezet, dat erop gericht is om rondom de vier kerndisciplines een goed toegeruste thuisgezondheidszorgorganisatie op te bouwen, hetgeen een versterking en daadwerkelijke beschikbaarheid van de eerstelijns discipline impliceert. Graag over dit alles het oordeel van de regering.

Mijnheer de Voorzitter! De ontwikkelingen van het volume van de specialistische verrichtingen vervult ons nog altijd met zorg. De kostenstijging van de specialistische hulp bedroeg over de laatste vijf jaar, gemiddeld ongeveer 8,5% per jaar, terwijl de honorariumkosten over die periode bovendien gemiddeld met ongeveer 5% per jaar zijn toegenomen. Gelet op deze ontwikkelingen zijn maatregelen onvermijdelijk. Onze praktische voorkeur – dus geen dogma – voor specialisten in dienst-

Borgman

verband is bekend. Hoe staat het overigens in dit verband met de uitvoering van onze motie waarin wordt gevraagd te komen tot een fondsvorming ten behoeve van de afkoop van goodwill-sommen?

Het is hoe dan ook noodzakelijk dat de specialisten aan de ziekenhuizen worden gekoppeld en onder de budgettering worden gebracht. Dit ook met het oog op een verantwoorde en effectieve budgettering van ziekenhuizen. Die budgettering is namelijk een van de betere herstructureringsmaatregelen en, uit het oogpunt van kostenbeheersing, ook een van de meest effectieve. Het budgetteringssysteem is, macro gezien, echter een leidsel.

Het mag nooit tot een wurgtouw voor de instellingen worden. Voorkomen dient te worden dat de instellingen, onder meer als gevolg van de stijging van de kosten van specialistische verrichtingen, klem komen te zitten tussen enerzijds door hen niet te beïnvloeden kostenstijgingen en anderzijds te lage budgetten. Om de budgettering verantwoord – zeker met het oog op de kwaliteit van de zorg – te kunnen uitvoeren, is het noodzakelijk dat instellingen daartoe over het benodigde instrumentarium beschikken. Dat vereist drie structurele maatregelen. Ik verwijs hierbij naar mijn motie op stuk nr. 18 108, nr. 10.

Ten eerste moet de invoering van protocollaire geneeskunde gekoppeld worden aan intercollegiale toetsing, hetgeen ook uit een oogpunt van gerichte verantwoorde medische besluitvorming zeer gewenst is. Het is toch te gek dat nog langer de situatie blijft voortbestaan dat bij voorbeeld een patiënt in ziekenhuis A vijf dagen, soms zelfs korter, wordt opgenomen voor een blindedarm, terwijl een volstrekt vergelijkbare patiënt in ziekenhuis B tien dagen of meer, à raison van f 400 of meer per dag, wordt verpleegd.

De heer **Toussaint** (PvdA): Ik heb zojuist een motie ingediend waarin wordt gesteld dat er een integratie moet plaatsvinden van de budgetten voor specialistische hulp in de ziekenhuisbudgetten. Mag ik uit de uiteenzetting van de heer Borgman begrijpen dat hij mijn motie krachtig zal steunen?

De heer **Borgman** (CDA): Wij zijn democraten, zowel naar buiten als naar binnen. Ik moet daarover dus eerst overleg voeren met mijn fractie.

Uit mijn tekst kan de heer Toussaint echter afleiden dat wij ongeveer in dezelfde lijn denken.

De heer **Toussaint** (PvdA): Dat klinkt zeer veelbelovend.

De heer **Borgman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Een tweede voorwaarde voor verantwoorde budgettering is, dat wordt geregeld dat ook de specialistenhonorering loopt via het ziekenhuisbudget, waarbij dan ook de eventuele huisartsenpraktijken bij deze honorering dienen te worden betrokken. Dat impliceert, dat het ziekenhuismanagement de patiënten-administratie van de specialist overneemt.

Een derde voorwaarde is, dat *verfijningen worden aangebracht* in het systeem van budgettering op basis van de aanbevelingen van de commissie-Bredero. Voorts dienen voorbereidingen te worden gestart om te komen tot regionale budgettering. Dit laatste is uiteraard in een in meer opzichten groter verband aan de orde dan het hiervoor besprokene.

Wijzigingen in het budgetteringssysteem dienen in goed overleg met onder meer de Nationale Ziekenhuisraad te worden voorbereid en in principe niet eerder te worden ingevoerd dan per 1 januari 1987 om te voorkomen dat het in gang zijnde budgetteringsbeleid binnen de instellingen zou worden gefrustreerd. Dat zou toch al kunnen gebeuren door de door te voeren extra budgetkorting voor de intra- en semimurale instellingen, welke voor 1985 200 mln. bedraagt. Hoewel wij alle begrip hebben voor de moeilijke positie van de staatssecretaris in dezen, kunnen wij deze korting slechts met grote moeite accepteren, mede gelet op het hiervoor gestelde met betrekking tot het gebrek aan instrumentarium, maar vooral ook om een tweetal andere, hierna volgende redenen.

In de eerste plaats is er het zogenaamde Generaal Akkoord, waarvan wij de haalbaarheid van de daarin voorziene kostenneutraliteit ten zeerste betwijfelen.

Gevreesd moet worden, dat er wel degelijk volume-consequenties aan vast zullen zitten, waardoor als gevolg van de extra diagnostiek en het extra personeelsbeslag de ziekenhuisbudgetten onder nog zwaardere druk komen te staan. Dit staat dan nog los van het voor ons moeilijk verteerbare punt, dat door dit akkoord de f 165 mln. aan ombuigingen bij de specialisten niet wordt ingezet voor de neutralisering van de autonome kostenstijgingen

daar – zoals in het Financieel overzicht 1984 nog stond – maar voor de instroom van jonge specialisten. Het betreft hier een groep, waarvan de problemen – die overigens een veel breder terrein beslaan – om een echte oplossing schreeuwen. De staatssecretaris zal dat erkennen.

De tweede omstandigheid die ons met grote zorg vervult, betreft de positie van de verpleegkundigen; het gaat hier om een van de zwaarste beroepen van het gehele veld. De instroom van verpleegkundigen is ver onder de raming gebleven; verleden jaar 5000 minder. De gevolgen daarvan worden zichtbaar, zowel bij de verpleegkundigen als ook bij de patiëntenzorg, en dit ondanks de grote en bewonderenswaardige inspanning die de verpleegkundigen leveren.

Sinds 1978 is het aantal paramedici met 15% en het aantal specialisten zelfs met 20% gestegen, terwijl het aantal verpleegkundigen in die periode stabiel is gebleven. Ondertussen is wel de werklust enorm toegenomen, onder meer door intensievere verpleging als gevolg van de kortere verpleegduur.

Bepaald schrijnend wordt de situatie in met name verpleeghuizen en zwakzinnigeninrichtingen. Hiervan kunnen vele voorbeelden worden genoemd. Mevrouw Cornelissen komt hierover nog te spreken. Uit gesprekken met mensen uit het verpleegtehuis in Raalte of De Horst in Emmen blijkt, dat men ernstig in de problemen zit. Elke budgetkorting moet uit het personeelsbudget komen, met alle gevolgen van dien. Zeventig procent van de kosten van die verpleegtehuizen betreft personeelslasten. Dit kan en mag zo niet langer doorgaan, noch ten aanzien van de verpleegkundigen, noch ten aanzien van de zorgbehoevenden.

Wij verlangen van de staatssecretaris garanties ter zake van een goede verpleegkundige zorg – zeker ter zake van de personeelssituatie in verpleegtehuizen en zwakzinnigeninrichtingen – en wij nodigen hem dan ook uit om eventueel in het gezelschap van de minister van Sociale Zaken en werkgelegenheid met de Nationale ziekenhuisraad in overleg te treden over arbeidstijdverkorting met herbezetting, waarvoor f 135 mln. is geraamd, alsook over de werkgelegenheidssituatie in de instellingen in het algemeen in relatie tot de jeugdwerkplannen, waarbij trouwens minister Brinkman een vinger in de pap heeft.

Borgman

Mijnheer de voorzitter! Er is geen verband tussen de extra budgetkorting en het bedrag van f 250 mln. nabetaling als compensatie voor het anciënniteits-effect. Dat doet natuurlijk niets af aan het feit, dat voor 1984 alsnog die f 250 mln. in de tarieven voor de instellingen zal worden opgenomen.

Dit gevoegd bij de door de instellingen gereserveerde f 108 mln. geeft ons het vertrouwen dat de instellingen er ook in 1985 wel uit zullen komen. Deze manoeuvre verdient natuurlijk geen schoonheidsprijs; integendeel. Gelet op de extra ombuigingstaakstelling voor de volksgezondheid is deze korting nu onontkoombaar. Wij zien dat in. Gezien echter al het voorgaande zal het duidelijk zijn, dat wij het op zijn zachts gezegd ongewenst achten als de geschrapte korting op de gezinszorg van f 145 mln. in 1986 ook nog aan de intra- en semi-murale sector zou worden opgelegd. Wij nodigen de regering uit hiervoor alle mogelijke alternatieven te onderzoeken en de Kamer daarover dit voorjaar te rapporteren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de eer, u op dit punt een motie aan te bieden.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Borgman wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat in de meerjarenraming tot en met 1986 omvangrijke ombuigingen voor de gezondheidszorg zijn overeengekomen en uitgevoerd c.q. worden uitgevoerd;

overwegende, dat voor 1985 nog een extra bedrag aan ombuigingen van f 200 mln. aan de intra- en semi-murale gezondheidszorg is opgelegd;

overwegende, dat de geraamde ombuiging ad f 145 mln. voor 1986 op de gezinszorg, getuige het FOGM 1985, ongedaan zal worden gemaakt en ten laste van de gezondheidszorg zal worden gebracht;

sprekt als haar oordeel uit, het ongewenst te achten, het genoemde bedrag van f 145 mln. binnen het financiële kader 1984-1986 op de gezondheidszorg, en in het bijzonder op de intra- en semi-murale sector, te verhalen;

nodigt de regering uit, alle mogelijke alternatieven te onderzoeken, en deze

bij de voorjaarsnota van 1985 aan de Kamer voor te leggen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 72 (18 600-XVI).

Mevrouw Terpstra (VVD): Wordt hiermee feitelijk een gat van f 145 mln. geslagen?

De heer **Borgman** (CDA): In een meerjarenraming kunnen geen gaten worden geslagen; het is geen begroting.

Verder wordt in de motie gevraagd om een onderzoek naar alternatieven. Wij hebben zeer creatieve bewindslieden achter de groene tafel; ook in het Catshuis trouwens. Ik heb goede hoop, dat het lukt.

Ik heb op de budgetkorting van 1% gewezen, die er al was. Voor 1985 komt daar een budgetkorting à raison van f 200 mln. overheen. Het gaat ons net iets te ver dat bedrag van f 145 mln. te verhalen op de intra- en semi-murale sector, waaronder de verpleegtehuizen en zwakzinnigeninrichtingen. Daarom vragen wij aan de regering om alternatieven te bezien.

Mevrouw Terpstra (VVD): Als er geen andere mogelijkheden zijn, accepteert u dus dat de extra korting voor volgend jaar doorgaat, inclusief die op de zwakzinnigenzorg?

De heer **Borgman** (CDA): Ik vraag aan de regering om in het voorjaar van 1985 te rapporteren hoe zij denkt in 1986 in een en ander te voorzien. Op dat moment zullen wij wederom met elkaar moeten beraadslagen.

Mevrouw Terpstra (VVD): Nog steeds kan ik niet anders concluderen, dan dat u de extra korting in 1985 wel accepteert.

De heer **Borgman** (CDA): Bedoelt u de 200 mln.?

Mevrouw Terpstra (VVD): Ik doel op de 1% die komt bovenop de 1% die al was afgesproken met de NZR. Dat is dus inclusief de zwakzinnigenzorg en andere intramurale sectoren.

De heer **Borgman** (CDA): Die 200 mln. is in feite geaccepteerd in het voorjaar.

Mevrouw Terpstra (VVD): Het is dus geaccepteerd.

De heer **Borgman** (CDA): Ik heb gezegd dat ik reden heb om aan te nemen dat de instellingen daar uit zullen kunnen komen, al zal het niet eenvoudig zijn. Het anciënniteitseffect zal voor 1984 alsnog in de tarieven

worden opgenomen en men heeft daarnaast ook een bepaalde reserve kunnen kweken. Om daar overheen in 1986 nog eens een extra last van 145 mln. op te leggen, gaat ons te ver.

Mijnheer de Voorzitter! Met nog een belangrijk punt voor de boeg, laat de tijd mij niet meer toe om uitgebreid in te gaan op het bouwbeleid en de beddenreductie. Onder verwijzing naar een volgende maand te houden *mondeling overleg*, beperk ik mij nu tot het noemen van enkele hoofdpunten. Ik pleit ervoor om de motie-Lansink ter zake van het extra bouwplafond overkort uit te voeren.

Wij stellen de steun van de PvdA hiervoor uiteraard zeer op prijs. Dit houdt onder andere in dat het tijdsbestek voor de uitvoering van dit extra bouwvolume gelijk dient te zijn aan dat van het normale bouwplafond. Het dient derhalve te worden teruggebracht van 1990 tot 1986. Het verdient trouwens overweging om te komen tot vernieuwing van het plannings- en bouwbeleid, waarin onder andere het te hanteren onderscheid tussen topziekenhuizen, centrumziekenhuizen en basisziekenhuizen – uiteraard eveneens met het oog op de ontwikkeling van de kosten – een nadrukkelijke plaats kan krijgen in dat geheel. Voorts verdient het overweging om het daarheen te leiden dat criteria als identiteit en kleinschaligheid meer tot hun recht kunnen komen.

Ten slotte wil ik nog enkele opmerkingen maken over de stelselherziening en dan met name over de financiering ervan. Een nieuwe financieringswet is een onmisbare component in een geherstructureerd bestel. Graag maak ik gewag van onze grote waardering voor het advies van de Nationale Raad, ter zake van een toekomstige structuur van een stelsel van ziektekostenverzekering. Met instemming refereren wij aan een grondstelling uit dit advies, namelijk dat een nieuw stelsel binnen het kader van het overheidsbeleid ten aanzien van de volksgezondheid aan iedere burger het recht op, in casu de bereikbaarheid van de gezondheidszorg dient te garanderen. Van een nieuw stelsel dienen veranswoordelijkheid, de ingebouwde sturingsmogelijkheden, de efficiëntie en de samenwerking de kenmerken te zijn.

Het te creëren stelsel dient in ieder geval aan de volgende uitgangspunten te voldoen:

de rechten en plichten dienen voor iedere burger gelijk te zijn;

Borgman

er dient een premie naar draagkracht te worden geheven;

het stelsel dient in principe ruimte te laten voor het dragen van eigen verantwoordelijkheid;

het stelsel dient elementen te bevatten, gericht op een efficiënt en effectief gebruik van voorzieningen, die zowel in de aanbod- als in de vraagzijde en de uitvoeringsorganisaties dienen te worden aangebracht;

het stelsel dient de samenhang in het totaal van het beleid te bevorderen en als zodanig het geherstructureerde bestel mede te dragen.

Deze uitgangspunten zijn het beste te realiseren via een op termijn tot stand te brengen volksverzekering-nieuwe stijl. Thans moet beleid – ja zelfs vernieuwend beleid – worden gevoerd in een situatie waarin het verzekeringssectarisme zo is doorgevretten dat maar liefst zo'n 200 instanties zich met de geldstromen bezighouden. Pluriformiteit als absurditeit! Er zijn zo'n 140 particuliere verzekeraars, een tiental ambtenarenmaatschappijen en zo'n 49 ziekenfondsen die elk zes verschillende verzekeringsvormen hanteren. In dit stelsel is de solidariteit grotendeels uitgehold, is de samenhang, zo die er nog was, totaal verloren gegaan en is volumebeheersing niet of nauwelijks mogelijk, waardoor het geheel vrijwel onbestuurbaar is geworden.

De gevolgen zijn dan ook niet uitgebleven. Lap- en pleisterwerk bleek noodzakelijk. Desondanks zullen de bejaarden- en de vrijwillige verzekering zonder ingrijpende beleidsmaatregelen, gericht op het wegnemen van de daarbij optredende ernstige knelpunten, niet op deze manier kunnen voortbestaan. Aangezien de invoering van een geheel vernieuwd stelsel slechts op termijn zal zijn te realiseren, zullen tussenoplossingen moeten worden gevonden. Wij achten het niet zinvol, thans de plannen van de regering tot opheffing van de bejaarden- en de vrijwillige verzekering te bespreken. Het concept-wetsontwerp heeft de Kamer nog niet bereikt.

Wel willen wij nu globaal de toetsingscriteria noemen aan de hand waarvan wij het komende wetsontwerp zullen beoordelen. Er mag geen blokkade worden opgeworpen op de weg naar een volksverzekering-nieuwe stijl. Het optreden van nieuwe onrechtvaardigheden dient, zowel wat betreft de toegankelijkheid van de zorg als wat betreft de aspecten van inkomenspolitiek, te worden uitgesloten.

Ten slotte mogen, zo het ooit tot één van beide verzekeringsvormen komt, de daarvoor in aanmerking komende mensen niet zo maar op het jachtveld van de particuliere markt worden losgelaten. In dat geval zal deze markt ten behoeve van deze mensen strak dienen te worden gereguleerd, zowel wat de premiestelling betreft als ten aanzien van de samenstelling van het pakket, terwijl er ook van een absolute acceptatieplicht sprake zal moeten zijn. Ik heb al gezegd dat er in dezen maatregelen genomen moeten worden, en wel zo spoedig mogelijk, niet in de laatste plaats omdat er anders allerwegen onduidelijkheid en onrust zal ontstaan.

Mijnheer de Voorzitter! Wij wachten met belangstelling de reactie van de regering op onze bijdrage af.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Bij de behandeling van het begrotingsonderdeel Welzijn en Cultuur heb ik tamelijk uitgebreid gesproken over de eerstelijns zorg en over het ontbreken van voldoende samenhang en bemoedigend beleid in dezen. Twee van de vier kerndisciplines vallen onder dit begrotingsonderdeel, waaruit al blijkt, dat het ministerie en de Kamer deze zaken gesepareerd behandelen. Er zijn zoveel gebieden die te maken hebben met Welzijn en Cultuur en met Volksgezondheid, dat we deze begroting eigenlijk als een geheel zouden moeten behandelen. Ik denk hierbij met name aan de eerstelijns zorg, de gehandicaptenzorg, het ouderenbeleid en de ambulante geestelijke gezondheidszorg.

Het Nederlands huisartseninstituut zond ons een zeer interessant boekwerkje over de psycho-sociale problemen in de eerstelijns zorg. Het geeft ons inzicht in het aantal contacten tussen de kerndisciplines waarbij direct of indirect psycho-sociale problematiek aan de orde komt. Deze constatering moet gevolgen hebben voor het in de toekomst te voeren beleid. Daar ben ik gisteren uitvoerig op ingegaan.

Een andere zeer belangrijke kerndiscipline is het kruiswerk, waarvan de aanvankelijke groei van 6% nu teruggelopen is tot 4%. Toch wacht de kruisverenigingen een steeds toenemende taak door de vermindering van het aantal intramuraal bedden, het tekort aan verpleeghuisbedden, de verkorte opnameduur etc. De werkdruk wordt daarbij nog verhoogd omdat men graag ziet dat juist het kruiswerk veel aan voorlichting en preventie gaat doen. Verleden

jaar heb ik reeds mijn zorg geuit over de bureaucratisering als gevolg van de financiering krachtens de AWBZ en over de geringe motivatie van de burgers tot participeren in deze organisaties. Het gisteren ontvangen blad Maatschappelijke Gezondheidszorg bevestigde helaas alleen maar mijn mening.

Kan de staatssecretaris zijn invloed aanwenden om de bemiddelingskantoren en het COTG een forse deregulering te laten inzetten? Onze fractie heeft met instemming kennis genomen van de adviesaanvraag van 9 oktober 1984 aan de Ziekenfondsraad over de eigen-bijdrageregeling en de verzekering voor het kruiswerk, nu ziekenfondsen daarin een mogelijkheid zien.

Het verenigingskarakter van deze instellingen, waardoor althans de mogelijkheid van inspraak en participatie bij het beleid bestaat, is van groot belang. Het moet zoveel mogelijk gestalte kunnen krijgen. De kruisorganisatie in Twente blijkt zeer verontrust te zijn door de nota 'Betaalbaar perspectief', uitgebracht door de stichting Projectorganisatie VNZ/KLOZ, waarin wordt voorgesteld om te komen tot 'afbouw' van de moederschapszorg en de kinderhygiëne. Wij zouden daarover graag een duidelijke uitspraak van de staatssecretaris horen.

Ik kom nu te spreken over de geestelijke gezondheidszorg. Er is een UCV gepland op 11 februari, waarin de nota Geestelijke gezondheidszorg zal worden besproken. Dan is er dus gelegenheid om over dit belangrijke onderwerp te discussiëren. Wij waarderen het dan ook zeer dat deze nota is verschenen, en nog wel binnen de aangegeven termijn. Daarom beperk ik me nu tot enkele opmerkingen. Wij zijn er verheugd over dat er een grotere bereidheid tot samenwerking te constateren is tussen de RIAGG's en de intramuraal voorzieningen en tussen de RIAGG's en het algemeen maatschappelijk werk. De verhoging van de subsidie aan de RIAGG's biedt daartoe ook mogelijkheden. Daarnaast moeten de RIAGG's een meer consultatieve functie gaan vervullen.

Wij hebben enkele amendementen ingediend die tot gevolg hebben dat de RIAGG's dit jaar niet 4% maar 2% mogen groeien. Dit moet gezien worden in het licht van de noodzaak om de eerstelijns zorg te versterken. Hierin mag zeker geen negatieve beoordeling van de RIAGG's gezien worden. Integendeel, wij zijn in het algemeen zeer ingenomen met de verdergaande samenwerking van

Cornelissen

deze instellingen en met hun preventieve activiteiten. Het heeft dan ook pijn gedaan, deze keuze te moeten maken. Hopelijk is het alleen dit jaar nodig.

Zorg heeft mijn fractie over de opvang in de psychiatrische voorzieningen. Amsterdam wil geen APZ, maar een sociaal-psychiatrisch dienstencentrum. Rotterdam kent een welloophuis voor psychiatrische patiënten. We zullen er nog uitgebreid over kunnen spreken, maar deelt de staatssecretaris onze zorg met betrekking tot de opvang van vooral jongere psychiatrische patiënten? De nota van de geneeskundige hoofdinspectie voor de geestelijke gezondheidszorg over voorzieningen voor kinderen en jeugdigen met psychiatrische of psycho-sociale problemen van mei jongstleden heeft veel vragen aan het licht gebracht.

De toename van suïcide onder jeugdigen – wij hebben het onlangs in de kranten kunnen lezen – blijkt bij een instelling te zijn verdubbeld. Hopelijk is dit een uitzondering, maar toch geeft het te denken. Wij vragen ons af, of wij deze ontwikkeling met hulpverlening zouden kunnen voorkomen. Het is een ernstig probleem in onze samenleving.

Ik stap over naar de meer somatische jeugdgezondheidszorg.

De Volkskrant van zaterdag vermeldde het bericht dat door de gemeentelijke kortingen op de GG en GD in Amsterdam een goede preventieve zorg voor zuigelingen en kleuters niet meer mogelijk is. Doet dit verschijnsel zich ook voor in andere plaatsen waar het kruiswerk deze taken niet behartigt? Ik neem aan dat het kruiswerk deze zaken wél behartigt.

Wat denkt de staatssecretaris hieraan te kunnen doen? Heeft hij zich al een oordeel gevormd over de notitie van het Sociaal en Cultureel Planbureau over de samenhang van de schoolgezondheidszorg? Volgens deze notitie zou de schoolgezondheidszorg het takenpakket moeten bijstellen, waardoor er meer samenhang komt met andere medische – en ik denk ook niet-medische – voorzieningen, terwijl daarnaast leraren en schoolbegeleidingsdiensten een taak van de schoolgezondheidszorg en de schooltandverzorging moeten overnemen.

Sprekend over de jeugd tandverzorging, merk ik op dat deze zal verdwijnen als de staatssecretaris het advies van de Ziekenfondsraad opvolgt. Wij zien nu al een liquidatie van enkele instellingen. Wordt het niet de

hoogste tijd dat de staatssecretaris een notitie samenstelt over de hele jeugdgezondheidszorg? Is hij daartoe bereid?

Er is te weinig aandacht in het algemeen voor de gezondheidsopvoeding en -voorlichting, dus voor de preventie. Toch is deze van groot belang voor de volksgezondheid en de financiering daarvan op korte en langere termijn. Het blad Voedingsoperatie beklagt zich erover dat de voeding steeds meer als sluitstuk op de begroting wordt gehanteerd, zowel door de overheid als het publiek. Wat moeten wij hieraan doen?

Ik kom nu bij het gehandicaptenbeleid. Budgetvermindering komt hard aan bij de intramurale instellingen voor zwakzinnigzorg, met name bij de instellingen die zich toeleggen op zwaar verzorgingsbehoeftige geestelijk gehandicapten en dubbel gehandicapten. Is het niet mogelijk, voor deze instellingen zekere ontheffingsmogelijkheden te verlenen in het kader van de budgetkortingen? Ons bereiken berichten dat binnen de NZR gedacht wordt aan een andere verdeelsleutel over de verschillende instellingen. Ik wil een zin citeren uit een brief van 16 november van de NZR. 'Daarom is de NZR vooralsnog tegen gedifferentieerde kortingen per sector'. Het woord 'vooralsnog' geeft hoop dat binnen de NZR tot bepaalde afspraken kan worden gekomen. Dat zou ons zeer dierbaar zijn.

Ons bereiken vele brieven van ouders en van ondernemingsraden met betrekking tot instellingen. Men heeft duidelijk zorgen over de vermindering van de directe dagelijkse en verpleegkundige zorg. Kan de staatssecretaris geen invloed uitoefenen op het COTG met betrekking tot de personeelsrichtlijn, waardoor een waarborg ontstaat voor het budget van de personele bezetting?

Het tekort aan intramurale plaatsen in de vorm van gezinsvervangende tehuizen en dagverblijven voor ouderen manifesteert zich duidelijk. Hoe is het mogelijk dat er nog steeds sprake is van een onderuitputting bij de realisering van bij voorbeeld socio-woningen? Op meerdere terreinen van de geestelijke gezondheidszorg is van onderuitputting sprake.

Is het mogelijk dat hier een te grote bureaucratisering een rol speelt? Waarom is de derde tranche van de noodoperatie niet uitgevoerd? Waarom is het extra bedrag van f5 miljoen dat in het FOG van 1984 is vermeld, niet besteed? De gegevens

van de centrale wachtlijst en de wachtlijsten van instellingen laten duidelijk zien dat er zeker nog een achterstand is. Helaas scoren de intramurale voorzieningen voor zwakzinnigen niet hoog bij de provinciale planning.

Bij voortdurende worden wij geconfronteerd met berichten over een toenemende druk op de dagvoorzieningen voor gehandicapten. Wij maken ons met name zorgen over de positie van de jongere geestelijk gehandicapten, die na het buitengewoon onderwijs in een leegte dreigen te vallen. Bij de behandeling van de wijziging van de Wet Sociale Werkvoorziening hebben wij de regering gevraagd, de Kamer een notitie te overleggen, waarin de opvangmogelijkheden en de afstemming tussen DVO's en WSW worden bekeken. Ik ga ervan uit dat voor de aangedragen problematiek in de op komst zijnde notitie een afdoende oplossing wordt geboden.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Misschien wordt die afdoende oplossing eerder gevonden in een constructie die wij bij de WSW hebben voorgesteld, nu blijkt dat de door het CDA bepleite maatregelen voor de WSW zulke grote problemen geven voor de dagopvang.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Die mogelijkheid is niet uitgesloten.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): O, dank u wel!

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Wij wachten de notitie af en daarin kan een oplossing worden geboden.

Er is een grote behoefte aan een gedegen behoefteonderzoek ter zake van de wachtlijsten. Een voorstel hiertoe is gedaan door de Federatie van Ouderverenigingen en het Bisschop Bekkersinstituut. Wanneer kan de reactie van de staatssecretaris hierop verwacht worden? Dit is de basis voor het toekomstige beleid.

Hoe ver staat het met de wetgeving met betrekking tot de rechten van de patiënten en wanneer is het wetsontwerp op het mentorschap te verwachten?

Wij hebben inmiddels de reactie van de staatssecretaris ontvangen op de voormalige motie nr. 19, nu motie nr. 5. Het is een nogal mager resultaat, zeker gezien in het licht van wat bij de algemene politieke beschouwingen daarover is opgemerkt.

Hopelijk komen wij echter nog nader over deze reactie te spreken. Knelpunt is nu al de thuishulp voor de

Cornelissen

ouders die een gehandicapt kind thuis willen verzorgen. Het aantal projecten voor thuishulp en de mogelijkheden voor gezinsbegeleiding van de Sociaal Pedagogische Diensten moeten uitgebreid worden. Daartoe heb ik een amendement ingediend, conform hetgeen mijn fractievoorzitter bij de algemene beschouwingen heeft aangekondigd over meer zorg en aandacht voor die ouders. Ook wil ik ter versterking van deze thuishulp een motie indienen, mede namens mevrouw Terpstra, over de gezinszorg en het kruiswerk.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Cornelissen en Terpstra wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat ouders die hun gehandicapt kind thuis verzorgen, er recht op hebben dat vanuit het kruiswerk en de gezinszorg ondersteuning wordt geboden;

verzoekt de regering, ervoor zorg te dragen dat een toereikend deel van de voor de periode tot 1986 geraamde groei voor het kruiswerk besteed wordt ten behoeve van hulpverlening aan gezinnen met een thuis verzorgd gehandicapt kind;

verzoekt de regering voorts, deze noodzakelijke ondersteuning aan de orde te stellen in het overleg met de Centrale Raad voor Gezinsverzorging, en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 73 (18600-XVI).

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Naast de zorg voor de geestelijk gehandicapte jongeren vragen wij de aandacht voor de oudere geestelijk gehandicapten. Vooral de zorg voor de geestelijk gehandicapte bejaarden wordt steeds intensiever. Het is bijna onmogelijk hierbij op het budget te bezuinigen, zonder dat dit ten koste gaat van de directe zorg voor de patiënt. Ook hier is de vraag aan de orde of de staatssecretaris zijn invloed kan uitoefenen op het COTG om de personeelsrichtlijnen bij te stellen. Hetzelfde geldt voor degenen die om somatische redenen in een verpleeghuis zijn opgenomen.

De dagbehandeling neemt gelukkig een grotere omvang aan. Daarom is het onbegrijpelijk dat de niet-klinische revalidatie-geneeskundige behandeling, die een positieve bijdrage levert aan het vergroten van de mogelijkheden voor patiënten om langer thuis te blijven, nu ook onder de budgetvermindering valt. Het betreft hier de centra in Arnhem, Breda, Delft en Eindhoven. Deze hebben zich in een brief van 15 oktober tot de staatssecretaris gewend. Is hierop al een reactie gegeven? Zo ja, mogen wij die dan vernemen?

Onze fractie blijft zich zorgen maken over de eigen bijdrage voor de AWBZ, juist voor degenen die in grote mate aan het maatschappelijk verkeer kunnen en willen deelnemen. Het is onbegrijpelijk dat de Ziekenfondsraad geen advies heeft willen uitbrengen over differentiatie. De Nederlandse Gehandicaptenraad heeft in augustus een uitvoerig rapport hierover uitgebracht. Dat droeg de titel 'Eigen bijdrage AWBZ een handicap voor zelfstandigheid'. Ik hoop dat het periodiek overleg dat de Ziekenfondsraad en de Nederlandse Gehandicaptenraad gaan voeren, zoals in het tijdschrift Grip van oktober staat, een verandering in dit standpunt kan brengen.

De versoepeling die de staatssecretaris op 20 augustus 1984 bood, geeft wel enig soelaas maar niet voldoende voor een behoorlijke integratie van onze jongere gehandicapten in de samenleving. Wil de staatssecretaris zich nog eens verdiepen in de totale problematiek van de eigen bijdrage en daarover overleg voeren met de Ziekenfondsraad en de Nederlandse Gehandicaptenraad?

Op preventief gebied is de home-training voor ouders met een kind in een medisch kindertehuis of medisch dagverblijf noodzakelijk. Waarom krijgt het project van de Krabbenbossen en de Twee-Gelanden, dat sinds 1979 bestaat en op particuliere fondsen dreef, nog steeds geen subsidie, ondanks gedane toezeggingen?

Een belangrijk aspect van de gezondheidszorg blijft het geneesmiddel en de geneesmiddelenvoorziening. Namens de staatssecretaris heeft de heer Elsen op 10 oktober in Maastricht tijdens de jaarvergadering van de KNMP een belangrijke rede uitgesproken. Deze had betrekking op de voorziene regeling van het volume en de prijs van het geneesmiddel, de standaardverpakking, het wettelijk verplicht stellen van de regionale

farmaceutische commissies, die moeten toezien op het voorschrijftroon in de regio aan de hand van de gegevens van de Ziekenfondsraad, en de verlaging van de vestigingsnorm voor apotheken. In de memorie van toelichting wordt hierover niets of nagenoeg niets vermeld. Daarom krijg ik graag een nadere toelichting van de staatssecretaris. Het advies over de bijsluiting wordt eind van dit jaar verwacht. Wanneer kunnen wij het voornemen van de staatssecretaris in dezen verwachten?

Over de geneesmiddelenregistratie en het functioneren van het College heeft de staatssecretaris op vragen van de heer Dees en mij geantwoord, dat aan het eind van dit jaar beslissingen zullen worden genomen met betrekking tot het meer efficiënt functioneren. Hoe ver is men daarmee? Het blijkt dat, anders dan in het antwoord is gesteld, de innovatie van geneesmiddelen op dit moment zeer ernstig wordt belemmerd.

In november 1983 is door de Kamer de motie over de chiropractici aangenomen. Momenteel vergoeden 23 particuliere ziektekostenverzekeraars deze kosten' maar de ziekenfondsen doen dat niet. Wachten zij op de stelselherziening of op iets anders? Wanneer zal de beroepserkenning in de BIG worden geregeld? Er is in elk geval op dit moment een grote rechtsongelijkheid ten aanzien van deze verstrekking. Wat is de reactie van de staatssecretaris hierop?

Ik zou nu enkele striemende woorden hebben willen spreken over het uitblijven van de Tabakswet. Ik las echter vanmorgen in het Algemeen Dagblad dat wij vandaag het wetsontwerp met betrekking tot de beperking van het tabaksgebruik zullen ontvangen.

Wij hebben de wet echter nog niet ontvangen. Ik ben blij, dat zij er komt maar aan de inhoud van de wet zal ik dus geen woorden wijden. Ik hoop, dat wij nog uitvoerig erover komen te spreken.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn laatste opmerking betreft het verzoek van de Stichting SOHA, de Stichting Opvang Herstel Alcoholici in Leusden om subsidie voor het ambulante werk. Ik zeg dit mede in het kader van de toegezegde nota over alcoholgebruik. Provinciale staten van Utrecht hebben in dezen een goed voorbeeld gegeven. Goede voorbeelden moeten worden nagevolgd.

De heer **Mik** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mijn verhaal de titel 'Gezondheidszorg op weg naar 2010' meegeven.

Onlangs bezocht ik een patiënt in een zeer perifeer gelegen basisziekenhuis is dit land. Reeds bij de entree viel mij iets bijzonders op: zeker drie specialisten, niet behorende tot de kerndisciplines, hielden hier hun superspecialistische spreekuren. Wat een vreemde situatie en welke lange en vreemde vervoersroutes moesten door de patiënten uit het uitgestrekte verzorgingsgebied worden afgelegd om hier hun heil te vinden! Wat een tijdverlies en wat een extra kosten!

Het korte middagbezoek noopte tot haast. Dat onderbrak mijn zorgelijke besommingen, zodat ik snel de betrokken patiënt trachtte te bereiken. Dat was moeilijk door een zeer onduidelijke bewegwijzering, die wat geïrriteerd werd toegelicht door kennelijk overbelaste verpleegkundigen. Gearriveerd, bleek mijn vriend het goed te maken. Hij had enkele dagen tevoren een zeer specialische operatie ondergaan, die was uitgevoerd door een algemeen chirurg. De operatie was gelukt, de patiënt leefde nog en of het adequaat geschiedde, zal de tijd wel leren.

Een bedompte kamer met ruimte voor vier werd gevuld door zes patiënten, met bovendien gemiddeld drie bezoekers per bed hoewel er twee per bed waren toegestaan. Een niet zo gezond milieu, al werd er niet gerookt. Overigens, waar blijft de anti-rookwet? Ik hoor nu blijde berichten, maar het is nog maar een persbericht. Of wordt het misschien tijd voor initiatieven uit de Kamer?

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Vanwege de tijd kan ik nu niet lang ingaan op het persbericht, maar daarin vertelt de staatssecretaris wat de inhoud van de wet zal zijn. Het bericht is maar in één krant vanmorgen verschenen, hetgeen misschien ook significant is voor het onderwerp als zodanig. Ik neem aan, dat wij geen enkele reden hebben om een initiatief in te dienen als de staatssecretaris zegt dat het ontwerp de Kamer vandaag zal bereiken. Wij zullen het wetsontwerp graag ontvangen, maar kritisch bekijken!

De heer **Mik** (D'66): Waar ik mij helemaal bij aansluit, mijnheer de Voorzitter! Ik ben blij met deze toelichting; het is een aanvulling van mijn kennis.

Ik kom weer ter zake. De nog resterende 20 minuten van de bezoektijd werden uitermate verstoord door twee demente patiënten die extrovert op hun wijze met de familie communiceerden. Zij wachtten namelijk al maanden op een plaats in een psychogeriatrische instelling.

Welke ongewenste situaties kon ik aldaar signaleren? Een gebrekkige ziekenhuisorganisatie, een onevenwichtige stafbezetting, een superspecialistische ingreep door een gewone specialist, plaatsgebrek in elk geval in de belendende verpleeghuizen, een vreemde mengeling van top-, meso- en basiszorg in een basisziekenhuis en zwaar overbelaste verplegenden. Al met al een illustratie van het feit hoeveel er nog is te verbeteren in volksgezondheidland aan functieverdeling, herschikking en planning. Inmiddels rijzen de kosten de pan uit.

Tijdens het onlangs in Den Haag gehouden WHO-congres bleek weer, dat planning en decentralisatie op den duur deze kosten zullen drukken. Wij moeten dus die weg gaan om bij voorbeeld het niveau van de kosten in Scandinavië te halen.

In ons land waren wij wat dat betreft iets begonnen. Nu gaan wij echter dereguleren met de bestaande situatie als uitgangspunt. In onze ogen moet dat anders: uiteraard wél bezuinigen maar binnen een lange-termijn matrix, waarbij de invulling over bij voorbeeld 25 jaar wordt uitgespreid. Over die matrix kom ik straks nog te spreken.

Wat er nu gebeurt, is 'kappen' met intact laten van het systeem dat tot deze kostenverhogingen voerde. Dit 'kappen' zal ongetwijfeld de zwaksten op den duur en in sommige gevallen ook nu al het meest schaden. Bij 'nu' denk ik dan aan de zwakzinnigenzorg, de verpleeghuizen en de verplegenden.

Dat de incentives anders moeten liggen, is in dit huis zo langzamerhand gemeengoed geworden, maar er gebeurt zo weinig.

Met de budgettering gaan wij akkoord; zij gebeurt echter globaal en is niet ingepast en gedifferentieerd in een beleidsvisie en gaat te snel en te abrupt. De voorzitter van de Nationale Raad voor de Volksgezondheid stelt, dat de rek eruit is. Dat wil zeggen dat er voor links en rechts bezuinigen, zonder dat er een zichtbaar onderling verband tussen de maatregelen bestaat, op den duur geen draagvlak meer te krijgen is. De laatste 1%-bezuiniging deed de emmer al overlopen.

Nog even en de dialoog is volstrekt verstoord en dus het draagvlak voor bezuinigingen in de komende jaren geëlimineerd. Daarnaast zijn verplegenden overwerkt, directies buiten adem en worden patiënten de dupe. Dit manifesteert zich vooral in instellingen waarin de zorg de grote kostenfactor is.

Er bestaat in ons land een lange traditie van 'laissez faire, laissez aller' in de volksgezondheidssector. Een paar jaar geleden werd de knuppel in het hoenderhok gegooid. Dat moest ook wel. Er bestond bij ons begrip en in zekere zin ook waardering voor het optreden van de staatssecretaris.

Dezelfde bewindsman is echter ook de eerst verantwoordelijke voor het educatieproces, dat langzaam bezig is op gang te komen bij het werkveld en de patiënt – ik bedoel daarmee bij voorbeeld het kostenbewust worden – maar dat door onsamenhangende en steeds bij verrassing aangekondigde maatregelen, die niet met elkaar in verband staan, ongetwijfeld wordt gefrustreerd.

Er is ook nog een positief effect van de budgettering te melden. Een niet bedoeld schokeffect in positieve zin hebben de ongenueanceerde bezuinigingsactiviteiten bereikt. Men gaat nadenken over het eigen functioneren en de interne reorganisatie wordt geëntameerd. Men wordt rijp voor een nieuw model, maar de visie moet er natuurlijk wel zijn.

Die is er al, zegt de staatssecretaris en hij wijst dan op het verschuiven van intra- naar extramuraal, versterking van de eerstelijns en zelf- en mantelzorg. Jazeker, over de laatste twee facetten is nu genoeg gesproken in deze individualistische fase van het menselijk bestaan. Wij gaan gaarne akkoord met de versterking van de eerstelijns, al zien wij die nog lang niet voldoende geconcretiseerd. Zijn wij er daarmee echter uit?

Wij signaleren meer en meer geluiden waaruit twijfel naar voren komt over de besparingen die een verschuiving van de tweede naar de eerstelijns zouden opleveren. Er zijn geen betrouwbare kosten-batenanalyses voorhanden. Wat ik echter tot nu toe erover las – bij voorbeeld over de isolering van de poliklinische kosten uit de verpleegprijs – doet mij vraagtekens plaatsen bij de omvang van de hierdoor beoogde besparingen.

Trouwens, wij willen bij de versterking van de eerste lijn niet in de eerste plaats het bezuinigingsdoel nastreven, maar de wenselijkheid benadrukken, de zorg dichtbij de

Mik

mensen te brengen en daardoor de zort te verbeteren. Dat zal echter alleen succes hebben als die eerstelijns voor werkers en patiënten voldoende attractief is, dat wil zeggen, een behoorlijk imago heeft.

Dat vraagt om versterking van de eerstelijns. Dat kan op verschillende manieren gebeuren. De ontwikkeling van de technologie gaat door. Geef de huisarts zijn deel; maak hem generalist-specialist; verleng de opleiding met drie jaar – vorig jaar sprak ik nog over twee jaar – en honoreer hem dienovereenkomstig; maak de nascholing verplicht. Bevorder het imago van de eerstelijns door een directe band met de gespecialiseerde sectoren en door het participeren in de academisering van de eerstelijns. Geef dit alles op een bepaalde wijze vorm.

(Men moet daarbij wel bedenken dat ik steeds spreek over de gezondheidszorg op weg naar het jaar 2010). Dit zou bij voorbeeld kunnen gebeuren door het versterken van diagnostische coördinerende centra (model Annadal) met zich van daaruit ontwikkelde versterking voor de eerste en tweede lijn; door een betere communicatie in de eerstelijns; door consultatie vanuit de tweede en de derdelijn; door protocollering en nascholing. Men zou ook kunnen denken aan het realiseren van multi-disciplinaire zorgcentra rond de vier kerndisciplines van de eerstelijns.

Als deze kunnen concurreren in prijs, kwaliteit en imago met de tweede lijn en als deze attractief zijn voor patiënten en hulpverleners kunnen zij een grote rol gaan spelen:

- als centra in het kader van de consultatiebevordering (de huisarts krijgt consultatie in plaats van dat hij verwijst);

- als huisvesting voor de vier kerndisciplines 'in de wijk';

- als centrum voor de minimale zorgbehoevende ziekenhuispatiënten (15% van het bestand van de ziekenhuizen, volgens Hoefnagels; gedacht kan worden aan ambulante patiënten en aan opnamen voor één dag of twee dagen);

- als centrum voor poliklinische behandelingen met medewerking van een specialist met op de achtergrond opnamemogelijkheid, indien onverwachts noodzakelijk;

- bij bevallingen indien niet medisch geïndiceerd: 'verwachting van problemen';

- bij een gedeelte van de middenzorg, bij voorbeeld na operatie of

onderzoek of andere ingreep indien controle onder geleide van de specialist uitgevoerd kan worden en het voornamelijk nog gaat om de verpleeg- of hostelfunctie;

- bij de lange-termijnzorg, als deel van eerder genoemde middenzorg, wanneer het gaat om langdurige verpleging (een en ander kan op den duur op een veel goedkopere en adequatere manier geschieden in deze centra);

- bij de zorg voor ouderen die tijdelijk verpleegd en verzorgd moeten worden onder controle van de huisarts.

Het uitgangspunt van deze gedachtegang, die uiteraard pas in de loop van jaren kan worden geëffectueerd, is zorg op het laagste niveau tenzij het tegendeel als noodzakelijk is bewezen. Het gaat om 'zorg op maat'. In Finland wordt dit principieel als sinds jaar en dag in praktijk gebracht. Dit heeft geleid tot lagere kosten en tot een zeer efficiënte gezondheidszorg. Men zou kunnen overwegen, hieraan de bedrijfsgezondheidszorg te koppelen. Dan zou men ook de link moeten leggen naar de basisgezondheidsdiensten, zeker als het gaat om het leveren van topics voor lokale preventie, registratie en epidemiologie.

Wat de materiële vormgeving betreft, zou op den duur gedacht kunnen worden aan getransformeerde basisziekenhuizen, uitgebouwde ziekenboegen en verzorgingstehuizen voor ouderen en daarnaast verpleeghuizen nieuwe stijl met twee vleugels, namelijk voor jonge en oudere actieve patiënten en voor de psychogeriatric.

Ik wil nog enkele opmerkingen maken over de planning. Er is een forum dat zich bezighoudt met het plannen van basisgezondheidsdiensten. Kan ook het door ons gesuggereerde niet zo worden gepland op gemeentelijk niveau of in het kader van gemeenschappelijke regelingen voor bij voorbeeld een toeleveringsgebied van 100.000 mensen?

Er is een stimuleringsregeling basisgezondheidsdiensten. De bedoeling is om per 1 januari 1987 een sluitend netwerk van deze diensten te hebben. De uitkomst van het NIPG-onderzoek – op verzoek van de staatssecretaris ingesteld – naar algemene gezondheidszorg bij gemeentelijke gezondheidsdiensten heeft als één van de uitkomsten dat geen uniforme regelingen zijn te treffen voor alle regio's. Deze zaak moet naar onze mening flexibel worden benaderd als het gaat om inwonertal met differentiatiemogelijk-

heden naar ge-urbaniseerde en rurale gebieden.

Uiteraard zien wij graag dat planning en financiering in één hand komen. Wij vinden dat de planner moet beschikken over een financieel kader. Hierbij is het gewenst dat de grenzen van het financiële kader in het FOGM worden vastgelegd. Een uniform financieringssysteem voor alle kerndisciplines werkzaam in en rond het multidisciplinaire zorgcentrum is een conditio sine qua non. Dit dient het beleidsuitgangspunt voor de eerstvolgende jaren te zijn.

Ik kom bij de functie-indeling in ziekenhuizen. (Let wel; wij zijn nog steeds op weg naar 2010) Naast dit alles verdient het zeer veel aanbeveling om de functies in de ziekenhuizen anders in te delen op basis van de zorgbehoefte. Ik verwijs naar het eerder door mij genoemde proefschrift van Hoefnagels. Ongeveer 15% van het aantal opgenomen patiënten kan redelijk actief voor zichzelf zorgen, 75% heeft variabele zorg nodig en slechts 10% valt onder de intensive care. Ergo: er moet ruim baan zijn voor ambulancia en hostels. Dit betekent meer vrijheid voor patiënten en ook minder kosten.

Er moet een verschuiving komen voor de niet-acute specialistische hulp nodig hebbende patiënten – na de enkele dagen van verblijf tijdens de acute fase in het top- c.q. centrumziekenhuis – naar het basisziekenhuis en later naar het multidisciplinaire zorgcentrum, zoals eerder door mij aangegeven. Men zou kunnen denken dat de functie van specialist in het basisziekenhuis op den duur niet aantrekkelijk meer zal zijn en dat de specialist naar het centrumziekenhuis zal 'emigreren'.

Ik wil nu iets over de toekomst zeggen. Merkwaardigerwijs valt de bovenomschreven ontwikkeling, gerealiseerd op basis van efficiency en ideologie, vrijwel samen met de conclusies die uit de scenario-ontwikkeling kunnen worden getrokken. Deze wijzen op een toekomstige daling van ischaemische hartziekten (minder hartchirurgie dus), meer kankerproblematiek en behandeling daarvan, minder verkeersongelukken, meer infectieziekten en veel meer aandacht voor preventie en thuiszorg in samenwerking met de 'huisarts nieuwe stijl'.

Deze futurologische zaken zullen samen met de verwachte demografische ontwikkelingen, socio-culturele ontwikkelingen en de leefstijl een sterke decentralisatietrend naar de

Mik

voet doen ontstaan. Daarnaast zorgt de technologische groei op zichzelf al voor een teneur naar een versterkte derde echelon in de toekomst. In verband met deze technologische ontwikkelingen dien ik een motie in. Wij kunnen en moeten die ontwikkeling niet tegenhouden, maar zij moet wel worden begeleid met betrekking tot de effectiviteit en de kosten.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Mik wordt de volgende motie voorgesteld.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de technologische ontwikkeling in de geneeskunde een exponentiële groei doormaakt;

overwegende, dat het ontbreken van voldoende gegevens over de effectiviteit in relatie tot de kosten van bedoelde ontwikkelingen een groot gemis is;

overwegende, dat het als gevolg daarvan moeilijk is de introductie van nieuwe diagnostische en/of therapeutische methoden en procedures op overtuigende wijze te onderbouwen c.q. een keuze te maken tussen concurrerende technologieën;

verzoekt de regering, méér dan nu het geval is te bevorderen, dat studies worden verricht naar de effectiviteit van nieuwe therapieën, procedures en technologieën in relatie tot de kosten voordat deze op grote schaal worden ingevoerd,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 74 (18 600-XVI).

De heer **Mik** (D'66): Voorzitter! In deze futurologische gedachtegang zien wij dus de trend dat de eerste lijn enorm zal moeten worden versterkt en dat dit vanzelf in het derde echelon zal gebeuren, vandaar onze opmerking over de positie van basisziekenhuizen in de toekomst, vandaar ons pleidooi voor een herschikking van functies over de verschillende ziekenhuizen, gekoppeld aan de academisering van de gezondheidszorg op alle niveaus en vandaar ons herhaalde pleidooi voor een zware versterking van de eerste lijn in alle facetten, inclusief de multidisciplinaire zorgcentra, de huisarts-specialist-opleiding en de kwaliteitsverbetering van de andere

kerndisciplines in de eerste lijn. Ik doe dan op het maatschappelijk werk en mogelijk ook op de psycholoog.

Hierbij dient nog te worden opgemerkt, dat in de komende eeuw geen uniforme oplossing voor de organisatie van de gezondheidszorg past. Het zorgsysteem moet zijn aangepast aan regionale verschillen – het mogelijke verschil tussen stedelijk en ruraal gebied – en openstaan voor veranderingen in de loop van de tijd.

Dat is dan de matrix voor de in onze ogen gewenste ontwikkeling voor bij voorbeeld de komende twintig of dertig jaar. In deze of in een bijgewerkte vorm moeten de regering en de Kamer hierover tot overeenstemming komen. Als wij dan samen een visionair geaccepteerde matrix hebben, kunnen wij op geleide hiervan gaan plannen en ook bezuinigen. Dat gebeurt dan niet in het wilde weg, maar gericht en gefaseerd. Dan kan in enkele decennia de matrix worden ingevuld, zonder al te veel kapitaalverlies (basisziekenhuizen, ziekenboegen bejaardentehuizen, verpleegtehuizen, te verplaatsen specialisten enzovoorts).

De lijnen waarlangs men te werk gaat, zullen niet altijd even duidelijk zijn en soms zal bijsturing noodzakelijk zijn, maar er is een doel en de koers is voor de betrokkenen acceptabel te maken (educatie) en de patiënt is ermee gediend. Mogelijk is die visie aanwezig, maar zij is vooralsnog niet overmatig manifest. Ik hoor gaarne de mening van de staatssecretaris dienaangaande.

□

De heer **Dees** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Tien jaar geleden werd de Structuurnota gezondheidszorg uitgebracht. Die nota is de afgelopen periode de trendsetter voor wetgeving en beleid geweest. Twee beleidsdoelen zijn sindsdien meer en meer centraal komen te staan: de kostenbeheersing en de wens tot hervorkaveling. Met twee nieuwe structuurwetten – de Wet voorzieningen gezondheidszorg en de Wet tarieven gezondheidszorg – dachten wij de instrumenten in handen te hebben om die twee doelen te bereiken.

De VVD acht het nodig om de balans van tien jaar beleid op te maken. Terugblikkend moeten wij helaas de conclusie trekken, dat de weg van veelomvattende overheidsregulering als middel om kostenbeheersing en hervorkaveling te bereiken niet bijster veel resultaat heeft opgeleverd. Het rendement van de

ingezette middelen is niet groot geweest, zo schrijft het Sociaal en Cultureel Planbureau in het jaarrapport over 1984. Ik voeg eraan toe, dat sommige overheidsmaatregelen zelfs averechts en contraproductief hebben gewerkt.

De hervorkavelingsfilosofie is al vele jaren inzet van het beleid. Wij willen verschuivingen in de gezondheidszorg van de tweede naar de eerste lijn, van curatieve zorg naar meer preventie en van professionele hulp naar zelfzorg. Desondanks valt op dat het aandeel van de intramurale zorg in 10 jaar tijd is gestegen van 62% naar 65%, terwijl het aandeel van de eerste-lijnszorg daalde van 31% naar 28%.

De kosten van de gezondheidszorg bedroegen 10 jaar geleden ruim 14 miljard gulden, thans is dat ruim 33 miljard gulden. Uitgedrukt in een percentage van het bruto nationaal product is dat een stijging van 7,5% naar 8,5%. In termen van globaal beleid zijn dit povere resultaten.

Vooruitblikkend is de VVD tot de conclusie gekomen dat er een ingrijpende strategische beleidswijziging nodig is, waarbij meer marktwerking en kostenbeheersende prikkels aan vraag- en aanbodzijde moeten worden geïntroduceerd in de gezondheidszorg. Veel recente rapporten onderstrepen de noodzaak van zo'n koerswijziging. Ik verwijs daarbij naar publikaties van de WRR, het Sociaal en Cultureel Planbureau, de Harmonisatieraad Welzijnsbeleid en het Instituut voor Onderzoek van de Overheidsuitgaven. Vooral in het afgelopen donderdag verschenen rapport van het IOO staat veel waarin de VVD zich herkent. Een reactie van de staatssecretaris op dit rapport vinden wij gewenst.

Met deze kritische opmerkingen ontken ik niet dat er de afgelopen jaren veel is gebeurd en veel in de stijgers is gezet. Terugblikkend en vooruitziend zijn wij tot de overtuiging gekomen dat de ingeslagen weg van nagenoeg volledige overheidsregulering verstarrend, contraproductief en bureaucratiserend is gaan werken. Overheidsregulering wordt door de VVD niet afgewezen, laat daarover geen misverstand bestaan. Het gaat ons erom dat er een nieuwe strategie wordt ontwikkeld waarin overheidsregulering wordt gecombineerd met een meer marktgerichte benadering.

De heer **Borgman** (CDA): Ik heb zelf ook gesproken over financiële prikkels, dus dat kan ik begrijpen. Wat stelt de heer Dees zich echter voor bij een meer marktgerichte benadering?

Dees

De heer **Dees** (VVD): Daarop kom ik nog. De VVD-fractie vindt de planningswetgeving nog steeds het middel bij uitstek om hervorkavelingen in de gezondheidszorg te verwezenlijken. De uitvoering van deze wetten verloopt echter uitermate traag. Beleidsopties, normen en richtlijnen worden vaak tussentijds veranderd. Degenen die met deze wetten moeten werken, weten vaak niet waaraan zij toe zijn. Al deze omstandigheden hebben ertoe geleid dat het rendement van de planningswetgeving tot nu toe laag is geweest. Naar onze mening kan deze wetgeving alleen functioneren als het aspiratieniveau wordt verlaagd en er continuïteit is in de richtlijnen, planningsnormen en financiële kaders.

De WVG is bedoeld om provincies en gemeenten in staat te stellen een samenhangend stelsel van voorzieningen te ontwikkelen langs een democratische besluitvorming met een afstemming op de eigen regionale behoeften en met de mogelijkheid om aan het een wat meer en aan het ander wat minder te doen. De staatssecretaris ging naar onze mening een stap te ver toen hij aankondigde dat het bij de WVG om planning van verstrekkingen moet gaan, waarbij als het ware het gebruik van de voorzieningen centraal komt te staan en niet de infrastructuur. Wij vinden dat onjuist.

Doel van de WVG was om planning van voorzieningen in termen van capaciteiten en infra-structuur mogelijk te maken. Het gebruik van de infra-structuur en van de voorzieningen kan daarnaast gestalte vinden via de verzekeringwetgeving en de tarievenwet. Een weg daarbij de lokale overheid in plaats van voorzieningen voortaan verstrekkingen zullen moeten plannen, vinden wij te rigide en onuitvoerbaar. Nu wij op het punt staan de WVG uit te breiden, is er de kans bij uitstek om volstreekte helderheid te verkrijgen.

De VVD-opvattingen hierover wil ik in het kort samenvatten:

1. Integrale invoering per provincie of gezondheidszorgregio verdient de voorkeur, wil er althans iets terechtkomen van hervorkaveling tussen tweede- en eerste lijn.

2. Het moet gaan op de planning van voorzieningen en niet om de planning van verstrekkingen. Aan provincies en gemeenten moet gevraagd worden, een structuurplan voor de gezondheidszorg te maken.

3. Om de decentralisatie maximale inhoud te geven dient de rijksoverheid uitsluitend te werken met globale richtlijnen. Planningsrichtlijnen moeten niet meer inhouden dan wat in verband met de rechten van de verzekerden minimaal aanwezig moet zijn, terwijl de financiële richtlijnen het plafond voor de planning aangeven.

4. Het gebruik van de voorzieningen en kostenbeheersing – dat staat op zichzelf wat los van de planning van de infrastructuur – in de sfeer van de exploitatie zullen hun begrenzing moeten vinden via de verzekeringwetgeving, de tarievenwet en de daarop gebaseerde instellingsbudgettering.

Hoe huidige planningsrichtlijnen thans contraproductief kunnen werken op de doelstellingen van kostenbeheersing en hervorkaveling wil ik aantonen aan de hand van een simpel voorbeeld uit de praktijk. Een verpleeghuis in de regio is bereid 7 bedden in te leveren ten gunste van 5 plaatsen dagbehandeling. Dat levert bij dat ene verpleeghuis een jaarlijkse besparing op van bijna f 350.000. Zo iets past ook in de hervorkavelingsfilosofie.

Toch schijnt dit niet te kunnen omdat de planningsrichtlijnen er zich tegen verzetten. Er is namelijk een norm voor het klinische beddentel en er is een aparte norm voor het aantal plaatsen dagbehandeling. Verschuiving tussen die normen is niet toegestaan. Zo zien wij hoe centrale normen averechts kunnen werken, zowel op de doelstelling van de kostenbeheersing als op de doelstelling van de decentralisatie, als op de doelstelling van de hervorkaveling; de verschuiving van klinische zorg naar dagbehandeling die wij allemaal wensen. Graag krijg ik hierop een reactie van de staatssecretaris.

Niet alleen bij de planningswetgeving, maar ook bij de toepassing van de honorerings- en tarievenwetgeving doen zich knelpunten voor en worden bepaalde beleidsopties nog onvoldoende gerealiseerd. Ik noem er enkele. Tal van tarieven zijn door de medisch-technische ontwikkelingen niet meer op de feitelijke situatie afgestemd. Er zijn nog steeds tariefverschillen tussen de particuliere sfeer en de ziekenfondssfeer. De honorerings- en tarievenstructuur bevat onvoldoende prikkels voor een kostenbewust gedrag bij de aanbieders van de zorg.

Ter illustratie noem ik een enkel voorbeeld.

Tal van laboratoriumtarieven zijn via het systeem van de zogenaamde

Spaanderpunten nog gebaseerd op zeer arbeidsintensieve analysemethoden. De reageerbuis is echter vervangen door de 'auto-analyser': veel bepalingen kunnen nu tegelijkertijd in een korte termijn worden uitgevoerd. Hoe komt het dan toch nog dat er nog steeds met door de techniek achterhaalde veel te hoge tarieven wordt gerekend? Soortgelijke voorbeelden zijn ook elders te geven. Wat wordt hieraan gedaan?

De projectorganisatie VNZ-KLOZ heeft in de nota Betaalbaar perspectief belangrijke aanbevelingen gedaan ten aanzien van de honoreringsstructuur voor huisartsen. Ook de heer Borgman heeft daarover gesproken. Ook hierbij geldt als het ware wat wij bedoelen met de prikkelfilosofie. Die voorstellen zijn gericht op kostenbeheersing en een versterking van de rol van de huisarts. Wat gaat de staatssecretaris met deze voorstellen doen?

Vervolgens maak ik enkele opmerkingen over de kostenbeheersing. Het kostenbeheersingsbeleid is naar ons oordeel de afgelopen tien jaar te ad hoc en te boekhoudkundig van aard geweest. Hoewel uit het financieel overzicht blijkt dat kostenstabilisatie optreedt en de ombuigingstaakstelling uit het regeerakkoord wordt bereikt, valt daarop wel enig commentaar te geven. Ook de staatssecretaris zal moeten toegeven dat dit resultaat mede is veroorzaakt door de geringere stijgingen van het loon- en prijsniveau in de achterliggende jaren.

Bovendien wordt een groot deel van het resultaat – ik ben dat met de heer Wöltgens eens – bereikt door verschuiving van een collectieve last naar een particuliere last. Ten slotte kan ook de extra korting van 1% op de budgetten van de intramurale instellingen nu niet bepaald als een beleidsrijke maatregel worden gezien.

Voortzetting van het ombuigingsbeleid is nog steeds noodzakelijk. Wie meent dat dit beleid uitsluitend moet worden afgestemd op sociaal-economische doelstellingen voor de korte termijn maakt een denkfout. Immers, verdere ombuigingen zullen ook nodig zijn om de vergrijzing van de bevolking op te vangen en om de introductie van nieuwe medisch-technische voorzieningen mogelijk te maken.

Bovendien verdient het in verband met de premiedruk en de koopkracht altijd aanbeveling te blijven streven naar een gezondheidszorg die niet alleen medisch maar ook economisch verantwoord functioneert. Ook hierbij wil ik een voorbeeld geven van een

Dees

contraproductief overheidsbeleid. In 1982 werden met het oog op de kostenbeheersing in de geneesmiddelensector twee maatregelen genomen: invoering van de negatieve lijsten plus een prijsbeschikking.

Het resultaat daarvan was dat de omzetcijfers dat ene jaar waarin die twee maatregelen werden getroffen, met maar liefst 11% tot 12% stegen, terwijl de groeicijfers de jaren ervoor tussen 3% en 6% lagen. Het uitsluiten van geneesmiddelen voor ziekenfondsverzekerden leidde tot kostenverhogingen. Alleen al bij de middelen tegen hoge bloeddruk werden de goedkopere reserpinederivaten vervangen door de duurere bèta-blokkers met een kostenstijging in een jaar tijd van f4 miljoen. Eenzelfde voorbeeld hebben wij gezien bij de pijnstillers. Kortom, een contraproductieve overheidsregulering, die bovendien de keuzevrijheid van arts en patiënt – ik denk hierbij ook aan de vasolastine-problematiek – heeft aangetast.

Tegelijkertijd wordt er wel aarzeling getoond ten aanzien een maatregel die nogal wat voordelen kan hebben, namelijk de introductie van de standaardverpakkingen. Zowel met het oog op de kosten als met het oog op de veiligheid, de hygiëne, de patiënteninformatie en de produktansprakelijkheid vinden wij invoering van standaardverpakkingen wenselijk, mits met de industrie wordt afgesproken dat het principe van de prijsneutraliteit hierbij wordt gehanteerd, terwijl tevens nodig is dat in het systeem van de afleveringskosten wijzigingen worden doorgevoerd.

De VVD-fractie heeft met belangstelling kennis genomen van de plannen van de International Health Development Foundation om kennis en capaciteit die in ons land aanwezig zijn, te exploiteren ten behoeve van het buitenland respectievelijk buitenlandse patiënten. Het contact met de Nederlandse overheid lijkt echter moeizaam te verlopen, onder andere omdat er verschillende departementen bij betrokken zijn. Een aanloopsubsidie dreigt volgend jaar weg te vallen. Gezien het belang van deze activiteit voor de gezondheidszorg, vinden wij bemoeienis van de staatssecretaris gewenst. Op dit punt heb ik de eer, een motie in te dienen.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Dees wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

kennis genomen hebbende van de activiteiten van de International Health Development Foundation om kennis en capaciteit binnen de gezondheidszorg te exploiteren ten behoeve van het buitenland;

van oordeel, dat deze plannen een bijdrage kunnen leveren aan een oplossing van het probleem van de overcapaciteit in de Nederlandse gezondheidszorg;

nodigt de regering uit, op gecoördineerde wijze bij te dragen tot een succesvol verloop van dit initiatief, en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 75 (18600-XVI).

De heer **Dees** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Een aparte dereguleringsoperatie voor de gezondheidszorg lijkt ons geen overbodige luxe. Het is ons nog niet gebleken dat de geest van Geelhoed ook tot dit departement is doorgedrongen. Ten aanzien van nagenoeg alle wetten valt op dat de regeldichtheid groot en de bestuurslasten hoog zijn. Een Amersfoorts ziekenfonds ontving alleen al van de Ziekenfondsraad in één jaar 371 circulaires.

En wie de bouwprocedures voor ziekenhuizen analyseert, rijzen de haren te berge. Vijf fasen in de besluitvorming. Tijdens elke fase kunnen de normen worden aangepast. Het aantal adviesorganen is niet meer op de vingers van twee handen te tellen. En als men geen geluk heeft, is er na een kostbare, jarenlange procedure een bouwstop. Is de staatssecretaris bereid, een aparte dereguleringsoperaties voor de gezondheidszorg in gang te zetten? Velen in de gezondheidszorg zullen hem daarvoor dankbaar zijn. Ook op dit punt wil ik de Kamer om een uitspraak vragen.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Dees wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat er in toenemende mate kritiek is op de regeldichtheid en bureaucratie binnen de gezondheidszorg;

van oordeel, dat met name de bestaande plannings-, verzekerings-

en tarievenwetgeving zich leent voor vereenvoudiging van de regelgeving en de procedures;

nodigt de regering uit, te bevorderen, dat voor de gezondheidszorgwetgeving een aparte dereguleringsoperatie in gang wordt gezet,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 76 (18600-XVI).

De heer **Toussaint** (PvdA): De heer Dees zal hebben begrepen dat velen zich ongerust maken over de inconsistentie tussen enerzijds planningsmechanismen en anderzijds financieringsmechanismen. In zijn aanhef sprak hij over enkele zaken op dat terrein en ik vroeg mij af: 'Waar gaat dat heen?'. Het vervolg heb ik echter niet gehoord. Ziet hij geen samenhang tussen wat in deze motie is ondergebracht en het ontbreken van de fundamentele consistentie tussen de zaken waarop de rest gebaseerd moet worden?

De heer **Dees** (VVD): Met die vraag kun je een ochtendvullend programma maken. Ik zal met een enkele zin proberen te antwoorden. Bij de huidige aanpak van de gezondheidszorg wordt mijns inziens juist op een verkeerde manier geprobeerd, de planning en de financiering te verstrengelen. Hierdoor kom je nu juist in die enorme bureaucratie en contraproductieve overheidsregulering terecht. Het is, denk ik, van belang om voor de toekomst, in strategische zin, op twee kompassen te varen.

In de eerste plaats moet men via de WVG de nadruk leggen op de planning van de infrastructuur, van de faciliteiten. Dat planningsproces moet begrensd worden door investerings- en andere financiële plafonds. In de tweede plaats moet men de benadering van het gebruik van die capaciteit en faciliteiten daarvan loskoppelen. Ik meen dat de verzekerings- en de tarievenwetgeving de invalshoek moeten vormen om het gebruik van de voorzieningen uit het oogpunt van de kostenbeheersing te kunnen aanpakken.

De heer **Toussaint** (PvdA): Ik begrijp niet hoe het toepassen van het marktmechanisme in deze chaos orde kan brengen. Dan wordt het nog erger.

De heer **Dees** (VVD): Dat denk ik niet. Ik verwijs de heer Toussaint naar een aantal publicaties waarin ik mij qua filosofie kan vinden, zoals het donderdag verschenen rapport van het

Dees

Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven, de publicaties van Van der Ven en Rutten en het handboek van ene mijnheer Feldstein. In al die publicaties klinkt de noodzaak door om een nieuwe harmonie tussen overheidsregulering en marktmechanisme tot stand te brengen.

Wij bepleiten dat zowel via de tarievenwetgeving als via de verzekeringswetgeving meer prikkels voor een kostenbewust gedrag aan vragen aan aanbodzijde worden gegeven. Het basismateriaal aan de hand waarvan men voorstellen kan gaan doen, ligt er. Er is met de budgettering en de degressieve tarieven een aanzet toe gegeven. De VNZ en het KLOZ hebben voorgesteld om rond het functioneren van de huisarts een zodanig systeem te ontwikkelen dat zijn functies meer kostenbewust wordt. Daar is nog veel meer te doen.

De heer **Toussaint** (PvdA): Dit is dus een pleidooi voor een volksverzekering.

De heer **Dees** (VVD): Dit is geen pleidooi voor de volksverzekering die de heer Toussaint bedoelt. De VVD is op dit punt geheel niet dogmatisch. In de ziektekostenverzekering is al een volksverzekering opgenomen, namelijk de AWBZ. De VVD heeft zich daar nooit tegen uitgesproken. Wij zijn voor de AWBZ. In die zin zijn wij ook voor een toepassing van een bepaalde volksverzekeringsgedachte. Met ons is echter niet te spreken over een volksverzekering, zoals die ten tijde van het kabinet-Den Uyl op tafel heeft gelegen, maar die weer in de ijskast is opgeborgen omdat ze onbetaalbaar was.

De heer **Toussaint** (PvdA): Dat voorstel is nooit voorgelegd aan de Kamer, dus hoe weet de heer Dees dit alles?

De heer **Dees** (VVD): Het voorstel van wet inzake de volksverzekering is niet ingediend omdat het onbetaalbaar was. Bovendien zou het leiden tot enorme lastenverzwaringen voor de kleine zelfstandigen. Zo'n volksverzekering willen wij dus niet.

Mijnheer de Voorzitter! Het initiatief om toekomstscenario's voor de gezondheidszorg te ontwerpen, spreekt ons aan. Niettemin valt het op dat verschillende adviezen van de Gezondheidsraad over hart- en vaatziekten nog niet tot nadere besluitvorming hebben geleid. Wordt door de sterke nadruk op de lange

termijn de korte termijn niet te veel vergeten? Wat wordt er bijvoorbeeld gedaan met het advies over de opsporing, preventie en behandeling van hoge bloeddruk?

Welke conclusies gaat de staatssecretaris verbinden aan de rapporten van de commissie-Van der Ploeg en het Instituut voor Onderzoek van de Overheidsuitgaven over de adviesstructuur? Licht ook in de gezondheidszorg een betere scheiding van advies- en overlegfuncties niet voor de hand met als devies 'overleg met belanghebbenden advies door onafhankelijke deskundigen'?

□

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal een aantal afzonderlijke onderwerpen aansnijden die in de visie van de VVD extra accentuering en in tweede termijn wellicht amenderende en corrigerende moties behoeven.

Ik wil eerst een opmerking maken over de extra bezuiniging in de intramurale gezondheidszorg, boven op de met de NZR afgesproken 1%-operatie. De VVD heeft begrip voor de verontwaardiging bij de NZR, die meende te kunnen rekenen op de afspraken, waarmee men al tegen heug en meug akkoord was gegaan. Hoezeer wij ook begrip hebben voor de stellingname van de NZR, toch meent de VVD dat de extra bezuiniging onvermijdelijk is.

Gesteld immers voor de keuze tussen óf regeling anciënniteitsproblematiek óf geheel of gedeeltelijk niet doorgaan van de extra bezuiniging, sluiten wij ons aan bij de keuze van de NZR en de staatssecretaris om allereerst de al lang slepende anciënniteitsproblematiek te regelen, in het vertrouwen dat door een betere zorg-op-maat, ook intramuraal, en een terugdringen van de productie gekoppeld aan de budgettering en de toegevoegde anciënniteitsgelden de extra bezuinigingen in de intramurale zorg zal kunnen worden opvangen.

Kan de staatssecretaris overigens garanderen, dat er na deze extra bezuinigingen geen onverhoedse extra ombuigingen meer komen, opdat men weet, waar men de komende jaren aan toe is? Kan de staatssecretaris tevens een uitzetting geven over zijn visie, of ook in het Nederlands systeem niet alleen de protocollaire geneeskunst, maar daaraan gekoppeld een vorm van 'diagnose relatiegroepen' toepasbaar zou zijn? Wij vonden zijn antwoorden op de vragen 313 en 314 nogal

cryptisch. Wij achtten de zaak belangrijk genoeg om hierover een aanvullende vraag te stellen.

De heer **Borgman** (CDA): U en ik vinden het een goede zaak, dat de korting van f 145 mln. op de gezinszorg niet doorgaat. In het financieel overzicht staat, dat dit bedrag op de gezondheidszorg zal worden verhaald. Ik heb al uiteengezet, hoe onwenselijk wij dat achten. Rekent mevrouw Terpstra dit tot een extra bezuiniging of niet?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): In de rest van mijn betoog kom ik hierover nog te spreken. Wij benaderen deze problematiek vanuit een ander uitgangspunt dan het CDA. Wij geven namelijk wel dekking aan.

Bij het opleggen van de extra bezuiniging aan de intra-murale gezondheidszorg worden ziekenhuizen, psychiatrische instellingen en instituten voor zwakzinnigenzorg over één kam geschoren. De VVD acht dat onjuist en vraagt nadrukkelijk een uitzonderingspositie voor de zwakzinnigenzorg.

Ik sprak zoëven over zorg op maat en vermindering van de productie, twee recepten, die voor de huidige intra-murale zwakzinnigenzorg niet of nauwelijks toepasbaar zijn. Juist door de geslaagde verschuiving van intra-naar semi- en extra-muraal, waarbij licht geestelijk gehandicapten voor een groot deel uit de intra-murale setting zijn verdwenen, is de overgebleven populatie van de zwakzinnigen, instituten zeer zorgintensief.

Wij spreken over diepgestoorden, de meervoudig complex gehandicapten, de gedragsgestoorde geestelijk gehandicapten en de groeiende groep ouder wordende zwakzinnigen. Voor juist deze groepen, volstrekt afhankelijke kwetsbare mensen geldt, dat zij een voortdurende, intensieve en persoonlijk gerichte zorg en begeleiding nodig hebben, al was het alleen maar vanwege de primaire levensbehoefte. Er is daar al lang sprake van vergaande zorg op maat en, gezien het permanente karakter van de ernstige handicap(s), is er zeker geen mogelijkheid voor vermindering van productie. Er is sprake van een sterk vergrote werkdruk.

Vraag tussendoor: ligt het niet in de rede de personeelsformatie via nieuwe richtlijnen aan te passen aan die veranderende populatie? Ook schaalvergroting is niet of nauwelijks mogelijk, omdat alleen al de bouwkundige voorzieningen geen schaalvergroting toelaten. Kortom, het zal al een

Terpstra

hele toer worden voor de intra-murale zwakzinnigenzorg om de komende jaren de eerder afgesproken bezuinigingen te halen. Daar wil de VVD die instellingen zeker aan houden. Het moet ook mogelijk zijn door het inhalen van een structurele onderbezetting en de anciënniteitsregeling. Een extra bezuiniging van één procent er bovenop acht de VVD niet mogelijk, zonder dat de instituten steeds meer het karakter krijgen van opberginstituten.

De heer **Borgman** (CDA): Geen f 18 mln. voor de zwakzinnigeninrichtingen, maar straks wel f 145 mln. vanuit de gezinszorg.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Neen. Ik ben blij met deze interruptie, want nu kan ik het nog een keer benadrukken. De VVD vraagt een absolute uitzonderingspositie voor de zwakzinnigenzorg. Dat betekent, dat de afgesproken bezuiniging van 1% in de intra-murale zwakzinnigenzorg moet worden gehaald. Ik heb ook aangegeven hoe dat naar onze mening ingevuld kan worden. Voor iedere extra bezuiniging in die intra-murale zwakzinnigenzorg zijn wij niet te porren.

De heer **Borgman** (CDA): Wat de VVD betreft, blijft de zwakzinnigenzorg buiten dat bedrag van f 145 mln.?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dat heeft u goed begrepen.

De heer **Borgman** (CDA): Dat is een goede zaak. Bij die instellingen zit de pijn. Opvallend is, dat mevrouw Terpstra de verpleeghuizen niet noemt. Kan het daar wel?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik ben nog niet klaar. Ik kom hierover nog te spreken.

De heer **Borgman** (CDA): Op deze manier komen wij elkaar straks wel tegen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dat hoop ik dan maar. Dat is toch het streven van iedere coalitie? Er dienen toch zaken met de coalitiepartner te worden gedaan?

De heer **Borgman** (CDA): Die indruk kreeg ik niet, toen u interrumpeerde en mij erop wees dat er gaten geslagen werden.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik wilde proberen de puntjes op de 'i' te zetten. Het was niet de bedoeling om geen zaken met coalitiegenoten te doen. Integendeel. Wij kennen elkaar, wat dit betreft, veel te goed, mijnheer Borgman!

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Op welke manier denkt u dit te dekken?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik wil in antwoord hierop direct aangeven hoe wij, in tegenstelling tot het CDA, wél een dekking suggereren voor de post waartegen wij bezwaar aantekenen. Wij denken dat dekking kan worden gevonden door het laten vervallen van de 4%-groei van de RIAGG's in dit jaar – dat levert 14 mln. op – en door het gebruiken van een deel van de exploitatieoverschotten die in 1983 bij de beschermende woonvormen zijn ontstaan. Bij elkaar levert dat 18 mln. op.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): De heer Dees hield zojuist een gloedvol betoog om op de intramurale voorzieningen te korten, ten einde de eerstelijns zorg en ambulante zorg te bevorderen. U gaat daarop nu juist korten om de intramurale voorzieningen in stand te kunnen houden, waardoor u in de praktijk precies het tegenovergestelde bepleit van wat de heer Dees in theorie zojuist heeft verwoord.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Integendeel, wij willen de eerstelijns voorzieningen zeker versterken, maar weeffouten die daarin zitten, mogen niet structureel worden gemaakt, want dan helpen wij elkaar op de verkeerde manier.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Kunt u precies aangeven voor welk bedrag u de kortingen niet door wilt laten gaan en hoe u dat precies denkt te kunnen dekken?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Het niet laten doorgaan van de extra bezuiniging van 1% in de zwakzinnigenzorg betekent een gat van 18 mln. Een bedrag van 14 mln. denken wij te kunnen vinden door de 4%-groei van de RIAGG's dit jaar niet te laten doorgaan. Een bedrag van 4 mln. denken wij te kunnen halen uit de in 1983 ontstane exploitatie-overschotten in de beschermende woonvormen. Dit betekent geen verzwakking van de beschermende woonvormen.

De heer **Mik** (D'66): Eigenlijk breekt mij de klomp, want u schendt nu het regeerakkoord, waarin wordt gesproken van een verschuiving van intra- naar extramurale zorg. U spreekt nu over weeffouten, maar is u bekend hoe lang de wachtlijsten zijn voor bij voorbeeld de OEP's?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Jazeker, maar is u bekend dat sommige RIAGG's op het ogenblik zo slecht werken dat, naast de lange wachtlijsten voor het uitvoerend werk, soms 60%

van de tijd opgaat aan onderling vergaderen, zodat slechts 40% overblijft voor uitvoerend werk? De RIAGG's zullen eerst efficiënter en beter moeten gaan werken, alvorens ze 4% te laten groeien.

De heer **Mik** (D'66): Ik krijg de indruk dat u nu ongelooflijk generaliseert.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik heb niet voor niets gezegd: sommige RIAGG's.

De heer **Mik** (D'66): Ik maak daaruit op dat de meerderheid goed functioneert. Bent u zich ervan bewust dat de geestelijke gezondheidszorg al decennia lang wordt achtergesteld bij de lichamelijke zorg?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Voor een onderbouwing van mijn kritiek op het functioneren van de RIAGG's kan ik verwijzen naar drie bronnen. In de eerste plaats verwijs ik naar wat in de nieuwe nota-geestelijke gezondheidszorg is geschreven. Ten tweede schrijft de staatssecretaris in de memorie van toelichting bij deze begroting:

'De effectiviteit en de efficiency van de hulpverlening en vooral het functioneren van de RIAGG's dienen verhoogd te worden.'

De derde bron is het beleidsvoornemen van de staatssecretaris om de RIAGG's voortaan vooral te belasten met de hulpverlening in ernstiger psychische problemen, terwijl de behandeling van psycho-sociale klachten geleidelijk overgenomen dient te worden door de eerstelijns zorg.

Zolang die taakopvatting en die duidelijke verdeling in functies nog niet duidelijk zijn, ben ik bang dat de groei van 4% zal leiden tot een personeelsformatie die later wellicht gebaseerd zal blijken te zijn op verkeerde taakopvattingen en functieomschrijvingen. Het kan toch niet zo zijn dat D'66 wil meewerken aan het meer geld stoppen in deze sector in plaats van het fundamenteel aanpakken van de structurele weeffouten? De oorzaak van de wachtlijsten is immers niet een gebrek aan geld, maar een gebrek aan efficiency.

De heer **Mik** (D'66): D'66 is niet gevoelig voor dergelijke abstracte onderbouwingen. Wij gaan gewoon uit van regulier tot stand gekomen, algemeen bekende wachtlijsten van bij voorbeeld anderhalf jaar voor mensen die psychotherapie bij een RIAGG wensen. Dat is vrij concreet en dat kan ik ook hard maken.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dat is vrij concreet, maar even concreet zijn de

Terpstra

gegevens die in de nieuwe nota Geestelijke gezondheidszorg staan. Dat zijn geen algemene, generaliserende opmerkingen. Het enige wat de VVD vraagt, is op dit ogenblik de evaluatie van de RIAGG's af te wachten, de taakomschrijving en de functie-omschrijving beter tot hun recht te laten komen en duidelijkheid te bieden aan het veld, opdat niet een groei van 4% – nog altijd 14 miljoen – zal worden gebruikt voor het voortborduren op iets wat nu al niet helemaal juist lijkt te zijn.

Mevrouw Cornelissen (CDA): Om misverstanden te voorkomen vraag ik mevrouw Terpstra, of zij met het terugdringen van de korting van 1% op de intramurale voorzieningen doelt en niet op de semi-murale en andere voorzieningen.

Mevrouw Terpstra (VVD): Dat is juist.

Mevrouw Cornelissen (CDA): Maar daarvoor is in het FOGM een bedrag van 2040 miljoen begroot; 1% daarvan zou 20 miljoen zijn.

Mevrouw Terpstra (VVD): Neen, er is uitgerekend dat die ene procent extra bezuiniging in de sector zwakzinnigenzorg zou neerkomen op 18 miljoen. De staatssecretaris knikt. Ik beweer hier ook niet zo maar iets met de natte vinger, het staat duidelijk in het FOGM.

Mevrouw Cornelissen (CDA): Ik kom op grond van het FOGM uit op 20 miljoen. Maar goed, ik zal luisteren naar wat de staatssecretaris hierover zal zeggen.

Mevrouw Terpstra (VVD): Ik zal u straks het bladzijdennummer noemen.

De heer Wöltgens (PvdA): Mevrouw Terpstra beroept zich erop dat haar fractie in tegenstelling tot andere geen gaten in de begroting schiet. Vergis ik me als ik denk dat die dekking van 4 miljoen een zeer incidentele dekking is?

Mevrouw Terpstra (VVD): Dat is inderdaad incidentele dekking, maar het gaat ook alleen om het voorkomen van een incidentele bezuiniging.

De heer Wöltgens (PvdA): Volgend jaar gaat u dat weer goed maken door extra bezuinigingen, begrijp ik.

Mevrouw Terpstra (VVD): Neen, want die extra bezuiniging staat helemaal niet op de rol voor volgend jaar.

De heer Wöltgens (PvdA): Maar dan is die dekking er niet meer die u nu hebt weggegeven.

De heer Borgman (CDA): Dat is dat bedrag van 145 miljoen!

Mevrouw Terpstra (VVD): Wellicht kan de staatssecretaris straks enige helderheid verschaffen. Ik ben er kennelijk niet toe in staat. Ik zie aan het gezicht van de staatssecretaris dat hij mij in ieder geval wel begrijpt.

Staatssecretaris Van der Reijden: Maar dat is nog niet hetzelfde als het met u eens zijn!

Mevrouw Terpstra (VVD): Dat komt later, daar is dit debat voor.

Mijnheer de Voorzitter! Over de RIAGG's kan ik verder zwijgen. Ik concludeer nog slechts dat de voorgestelde groei van 4% ad 14 miljoen door de VVD voor dit jaar niet zal worden toegestaan. Het gaat om een nog onvolmaakt produkt. Dit geld willen wij gebruiken als dekking voor het niet laten doorgaan van de extra korting op de zwakzinnigenzorg.

Als tweede dekking heb ik genoemd het exploitatieoverschot ad 7 miljoen, veroorzaakt door de hogere opbrengsten van de eigen bijdrage voor beschermde woonvormen. In deze sector was de opbrengst van die eigen bijdrage voor 1983 geraamd op 25%. Het werd 35%.

Met andere woorden, er was 64 miljoen beschikbaar. De feitelijke afrekening bedroeg 57 miljoen, dus er is 7 miljoen over. Daarvan wil de VVD 4 miljoen gebruiken voor het niet laten doorgaan van de extra korting op de zwakzinnigenzorg. Het resterende bedrag zal gebruikt kunnen worden voor het gedeeltelijk wegwerken van de wachtlijsten voor de DVO's.

Mevrouw Cornelissen heeft er terecht op gewezen dat de VVD staat voor het versterken van de semi- en extramurale zorg. Met die financiële impuls en met een kleine groepsvergroting kunnen de DVO's ruimte bieden aan de onaanvaardbaar lange lijst wachtenden. Wat doet de staatssecretaris aan deze problematiek?

Is er overigens meer duidelijkheid over de toekomstige financiering van de beschermende woonvormen? Wanneer valt daarover de beslissing? Wanneer worden concrete stappen gezet die in 1986 moeten leiden tot 250 en in 1987 tot 500 nieuwe plaatsen?

Een tweede grote groep die in de knel komt, vormen de patiënten in de verpleegtehuizen in het algemeen en de psycho-geriatrische patiënten in het bijzonder. Het is weinig bevredigend dat 'het kabinet zich zeer wel bewust is van deze problematiek' en

dat ter zake van dagbehandeling in verpleeghuizen, uitbreiding van voorzieningen voor psychogeriatrische patiënten en een verhoging van de planningsnorm voor geestelijk gestoorde bejaarden het kabinet óf nog nadere adviezen afwacht óf zich nog beraadt over inmiddels afgeronde rapporten en uitgebrachte adviezen.

Vanzelfsprekend zal bij de nadere standpuntbepaling rekening moeten worden gehouden met de kosten van de gezondheidszorg. Wanneer ik naar de meerjarencijfers kijk en die afzet tegen de nadrukkelijke toezegging van de bewindslieden dat rekening zal worden gehouden met demografische ontwikkelingen, bespeur ik een frappant verschil tussen woord en daad. Reeds tijdens de opstelling van de Nota Bouwstenen Ouderenbeleid is door de Kamer gevraagd om een oplossing voor het adequaat zorgverlenen aan de groep hoogbejaarde verpleeghuispatiënten, al dan niet psychogeriatrisch van aard. Wanneer komt er voor deze groep werkelijk beleid? Te veel nog komen psychogeriatrische patiënten ten onrechte terecht in algemene psychiatrische ziekenhuizen, terwijl ze in een verpleeghuis horen. Te veel worden verpleeghuispatiënten geparkeerd op ziekenhuisbedden en nog te weinig worden geriatrische afdelingen van ziekenhuizen benut. In de geriatrie en in de opleiding voor verpleeghuisartsen zit nog weinig lijn. Is er wel sprake van samenhangend beleid in deze sector?

Ik vraag de staatssecretaris binnen vier maanden na nu met een gedegen, overzichtelijke notitie te komen, waarin hij structuur brengt in het beleid met betrekking tot de geriatrie, gerontologie, psychogeriatric, verpleeghuizen, enz., opdat wij hierover een afzonderlijk debat kunnen voeren. Kan hij daarin tevens de mogelijkheden meenemen om goed opgeleide krachten met behoud van uitkering te laten werken tot bij voorbeeld 10% boven de toegestane formatieplaatsen om daarmee de eigen vaardigheid op peil te houden? Is de staatssecretaris tot een dergelijke notitie bereid? Hij kan hiertoe wellicht een kleine werkgroep instellen à la de commissie-Wagner.

De heer Borgman (CDA): Vindt u dat het bedrag van f 145 miljoen voor 1986 – dat niet doorgaat voor de gezinszorg – in zijn geheel kan worden doorgeschoven naar de gezondheidszorg in de richting van de intramurale sector? Een uitzondering hierop is de zwakzinnigensector. Daarover zijn wij het eens.

Terpstra

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Daarin bent u het met mij eens? U steunt mij hierbij?

De heer **Borgman** (CDA): Ik stel u de vraag of u vindt dat die f 145 miljoen voor 1986 voor de tramurale sector erbij kan, ja of neen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dat hangt af van de samenhangende notitie voor de gehele verpleeghuissector. Indien een goede geriatrie komt, indien een goede samenwerking ontstaat tussen verpleeghuizen en bejaardenoorden en indien goede mogelijkheden ontstaan voor dagbehandeling, dan betekent dit dat zo'n korting in 1986 wel mogelijk is. De druk is dan niet meer zo groot voor de verpleeghuissector.

De heer **Borgman** (CDA): Dat is handig, hoor. U spreekt nu alleen over de verpleeghuizen. U geeft toe dat daar de nood het hoogst is. U vindt echter dat die korting voor de intramurale sector als zodanig – dus de gewone ziekenhuizen – wel mogelijk is.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dat kan men niet zeggen voordat de gevolgen voor 1986 bekend zijn.

De heer **Borgman** (CDA): Vindt u niet dat de regering gevraagd moet worden, alternatieve mogelijkheden te onderzoeken?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik vraag niet alleen om alternatieve mogelijkheden, ik vraag ook beleid. Ik geef ook aan waar in de zwakzinnigzorg en via de verpleeghuissector alternatieven kunnen worden ontwikkeld. Ik vraag daarbij ook om gerichte structurele beleidsvoornemens in deze sector. Ik heb in mijn betoeg daaraan zelfs enige richting gegeven. Natuurlijk moeten er alternatieven komen!

De heer **Borgman** (CDA): Maar wel f 145 miljoen inleveren!

Mevrouw **Terpstra** (VVD): U spreekt over 1986. Ik spreek over 1985!

De heer **Borgman** (CDA): Maar dat geeft hoop. Er schijnt nu een liberale zon. Dat betekent dat u alsnog overweegt ons verzoek te steunen om voor 1986 alternatieve mogelijkheden te onderzoeken?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ja, maar er is ook nooit sprake van geweest dat wij dat verzoek niet zouden steunen.

De heer **Borgman** (CDA): Toen ik daarom vroeg, werd door de VVD gezegd dat ik gaten schoot.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Nee. Er is kennelijk een communicatiestoornisje tussen de heer Borgman en mij. Hij heeft eerst gevoelige woorden gesproken over de nood in de zwakzinnigzorg. Hij heeft vervolgens gezegd dat wij niets anders kunnen doen, dat wij het moeten accepteren. Vervolgens kwam hij met het verhaal dat wij in elk geval voor 1986 alternatieven kunnen zoeken. Ik heb toen gezegd: of het één of het ander.

Of hij gaat akkoord met die extra bezuiniging in de zwakzinnigzorg, wat de VVD buitengewoon zou betreuren – en verschuilt hij zich achter het vragen om alternatieven voor 1986, – of hij betreft dit bij zijn betoeg voor 1985 en schiet daarmee een gat. Daarom stelde ik zojuist ook die vraag. Ik heb inmiddels begrepen dat de heer Borgman mijn suggesties inzake het niet laten doorgaan van de extra korting op de zwakzinnigzorg thans welwillender bekijkt dan zoëven, toen ik hem daarnaar vroeg.

Ik kom vervolgens aan de rechteloosheid van patiënten in verpleeghuizen. De VVD heeft geen goed woord over voor het niet-uitvoeren van de aangenomen motie-Terpstra over de rechtspositie van patiënten in verpleeghuizen. Er is geen bewoners- of patiëntenraad. Er is geen enkele mogelijkheid voor inspraak. Voor deze groep van patiënten, die 24 uur per dag afhankelijk is, is er slechts volstrekte onmondigheid. En dat anno 1984. Waarom is die motie niet uitgevoerd?

De staatssecretaris schrijft in de memorie van toelichting, dat dit wordt betrokken bij de regeling van de rechtspositie van de patiënt. Dat was echter niet de tekst van de motie. Dat was niet de wens van de Kamer. De wens van de Kamer was om dit te regelen, vooruitlopend op die patiëntenrechten.

Dat kan en dat moet gebeuren, zeker nu het zo teleurstellend lang gaat duren om de patiëntenrechten te regelen. Wanneer gebeurt dit trouwens?

Ik wil overstappen op het onderwerp van de basisgezondheidsdiensten. Ik wil nadrukkelijk onze steun uitspreken voor de versterking van de preventie. Toch wil ik de staatssecretaris vragen of de uitbouw van de basisgezondheidsdiensten, met de vele voorzieningen en nog uit te bouwen taken, niet het zoveelste papieren waterhoofd dreigt te worden. Er komen steeds nieuwe taken bij.

Ik noem er een paar: advisering over preventie ter bescherming van zowel de lichamelijke als geestelijke

volksgezondheid, inclusief de stimulering van maatregelen of voorzieningen ter opheffing of beperking van gebleken risico's, het leveren van een bijdrage aan de GVO, de ondersteuning van de ontwikkeling van de basisgezondheidszorg, preventie van infectieziekten in het algemeen, en van tuberculose en geslachtsziekten in het bijzonder, preventieve jeugd tandzorg, organisatie van bevolkingsonderzoek, de bewerking en analyse en epidemiologische gegevens, de versterking van het management van de preventieve zorg voor jongeren, de organisatie van eerste geneeskundige hulpverlening bij rampen en wellicht het daaruit voortvloeiende beheer van hulpmiddelen en voorraden ten behoeve van deze rampenbestrijding, medische milieukunde en wellicht ook de sportmedische advisering enzovoort, enzovoort.

De staatssecretaris rekent ons voor dat, naast de f 20 miljoen die is gereserveerd op de begroting voor 1985, in latere jaren nog eens f 38 miljoen nodig is. Ik noem dit een voorzichtige raming. Weliswaar is rekening gehouden met een herallocatie van f 10 miljoen voor 1986, maar ons is niet duidelijk welke oude diensten worden geschrapt om dublures te voorkomen. Ik heb grote twijfels of wij met dit eerste begin van een uitbouw niet een geweldige 'kameelneus' binnenhalen.

De staatssecretaris zegt over de personeelsformatie dat in opzet, naast de sociaal-geneeskundigen en verpleegkundigen en administratieve ondersteuning, vooralsnog 28 epidemiologen, 9 à 11 medisch-milieukundigen en 60 GVO-medewerkers functioneren. Is dit niet het begin van een onbeheersbaar proces? Wij vragen de staatssecretaris dan ook of de VVD-fractie ervan uit kan gaan, dat ook voor de basisgezondheidsdiensten het 'sunset'-principe zal gelden. Dit houdt in: evaluatie na enkele jaren en bij niet goed functioneren een onvervaard afbreken.

Ik kom vervolgens op de huisartsen en de specialisten. De VVD heeft nogal wat kritische kanttekeningen gezet bij de bijna hetze-achtige manier waarop jaar in jaar uit over de beroepsbeoefenaren wordt gesproken. De VVD heeft tot nu toe con amore meegewerkt aan het tot stand komen van maatregelen om excessieve inkomens voor deze vrije beroepsbeoefenaren te verminderen.

Ook het stelsel van degressieve tarieven ten einde de produktie af te remmen, heeft onze steun gekregen.

Wordt het thans geen tijd om te erkennen dat wij door al die maatregelen wellicht te ver dreigen door te slaan? De berichten over de soms nijpende situatie van huisartsen dienen wij ernstig te nemen. Kan de staatssecretaris bevestigen dat, indien het jongstleden donderdag bereikte akkoord tussen de LHV en de overheid over norminkomens door de ledenvergadering van de LHV wordt bekrachtigd, de grens van het redelijke is bereikt?

De positie van de huisarts als spil van de gezondheidszorg geeft steeds meer zorgen. Omvang en structuur, nascholing en toetsing, praktijkverkleining en samenwerking staan ter discussie. In het FOGM bespeuren wij een merkwaardige omissie: wel wordt gerept van de 25 mln. voor versterking van de rol van de huisartsengeneeskunde voor 1983 en 1984 maar 1985 komt er niet in voor. Hoe zit dat? Is het waar, dat inderdaad geen gelden beschikbaar zijn voor die gewenste versterking? Ik zou daarover graag meer willen horen.

Ten aanzien van de inkomensmaatregelen van de specialisten wil ik vragen naar het onbedoelde cumulatieve effect waar het de specialisten in de academische ziekenhuizen betreft. In goed Nederlands heet dat 'dubbel pakken'. Daardoor dreigt een negatief verschil te ontstaan tussen de inkomensvorming van specialisten in academische ziekenhuizen en die van specialisten in de algemene ziekenhuizen. Het moet ook of juist deze staatssecretaris een zorg zijn, dat een uittocht dreigt te ontstaan die zeker voor de handhaving van het hoge niveau van de academische ziekenhuizen volstrekt ongewenst is. Wat denkt de staatssecretaris daaraan te doen?

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

□

Mevrouw Van Es (PSP): Voorzitter! Tientallen protestbrieven van werkers in allerlei instellingen in de gezondheidszorg dwarrelden de afgelopen weken bij ons op tafel.

Onderlinge werkverhoudingen dreigen op veel plaatsen verstoord te worden; in diverse instellingen wordt een heftige slag gevoerd over de diverse reorganisatieplannen en inkrimpingen. Het is immers vooral het verplegend personeel dat de dupe dreigt te worden van het bezuinigingsbeleid en met dat personeel de verpleegden: minder verzorging,

grotere groepen, minder voorzieningen.

Droogjes stelde de staatssecretaris bij de presentatie van zijn begroting en het FOG vast, dat er in de volgende kabinetsperiode wellicht maatregelen getroffen moeten worden om de personeelsomvang enigszins in bescherming te nemen. Intussen werden 5000 arbeidsplaatsen niet opgevuld; van herbezetting voor de nu al jarenlang ingeleverde prijscompensatie is nauwelijks sprake geweest en de bezuinigingen overtreffen de inkomensmatiging vele malen.

Is er dus niet alle aanleiding, nu al stil te staan bij de gevolgen die de huidige manier van budgetteren blijkt te hebben? Het niet opvullen van 5000 arbeidsplaatsen was nog maar het begin. Zou de staatssecretaris op basis van de ervaringen tot nu toe eens een voorspelling kunnen maken van het aantal arbeidsplaatsen dat verloren zal gaan nu de budgetten niet met 1% maar met 2% volgend jaar gekort gaan worden, en in 1986 met nog eens 2%? De budgettering kan, omdat 80% van de kosten van instellingen uit personeelskosten bestaan, niet anders dan terugslaan op het personeel.

Binnenkort zal een nieuwe golf verpleegkundigen als gevolg van de 2%-operatie op de budgetten het veld kunnen ruimen, tenzij de Kamer alsnog de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de zorg naar zich toetrekt, zoals in veel protestbrieven wordt opgemerkt.

Die kwaliteit was al teruggelopen door onderbezetting; door het niet of minder snel herbezetten van vacatures; door hoger ziekteverzuim; door het meer inschakelen van vrijwilligers en vooral ook door toenemend gebruik van oproepkrachten. Vooral dat laatste heeft in een paar jaar tijd een gigantische vlucht genomen.

De kwaliteit van de gezondheidszorg is ernstig in het geding gekomen. Wordt het echt geen tijd dat de overheid veel nadrukkelijker dan voorheen het geval was een rol gaat spelen bij het toezien op de naleving van kwaliteitseisen. Het is duidelijk dat het ongecontroleerd en botweg snijden in de budgetten die kwaliteit zonder enige twijfel aantast. Zolang de overheid zich aan de kwaliteit van de zorg niets gelegen laat liggen, is het korten van de budgetten een volstrekt onverantwoord en een met voorspelbaar kwaliteitsverlies gepaard gaande zaak. Ik zal daarom de PvdA-moties op dit punt steunen.

Voorzitter! Beter als met de trendvolgers wordt met de beroepsgroep van de medici overlegd. De medici slagen er dan ook goed in, hun belangen veilig gesteld te krijgen. Geen afbouw van het boven-norm-inkomen heeft in 1983 plaatsgevonden. Waarom niet? Omdat het overleg pas in 1984 afgerond is, stelt de staatssecretaris in antwoord op vragen in de schriftelijke voorbereiding. Er ontspint zich overigens een vrij boeiende dialoog in de schriftelijke voorbereiding.

Zowel de Landelijke Specialisten Vereniging als de overheid zien de afspraken in het kader van het centraal akkoord als 'harde afspraken', stelt de staatssecretaris in antwoord 457, als hem gevraagd wordt waarom hij zo zeker weet dat het in de komende jaren wel lukken zal met het verlagen van de boven-norm-inkomens. Ik zie hem in gedachten al met de vuist op tafel slaan. Harde afspraken, die de LSV echter zo boterzacht interpreteerde, dat het haar niet verhinderde nog gauw f 10 tot f 12 mln. binnen te halen door de tarieven pas op 1 november in plaats van op 1 juli te verlagen. Laat de staatssecretaris dat geld gewoon zitten?

Met voortvarendheid zal de staatssecretaris de komende tijd verder gaan, volgens de nota naar aanleiding van het verslag. Daarin staat namelijk: 'het overleg met de medisch-specialisten, apothekers en tandartsen over de vaststelling van de norm-inkomens zal nog dit najaar opgestart worden', al is dat dan niet helemaal zeker, want: 'het is in de praktijk zo moeilijk deze complexe materie voor alle groepen aan te pakken', en verder: 'het overleg over de norm-inkomens gaat ten minste één à twee jaar duren'. (antwoord 294).

'Waarom zijn de medisch specialisten eigenlijk uitgezonderd voor het vaststellen van richtlijnen voor de hoogte en opbouw van de tarieven', zo wordt in het verslag gevraagd. 'Die moeten ook tot stand komen', zo stelt de staatssecretaris dan trots. 'De discussie daarover is binnen het COTG inmiddels opgestart.' Kijk aan, de discussie is al opgestart!

Wij spreken hier ieder jaar af dat het dienstverband bevorderd moet worden. Als aan de staatssecretaris wordt gevraagd hoe een en ander zich in de afgelopen jaren ontwikkeld heeft, antwoordt hij: 'Daar heb ik geen cijfers over.'

Ik verwijs naar het antwoord op vraag 302. Maar gelukkig gaat de staatssecretaris er de komende tijd

Van Es

weer hard mee aan de slag. Ik citeer de staatssecretaris: 'Als maatregel overweeg ik het COTG advies te vragen of en zo ja, hoe de richtlijnen voor het in dienstverband treden versoepeld moeten worden.' De staatssecretaris overweegt advies te vragen of en zo ja, hoe . . .

Mijnheer de Voorzitter! Het is om treurig van te worden. Er is eigenlijk sprake van een complete stilstand. Er zit geen beweging of ontwikkeling in. *Wat afgesproken wordt, is uiteindelijk altijd in het voordeel van de medisch specialisten.* Zo stelt bij voorbeeld de FNV dat het generale akkoord tussen overheid en de LSV het aantal verrichtingen doet toenemen.

Ik citeer uit een brief van de FNV: Weliswaar zijn afspraken gemaakt met betrekking tot matiging c.q. depressie in de tarieven, doch daar staat tegenover dat de instroom van jonge specialisten hierdoor volstrekt is opgehouden. Mede als gevolg van het systeem van goodwillbetalingen zullen deze jonge specialisten het aantal verrichtingen opvoeren, ten einde aan hun financiële verplichtingen te voldoen.

Graag verneem ik commentaar van de staatssecretaris op deze stelling.

Geen beperking van het aantal verrichtingen, geen verplichte dienstverbanden, geen ingreep in de excessieve werktijden en geen ingrepen in de salarissen; dit zijn maatregelen die zonder twijfel zouden werken, zelfs om de doelstellingen van dit kabinet te bereiken.

Gelukkig zit niet de hele beroepsgroep potdicht. Vorige week is ons een rapport van een actiegroep, LAMDOA, overhandigd. Het betreft hier ook medici. Zij ervaren hun eigen werktijden en beloningsstructuur echter als belachelijk en schadelijk. Puur door een derde deel af te halen van de extra honoreringsregelingen voor de medisch specialisten in het Academisch Ziekenhuis in Leiden, berekent deze actiegroep hoe daar een zeventigtal artsen in normale werktijden te werk gesteld zou kunnen worden.

Het gaat hier overigens om extra honoreringsregelingen, waarvoor nu al 25 jaar vruchteloos is getracht een uniforme structuur te ontwerpen. Zolang de overheid en/of beroepsgroep geen verandering brengt in deze merkwuurlijke situatie van enerzijds lange werktijden en buitensporige honorering en anderzijds de ruim 1500 werkloze artsen leek het ons noodzakelijk een interimoplossing te ontwerpen, stelt LAMDOA.

Het is inderdaad ontvullend te vernemen, hoe LAMDOA zich in heldere en duidelijke bewoordingen heen werkt door *Querido-regelingen*, 3A-arts-out-regelingen, Smallembroekfondsen en de extra inkomsten uit particuliere praktijken – onder gewone werktijd! – om vervolgens met slechts een derde deel van deze extra inkomsten al 70 nieuwe arbeidsbanen in normale werktijden te creëren. Treffend is het citaat van Domela Nieuwenhuis, waarmee LAMDOA haar rapport besluit: Hoe vreemd is het dat zoveel omhaal van woorden, zoveel cijfers nodig zijn om het bewijs te leveren van eene zaak, die zoo eenvoudig is, dat de minst ontwikkelde haar kan begrijpen.

Zinnige en constructieve ideeën die vanuit de beroepsgroep zelf naar voren komen, mogen wij niet laten liggen. Deze verdienen nadere uitwerking en zo mogelijk toepassing. Ik wil u, mijnheer de Voorzitter, in dit verband dan ook de volgende motie overhandigen.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Van Es wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

kennis genomen hebbende van het rapport 'Honorering medische specialisten in Academische Ziekenhuizen' van de Landelijke Actiegroep Medische Deeltijd-Opleiding en -Arbeid (LAMDOA);

van mening, dat de in dat rapport ontwikkelde voorstellen voor het creëren van nieuwe arbeidsplaatsen voor artsen door middel van regulering van arbeidstijden en afschaffing van extra-honoreringsregelingen voor medische specialisten nadere uitwerking en vertaling verdienen;

sprekt haar vreugde uit over het feit, dat vanuit de beroepsgroep zelf constructief wordt meegedacht en voorstellen worden gedaan ter vermindering van de werkloosheid;

verzoekt de regering, het rapport aan nadere bestudering te onderwerpen, te vertalen naar de algemene ziekenhuizen en binnen enkele maanden de Kamer te rapporteren over de mogelijkheden hoe op korte termijn deze voorstellen in de praktijk gebracht kunnen worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 77 (18 600-XVI).

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Volksgezondheid ligt meer dan enig ander beleids onderdeel onder het beslag van de ethiek. De fundamentele vragen van leven en dood komen hier aan de orde. Onze fractie vroeg zich na lezing van de stukken af: Waar blijven nu de antwoorden? Waaruit blijkt nu dat het de bewindslieden ernst is met het ethische, op de Bijbel gefundeerde beleid? Het gaat toch om zaken die God, de Schepper van ons mensen, ons allen op het hart bindt.

Dat geldt te meer voor christelijke politiek die het Woord en de Wet van de levende God als richtsnoer moet hebben, wil die geloofwaardig zijn. De opmars van de secularisatie vanuit de evolutie-ideologie heeft als conclusie: Met de dood is alles uit.

Wij zien alom de schadelijke gevolgen in de samenleving. De abortus provocatus en de euthanasie laten toch zien met welk gemak elke boventijdelijke norm wordt genegeerd. De parabel van de rijke man en de arme Lazarus, uitgesproken door de Heere Christus zelf – Hij spreekt als Machthebbende – leert ons anders. Er is een leven na dit leven. Daar is tweeërlei bestemming. Daar is een God die leeft en op deze aarde vonnis geeft. Dat zijn geen kunstig verdichte fabels, maar dat is de realiteit.

Wij allen – overheid en onderdanen – doen wel, daarop acht te slaan. Dat zal werkelijk tot zegen zijn voor het private en publieke leven. 'In het houden van Gods geboden ligt groot loon aan de ene kant'. 'Wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezan aan de andere kant'. 'Kiest u heden Wien gij dienen zult. Ik en mijn huis wij zullen de Heere dienen'. Een keus door Jozua gedaan, maar ook vandaag het navolgen waard.

Onze fractie ziet gaarne een reactie van de bewindslieden hierover tegemoet. Het gestelde vormt tevens een inleiding op een aantal punten dat onze fractie na aan het hart ligt.

De grenzen aan de gezondheidszorg en de ethiek. Het is op dit gebied de vraag of alles wat technisch mogelijk is, ook bijbels verantwoord is. De heer Borgman heeft ook over die zaak gesproken. In aansluiting op zijn vragen en opmerkingen wil ik het volgende vragen. Er worden op dit gebied scenario's ontwikkeld. Hoe ligt daarin nu het verband tussen ethiek en de besluitvorming? Dat is er uitdrukkelijk wel, maar het komt eigenlijk niet aan de orde.

In de vakliteratuur is al gesteld: de euthanasie schept ruimte voor

Van Dis

verpleging van jongeren voor wie het leven nog wel zin heeft. Wie maakt echter de zin van het leven uit? Dat is God, de Bron van het leven. Wat een verwatenheid spreekt uit zo'n stelling. Onder verwijzing naar het antwoord op vraag 71 vraag ik de bewindsman, wat hij hiermee doet.

Onderzoek in de VS heeft aangetoond dat AIDS veelal via donorschap wordt verspreid. Het is de vraag of Nederland datzelfde risico mag lopen. Is het voldoende, waarschuwingen af te geven en erop te vertrouwen dat betrokkenen – in het merendeel der gevallen homoseksuelen en drugsverslaafden – buiten het donorcircuit zullen blijven? Onze fractie meent dat voorkomen beter is dan genezen. Geschikte maatregelen tot uitsluiting van donorschap zijn nodig. Australië gaat ons hierin voor.

De minister stelde op 19 juli bij het abortusdebat: 'Voor wat betreft experimenten met geaborteerde vruchten, verwijs ik de Kamer naar het wetsvoorstel inzake experimenten met mensen'. Wij noteren, dat hij die vruchten dus als mensen ziet en dat is terecht. Hoe moet dat echter worden gerijmd met het antwoord op vraag 171? Ik lees daar: 'Het ongeboren kind valt onder de wet, alleen indien dit in de baarmoeder van de proefpersoon is'.

Nadere uitleg is nodig over de geciteerde uitspraak van 19 juli jongstleden. In ieder geval zijn dit soort experimenten verwerpelijk, omdat geen recht wordt gedaan aan het unieke, aan de waardigheid van de mens.

In dit kader vragen wij ook om de ontwikkeling van de zogenaamde abortuspil niet de vrije loop te laten. De WAZ is er toch juist voor, het leven te beschermen, ook van ongeboren vruchten? Hoe is de toetsing via die wet uit te voeren, als de vrouw slechts een pil behoeft te slikken,

De verwerking van het afval van ziekenhuizen moet via provinciale plannen worden geregeld. Het ministerie van WVC heeft daarvoor een richtlijn doen uitgaan. Onze fractie zou graag horen, of daarin verboden is om geaborteerde vruchten tot dit afval te rekenen. Dat vergt toch het menselijke karakter ervan, dat met de nodige eerbied moet worden bejegend?

Met betrekking tot reageerbuisbaby's wijs ik erop, dat ook hier de grenzen van het ethisch toelaatbare worden overschreden. Wij vragen dan ook stopzetting van dit soort handelin-

gen, ook in ziekenhuizen. Uiteraard hopen wij ook op gunstige antwoorden op eerder gestelde schriftelijke vragen.

De staatscommissie euthanasie heeft weer uitstel gekregen. Ter wille van een verantwoord oordeel lijkt dat rapport ons wel nodig. Vandaar dat onze fractie het initiatiefvoorstel eigenlijk een voorbeeld vindt van haastige spoed, die nooit en zeker in dit geval niet goed is.

In de relatie maatschappij en gezondheid wijs ik op de onrustbarende stijging van zelfmoord onder jeugdigen. Prof. Diekstra ziet dit onder andere als een gevolg van de grote werkloosheid en de toenemende echtscheidingen. Is daarmee alles gezegd? Kunnen de bewindslieden hierop een antwoord geven?

In antwoord 2 wordt de toenemende kinderloosheid als zorgprobleem gesteld. In hoeverre staat hier het beleid van individualisering haaks op dat van preventie? Hier hinkt het beleid op twee gedachten, ondanks het gegeven dat ook de minister oog heeft voor deze problemen. Hoe vertaalt de minister dit in beleid?

Gezinsbegeleiding wordt gesubsidieerd voor pedagogische huishulp en voor een staffunctie. Hoe is het mogelijk dat een vereniging die al deze functies in huis heeft, geen subsidie krijgt voor deze staffunctie? Is er ook geen subsidie nodig voor praktische huishulp? Dat is namelijk met recht mantelzorg. Ook dat kost geld. Men zou de ombuiging in intramurale sfeer gedeeltelijk kunnen investeren in deze praktisch gerichte begeleiding.

Vanuit de kraamzorg komen noodsignalen dat de geplande verkorting van de duur onverantwoord is. Zijn deze signalen reëel? Welke inkomensgevolgen zijn er voor de betrokken kraamverzorgsters?

De ombuigingen voor de internaten voor zwakzinnigen zijn eigenlijk niet verantwoord. Moet hier geen bijstelling naar boven plaatsvinden? Binnen of via de begroting van WVC zijn er naar onze mening genoeg posten die een lagere prioriteit moeten hebben. Ook vraagt onze fractie aandacht voor het zogenaamde gemengd wonen. De bewindsman weet daarvan. Heeft hij dit gevolg van de bezuiniging voorzien of misschien zelfs gewild? Wij vragen om herstel van de oude situatie, opdat dit soort gevolgen wordt voorkomen.

Antwoord 142, betreffende het onderzoek naar de Moerman-therapie, gaf ons het gevoel dat er geheimtaal werd gebruikt. Is met open vizier

strijden niet beter? Het gaat om het kweken van wederzijds vertrouwen. Dat komt naar onze mening te langzaam van de grond.

Heeft de staatssecretaris inmiddels het toegezegde contact met de NZR ter zake van de gewetensbezwaarden gehad? Wat voor resultaten zijn daaruit gekomen? De landelijke werkgroep heeft een probleeminventarisatie hierover gemaakt. Kan de bewindsman daarmee leven? Wat doet hij er verder mee in het belang van de betrokken gewetensbezwaarden?

□

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Voorzitter! Ik wil mij richten op vier aandachtspunten, namelijk het patiëntenbeleid, de eerstelijns zorg, de geneesmiddelen en de zorg voor geestelijk gehandicapten. Verder wil ik een paar losse vragen stellen.

Het patiëntenbeleid stond in de begroting 1983 onder preventie- en basisgezondheidsdiensten, in 1984 onder eerstelijns zorg en in 1985 onder geestelijke gezondheidszorg. Het is mij opgevallen dat de gestencilde versie van de begroting op dit punt uitvoeriger was dan de gedrukte. Uit de plaats en de omvang van de tekst in de memorie van toelichting blijkt dat de overheid de positie van de patiënt-consumant in het beleid nog niet zo helder voor ogen heeft.

In paragraaf 3.1 wordt gezegd dat voorts in de regelgeving bepalingen zullen worden opgenomen over participatie van patiënten. Het is de staatssecretaris toch niet ontgaan dat hij voor Prinsjesdag advies aan de Nationale Raad voor de Volksgezondheid heeft gevraagd over de regulering van de adviesstructuur van de WVG. Komt daardoor de gebruikersparticipatie niet op losse schroeven te staan?

Ergenog is het gesteld met de patiëntenrechten die de staatssecretaris in de WGM wil vastleggen. De Nationale Raad spreekt terecht over een verschuiving van overleg naar inspraak. Patiënten-consumenten moeten genoeg nemen met verwijzingen naar wetgeving, waarvan in het gunstigste geval alleen een voorontwerp bekend is.

Toegezegd is een wetsontwerp patiëntenrechten in het voorjaar van 1985.

Volgens de begrotingstoelichting interdepartementaal welzijnsbeleid zal het zich beperken tot informatieplicht, inzage-recht, privacybescherming en het toestemmingsvereiste. Het klachtrecht wordt geregeld in de wet

Beckers-de Bruijn

democratisch functioneren van instellingen, waarvan indiening volgens de laatste berichten ook in het voorjaar van 1985 zal plaatsvinden. Het zou mij echter verbazen, want waarom ontbreekt dit voornemen dan in het actieprogramma van het kabinet?

Uit het antwoord op vraag 168 blijkt, dat in de wet patiëntenrechten het recht op inzage dwingend rechtelijk zal worden geregeld. Gebeurt dat ook met de andere genoemde fundamentele rechten? En inzage houdt toch zeker ook correctie in? (Ik verwijs naar de discussie over de BOPZ). Zal de staatssecretaris in de ontwerp-wet tevens een uitbreiding van titel 7.7.1 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek voorstellen, in die zin dat een aantal hoofdzaken van het medisch contract daarin wordt aangegeven? Het antwoord op die vraag is ook van belang voor het Landelijk patiënten-consumenten platform dat zoals wij weten gevraagd is om in overleg met de organisaties van beroepsbeoefenaars standaardcontracten te ontwikkelen.

De overheid maakt graag goede sier met het platform. In het jaarrapport Overheidsbeleid consumentenangelegenheden 1983-1984 kwam ik een tekst van staatssecretaris Van Zeil tegen waarin hij heel trots stelde: 'Met deze koepelorganisatie wordt door het departement contact onderhouden waarmee het belang wordt onderstreept dat de overheid hecht aan de coördinerende en belangenbehartigende functie van het platform'.

Heel royaal staat het platform dan ook voor f 371.000 op de begroting: ééhonderste promille van de totale gezondheidszorguitgaven. Voor dat bedrag moet het voor driekwart miljoen gebruikers zeer veel werk verzetten.

Mijn fractie vindt het onaanvaardbaar dat het ook nog wordt aangeslagen in het kader van de zogenaamde herschikkingsoperatie landelijke organisaties. Die herschikking dient trouwens, dacht ik, om bureaucratisering tegen te gaan. Is zo'n platform of bij voorbeeld de Stichting Korrelatie dan zo'n bureaucratische organisatie?

Tijdens het door de staatssecretaris gesubsidieerde symposium 'Invloed van gebruikers in de eerstelijns zorg' dat op 3 november werd gehouden, werd de suggestie gedaan, een stichting op te richten met als doel de infrastructuur van patiëntenorganisaties financieel te ondersteunen. Een goed voorstel, vond de vertegenwoor-

diger van WVC daar. Ik vraag de Kamer om een uitspraak.

Motie

De Voorzitter: Door het lid Beckers-de Bruijn wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat patiënten/consumenten in toenemende mate betrokken willen worden bij het volksgezondheidsbeleid;

overwegende, dat overheid, ziekenfondsen en organisaties van beroepsbeoefenaars zich de laatste jaren bij herhaling positief hebben uitgelaten over een grotere participatie van patiënten/consumenten;

overwegende, dat patiënten/consumentenorganisaties daartoe een organisatieopbouw moeten hebben, die zonder financiële steun niet te verwezenlijken is;

van oordeel, dat de financiële middelen die door de overheid tot nu toe ter beschikking zijn gesteld onvoldoende zijn;

verzoekt de regering, het initiatief te nemen tot het oprichten van een stichting, die ten doel heeft de infrastructuur van patiënten/consumentenorganisaties financieel te ondersteunen en waarvan het bestuur voor de helft wordt gevormd uit vertegenwoordigers van overheid, ziekenfondsen en beroepsorganisaties en voor de andere helft uit vertegenwoordigers van patiënten/consumentenorganisaties,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 78 (18600-XVI).

Mevrouw Beckers-de Bruijn (PPR): Voorzitter! De Nationale Raad voor de Volksgezondheid heeft slechts 3 van de 45 zetels voor patiëntenconsumenten beschikbaar. Is de staatssecretaris bereid het aantal gebruikerszetels uit te breiden? De aanhangige wijziging van de WVG biedt daartoe eventueel mogelijkheden. Mijn fractie is blij dat de staatssecretaris in beginsel nog steeds bereid is om vertegenwoordigers van gebruikers op te nemen als stemgerechtigde leden in de geneesmiddelencommissie. Kan die noodzakelijke wijziging van artikel 27 van de Wet op de geneesmiddelenvoorziening niet tegelijk worden aangebracht

met het wijzigingsvoorstel over de positie van de apotheekhoudende huisartsen?

Vervolgens kom ik te spreken over de eerstelijns zorg. Ik zou graag willen dat de staatssecretaris ons eens voorrekende dat het generaal akkoord met de specialisten niet eerder zal leiden tot een versterking van de tweedelijns dan van de eerstelijns. Ik doel daarop vanwege het aanbodvraagmechanisme. Ook van de ad-hoc-maatregel tot opheffing van de vrijwillige verzekering verwachten wij geen eerstelijnsversterkend effect. Dat verwachten wij wel van een grotere samenhang en samenwerking binnen de eerste lijn en tussen eerste- en tweedelijns.

Een adequate multidisciplinaire ondersteuning achten wij daarvoor onontbeerlijk. De regionale ondersteuningspunten ontberen nog steeds een reguliere financiering. De discussie over de nota eerstelijns zorg is dit voorjaar uitvoerig gevoerd. Ik heb u, mijnheer de Voorzitter, hieromtrent een motie overhandigd. Ik zou willen voorkomen dat ontwikkelings- en ondersteuningsgelden worden gebruikt voor de versterking van de monodisciplinaire steunorganisaties en voor de planningsfuncties van de WVG.

Motie

De Voorzitter: Door het lid Beckers-de Bruijn wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat voor een groeiende samenhang en samenwerking in de eerstelijnszorg een adequate multidisciplinaire ondersteuningsstructuur noodzakelijk is;

verzoekt de regering, op korte termijn een tijdelijke stimuleringsregeling voor de Regionale Ondersteunings Punten tot stand te brengen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 79 (18600-XVI).

Mevrouw Beckers-de Bruijn (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Heb ik het mis indien ik veronderstel dat vraag 317 inzake de gelden voor ontwikkeling en de ondersteuning voor het NHI inmiddels nader beantwoord zou kunnen worden?

Mijn fractie vindt de staatssecretaris veel te optimistisch over de eerstelijns

zorg. Het landelijk overleg tussen de vier kerndisciplines vordert nauwelijks. Zal de staatssecretaris vasthouden aan de voorwaarden dat in 1985 alleen subsidie aan het S 1-project wordt verstrekt als over de vormgeving van de ontwikkelings- en ondersteuningsstructuur op landelijk niveau voor 1985 volstrekte helderheid is verschaft? Verder hechten wij eraan dat S-1 in 1985 rechtstreeks voor het veld aanspreekbaar en inzetbaar blijft.

Ik kom tot het geneesmiddelenbeleid. Hieraan heb ik twee jaar geleden mijn hele begrotingsbehandeling besteed. Een motie waarin gevraagd werd om een actiever toelatingsbeleid en een versterking van de werkracht van het college ter beoordeling van geneesmiddelen, werd aangenomen. Begin dit jaar sprong een ambtelijk lid van het college uit de band. Hij sprak van bizarre verschijnselen en uitwassen op de geneesmiddelenmarkt en deed voorstellen om dat te veranderen. De staatssecretaris beloofde, in antwoord op vragen van de leden Dees en Cornelissen, op enkele van de suggesties in te gaan in de memorie van toelichting. Wil hij dit nu alsnog doen?

Hoe gaat hij de toevlucht van Me-too preparaten, volgens het FOGM zo'n 65 % van het totale aantal registratie-aanvragen, afremmen?

Waarom vormen de circa 1000 geneesmiddelen die in 1963 voorlopig zijn toegelaten en nog steeds niet zijn beoordeeld, geen bedreiging voor de volksgezondheid?

Welke beslissing neemt hij naar aanleiding van het rapport van een extern adviesbureau dat de organisatie van het college heeft doorgelicht?

Onlangs is, namens de staatssecretaris, tijdens de KNMP-jaarvergadering betoogd dat een alternatief voor de eigenbijdrage-maatregelen kan zijn: het verwijderen van specialités uit het ziekenfondspakket, als deze door industrieel bereide, generieke producten kunnen worden vervangen. Gaat de staatssecretaris deze suggestie uitvoeren en, zo ja, op welke termijn?

Kan hij mij, ten slotte, verzekeren dat de onduidelijkheid rond Vosolastine nu eindelijk eens afgelopen is?

Ik kom tot de geestelijk gehandicapten. De bezuiniging op de intramurale zorg – dit is hier van alle kanten gezegd – levert grote problemen op. Wij hebben allemaal de noodkreten gehoord. Dat geldt ook voor de verpleeghuizen. Vindt de staatssecretaris in de huidige situatie – hij komt immers overal – nog een menswaardig

bestaan mogelijk voor mensen die lange jaren van hun leven en soms hun hele leven in een instelling moeten doorbrengen, waar alle franje inmiddels is wegbezuinigd? Dit kan toch niet!

Er bestaat mijns inziens nog steeds onduidelijkheid over het begeleid wonen. Wij hebben daar een aantal vragen over gesteld. Op welke termijn is er nu een voor het hele land geldend beleid te verwachten? Waarom wordt begeleid wonen in het kader van de vernieuwingsprojecten gericht op de zogenaamde lege-inrichtingsgebieden? Denkt de staatssecretaris dat elders de inrichtingen er voor zorgen?

De indicatiestelling voor gezinsvervangende tehuizen is verruimd, de personeelsnorm niet. De staatssecretaris spreekt (vraag 40) over slechts enkele bewoners die geen externe dagbesteding hebben. Waar ligt de grens? Bij twee of drie? Bij acht of negen? De FIAD zegt dat de grens bij één al wordt overschreden, aangezien je dan moet overgaan van geen naar wel dagopvang. Graag een reactie.

Van een verschuiving naar een versterking van de eerstelijns is ook in deze sector weinig te merken. Integendeel! De onmacht straalt ervan af. Zie ook de lijdensweg van motie 19. Hoe denkt de staatssecretaris zijn onmacht te doorbreken?

De PPR-fractie is blij met de extra gelden voor het voedingsbeleid. Zij vindt alleen vraag 82 erg vaag beantwoord. Hoe zit het met de besteding van die gelden? Wanneer kunnen wij nader uitgewerkte voorstellen verwachten? Hoe zit het met de toezegging de erkenningsvoorwaarden van verzorgende instellingen eventueel aan te scherpen inzake de kwaliteit van de voeding? Wanneer komt de wettelijke regeling van voedingswaardedeclaratie?

Over de rapportage van de WHO-vergadering en de resolutie over het adequaat gebruik van geneesmiddelen heb ik nog twee vragen. Hoe gaat de staatssecretaris de vergadering van deskundigen voorbereiden in 1985? Hoe staat het op dit moment met het interdepartementale overleg over verdere initiatieven ter uitvoering van de kamermotie inzake exportcode medicijnen?

Mijn fractie acht het tijd dat er nu eindelijk eens knopen worden doorgemaakt. Ik doel dan niet op harttransplantaties of reageerbuisbaby's in het ziekenfondspakket. Mijn fractie vindt dit verkeerde keuzes. Ik doel op het kiezen voor de kwaliteit van de zorg in

plaats van voor de heer Ruding, voor preventie, voor zorg op een zo laag mogelijk niveau, tegen onnodige commercie en zelfstandig ondernemerschap van artsen en voor de zeggenschap van patiënten/cliënten, zeker voor degenen in de zwakzinnigenzorg en in de verpleeghuizen die volkomen afhankelijk zijn van anderen.

□ De heer **Leerling** (RPF): Mijnheer de Voorzitter! In de volksgezondheid moet fors worden bezuinigd. Dat is terecht, maar de wijze waarop dat gebeurt roept vragen op. Doet de regering het goed en verantwoord? Waar liggen de grenzen waarbij de kwaliteit van de zorg nog kan worden gehandhaafd? Er zijn nog meer vragen.

De bezuinigingen in de gezondheidszorg zijn zonder enige twijfel niet voor de poes. Met name de extra bezuiniging van 1% komt – zeker in bepaalde sectoren, zoals de zwakzinnigenzorg – heel hard aan. Ik heb al eerder gewezen op het feit dat wij met name in de gezondheidszorg voor heel moeilijke keuzen staan. Wij kunnen technisch meer dan financieel haalbaar is. Heeft de staatssecretaris initiatief genomen om in deze moeilijke zaak adviezen in te winnen? Is het verantwoord om orgaantransplantaties op grote schaal uit te voeren en in-vitro-fertilisatie via het ziekenfonds te laten betalen, als er tegelijkertijd diep moet worden gesneden in bij voorbeeld de zwakzinnigenzorg? Wij kunnen niet om het maken van keuzen heen. Daar gaat het in de politiek ook om. De bewindslieden bezuinigen naar mijn idee te veel boekhoudkundig, zonder uitzondering van welk werkveld ook. Dat is niet terecht.

De extra bezuiniging van 1% in de zwakzinnigenzorg levert een bedrag op van 18 mln. Dat heeft de staatssecretaris bevestigd. Ziet hij mogelijkheden om die bezuiniging ongedaan te maken door een eigen bijdrage in te voeren bij het verstrekken van de anti-conceptiepijl? Nu keren ziekenfondsen op jaarbasis 40 tot 50 mln. uit aan anti-conceptiva. Het is zelfs te overwegen om die verstrekking geheel uit het pakket te schrappen. Over eigen verantwoordelijkheid gesproken! Er wordt ook bezuinigd op kraamhulp. Deze vorm van hulpverlening wordt teruggeschroefd van 80 naar 64 uur.

Afgezien van de personele consequenties, vraag ik mij af hoe dit in de dagelijkse praktijk zal lopen. Bij kleine gezinnen zal het wel lukken, maar wat gebeurt er in de grote gezinnen?

Leerling

Tevens wordt vaak maar zeven dagen geholpen als er een uitlopende avondbevalling aan de orde is. De opleiding kraamverzorging moet een financiële veer laten. Is dat een gevolg van het opheffen van de kraamopleiding oude stijl of ook van de vermindering van het aantal leerlingen?

Bezuinigingen in de gezondheidszorg zijn pijnlijk – misschien zelfs letterlijk – maar noodzakelijk. Er moet echter geen ad hoc beleid worden gevoerd, zoals nu gebeurt met die extra bezuiniging van 1%. Dat roept onvrede en frustraties op, waaronder patiënten lijden of kunnen lijden. De grenzen zijn zeker op een bepaald aantal onderdelen in de gezondheidszorg bereikt.

Is de staatssecretaris dat met mij eens? Er moet meer gewerkt worden aan het schrappen van specifieke uitgaven. Waar liggen de knelpunten bij het oplossen van de ziektekosten? In de brochure 'Samenhangende Zorgstructuur', een uitgave van de Ziekenfondsraad in 1983, wordt gesteld dat de ouderen en de zeer ouderen worden aangewezen als de veroorzakers van de meerkosten.

Er worden ter onderbouwing enkele cijfers gegeven: 11% van de bevolking is ouder dan 65 jaar, maar zij nemen wel 32% van de ziekenhuisopnamen en 55% van de werklust van de wijkverpleging in beslag. Dat laatste is niet zo verrassend, want de wijkverpleging werd mede ten behoeve van de bejaarden opgezet. Wil de staatssecretaris in elk geval de indruk wegnemen dat de ouderen te duur worden voor de gezondheidszorg en de hulpverlening? Zoiets roept namelijk spookbeelden op.

Van regeringszijde wordt kennelijk nogal wat verwacht van de stelselwijziging. In de periode 1984–1986 moet dat een bezuiniging van meer dan 2 mld. opleveren. Het is stil rond die stelselwijziging. Hoe komt dat? Verleden jaar om deze tijd leek de staatssecretaris de zaak praktisch rond te hebben. Het moet in elk geval een illusie zijn dat het systeem op 1 januari aanstaande in kan gaan. De staatssecretaris heeft meermalen de preventie in de gezondheidszorg benadrukt. In de sportgezondheidszorg kan wellicht gekomen worden tot een permanente registratie van de sportblessures.

Er zijn natuurlijk alerhande vragen te stellen, zoals hoe moet worden vastgesteld wanneer er sprake is van een sportblessure en of er al dan niet gedeeltelijk een eigen bijdrage in de ziektekosten en de loonkosten kan

worden betaald. Die vragen kunnen wellicht worden beantwoord. Wat zijn tot nu toe de bevindingen van de departementale werkgroep? Kan er geen proef worden genomen met de registratie van sportblessures?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Wat beoogt de heer Leerling met die registratie? Per jaar worden ongeveer 600.000 sportblessures medisch behandeld. Vanwege verzuimde werken moet f 80 mln. op jaarbasis worden betaald. Er is toch al een zeker inzicht. Beoogt de heer Leerling in te spelen op de suggestie, die de VVD verleden jaar heeft gedaan inzake een particuliere, via de club af te te sluiten ziektekostenverzekering voor sportblessures? Dat is pas echte eigen verantwoordelijkheid.

De heer **Leerling** (RPF): Ik heb een en andermaal aan de staatssecretaris gevraagd iets te doen aan het probleem van de sportblessures. Ik heb begrepen, dat ter zake van de registratie sprake is van een probleem. Wat is wel of niet een sportblessure? Als iemand 's maandags bij de dokter komt met een gebroken pols, kan deze ook zeggen, dat hij van de trap is gevallen. Is er dan sprake van een sportblessure, of niet? Als er geen sprake is van een sportblessure, kan men betrokkene niet zelf voor de kosten laten opdraaien. Ik meen, dat het mogelijk moet zijn in deze sector iets te doen. Daarom dring ik er opnieuw op aan, dit te doen, gelet ook op de hoge kosten, die hiermee zijn gemoeid; ik denk dan aan de ziektekosten en de loonkosten.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Wanneer er sprake is van een via de club bijkanscollectieve verzekering tegen sportblessures, zouden dat soort versprekingen over het al dan niet hebben van een sportblessure bij een gebroken pols niet eens nodig zijn. In feite gaat het om een luttel bedrag.

De heer **Leerling** (RPF): Ik kan mij voor een groot deel vinden in de opmerkingen van mevrouw Terpstra. Ik hoop, dat in overleg met de sportorganisaties iets kan worden bereikt, zodat de kosten vanwege die sportblessures kunnen worden beperkt.

Mijnheer de Voorzitter! Voor vele medewerkers in de geestelijke gezondheidszorg blijkt ook de grens bereikt. De RIAGG's fungeren nog lang niet optimaal, zoals in Groningen. De intra-murale patiënt kan gewoon niet meer voldoende aandacht krijgen. Dat is erg belangrijk. Er bestaat ernstige twijfel of en zo ja

hoeveel, het uitmaakt om het accent op de ambulante en semi-ambulante hulp te leggen. Resulteert het nu wel daadwerkelijk in bezuinigingen? Is het waar, dat één uur ambulante zorg evenveel kost als één dag verpleging in een intra-murale setting?

Daarnaast doemt in vele intra-murale voorzieningen de vraag op, of het budgetstelsel nu wel zo effectief is. Is het juist, dat in het budgetstelsel de inrichtingen niet de vrije hand hebben in de besteding van de beschikbare gelden en derhalve ook de noodzakelijke bezuinigingen op onderdelen van het totale beleid in een bepaalde instelling?

Mijnheer de Voorzitter! Naast de financiële grenzen zijn er in de gezondheidszorg ook stellig ethische grenzen. Mijn fractie is hierin duidelijk geweest en hoopt dat te blijven, ook al erken ik volmondig, dat nieuwe ontwikkelingen nieuwe vragen oproepen, waarop niet automatisch een antwoord te geven is. Dat geldt echter niet voor abortus provocatus, die deze bewindslieden op korte termijn in het ziekenfondspakket willen opnemen. Ik vind dat onbegrijpelijk.

Hoe zal er ruimte worden geboden aan die vele honderdduizenden in onze samenleving die ernstige gewetensbezwaren hebben als zij door middel van het betalen van de ziekenfondspremie indirect gaan meebetalen aan het plegen van abortus provocatus? Welk beleid voert de regering met betrekking tot de ontwikkeling van de abortuspijl?

Ik vraag andermaal speciale aandacht voor de zeer zorglijke ontwikkeling in het personeelsbeleid in de gezondheidszorg. Jongeren die principiële bezwaren hebben tegen abortus en euthanasie, worden niet zelden geweerd van opleidingen of bij plaatsing, en zij die als apothekersassistente niet willen meewerken aan verstrekking van anti-conceptiemiddelen krijgen bij sollicitatie nul op het rekest. Is de staatssecretaris bereid naar deze ontwikkeling een onderzoek in te stellen, zodat kan worden nagegaan, in hoeverre personen worden gediscrimineerd op grond van godsdienstige overtuiging?

Mijnheer de Voorzitter! Het zal u duidelijk zijn dat onze fractie deze gelegenheid te baat neemt om te vragen naar de vordering van de staatscommissie-euthanasie. Wanneer komt het rapport en hoe lang denkt het kabinet nodig te hebben om daarop te reageren? Wil deze minister onomwonden laten weten, dat hij de

Leerling

roep om legalisatie van de vrijwillige euthanasie afwijst, omdat het de mens niet is gegeven over het eigen leven te beschikken? Het leven is toch immers een gave van God, de Schepper.

De ontwikkeling ter zake van de in vitro fertilisatie holt voort. Een Stichting medisch centrum voor onvruchtbaarheid en In vitro Fertilisatie zitten eraan te komen. Het interimadvies van de Gezondheidsraad is al weer een paar maanden oud. Lijkt de staatssecretaris in dit gewoel stil te zitten? De situatie vertoont treffende overeenkomsten met de hartchirurgie. Voor de bewindsman het weet, komt het veld met een niet te stoppen doorbraak. Wordt aan de instelling van een staatscommissie IVF gedacht? Zijn IVF-onkosten feitelijke gezondheidszorgkosten? Vele vragen dringen zich op.

Waarom wordt onder post 173 op de begroting de garantieverklaring bouwbeleid intra-murale gezondheidszorg vermeld? Een garantieverklaring is toch geen uitgaaf als zodanig?

□

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Vergelijkt men de gezondheidszorg met andere sectoren, dan dringt zich de conclusie op dat sommige sectoren van de gezondheidszorg zich vrij effectief hebben weten te organiseren tegen daadwerkelijke bezuinigingen. Voor de overheid blijft er dan niet veel anders over dan weinig genuanceerde maatregelen te nemen, zoals vacaturestops, bouwstops en dergelijke. De daardoor opgeroepen reacties zijn voorspelbaar, maar maken toch niet zoveel indruk.

Het meest heeft de aandacht getrokken de opheffing van de bejaardenverzekering en de vrijwillige ziekenfondsverzekering. Het valt in de staatssecretaris te prijzen dat hij de publiciteit heeft gezocht om deze maatregel uit te leggen en misverstanden uit de wereld te helpen. Het wachten blijft echter op de noodzakelijke wetsvoorstellen. Het is een goede zaak dat er regelingen komen voor de acceptatieplicht, het te bieden standaardpakket en de leeftijdstoelagen.

Opheffing van de vrijwillige ziekenfondsverzekering heeft de meeste weerstand opgeroepen. Valt te verwachten dat vooral grote gezinnen straks aanzienlijk meer moeten gaan betalen en zo ja, hoe wordt dit dan gecompenseerd? Geldt het verbod op uitsluiting van vrijwillig

verzekerden alleen voor het standaardpakket? Zal de overgang van enkele honderdduizenden vrijwillig verzekerden naar de particuliere markt gepaard gaan met een tariefsverlaging van de individuele beroepsbeoefenaars? Blijft de Ziekenfondswet principieel een werknemersverzekering? Hoe ziet de staatssecretaris de periode tussen 1 januari a.s. en de werkelijke invoeringsdatum van de nieuwe wetgeving? Moet niet gevreesd worden dat de premies voor vrijwillig verzekerden opnieuw omhoog zullen gaan, omdat zogenaamde 'goede risico's' versneld zullen verdwijnen? Zal dan weer een bijdrage van de particuliere verzekeraars moeten worden gevraagd?

Bij de moeizame regeling van de honoraria van vrije beroepsbeoefenaars streeft de staatssecretaris blijkens blz. 71 van de memorie van toelichting naar globale richtlijnen, zodat betrokken partijen vrijheid behouden om tarieven overeen te komen. Onmiddellijk daarop stelt hij echter dat voor nog te weinig groepen normen voor praktijkomvang en -kosten in de richtlijnen zijn opgenomen. Wat mogen wij op dit punt in de komende periode nog verwachten? Over het functiewaarderingsproject in de particuliere intramurale gezondheidszorg is in een c.a.o. overeenstemming bereikt. Dat geldt echter niet voor de artsen in dienstverband. Welke consequenties heeft dat voor deze groep?

Op grond van artikel 47, derde lid van de Ziekenfondswet, behoeven fondsen geen overeenkomst meer te sluiten met onder andere tandartsen. Is daarbij ook gekeken naar de consequenties voor de patiënt? Wat blijft er van diens keuzevrijheid over? Is het wel verstandig, de eenmaal gevestigde tandarts buiten de normale concurrentie te houden en is al eens berekend hoeveel behandelminuten een tandarts met een praktijk van 3200 patiënten per patiënt beschikbaar heeft?

Er komt geen wettelijke vestigingsregeling voor apothekers. Dat is goed voor de concurrentieverhoudingen, maar het is de vraag of het veel uitmaakt, want de apotheker heeft niet zoveel te zeggen over de hoogte van zijn tarieven. Waarom is de Nederlandse apotheker zoveel duurder dan bij voorbeeld zijn Belgische collega? Hebben wellicht overheidsvoorschriften een prijsopdrijvend effect? De gemiddelde apothekers in ons land is vrij groot. Het is de vraag of een betere spreiding

niet mogelijk is. Vanuit de ziekenfondswereld is voorgesteld om per moeder-apotheek verschillende distributiepunten in te stellen, bemand door een assistent(e). Aan zo'n uitdeelpunt kunnen dan wat minder zware inrichtingseisen worden gesteld. Voor de patiënt – vooral de oudere – lijkt dit een praktisch en goed idee. Hoe oordeelt de staatssecretaris hierover?

Het is goed dat wordt gesproken over de toetsing van medische technologie. Ik heb er begrip voor dat een allesomvattend systeem van toetsing en sturing voorlopig niet tot de mogelijkheden behoort, al onderschrijf ik de vraag van voorgaande sprekers naar een normering van dit onderzoek zeker. Ook verdient een soort medische effectrapportage onze aandacht, in elk geval als het gaat om nieuwe technologieën. In dit verband noem ik twee actuele voorbeelden. De Gezondheidsraad heeft geadviseerd over de in vitro fertilisatie. Daarin wordt terecht onder andere het zogenaamde draagmoederschap afgewezen.

Wil de staatssecretaris samen met de minister van Justitie een studie doen houden naar de juridische, familierechtelijke consequenties van de IVF? Ook de toereikendheid van het medisch tuchtrecht zou daarbij aan de orde kunnen komen. De Gezondheidsraad heeft ook geadviseerd over het wetenschappelijk gebruik van wat verhullend heet: foetaal weefsel.

Aanbevolen wordt, de inspectie de ontwikkeling in de praktijk te laten volgen, ten einde te kunnen ingrijpen, mocht deze een ongewenste richting uitgaan. Hoe moet de inspectie dat doen? Volgens welke normen moet men te werk gaan? Komen er bepaalde richtlijnen en zo ja, wil de staatssecretaris die aan de Kamer bekendmaken?

Ten slotte nog twee vragen over de uitvoering van de abortuswetgeving. In de eerste plaats vraag ik naar de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van onze motie over de gewetensbezwaren in de gezondheidszorg. Zijn de berichten juist dat de c.a.o.-partners niet tot overeenstemming over een specifieke regeling kunnen komen, tot afspraken over de positie van gewetensbezwaarden?

In de tweede plaats vraag ik de minister, de Kamer te informeren over en zijn reactie te geven op de reeds gisteren door mij genoemde initiatieven van zijn Duitse collega Geissler om zwangere vrouwen met een sociale indicatie een soort financiële handreiking te geven ter voorkoming

Schutte

van abortus provocatus. De minister zal toch erkennen dat elke maatregel om abortus te voorkomen serieuze aandacht verdient? Op dit gebied wordt er van overheidswege nog niet zoveel gedaan in ons land. Vandaar mijn verzoek om open te staan voor ideeën van elders.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **Voorzitter**: De minister zal vanavond antwoorden, de staatssecretaris morgen.

De vergadering wordt van 13.38 uur tot 14.15 uur geschorst.

De **Voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Aangezien geen van beide Kamers der Staten-Generaal de wens te kennen heeft gegeven om de op 15 oktober 1984 overgelegde Overeenkomst gedrukt onder nr. 18662, aan de uitdrukkelijke goedkeuring van de Staten-Generaal te onderwerpen, stel ik voor deze stukken voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Kosto, die het heeft gevraagd.

De heer **Kosto** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Op 6 november jl. werd in dit huis een mondeling overleg gehouden over de positie van Eritrese vluchtelingen en over de positie van illegaal hier verblijvende Surinamers. Het eerste deel van de vergadering werd gehouden mede in aanwezigheid van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van Justitie. De vaste commissie voor Justitie stelt het zeer op prijs als het eerste deel van het verslag van dat mondelinge overleg, betreffende de Eritrese vluchtelingen, op de Kameragenda kan worden geplaatst.

De **Voorzitter**: Ik zal hiertoe morgen een voorstel doen.

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

– **Nadere wijziging van de Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering,**

werkloosheidsvoorziening en enige daarmee verband houdende wetten (verlaging van uitkeringspercentages) (18664);

– **Nadere wijziging van de Wet werkloosheidsvoorziening (verlenging van de werkingsduur ingevolge de Wet werkloosheidsvoorziening voor werknemers van 50 jaar en ouder) (18672).**

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Willems** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Zojuist hebben wij van het CNV een petitie aangeboden gekregen waarin op buitengewoon duidelijke en niet mis te verstane wijze aan de Kamer, regering en regeringspartijen te kennen werd gegeven dat de kortingen op de uitkeringen, zoals die per 1 januari a.s. in gang worden gezet, niet mogen doorgaan. Ze zijn in strijd met de gelijke behandeling van werkenden en niet-werkenden.

Er is geen economische noodzaak om deze maatregelen, deze oplossing van het financieringstekort, af te wentelen op de uitkeringsgerechtigden. Het gaat niet aan, de miljoenen werklozen en gehandicapten de rekening te laten betalen, waar ministers, kamerleden, hogere inkomens en de winsten van de bedrijven ontzien worden. Tegen die

achtergrond bespreken wij de eerste voorstellen die te maken hebben met de wijziging van het stelsel van de sociale zekerheid.

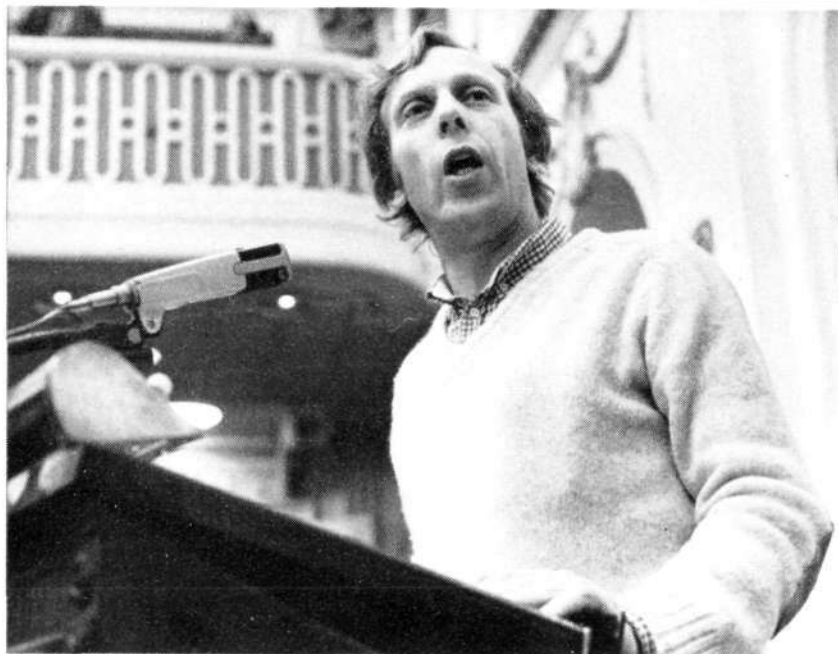
Deze week vinden acties van de FNV plaats op vrij grote schaal: in de havens, in het noorden, bij incidentele bedrijven en in het welzijnswerk en onderwijs. Vrijdag en zaterdag zullen die acties verder uitlopen in massaal verzet tegen dit kabinetsbeleid. Het is een juiste strategie van de FNV dat men niet alleen de hoop vestigt op het parlementaire debat, maar dat men de strijd daarna zal voortzetten. Men zal zich niet neerleggen bij een mogelijke capitulatie van de regeringspartijen voor de voorstellen om de uitkeringen van werklozen en arbeidsongeschikten te korten. Na 1 januari zal men het verzet hiertegen doorzetten, hetgeen vooral gericht zal zijn op de werkgevers.

Dit is niet de eerste keuze van de vakbeweging. De heer Van der Meulen en de topmensen van de FNV hebben keer op keer duidelijk gemaakt dat het hun voorkeur heeft, alle uitkeringen ten minste op het huidige niveau te beschermen. Men is zelfs bereid, daarvoor extra premies te betalen. Het is een noodmaatregel om, wanneer die strijd niet gewonnen wordt in de Kamer, bij de werkgevers aanvullende uitkeringen af te dwingen.

Staatssecretaris De Graaf van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zit achter de regeringstafel tijdens het debat over de kortingen op de sociale uitkeringen. Achter de bewindsman staat het kamerlid Scholten van de groep Scholten/Dijkman

Welzijn, Volksgezondheid
en Cultuur
Ingekomen stukken
WAO- en WW/WWV-uitkeringen

De heer Willems (PSP)

De mensen die nu nog in het bedrijfsleven actief zijn of onder de bedrijfsverenigingen vallen, kunnen dan ontzien worden bij de verdere aantasting van hun koopkracht.

Dit is ook een gegeven waar wij voortdurend op stuiten. Die koopkracht is al aanzienlijk gedaald. Dan kan de minister van Financiën of de minister van Economische Zaken of de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wel zeggen dat wij nog steeds op het koopkrachtniveau van tien jaar geleden zitten, maar daarmee vergeet hij dat het bestedingspatroon en de woonlastencomponent veranderd zijn.

Die woonlastencomponent is gestegen. Het werkelijk besteedbare inkomen is, in tegenstelling tot de schijn die deze regering voortdurend wekt, wel degelijk aanzienlijk verlaagd in vergelijking met tien jaar geleden. Wij spreken dan over een verlaging van tientallen guldens voor mensen die op een uitkering zijn aangewezen. Wij spreken dan uiteindelijk over een verlaging met honderden guldens, als het stelsel van sociale zekerheid er zo uit komt te zien als deze regering wil.

Dit brengt mij op de relatie met de stelselherziening. Ik wil beginnen met een tweetal citaten. Het eerste betreft een opmerking van de staatssecretaris in de memorie van toelichting naar aanleiding van vragen van verschillende fracties. Hij zegt dat er geen sprake is van een feitelijke

relatie met of een vooruitlopen op de stelselherziening. Hij zegt dat er een budgettaire maatregel is getroffen, dat hij geld moet hebben per 1 januari en dat hij wil voorkomen dat wordt vooruitgelopen op het nieuwe stelsel. Dan was er vervolgens een brief van de vaste Commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de minister-president met het verzoek om duidelijk te maken, wat hij bedoelde tijdens de algemene beschouwingen met zijn opmerking dat er nog een integrale notitie over de stelselherziening zou komen.

Naar aanleiding van dat verzoek schreef minister De Koning de vorige week namens de minister-president – en naar ik mag aannemen ook namens de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid – dat er wel degelijk een duidelijke relatie is met de stelselherziening in de wetsontwerpen die nu ter behandeling voorliggen. Het staat er echt met zoveel woorden. Dit heeft ook betrekking op de WWV, die nog aan de orde komt, op de bevroering en uiteraard op de twee wetsontwerpen waarover wij vandaag spreken. Dat zijn dan de verlaging van de arbeidsongeschiktheid- en werkloosheidsuitkeringen tot 70% en de verlenging van de uitkeringsduur van de werkloosheidsvoorziening voor 50-jarigen.

Dit zijn toch volstrekt tegenstrijdige verklaringen? De ene bewindsman

verklaart dat men niet vooruitloopt op de stelselherziening. De andere bewindsman schrijft met evenveel duidelijkheid in een brief, dat men er juist wel op vooruitloopt omdat in elk geval op 1 januari een aantal maatregelen moeten worden getroffen.

Dat brengt mij op de vraag wat nu precies de essentie is van de maatregelen, die nu per 1 januari dreigen in te gaan. Wat is de consequentie daarvan voor de stelselwijziging, die op 1 juli door de regering moet worden doorgezet? Ik denk dat beide wetsontwerpen daarvoor belangrijke aanknopingspunten bieden. Laat ik beginnen met wetsontwerp 18 672, dat betrekking heeft op de werkloosheidsvoorzieningen voor mensen van 50 jaar en ouder. Het lijkt natuurlijk een aardige verbetering. Wie zou er tegen kunnen zijn dat mensen van 50 jaar en ouder langer recht krijgen op een werkloosheidsuitkering en dus niet in de bijstand komen, zoals nu het geval is?

Uiteraard is dit een verbetering voor deze mensen. Het is echter ook een heel riskante verbetering, waarmee uitdrukkelijk vooruit wordt gelopen op de stelselwijziging, die nog gestalte moet krijgen. Door dit wetsontwerp te accepteren lijkt het erop dat de Kamer nu al, zonder daarover expliciet gediscussieerd te hebben, akkoord gaat met een basis voor het sociaal minimum van 70% van het minimumloon. Daarentegen zijn er toch heel uitdrukkelijk geluiden, zowel bij de fracties in deze Kamer als in de vakbeweging, waaruit blijkt dat het minimum op 80% van het laatstverdiende loon moet liggen.

In het wetsontwerp wordt ook uitgegaan van een leeftijdsafhankelijkheid. Die wordt nu op 50 jaar gesteld. Ook daarover is discussie mogelijk. Mijn fractie is van mening dat vanaf 23 jaar het recht op een voortgezette WWV-uitkering tot het 65ste jaar moet blijven bestaan. En eigenlijk zouden de jeugdlonen ook moeten worden afgeschaft. Dus het zou dan vanaf een eerdere leeftijd gelden. De regering introduceert een leeftijdsgrens en stelt die op 50 jaar. Ik durf te voorspellen dat dit ook het standpunt is waarmee de regering zal komen, als het aan de definitieve stelselwijziging begint. Wij zullen daar dan ook nauwelijks vanaf kunnen komen, want het precedent ligt er al. De Kamer is er al mee akkoord gegaan in dit geval.

Mijnheer de Voorzitter! Over de discussie over de kostwinners en over de vraag of je met toeslagen dan wel met aanvullende bijstand moet werken neemt het kabinet met het

Willems

wetsvoorstel inzake de WWV voor 50 jaar en ouder in feite impliciet een standpunt in. Als de Kamer en wellicht ook onze fractie dit wetsontwerp accepteren, zal de regering het zo interpreteren dat zij daarmee een vrijbrief heeft om in de stelselwijziging op dit patroon voort te borduren.

Ik weet dat de staatssecretaris voortdurend beweert geen enkele blokkade te willen oproepen voor de discussie over de stelselherziening maar ik zie wel, dat dit voorstel heel duidelijk in lijn ligt met de adviesaanvraag en in zoverre daarop ook heel duidelijk vooruitloopt. Het vormt hiervoor een precedent. In die zin wil ik duidelijk uitgesproken hebben, dat dit niet de manier is waarop in de stelselherziening met de werkloze werknemers boven 50 jaar moet worden omgegaan, ook als wij met dit voorstel akkoord gaan.

Wij vinden de voorziening in dit voorstel ten enen male onvoldoende; wij vinden de uitkering te laag, de uitkeringsduur te kort en te weinig garanties bieden voor handhaving van het koopkrachtniveau. Wij zijn echter ook van mening dat een verbetering, hoe minimaal dan ook, door ons niet mag worden afgewezen.

Voorzitter! Ook ten aanzien van het voorstel over de arbeidsongeschiktheidsverzekering, de Werkloosheidswet en de WWV speelt hetzelfde probleem. Het verlagen van de uitkeringen van 80 naar 70% of van 75 naar 70% wat betreft de WWV, daar gaat het toch in wezen om! Een aantal verlagingen is al doorgevoerd door kortingen op de minimumdaglonen. Deze verlagingen worden in feite geformaliseerd door dit wetsontwerp door nu uit te gaan van een all-in-norm van 70% van het laatstverdiende loon voor alle uitkeringen ingevolge de WAO, WWV en WW. Het gaat om nogal wat mensen! Het gaat om honderdduizenden mensen, misschien wel tegen het miljoen en zeker meer met de gezinsleden meegerekend die afhankelijk zijn van deze uitkeringen.

Het percentage van 70 betekent voor vele mensen het sociale minimum. De staatssecretaris heeft naar aanleiding van onze vragen berekend, dat weer tienduizenden werklozen en arbeidsongeschikten op het sociale minimum- en op het echte minimum-niveau terechtkomen. De kosten zullen daar dan weer stijgen. Het gaat er natuurlijk om, dat men kiest voor een bepaald percentage van het laatstgenoten loon.

Ons uitgangspunt is steeds geweest, dat dit percentage 80 moest blijven. In de vakbeweging leven ideeën variërend van 80 tot 70 of 75%. Die discussie komt nog. Door echter nu vast te stellen, dat de uitkeringen naar 70% kunnen en niet meer uit te gaan van de dagloonkortingen – dat is op zich zelf een goede zaak; deze moesten ongedaan worden gemaakt – wordt een wezenlijk voorschot genomen om de discussie over de stelselherziening. Het is toch ondenkbaar, dat straks nog een voorstel wordt ingediend om de 70% nog te verhogen tot 75%? Dan zou ik met name de PvdA en het CDA nog eens willen vragen – gezien haar uitlatingen in het verleden op dit punt heb ik geen enkel vertrouwen meer in de VVD – of zij dit verantwoord vinden, gelet op de discussies in de vakbeweging en de druk die op hen is uitgeoefend om op zijn minst vast te houden aan het niveau van 75%.

Dat niveau vind ik ook absoluut te laag, omdat 80% voor iemand die buiten zijn schuld werkloos of arbeidsgeschikt is het minste is dat je moet garanderen. Als het CDA en de PvdA hiermee op dit moment akkoord gaan, laten zij daarmee de optie van het CNV en voor een belangrijk deel de optie van de FNV vallen. Ik vind dan ook, dat geen meerderheid voor een dergelijke verlaging mag stemmen, dat ook de minimumdagloonkortingen moeten worden afgeschaft en dat de zaak weer op het oude niveau moet worden teruggebracht.

Ik wil natuurlijk graag praten met de staatssecretaris over de vraag hoe dat moet worden gefinancierd, maar het gaat mij in de eerste plaats om de principiële vraag of wij in deze discussie al een dergelijk voorschot op de stelselherziening mogen nemen. In dat stelsel moeten naar mijn mening wel wijzigingen plaatsvinden, vooral ten aanzien van de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen en voor mensen die langdurig werkloos zijn. Dat mogen echter geen verslechteringen zijn, maar verbeteringen. Dat betekent bijvoorbeeld, dat de kostwinners-elementen uit de uitkeringen en de lonen moeten worden gehaald en dat die worden gebruikt om de gelijke rechten van mannen en vrouwen verdere gestalte te geven.

Ik zal daarop op dit moment niet verder ingaan. Wij zullen daarover nog uitvoerig spreken. Ik heb wat dit betreft nog wel een punt van procedurele aard.

De staatssecretaris zegt in een van de laatste nota's naar aanleiding van het eindverslag, dat hij verwacht dat

wij pas in maart de eerste wetsvoorstellen met betrekking tot de stelselherziening zullen ontvangen. Dat lijkt mij rijkelijk laat. Wij hebben hier regelmatig met de regering in de clinch gelegen over het feit dat wij zo weinig tijd krijgen voor het fatsoenlijk behandelen van wetsvoorstellen en om betrokkenen in het land – in dit geval heel veel mensen – tijdig te kunnen betrekken bij de beoordeling van de voorstellen van de regering.

Het is ook nog maar de vraag of de voorstellen in maart komen, want de procedure zoals die door de staatssecretaris wordt geschetst – Raad van State, Sociale Verzekeringsraad en dergelijke – wordt wel erg krap gehouden. Men probeert de uiterst minimale termijnen aan te houden. Het is zeer de vraag of dat zal lukken, zeker ook gelet op de zeer kritische houding die de Raad van State tot nu toe heeft ingenomen ten opzichte van de verschillende interimvoorstellen.

Als wij echter in maart en misschien zelfs pas in april de wetsvoorstellen van de regering krijgen – niet eens eerst een algemene notitie maar gelijk wetsvoorstellen – vraag ik mij af of het wel haalbaar zal zijn die discussie over de stelselwijziging op een nette manier, op een manier die recht doet aan de belanghebbenden, voor 1 juli in deze Kamer en aan de overzijde van het Binnenhof af te ronden. Ik heb daarover grote twijfels. Hoe denkt de staatssecretaris de beraadslagingen met de Kamer de nodige ruimte te kunnen gunnen, gelet op de procedure zoals hij die zich heeft voorgesteld?

Ik wil nog meer in detail op de wetsontwerpen zelf.

Wat mij opvalt bij de WWV voor vijftig jarigen is dat de regering uitdrukkelijk afwijst de mensen boven vijftig jaar die nu al werkloos zijn en doorgaans in de RWW zijn teruggevalen op een gelijke wijze te behandelen als degenen die per 1 januari en de daarop volgende zes maanden in de RWW terecht zouden komen door het aflopen van hun WWV-uitkering.

Ik vind dat dit een buitengewoon ernstige discriminatie oproept tussen de mensen boven de vijftig jaar die op het ogenblik al in de bijstand zitten en degenen voor wie die verlengde WWV-uitkering op sociaal minimumniveau blijft bestaan. De staatssecretaris geeft daarvoor een buitengewoon merkwaardige argumentatie. Hij zegt, deze mensen worden nu eenmaal binnen de bijstand getoetst op overig inkomen van andere familieleden; het

Willems

karakter van de bijstand verzet zich ertegen dat anders te doen, dus kan ik de groep die boven de vijftig is en in de RWW valt onder deze regeling laten vallen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het ging om de vraag of je dit meeneemt in de WWV op minimumbasis of in de Algemene Bijstandswet. Daarvoor is dat betoog opgezet en niet voor de oude categorie.

De heer **Willems** (PSP): U wijst het allebei af. U wilt het niet meenemen in de nieuwe WWV noch in de Bijstandswet. Ik probeer aan te geven, dat het argument dat het niet in de Bijstandswet past niet zo relevant is.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voor die oude categorie gebruik ik dat argument ook niet.

De heer **Willems** (PSP): De groep mensen boven de vijftig jaar valt toch nu in de RWW, die valt nu toch in de bijstand en wordt dus getoetst aan het inkomen van anderen of aan het vermogen. Daarom zegt u, dat u niet kunt garanderen dat zij op sociaal minimumniveau een uitkering krijgen en dat u daarom voor de oude categorie deze maatregel niet kunt doorvoeren. U stelt, dat de maatregel alleen voor de nieuwe WWV-ers ingevoerd kan worden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het is geen kwestie van kunnen, het is een kwestie van het maken van een politieke keuze.

De heer **Willems** (PSP): Dat is nu precies waar ik heen wilde. Het is niet zo dat het niet zou kunnen of mogen, maar dat deze regering daarvoor niet kiest. Daarom vind ik ook de argumentatie dat het niet past in de Bijstandswet – en dat is de enige argumentatie die ik in de reactie van de staatssecretaris heb kunnen lezen – niet valide. Ik ben blij dat de staatssecretaris nu ook zelf toegeeft, dat het niet in strijd is met het wezen van de Bijstandswet, maar met zijn eigen politieke keuzes over het beschermen van de langdurig werklozen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Nu worden mijn woorden in de mond gelegd die ik niet heb uitgesproken. Ik heb gezegd – dit is in de stukken terug te vinden – dat een oplossing voor mensen van 50 jaar en ouder moet worden gevonden in het kader van de WWV en niet van de Algemene Bijstandswet. Welnu, dat hebben wij gedaan.

De heer **Willems** (PSP): Voor de mensen die al in de RWW zitten,

worden nu juist geen oplossingen gezocht in het kader van de WWV. Ik ben van mening dat dit wel kan. In technisch opzicht is er geen enkel bezwaar. Er is alleen verzet om de mensen uit de bijstand naar de WWV te brengen! Deze mensen zouden dan alsnog op een sociaal-minimumniveau komen, zonder dat daaraan een vermogens- en inkomensvoets vastzit.

Ik vind dat de staatssecretaris deze keuze zou moeten maken. De oudere werkloze moet in ieder geval gelijk worden behandeld, al is het maar voor die zes maanden. Na die periode zullen wij er opnieuw over spreken. Ik nodig de staatssecretaris uit om ons voor te rekenen wat dit zou kosten en om uit te leggen waarom hij hiervan zo nadrukkelijk afziet.

Ik kom vervolgens bij een ander probleem. Het betreft de buitenlanders. Ik heb de indruk dat de regeling met betrekking tot de werklozen van 50 jaar en ouder voor buitenlanders ongunstig kan uitvallen. Als de buitenlanders op het sociaal minimum zitten, zouden zij in Nederland van bepaalde rechten gebruik moeten kunnen maken. Dit is in bepaalde situaties echter niet het geval, Bijvoorbeeld wanneer hun gezinnen in het buitenland verblijven.

In dit verband kan een verblijfsvergunning of de kinderbijslag een rol spelen. Met betrekking tot deze wetgeving en de andere wetsontwerpen die wij de komende maanden nog zullen behandelen, vraag ik de staatssecretaris of hij de consequenties voor de buitenlanders mede heeft overwogen. Kan hij inzicht geven in de gevolgen die hieraan verbonden zijn voor de buitenlanders?

Ik wil de staatssecretaris dezelfde vraag stellen, maar dan waar het gaat om de gevolgen voor de vrouwen. De derde richtlijn van de EG staat ter discussie. Dit wetsontwerp moet voldoen aan de derde richtlijn van de EG, die vanaf 23 november 1984 ook voor Nederland van kracht zal zijn. Dat houdt in dat in dit wetsontwerp impliciet noch expliciet onderscheid mag worden gemaakt tussen vrouwen en mannen.

Ik constateer – de staatssecretaris heeft dit blijkens de stukken ook zelf toegegeven – dat er impliciet wel degelijk een verschil is tussen de positie van de man en de positie van de vrouw, immers, er zijn nu eenmaal minder vrouwen dan mannen die te maken hebben met de 'aflopende' periode van de WWV. Een groot aantal vrouwen komt daarvoor niet in

aanmerking. Deze vrouwen komen dus ook niet in aanmerking voor de aanvullende periode van de WWV, die nu wel voor de kostwinners in werking gaat treden. Ik verneem graag de reactie van de staatssecretaris. Sluit een en ander naar zijn mening aan bij de derde richtlijn van de EG?

Wat zullen de consequenties zijn voor dit wetsontwerp, als de voorstellen met betrekking tot de – gelijke behandeling – in de WWV er anders uit komen te zien dan de regering veronderstelt? Wellicht kan de staatssecretaris ingaan op de verschillende varianten die de ronde doen.

Ik had soortgelijke vragen willen stellen over het wetsontwerp verlaging uitkeringspercentages. Ik zal de vragen niet allemaal herhalen. Ik vraag de staatssecretaris wel, de gevolgen van de verlaging van de percentages eens te toetsen in verband met de positie van buitenlanders en de positie van vrouwen, daarbij lettend op de derde richtlijn van de EG en de bijstandswet.

Het lijkt mij beter om het antwoord van de staatssecretaris af te wachten, alvorens met wijzigingsvoorstellen te komen. In de uitkeringsrechten, zoals die nu worden opgebouwd, vindt een groot aantal verslechtingen plaats. Deze waren niet gepland maar worden wel opgenomen. Van die verslechtingen zijn wij ons niet bewust. Dat ligt wellicht aan de snelle en slordige wetgeving die op het ogenblik plaatsvindt. Er is niet een integraal kader waaraan wordt getoetst. Vooruitlopend op een discussie over een integraal stelsel worden nu enkele maatregelen door de Kamer heen gejaagd! Ik vind dat de hele Kamer zich zou moeten verzetten tegen met name de verlaging van de uitkeringspercentages. Wij moeten bezien, of er andere mogelijkheden zijn om de financieringsproblemen van dit kabinet op te lossen.

□

Mevrouw **Groenman** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik begin met de bespreking van het wetsvoorstel dat de verlaging van de uitkeringspercentages in de WW, de WAO en de WWV regelt (18664). Mijn fractie heeft bij de schriftelijke voorbereiding van dit wetsvoorstel reeds een aantal bezwaren verwoord. Eén van de meest klemmende bezwaren bestaat hieruit, dat een visie op de stelselherziening in zijn totaliteit tot op dit moment ontbreekt, terwijl er wel een uitermate ingrijpende wijziging van de uitkeringspercentages tot stand komt.

Groenman

Ik wil voorstellen, dat ik het betreurd dat de sociale partners er niet in zijn geslaagd, met een gemeenschappelijke visie of op zijn minst met een meerderheidsvisie te komen op de manier waarop de stelselherziening moet worden ingericht. Ik betreurd dat, maar dat wil niet zeggen dat ik ook de verantwoordelijkheid daarvoor bij hen wil leggen. De adviesaanvraag die het kabinet aan de SER en de Emancipatieraad over de herziening heeft voorgelegd, stond er tevooren haast borg voor dat er in ieder geval uit de SER geen eenstemming geluid tot stand kon komen. Niet alleen de adviesaanvraag zelf maar ook het in de afgelopen twee jaar gevoerde sociale beleid vormt een achtergrond waartegen de verdeeldheid in de SER wel moest toeslaan.

De ongelijke behandeling van verschillende inkomensgroepen, het vrijwel eenzijdig neerleggen van de pijn bij uitkeringsgerechtigden en het bij voorbaat aan werkgevers toezeggen van een forse premieverlaging zijn stuk voor stuk elementen met voldoende spijlstof om de geesten in de Sociaal-Economische Raad gescheiden te houden. Toen eenmaal een verdeeld advies over de stelselherziening was uitgebracht, heeft het kabinet geen stappen meer ondernomen om erop aan te dringen, toch nog zoveel mogelijk met een gezamenlijk standpunt te komen.

Nu is dat laatste ook niet gebruikelijk, maar ik vind dat het in dit geval anders ligt. Het stelsel van sociale zekerheid, hoe verbrokkeld het ook is, is tot stand gekomen in een gezamenlijke inspanning tussen de werkgevers in dit land, de werknemers in dit land en de regering van dit land. Die gemeenschappelijke inspanning leidde tot een gezamenlijke verantwoordelijkheid van drie partijen. Ik had het zeer gewenst gevonden, als ook in tijden waarin het minder gaat en de betaalbaarheid van de sociale zekerheid in het gedrang komt, in de eerste plaats ook die gezamenlijkheid weer voorop had gestaan.

Niemand is er namelijk bij gebaat als aan de ene kant de verschillende partijen uit elkaar worden gespeeld en aan de andere kant het kabinet alleen of hoogstens in overeenstemming met de werkgeversorganisaties bij stukjes en beetjes de grootste bezuinigingsoperatie in de geschiedenis van de sociale zekerheid tot stand brengt. Hoewel het de sociale partners zijn geweest die het niet met elkaar eens konden worden over het advies, vind

ik dat het kabinet zich deze verantwoordelijkheid had moeten aantrekken. Nu dit niet is gebeurd, maakt het er de maatschappelijke aanvaardbaarheid van de maatregel niet groter op. Dat geldt ook voor de aanvaardbaarheid van de maatregelen voor de fractie van D'66.

Mijn fractie heeft in de voorbereiding betoogd, dat het wenselijk zou zijn geweest indien de verlaging van de uitkeringspercentages beperkt zou zijn tot nieuwe gevallen. Volgens ons zou dat te verdedigen zijn geweest tegen de achtergrond van het feit dat in de sociale zekerheid, ook volgens mijn fractie, tot besparingen moet worden gekomen. Ik deel de volgende mening van het kabinet: als je wilt bezuinigen op de sociale zekerheid en als je de minimumuitkeringen zo goed mogelijk op peil wilt houden, kom je noodgedwongen terecht bij de bovenminimale uitkeringen. Dat is ook de reden waarom wij eventueel akkoord wilden gaan met de verlaging voor nieuwe gevallen, hoe ingrijpend ook dat zou zijn geweest.

Wij vonden en vinden dat verdedigbaar, omdat mensen als zij van tevoren weten dat zij eventueel in de toekomst een lager percentage aan uitkeringen krijgen, zij daarvoor zelf hun maatregelen kunnen nemen. Nu de verlaging zich echter, naast wat er de afgelopen jaren allemaal al van deze uitkeringen is afgegaan, ook uitstrekt tot de uitkeringsgerechtigden van dit moment, is bij mijn fractie het oordeel over het wetsvoorstel naar de negatieve kant doorgeslagen. Ik weet dat er formeel geen sprake is van verworven rechten, omdat wij in de sociale zekerheid werken met een omslagstelsel.

Er is echter wel sprake van 'verworven ellende' waarop door betrokkenen niet geanticipeerd kan worden, zoals wel mogelijk is bij degenen die momenteel niet werkloos of arbeidsongeschikt zijn. Die 'verworven ellende' duurt bovendien al vele jaren zonder uitzicht op enige verbetering. Voor de betrokkenen – elke woordvoerder vandaag zal die verhalen horen – bestaat er in hun beleving wel degelijk een moreel recht op een uitkering van 80%, want daarvoor hebben wij altijd betaald. Dat dit formeel niet het geval is omdat wij werken met het omslagstelsel, zoals het kabinet antwoordt, is voor de betrokkenen van geen enkele betekenis.

De verlaging van uitkeringspercentages is de zoveelste maatregel in een lange rij van kortingen, die te zamen

hebben geleid tot een enorme ongelijke behandeling tussen verschillende groepen in de bevolking. Het overzicht van de inkomensachteruitgang over de periode 1982 tot 1985, gegeven in de nota naar aanleiding van het eindverslag, spreekt daarover boekdelen.

Werknemers zijn er in die periode per saldo 4,6% in koopkracht op achteruit gegaan; arbeidsongeschikten, die dat geworden zijn na 1 januari 1980, maar liefst 17,3% en arbeidsongeschikten van voor 1 januari 1980 ongetwijfeld nog veel meer, omdat voor hen de WAM-toeslag, die zij oorspronkelijk hadden, is afgebouwd. Vanaf het moment dat de noodzaak tot bezuinigingen en tot loonmatiging zich aan ons opdrong, heeft mijn fractie gezegd dat de maatschappelijke acceptatie van het inleveren van inkomens wellicht aanwezig is als maar het gevoel bestaat dat iedereen daarvoor in gelijke mate offers brengt.

Vanaf datzelfde moment zijn het steeds dezelfde groepen geweest, die door het beleid van dit kabinet zijn getroffen. Dat geldt in het bijzonder voor arbeidsongeschikten, want ik behoeft de tabelletjes over cumulatie in 1983 en 1984 maar in herinnering te brengen en iedereen hier weet waarover het gaat. Arbeidsongeschikten behoren niet tot de enige groep die keer op keer offers hebben moeten brengen. In de voorbereiding op de behandeling van dit wetsontwerp heb ik gezegd dat de lasten van het beleid neerkomen op de schouders van alleenstaanden en tweeverdieners.

De regering ontkent dat met zoveel woorden in de nota naar aanleiding van het eindverslag. Maar al het spraakwater kan niet wegwassen dat de effecten van alle maatregelen opgeteld in 1985 – ook in de afgelopen jaren was dat overigens al het geval – in sterke mate neerkomen op de schouders van tweeverdieners en alleenstaanden en niet op de alleenverdiener. Wij behoeven alleen de tabel in de memorie van antwoord over de koopkrachtontwikkeling van de onderscheiden groepen er maar op na te slaan en dan wordt het duidelijk. Deze tabel staat op bladzijde 40 van de gekopieerde versie.

Het is niet voor niets dat dit het geval is, want stelselmatig gaan alle voordelen naar de alleenverdienerssituatie in de laatste jaren. Hoezeer dat ook sociaal lijkt in deze tijd, het staat haaks op de maatschappelijke ontwikkelingen die in de fiscale en sociale-zekerheidsontwikkeling tot uitdrukking zouden moeten komen.

Groenman

De participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt en de enorme diversificatie zijn twee van deze ontwikkelingen.

In plaats daarvan wordt de traditionele situatie benadrukt. De fiscus en de sociale zekerheid vormen daardoor langzamerhand een forse rem op nieuwe ontwikkelingen. Ontwikkelingen overigens die ook nog altijd worden nagestreefd in het kader van de emancipatie van de vrouw of in het kader van het bieden van vrijheid aan mensen om zelf hun leven in te richten. Deze ontwikkelingen mogen niet beïnvloed worden door de ongelijke wijze waarop de overheid de verschillende leefvormen behandelt.

Ik wil daarom iets zeggen over de gezinstoeslagen die formeel overigens nog niet deze naam hebben, maar wel tot uitdrukking komen in de beperking van de minimumdagloonbescherming voor kostwinners. Deze toeslagen passen op zichzelf niet in een beleid dat gericht is op individualisering en op gelijke rechten. Het belang van deze toeslagen wordt echter impliciet door deze maatregel weer groter, omdat het verschil tussen het minimumloon en de eigen daglonen in het geval men geen kostwinner is, weer groter wordt en daarmee bij voorbeeld ook de impliciete heffing op het tweede inkomen dat in een leefeenheid verdiend wordt.

Ik wil er niet voor pleiten om de gezinstoeslagen nu maar af te schaffen. Dat zou op dit moment te drastisch zijn in een tijd waarin de maatschappelijke ontwikkeling naar meer tweeverdieners nog volop bezig is. Het zou echter wel volledig in lijn zijn met het concept-beleidsplan emancipatie van het kabinet, indien er bij voorbeeld een termijn aan gesteld zou worden en bij voorbeeld vanaf 1990 gezegd zou worden dat er vanaf dat moment geen nieuwe toeslagen meer toegekend worden, eventueel nog eens gekwalificeerd naar leeftijd, want vanaf 1990 wordt ervan uitgegaan dat iedereen zelf in het eigen levensonderhoud zal voorzien en dus ook iedereen los van anderen zelf eigen sociale-zekerheidsrechten zal hebben en een volledig zelfstandige fiscale behandeling zal krijgen. De vraag is dan ook of, als gedacht wordt aan verdere uitbreiding van de gezinstoeslagen, deze termijn daarin gebouwd kan worden analoog aan wat in het concept-beleidsplan emancipatie staat.

De regering zal mij waarschijnlijk niet tegenspreken als ik constateer da'

de gedachten, alhoewel fraai verwoord in het concept-beleidsplan, helemaal niet in deze richting gaan. Keer op keer wordt de bijzondere verantwoordelijkheid van dit kabinet voor de traditionele situaties, die langzamerhand al in de minderheid zijn, benadrukt, niet alleen in maatregelen, maar ook in woorden die de gedachtenwereld daarachter verraden. Tegen deze ontwikkeling wil ik bij deze gelegenheid nog eens de grootst mogelijke bezwaren van de fractie van D'66 uitspreken.

Ik wil mij beperken tot nog enkele opmerkingen over het voornemen in zijn huidige vorm. In lijn met mijn vorige opmerkingen merk ik op dat ik het een gelegenheid bij uitstek gevonden had om, waar aan de ene kant zoveel wordt bezuinigd, de vrijheid van bijverdienste te laten op het niveau van dit moment en niet aan te passen aan de verlaagde uitkeringspercentages. Dat zou ten minste enig recht hebben gedaan aan de veranderende rolverdeling in de richting van een grotere financiële onafhankelijkheid tussen partners. Dat het kabinet dit niet wil, is nog eens een extra illustratie van mijn stelling.

Mijn fractie is er wel gelukkig mee dat, mede op ons aandringen, de anti-cumulatiegrens in de WAO alsnog op 85% is gesteld. Dat is niet alleen in lijn met de argumentatie die nog geen jaar geleden is gevolgd bij de bepaling van 90%, namelijk op de helft tussen 80% en 100% loon, maar zorgt er ook voor dat de verwerving van de extra-inkomsten door WSW-werknemers nog enigszins aantrekkelijk blijft. Dat kan alleen maar gunstig werken op de maatschappelijke participatie.

Wat betreft de invulling van de f 100 mln. volgend jaar kan ik alleen maar zeggen dat mijn fractie het positief waardeert dat er gekozen is voor, zoals het kabinet dat omschrijft, een combinatie van leeftijd en uitkeringsduur en dat aan arbeidsongeschikten die dat langer dan twee jaar zijn en bovendien de 50 jaar zijn gepasseerd enig uitstel van inkomensachteruitgang wordt geboden door hen tot 1 juli 1985 nog 72,5% uitkering te geven. Tegelijkertijd vind ik het bedroevend dat die f 110 mln. alleen dit jaar beschikbaar zijn, want er zou alles voor te zeggen zijn geweest om deze groep nog wat langer of permanent enige tegemoetkoming te bieden, vooral gezien het perspectief wanneer iemand èn arbeidsongeschikt èn ouder dan 50 jaar is. Waar tot zulke ingrijpende maatregelen wordt

gekomen, is het op z'n minst toch passend om te kijken waar de maatregelen het hardst aankomen en waar dus enige blijvende compensatie op haar plaats zou zijn. Wil de regering daarop alsnog een reactie geven?

Ik rond wat dit wetsontwerp betreft af. Hoewel mijn fractie erkentelijk is voor de enkele tegemoetkoming die nog in het wetsvoorstel is opgenomen en hoewel mijn fractie erkent dat bezuinigingen in de sociale zekerheid noodzakelijk zijn en ook de verantwoordelijkheid daarvoor had willen nemen indien de verlaging beperkt zou zijn geweest tot nieuwe gevallen, kan ons eindoordeel toch niet anders luiden dan dat wij de verlaging van de uitkeringspercentages tot 70% afwijzen.

Vervolgens merk ik iets op over wetsvoorstel 18672 met betrekking tot de WWV-verlenging voor vijftigjarige en ouderen. In de schriftelijke voorbereiding heeft mijn fractie al te kennen gegeven dat het nemen van een interimmaatregel voor 50-plussers op zich zelf te waarderen is. Die interimmaatregel is nodig gebleken nu de geïntegreerde werkloosheidswet niet per 1 januari 1985 haar beslag heeft kunnen krijgen. De maatregel geldt voor oudere werklozen die anders nu reeds terug zouden vallen op de bijstandswet, terwijl ze in een geïntegreerde werkloosheidswet een langer recht op een werkloosheidsuitkering zouden hebben.

In zowel de plannen van de regering met betrekking tot de stelselherziening en de geïntegreerde werkloosheidswet, maar ook in de SER bij zijn adviezen is immers sprake van een leeftijds criterium dat met name aan oudere werklozen een langer uitkeringsrecht biedt. Dat het leeftijds criterium dient ter vervanging van het criterium van het arbeidsverleden omdat daarvan de registratie nog ontbreekt, is in dat kader niet relevant. Wat wel relevant is, is dat in de plannen over de stelselherziening en in het verdeelde SER-advies daaromtrent steeds sprake is van een uitkeringsrecht gerelateerd aan het laatst genoten loon. Dat nu is in deze interimmaatregel niet meer aan de orde. De regering kiest voor een verlengd uitkeringsrecht op basis van een sociaal-minimumniveau voor een alleenstaande en loopt op die manier op een onterechte wijze vooruit op de stelselherziening en de geïntegreerde werkloosheidswet. Dat is onterecht, maar financieel wel voordelig.

Als de regering stelt dat de groep WWV-gerechtigden die op grond van

Groenman

deze interimmaatregel een recht op verlengde uitkering op het minimum-niveau krijgt bij doorvoering van de geïntegreerde werkloosheidswet in de overgangsregeling van die wet zal worden ingepast, rijst de volgende vraag. Hoe gaat dat dan gebeuren? Kan het zijn dat vanaf 1 juli, ervan uitgaande dat de geïntegreerde werkloosheidswet er dan is, – mijn fractie stelt daar vraagtekens bij – mensen die nu bij wijze van verlengde WWV maar dan wel op minimumniveau, opeens weer een hoger uitkeringsrecht krijgen en dan wel op grond van hun laatst genoten loon? De mensen zouden er dan wel eens op vooruit kunnen gaan. Daarover wil ik duidelijkheid hebben, want dan kan dat aan de mensen meegedeeld worden.

Het is voor mijn fractie heel moeilijk om nu te beslissen over iets waarvan de context nu nog allerminst duidelijk is. Ook het punt van de samenhang met het wetsontwerp gelijke behandeling in de WWV voor mannen en vrouwen levert problemen op. Het zal bekend zijn dat de fractie van D'66 vindt dat vanaf 23 december aan vrouwen een eigen WWV-recht moet worden toegekend, omdat anders niet wordt voldaan aan de derde richtlijn. Mannen die geen kostwinner zijn vanaf die datum hun WWV-recht te onthouden, is een kwalijke kunstgreep waarmee volgens ons niet aan die richtlijn wordt voldaan.

Ook met dit wetsontwerp zullen alleen kostwinners voor de verlenging van de WWV in aanmerking komen. Ja, zegt de regering, dat is logisch, want vrouwelijke niet-kostwinners krijgen nu en ook voorlopig geen WWV-uitkering. Nee, maar dat is nu juist het slechte. Kostwinners, meestal mannen ouder dan 50 jaar zien hun WWV-recht verlengd; vrouwen hebben niet eens een WWV-recht. Bovendien prevaleert dit wetje, als ik het goed heb begrepen, boven de WWV die zogenaamd de gelijke rechten van mannen en vrouwen regelt.

Het prevaleert in die zin, dat ook mannen die geen kostwinner zijn en hun WWV-recht zien aflopen tussen 23 december en 1 juli een verlengd WWV-recht hebben. Dat is mooi, want anders zou er een gat voor die mannen vallen, maar dat maakt het onrecht voor de vrouwen weer wat groter en is ook niet consequent de rare tussenoplossing die de regering voor de gelijke rechten van mannen

en vrouwen in de WWV gekozen heeft.

Ik blijf de relatie met het andere WWV-wetsontwerp rammellend vinden, maar dat komt doordat ons standpunt is dat vrouwen wel een WWV-recht zouden moeten hebben per 23 december. Het laatste wetsontwerp zullen wij niet afwijzen. Ik vind het echter niet zuiver vanwege de samenhang met het andere wetsontwerp.

□

De heer **Leerling** (RPF): Mijnheer de Voorzitter! Het ontwerp voor een nieuw vangnet in de vormen van een geïntegreerde werkloosheidswet is nog niet klaar. Er is ten minste een half jaar vertraging opgetreden vanwege de complexiteit van de materie. De RPF-fractie betreurt dit, al acht zij het alleszins begrijpelijk. Er zijn slechts verdeelde adviezen. De huidige WW en WWV hanteren elk een eigen begrippenapparaat en deze moeten op elkaar afgestemd worden. Organisatiestructuren moeten worden doorgelicht en aangepast. Onvermijdelijk zal de vraag rijzen welke organisatie of organisaties de geïntegreerde regeling geheel of gedeeltelijk gaat of gaan uitvoeren. Ook over de financieringsstructuur zullen beslissingen genomen dienen te worden, evenals over het overgangsrecht.

Bij het laatste punt valt met name te denken aan de veranderingen in de AAW en de WAO inzake de gevolgen van de verdiscontering van de

werkloosheid. Wellicht wil de staatssecretaris ingaan op deze impliciet gestelde vragen, al zijn deze zaken nog niet aan de orde. Zo niet, acht hij het mogelijk dat er eind januari meer duidelijkheid zal zijn, ook gelet op een zorgvuldige parlementaire behandeling voor 1 juli 1985?

Enkele contouren van de stelselherziening zijn omschreven in de memorie van antwoord bij wetsvoorstel 18 664: een nieuwe geïntegreerde werkloosheidswet, een gezinstoeslagenwet, wijziging van AAW en WAO en een wetsvoorstel betreffende verzelfstandiging in de bijstand. Kan de staatssecretaris dit element enigszins toelichten en verhelderen? Ten slotte is er een wetsvoorstel ten behoeve van technische aanpassingen in andere wetten.

Vandaag spreken wij over een van de andere hoofddraden van het vangnet, namelijk het niveau van de uitkeringspercentages, en over versteviging van het vangnet, een tijdelijke verbetering van de uitkeringsrechten van 50+-WWV'ers. In de schriftelijke voorbereiding heeft de RPF-fractie telkens benadrukt dat een goede beoordeling van het nieuwe stelsel pas mogelijk is als de herzieningsvoorstellen in hun geheel bekend zijn. Hoe kun je immers een net knopen als de maaswijdte nog gekozen moet worden? Ik ga nu dus ook niet in op de suggesties die vandaag door het CNV zijn gedaan. Die lopen immers ook op dat stelsel vooruit.

De heer Leerling (GPV)

Leerling

Voor het kabinet zijn echter andere factoren van belang. De taakstellende bezuinigingen op de collectieve uitgaven dienen te worden bereikt. Het streven naar verlaging van de collectieve lasten onderschrijft de RPF-fractie. Dat is genoegzaam bekend. Dat dient echter te gebeuren vanuit een lange termijnvisie en niet alleen om relatief gemakkelijk op korte termijn bezuinigingen binnen te halen. Daar is namelijk op een bepaald moment de rek uit. En wat dan? Breekt er dan een nieuwe periode aan, waarin het kabinet slechts tegenvallers in de uitgaven kan melden?

Ik hoop daarom dat er spoedig voldoende en, liever gezegd, totaal zicht op de inhoud van het nieuwe stelsel zal zijn, te meer omdat dan wellicht in de c.a.o.-onderhandelingen eventuele mogelijkheden voor aanvulling op de werkloosheidsuitkering overwogen zouden kunnen worden. De in de huidige c.a.o.'s vastgelegde aanvullingen op de WAO-uitkeringen en, als de kabinetsplannen doorgang vinden, ook de werkgeversaenvulling op de Ziekte-wet-uitkeringen zullen ongetwijfeld een onderhandelingspunt bij deze besprekingen vormen. Gaarne verneem ik de visie van de staatssecretaris op deze problematiek. Zijn werkgevers en werknemers geheel vrij om hierover, met name op decentraal niveau, nieuwe afspraken te maken of acht het kabinet het wenselijk dat bepaalde grenzen niet worden overschreden? Is hem bekend in hoeverre er mogelijkheden aanwezig zijn tot particuliere bijverzekering van genoemde risico's?

Ik constateer dat het wetsvoorstel tot verlaging van de uitkeringspercentages in WAO, WW en WWV op enkele punten in positieve zin is bijgesteld, met name voor de WAO. Het anticumulatiepercentage is op 85 in plaats van 80 gesteld en voor een beperkte groep WAO'ers, namelijk degenen die ouder dan 50 jaar zijn en langer dan twee jaar onder de WAO vallen, wordt het uitkeringspercentage tot 1 juli 1985 op 72,5 gesteld.

Dit laat onverlet het belangrijkste bezwaar van mijn fractie, dat er een eerste stap in het kader van de stelselherziening sociale zekerheid wordt gezet, zoals ook blijkt uit de considerans. Zonder klaarheid over de invulling van het nieuwe stelsel heeft de RPF-fractie grote moeite daaraan haar goedkeuring te hechten. Krijgen wij dat stelsel echt ter integrale

behandeling voorgelegd, zoals de minister-president tijdens de algemene beschouwingen heeft toegezegd, of komt het kabinet daar weer op terug? Uit een schrijven van het Departement van Sociale Zaken heb ik begrepen dat er sprake is van het laatste. Ik wil daar graag helderheid over hebben.

Welke rechtvaardiging acht de staatssecretaris aanwezig voor het feit dat in de Algemeen Burgerlijke Pensioenwet een cumulatie tot 100% wordt toegestaan? Naar ik heb vernomen, bestaat het voornemen de loonsuppletiereregeling, vanwege het vermoeden van veelvuldig misbruik, op te heffen. Op welke termijn zal dit kunnen gebeuren?

Mijnheer de Voorzitter! Over het wetsvoorstel verlenging uitkeringsduur WWV voor 50-plussers dat beoogt de WWV-uitkering van de groep tussen de 50 en de 60 jaar met een half jaar te verlengen, kan ik kort zijn. Op zichzelf is het een sympathiek voorstel. Het zou onze instemming kunnen krijgen, maar men moet consequent redeneren. Het voorstel loopt vooruit op de stelselherziening. Mijn fractie heeft overigens goede nota genomen van de meerkomsten van de maatregel, 30 mln., indien deze onverhoopt het gehele jaar 1985 zou gelden. Kan de staatssecretaris mij uitleggen waarom de kosten per saldo verviervoudigen in plaats van verdubbelen, zoals in de lijn der verwachting zou liggen?

De memorie van antwoord stelt dat de maatregel volledig de systemathiek van de WWV volgt. Daarom is in de memorie van toelichting geen beschouwing opgenomen over de arbeidsmarktsituatie van personen van 50 jaar en ouder. Wel blijkt uit de gegeven cijfers dat zij veelal langdurig werkloos zijn. Acht de staatssecretaris het zinvol wanneer zij zich alsnog laten om- of herscholen? Zijn anderszins maatregelen mogelijk om het gevoel van afgedankt te zijn na een arbeidzaam leven, dat toch bij velen leeft, weg te nemen?

□

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! De combinatie van de beide voorstellen die wij vandaag behandelen, is illustratief voor de richting waarin wij zullen gaan met de sociale zekerheid na de definitieve stelselherziening: een vergroting van het aantal categorieën uitkeringsgerechtigden en een verlaging van de uitkeringspercentages. Vandaag behandelen wij het voorstel om de werknemers die ouder zijn dan 50 jaar een verlengd recht op WWV te verlenen en het voorstel om het uitkeringspercentage definitief te verlagen tot 70%. Een stelselwijziging in het klein dus.

Ik wil eerst enkele opmerkingen maken over de voorgestelde wijzigingen in de WWV. Mijn fractie zal zich in het algemeen zeer terughoudend opstellen als er bij de definitieve

De heer Schutte (GPV)

Schutte

stelselherziening voorstellen komen om het aantal categorieën uitkeringsgerechtigden uit te breiden. De volume-ontwikkeling is er toch al de oorzaak van dat de hoogte van de uitkeringen onder zware druk staat. In bijna 25 jaar tijd is er bijkans een verdriedubbeling van het aantal uitkeringsgerechtigden opgetreden. Dat vele varkens de spoeling dun maken, wordt hier wel erg zichtbaar gemaakt.

De tijd dat nieuwe categorieën uitkeringsgerechtigden kunnen toetreden, zonder dat dit consequenties heeft voor degenen die nu reeds van uitkeringen moeten rondkomen, ligt ver achter ons. Bovendien zijn de nieuwe categorieën veelal verantwoordelijk voor de inbreng van een tweede inkomen, terwijl het bij de oude categorieën vaak het enig inkomen is. Dit verklaart mijn reserves voldoende.

Bij de maatregel omtrent de WWV-uitkeringen voor mensen van 50 jaar en ouder is dat niet het geval. De WWV wordt met ingang van 23 december per definitie het hoofdkomen in een gezin. Wij spreken over situaties van mensen die bijna hun gehele leven hebben gewerkt en nu langdurig werkloos zijn geworden. Als deze mensen zuinig zijn geweest en gespaard hebben voor een pensioen, bij voorbeeld door het aanschaffen van een eigen huis, dan zouden zij lang voordat zij aan dat pensioen toe zijn al verplicht worden om het gespaarde op te souperen en dat op een leeftijd waarop zij menselijkerwijs gesproken moeilijk meer in staat zijn om nieuwe spaaractiviteiten ten behoeve van de oude dag op te brengen. Daarom is het redelijk dat deze categorie gevrijwaard wordt van de volledige middelentoets van de bijstand. Een kleine wettelijke ingreep die relatief weinig kost, kan in veel gevallen veel leed besparen. Het is verheugend dat deze wijziging mogelijk is. Ik heb gemerkt dat direct betrokkenen zeer ingenomen zijn met het voorstel.

Ik heb in dit verband nog wel enkele vragen. In de pers is door de presentatie de indruk gewekt dat de verlengde WWV voor personen die ouder zijn dan 50 jaar gewoon zou doorlopen tot aan hun pensioen. Ik moet eerlijk zeggen, dat ook bij mij die indruk is gewekt. In de tekst van de wet staat ook niets dat erop wijst dat het anders is.

Weliswaar bepaalt artikel III dat de tekst van het nieuwe hoofdstuk IIIb na een half jaar weer komt te vervallen,

maar hoofdstuk IIIb zelf en met name artikel 30j geven de indruk, dat de hele periode tussen 50 en 60 jaar recht kan bestaan op verlengde WWV. Dat zou verder gaan dan in de voorstellen tot stelselwijziging, die uitgaan van een uitkeringsrecht van $3,5 + 1$ jaar. Ik neem aan, dat dit niet de bedoeling is, en vraag mij in dit verband dan ook af, of de wetstekst niet erg ongelukkig is geformuleerd. Degenen, die tussen inwerkingtreding van dit voorstel en 1 juli 1985 hun WWV-recht zien aflopen, behouden hun recht dus niet tot hun zestigste of vijfenzestigste jaar, maar tot 1 juli 1985. Wat gaat er dan gebeuren? Loopt het recht dan direct af? Gaat de overgangsfase van een jaar in? Of wordt hun uitkeringsduur verlengd overeenkomstig de voorstellen uit de adviesaanvraag inzake de lengte van de nieuwe werkloosheidsuitkering? Kortom, enige duidelijkheid hieromtrent is wel gewenst.

Ik kom tot het voorstel tot verlaging van de uitkeringspercentages. Een blik in de nota sociale zekerheid leert ons al iets van de noodzaak om verder in te grijpen. Sinds 1970 is het percentage van het nationaal inkomen dat voor de sociale zekerheid wordt bestemd, gestaag omhoog gegaan. Pas sinds twee jaar zit er een zeer lichte daling in. Voor een grotere beheersbaarheid van de collectieve sector en meer flexibiliteit in de nationale economie, zou het percentage eigenlijk nog verder moeten dalen, maar het is duidelijk dat de mogelijkheden daartoe niet groot meer zijn.

Met dit voorstel wordt nu een definitieve keuze gedaan voor een lager uitkeringspercentage. Het heeft lang geduurd sinds in de nadagen van het kabinet-Den Uyl een dergelijk voorstel voor het eerst over tafel ging. Maar nu is het dan zover. Het is geen voorstel, dat het hart verheugt, zoals het vorige, maar de noodzaak dwingt ons ertoe een voorstel als dit positief te bejegenen. Het heeft als zodanig ook weinig te maken met de komende stelselwijziging. Ook zonder de derde EG-richtlijn, ook zonder de wens tot vereenvoudiging en stroomlijning van het stelsel waren wij door de financiële nood gedwongen geweest ingrijpend te bezuinigen in de sociale zekerheid. Het eventueel vooruitlopen op de stelselwijziging kan daarom geen argument zijn om mede-verantwoordelijkheid voor het welslagen van het ombuigingsbeleid af te wijzen.

Waren er nu geen alternatieven voor het voorstel? Een beheerste volume-ontwikkeling en een nog

scherpere fraudebestrijding zullen de ombuigingsnoodzaak zeker kunnen doen verminderen, maar niet in die mate, niet op die termijn die, macro-economisch gezien, nodig is.

Mijnheer de Voorzitter! Op dit moment wordt ons land geplaagd door acties van met name de FNV tegen de kabinetsplannen.

Ik ben bang, dat de vakbeweging haar richtinggevoel wat kwijt is. Als men wil demonstreren tegen het kabinetsbeleid, dan hier op het Binnenhof, en niet op de kades en de werven in Rotterdam. Het is ook onverantwoord van de vakbeweging om het prille herstel van de economie in de waagschaal te werpen door voor de tweede keer in korte tijd acties te ontketenen, onder andere in de Rotterdamse haven. Bovendien is het morele recht van protest wel afhankelijk van de vraag, of een geloofwaardig alternatief wordt aangedragen. Gezegd wordt, dat de kortingen niet door behoeven te gaan en dat men bereid is meer premies te betalen.

Afgezien van het feit dat dit voorbijgaat aan een van de oorzaken van de huidige malaise, de hoge collectieve lastendruk, is het wel goedkoop, als het in feite gaat om andermans geld. Men eist wel tegelijkertijd een volledige compensatie in de netto-sfeer. De lasten zullen dus worden afgewenteld op de werkgevers, de fout uit de jaren zestig en zeventig, die heeft bijgedragen tot het verloren gaan van zoveel werkgelegenheid. Verhoging van de premies, hoe sympathiek dit op het eerste gezicht ook lijkt, is geen echt alternatief.

Wel rijst de vraag waarom nu, in tegenstelling tot beide vorige keren, toen voorlopige kortingen werden toegepast, niet weer voor een verlaging van de daglonen is gekozen. Het antwoord daarop luidde; omdat inmiddels het advies van de SER is ontvangen. Ik vind dit wel een erg formeel argument, omdat dit advies zo sterk verdeeld was, dat daaruit nauwelijks dwingende conclusies kunnen worden getrokken voor de meest wenselijke uitkeringspercentages. In afwachting van definitieve voorstellen tot stelselwijziging had daarom best nogmaals gekozen kunnen worden voor een korting op de daglonen.

Voor het uitkeringsbedrag en de koopkrachtontwikkeling maakt het echter weinig verschil, welke systematiek wordt gekozen. Duidelijk is in ieder geval, dat het koopkrachtverlies van met name de bovenminimale uitkeringsgerechtigden fors is. Ook

Schutte

gecumuleerd, is in ieder van een ingrijpend koopkrachtverlies. In dit licht bezien, wordt het steeds moeilijker verdergaande ombuigingen in de sociale zekerheid voornamelijk te laten neerslaan op de bovenminimale uitkeringstrekkers. Wanneer wij in dit tempo doorgaan met de ombuigingen, zijn alle bovenminimale uitkeringen in 1987 'uitbezuinigd'.

Nu voelt mijn fractie wel voor een systeem van een verplichte verzekering op minimumniveau en een aanvullende verzekering op vrijwillige basis, maar dan zal zo'n systeem toch moeten ontstaan door een bewuste keuze en niet door bezuinigingen via een achterdeur. Bovendien zou er bij zo'n systeem wel iets meer moeten veranderen dan alleen de hoogte van de uitkeringen. Ook aan de premiekant zouden ingrijpende wijzigingen nodig zijn. Ik heb begrepen dat het idee om te komen tot invoering van een glijdende schaal van de baan is, althans bijna. In het licht van het voorgaand kan ik daarover niet zo bedroefd zijn. Er zal binnenkort een keuze moeten worden gemaakt tussen verdergaande kortingen op minimaal of bovenminimaal niveau. Het eerste kan nauwelijks meer; het tweede willen wij liever niet. Mijns inziens kunnen wij het maken van die moeilijke keuze verder uitstellen door niet te besluiten tot uitbreiding van uitkeringsrechten voor niet-kostwinners in de sfeer van de werkloosheidsregelingen.

Als wij in de nota over de sociale zekerheid lezen dat 70% van de arbeidsongeschikten alleenverdiener is en dat dit bij het maximumdagloon zelfs ruim 82% is, geef ik prioriteit aan het relatief ontzien van bovenminimale uitkeringen bij volgende bezuinigingsoperaties. Daaraan geef ik hogere prioriteit dan aan het geven van uitkeringsrechten aan niet-kostwinners. Het zou overigens onjuist zijn, binnen de werknemersverzekering een onderscheid te maken tussen kostwinners en niet-kostwinners, want wat bij een volksverzekering kan, kan nog niet bij een werknemersverzekering. Voor een werkgever dient iedere werknemer in principe even duur te zijn.

De relatie tussen werkgever en werknemer is volstrekt individueel. Daar treedt de overheid niet in. Onderscheid maken tussen kostwinners en niet-kostwinners in de sfeer van arbeidsvoorwaarden – de werknemersverzekeringen horen daar historisch gezien bij – zou ertoe leiden

dat kostwinners duurder worden voor de individuele werkgever. Daarmee zou hun positie op de arbeidsmarkt eerder worden verzwakt. Afgezien van het principiële onjuiste van zo'n onderscheid, heeft het ook weinig praktisch effect, want het aantal niet-kostwinners is bij de bovenminimale uitkeringen zo gering dat het laten neerslaan van de noodzakelijke bezuinigingen alleen bij die groep onvoldoende oplevert of tot onaantoonbare consequenties leidt.

Wij moeten niet vergeten dat de geïndividualiseerde rechten in de sfeer van werknemersverzekeringen gecompliceerd worden door geïndividualiseerde premieplichten. Ik zie niet in waarom iemand die volledig aan zijn premieplichten heeft voldaan minder recht zou hebben op een uitkering dan iemand anders die eveneens aan die premieplicht heeft voldaan. Een onderscheid tussen kostwinners en niet-kostwinners in deze sfeer is mijns inziens dan ook niet alleen onjuist; het lost ook niets op. Wel kan men in het ombuigingsbeleid rekening houden met de vraag in welke categorieën de meeste kostwinners zitten. Daar komen de ombuigingen namelijk extra hard aan.

In dat verband kan ik instemmen met het voornemen om in de eerste helft van 1985 de categorie personen van 50 jaar of ouder die ten minste twee jaar uitkeringsgerechtigd zijn, te ontzien bij de voorgenomen ombuigingsmaatregel. Terecht wordt in de

nota naar aanleiding van het eindverslag opgemerkt dat deze categorie al veel heeft moeten inleveren als gevolg van tot nu toe genomen ombuigingsmaatregelen. Deze categorie heeft gezien haar leeftijd, ook minder kans om in het arbeidsproces terug te keren.

Concluderend: hoewel het opnieuw een pijnlijke ingreep is, meen ik toch mijn steun niet aan dit wetsvoorstel te mogen onthouden.

□

De heer **Gerritse** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! In december van het vorig jaar stond ik hier ook om uit de doeken te doen waarom mijn fractie bereid was, zij het zonder vreugde, akkoord te gaan met de toen aan de orde zijnde generieke kortingen op de sociale uitkeringen. Wij gingen toen zonder vreugde akkoord, maar wel met overtuiging. Dat is de vaste overtuiging van de bittere noodzaak van het ombuigen van het beslag dat collectieve uitgaven – en daarmee collectieve lasten – leggen op het nationaal inkomen.

Ik heb toen gezegd – dit wil ik nu herhalen – dat ons land een beleid nodig heeft dat ertoe leidt, dat de verhouding van de marktsector tot de collectieve sector weer zodanig wordt dat de marktsector die collectieve sector weer 'op gezonde wijze' kan dragen. Dat moet dan op een zodanige manier kunnen, dat de marktsector niet voortdurend zwakker wordt door

De heer Gerritse (CDA)

Gerritse

het dragen van de last van de collectieve sector. De voortdurende afbrokkeling van de marktsector komt mede tot uiting in het voortdurend achteruitgaan van het aantal arbeidsplaatsen in die marktsector, terwijl aan de 'gezondheid' van vele daarin nog aanwezige arbeidsplaatsen kan worden getwijfeld.

Het aantal dragers daalde voortdurend, het aantal gedragenen nam toe. Dat moet veranderen, daarop is het beleid uit het regeerakkoord gericht. Daarmee willen we ervoor zorgen, dat de werkgelegenheid zich herstelt. Winstgevende en hopelijk in omvang toenemende werkgelegenheid kan meer werkgelegenheid in de collectieve sector dragen en op die manier zorgen voor zekere sociale zekerheid. Een afbrokkelende marktsector kan geen toenemende sociale zekerheid blijven dragen.

Mevrouw Brouwer (CPN): Als werknemers nu te kennen geven dat zij eventueel meer premie willen betalen om de kortingen op de uitkeringen tegen te gaan, wie is dan het CDA om dit te verbieden?

De heer Gerritse (CDA): Het CDA moet dan het oog houden op de ontwikkeling van de totale lasten, die een uitwerking hebben op bijvoorbeeld de kostprijs van de producten waarmee we de kost moeten verdienen.

Mevrouw Brouwer (CPN): Maar dat betekent dus dat het CDA, ook als werknemers in de bedrijven zeggen dat ze willen blijven betalen om WAO'ers 80% en WWV'ers 75% te geven, hierop zegt: neen, wij zullen voor u beslissen, wij zeggen dat dat niet mag. Dat is namelijk de consequentie van uw redenering. Waar blijft dan de vrijheid van onderhandelen?

De heer Gerritse (CDA): De vrijheid van onderhandelen tasten wij op geen enkele manier aan. Wij praten op dit moment over het verplichte deel van de Nederlandse sociale zekerheid.

Mevrouw Brouwer (CPN): Dat kunt u niet zeggen, want de WAO wordt voor het grootste gedeelte door de werknemers betaald; dat weet u ook. Als nu de werknemers bereid zijn om meer premie te betalen om de WAO'ers 80% te blijven geven – ze betalen het dus eigenlijk uit eigen zak, en ik vind het ook een veel te genereus aanbod – waarom zegt dan het CDA, dat daar niets van in komt?

De heer Gerritse (CDA): Het CDA vindt dat het verplichte deel van de sociale zekerheid moet afnemen, omdat er dan een vrije keuze voor onderhandelende partijen ontstaat van wat zij bovenwettelijk willen overeenkomen. Daar hebben wij geen invloed op en op die manier wensen wij ook niet in de contracten in te grijpen.

Mevrouw Brouwer (CPN): Maar u wilt nu wel ingrijpen in de sociale zekerheid.

De heer Gerritse (CDA): Ik wil ingrijpen in het wettelijk deel van de sociale zekerheid. Het is de plicht van het parlement om dat wettelijke deel van de sociale zekerheid te regelen.

Mevrouw Brouwer (CPN): Maar u zegt daarbij, dat het CDA dat doet om de werkgelegenheid te stimuleren. Met andere woorden, u geeft eigenlijk aan: werklozen, WAO'ers, wacht maar, het komt wel goed. U weet echter net zo goed als ik dat er cijfers bekend zijn gemaakt waaruit blijkt dat er bedrijven zijn die meer winst maken: Philips, Shell, Esso enz. Waar gaat dat mee gepaard? Met het afstoten van duizenden arbeidsplaatsen. Hoe kunt u dan het verhaal overeind houden dat door verlaging van de uitkering en door het laten afnemen van de premiedruk meer investeringen worden gedaan en er meer werkgelegenheid ontstaat? De feiten wijzen in een heel andere richting!

De heer Gerritse (CDA): U noemt het toenemen van de winsten. Wel, dat valt in veel sectoren nogal tegen. U moet daarbij ook bekijken, hoeveel winst er afgebrokkeld is in sommige sectoren, waardoor vele ondernemingen lange tijd op de rand van 'omvallen' hebben gebalanceerd. Maar als wat mevrouw Brouwer aangeeft, het gevolg is van de maatregelen die genomen worden, dan wordt daardoor het draagvlak van de Nederlandse economie versterkt. Als uit die winsten niet direct nieuwe werkgelegenheid ontstaat, dan is er toch wel een indirect effect.

De belastingcapaciteit van de betrokken werknemers en die van de bedrijven zelf kan zeer fors toenemen. Kijk maar in rapport nr. 13 van de Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid; daarin staat dat de economie versterkt moet worden. Dat biedt dan een draagvlak, misschien met minder werkgelegenheid in de marktsector – ik hoop overigens dat dat niet het geval zal zijn – maar zelfs

dan is de versterking van dat draagvlak een basis voor werkgelegenheid, voor allerhande taken in de collectieve sector.

Mevrouw Brouwer (CPN): Ik begrijp niet hoe het CDA dit verhaal ondanks de feiten kan volhouden...

De heer Gerritse (CDA): Dan moet u dat rapport maar eens lezen, het is geschreven door een oud-directeur van de Wiardi Beckmanstichting, een voor u toch bijna onverdachte bron.

Mevrouw Brouwer (CPN): U weet dat de Wiardi Beckmanstichting niet altijd rapporten schrijft waarmee wij het eens zijn. Maar afgezien daarvan – het is geen politiek spelletje – het gaat erom dat u en ik weten dat er in 1960 – het staat althans in de stukken – tien werkdagen tegenover één uitkeringsgerechtigde stonden. Nu zijn er twee werkdagen op één uitkeringsgerechtigde.

In die 24 jaar is de situatie niet zodanig veranderd dat er nu geen tienduizenden handarbeiders nodig zijn. Misschien zijn er wel honderden computerdeskundigen nodig. De factor arbeid is echter veel minder nodig. Als u die ontwikkeling erkent, hoe kunt u dan zeggen dat een verlaging van de uitkeringen en een vermeerdering van de investeringen op den duur werkgelegenheid kunnen opleveren? Hoe kunt u dat verkopen aan de mensen die nu geld moeten inleveren? Ik snap dat niet.

De heer Gerritse (CDA): Ik kan alleen herhalen wat ik heb gezegd. Het draagvlak van de Nederlandse economie wordt sterker. Wanneer wij te maken hebben met een toenemend aantal gammele bedrijven dat op 'omvallen' staat, is er heel weinig te halen voor de premie- en belastingheffing.

Mevrouw Brouwer (CPN): Het gaat om de zeggenschap.

De heer Gerritse (CDA): Het is mij niet helemaal duidelijk wat die zeggenschap ermee te maken heeft. U kunt dat misschien in uw tweede termijn duidelijk maken.

Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn overtuigd van de noodzaak tot herstel van onze economie. Daarom hebben wij voor 1985 wederom een forse taakstelling ter zake van ombuigingen in de collectieve sector aanvaard. Bij het verdelen van deze ombuigingen over de onderdelen van de collectieve sector, kunnen naar onze mening sociale zekerheid en sociale voorzieningen niet worden ontzien, wil er geen onevenredig zware last elders

Gerritse

worden gelegd. De oplossing zoeken bij ambtenarensalarissen, bij volksgezondheid of bij begrotingen, zal tot forse problemen leiden. Men is in de door mij genoemde sectoren al niet zo gelukkig met de gevraagde offers.

Mijn fractie stemt in met het voortzetten van het tot nu toe door dit kabinet gevoerde beleid. Wij weten ons daarin gesterkt, omdat het beleid waarvan wij menen dat het het juiste is, nu in onze ogen succes begint af te werpen. Wij zien dat in prognoses voor 1985 en wij zien dat in de feitelijke ontwikkelingen van dit moment. De collectieve lastendruk daalt. Het financieringstekort, met zijn toekomstige nasleep van verplichtingen voor rente en aflossing, zal dit jaar dalen. Wij vinden bovenal het bescheiden dalen van de werkloosheidscijfers hoopgevend.

Met het stijgingspercentage van 1982 en 1983 zouden wij het magische getal van 1 miljoen nu al dicht moeten naderen. Wij zitten nu op iets meer dan 800.000. De gevraagde offers die niet gering zijn, zijn in onze ogen de moeite waard. Om deze ommezwaai in onze economie – die ook de kans voor uitkeringsgerechtigden om aan de slag te komen, groter maakt – te laten doorzetten, moet het gevoerde beleid worden voortgezet. De SER-commissie van economische deskundigen, de Raad van State in zijn advies bij de Miljoenennota en de President van de Nederlandsche Bank in een recente redevoering komen allen tot een dergelijke conclusie. Zij waarschuwen tegen het laten verslappen van het ombuigingsbeleid, dat ons land weer in een positie moet brengen waarin een keer ten goede doorzet, wanneer de ontwikkeling in het buitenland ons minder steunt dan op dit moment het geval is.

Ik zei al dat mijn fractie het niet verantwoord vindt om de sociale zekerheid en de sociale voorzieningen daarbij buiten beschouwing te laten. Iedereen is het er praktisch over eens dat er iets in de sociale sector moet gebeuren. Over de vraag wat er moet gebeuren, lopen de meningen sterk uiteen, gezien de regelmatig verschijnende rapporten en de te horen opvattingen.

In december heb ik namens mijn fractie de wens uitgesproken dat generieke – dus alle uitkeringen gelijkelijk betreffende – kortingen in de toen aan de orde zijnde omvang niet meer zouden behoeven plaats te vinden. Toen accepteerden wij ook een achteruitgang voor de minima,

maar wij pleitten voor koopkrachthandhaving voor de echte minima.

Wij zien dat door de nu voor 1985 voorgestelde maatregelen, het minimuminkomen niet alleen in geld, maar ook in koopkracht – hoewel heel gering – erop vooruitgaat. De echte minima zullen hun door toeslagen hogere koopkracht dan die van mensen met een minimuminkomen, in 1985 gelijk zien blijven. Dat is mede het geval, doordat de bijdrage van de sociale zekerheid aan de ombuigingen via het voorliggende wetsontwerp, gevonden wordt in de uitkeringen boven het minimum. Dat helpt ons de desbetreffende voorstellen te aanvaarden. Wij zien de voorliggende voorstellen mede in het kader van de voorgenomen herziening van het stelsel van sociale zekerheid.

Het laatste is ons niet gemakkelijk gemaakt, doordat de visie van het kabinet op het stelsel nog steeds ontbreekt. Hoewel wij, gezien de uiteenlopende maatschappelijke opvattingen hierover en de sterk verdeelde adviezen, hiervoor begrip hebben, betreuren wij dit toch. Wij moeten ons tevreden stellen met de verzekering van de staatssecretaris, dat naar zijn mening de huidige wijziging van de niveaus niet strijdig zal zijn met de te voorziene wijziging van de structuur van het stelsel. Ik betreur het te meer dat er nog geen kabinetsvisie op de stelselherziening is, omdat het moeilijk is bij dit wetsontwerp, dat ook in de ogen van de bewindsman een voorschot is op de stelselherziening, iedere opmerking of discussie over de stelselherziening te voorkomen. Ik zal, met uitzondering van een paar opmerkingen, pogen deze verleiding te weerstaan.

Eén van deze opmerkingen heeft betrekking op het SER-advies. Ik deel de mening van het kabinet, dat dit sterk verdeelde advies geen alternatieven bood voor het onderhavige voorstel. In het SER-advies vond ik het een belangrijk punt, dat de uitkeringsduur meer onderwerp van bezorgdheid was dan het uitkeringspercentage. Ik wil de bewindsman met nadruk daarop wijzen. De tijd waarin men terugvalt tot een aan het sociaal minimum gelijkstaand niveau is voor velen een bron van grote zorg. Hoewel de verlaging van de uitkeringspercentages niet zo groot is als deze optisch lijkt door de dagloonkortingen op 1 januari met 3% en bij de WAO en WW per 1 juli, lagen de uitkeringspercentages in feite al onder de 80 en 75. Desalniettemin is het voor de mensen die het aangaat wederom een achteruitgang.

Daarom kunnen wij instemmen met de verzachtingen, die gedeeltelijk in het oorspronkelijke wetsontwerp zaten en die gedeeltelijk in de nota naar aanleiding van het eindverslag zijn voorgesteld. Hoewel wij het in fasen laten vervallen van de minimumdagloonbescherming voor bepaalde categorieën in de WAO en WWV nog steeds ondersteunen, zijn wij het met de staatssecretaris eens dat het samenvallen met de verlaging van de uitkeringspercentages tot onaantvaardbare negatieve inkomenseffecten zou leiden.

Wij kunnen ons daarom volledig vinden in het uitstel van de voorziene gefaseerde verlaging met een jaar. Wij vinden het logisch dat een deel van de f 150 miljoen, die het kabinet naar aanleiding van een motie van de VVD beschikbaar heeft gesteld, voor deze verzachting wordt gebruikt. Ook de besteding van de dan resterende f 110 miljoen spreekt ons aan. Vooral collega Weijers heeft in het verleden regelmatig een lans gebroken voor de oudere WAO-er. Deze zal veelal alleenverdiener zijn. Zijn of haar kansen om weer in het arbeidsproces te worden opgenomen zijn, zeker met de huidige verhoudingen op de arbeidsmarkt, niet erg gunstig.

De in de nota naar aanleiding van het eindverslag gekozen besteding van de f 110 miljoen past in de opvattingen die wij daaromtrent hebben. Er wordt gekozen voor de oudere WAO-er die al langere tijd een WAO-uitkering ontvangt. Over de vormgeving daarvan is in mijn fractie enige discussie geweest, zoals uit onze vragen al is gebleken. Wij hadden ons namelijk ook een besteding in de vorm van een uitkering-in-eens kunnen voorstellen ter grootte van een voor alle betrokkenen gelijk bedrag. Vooral dat gelijke bedrag sprak ons aan. Technische bezwaren, zoals vertraging, extra werkbelasting en extra kosten, hebben ons op onze oorspronkelijke opvatting doen terugkomen. Wij gaan akkoord met het voorstel van de staatssecretaris voor een uitkeringspercentage van 72,5 tot 1 juli 1985.

Hetzelfde geldt voor het op 85 in plaats van op 80 stellen van het anti-cumulatiepercentage in de WAO. Met anderen hadden wij daarom gevraagd. Hoewel het kabinet ons hierin tegemoet is gekomen, heb ik een wat onbevredigd gevoel aan deze discussie overgehouden. Er liggen verschillende argumentaties naast elkaar, die even goed of even slecht lijken, maar die tot verschillende

Gerritse

resultaten leiden. Bij een andere gelegenheid, misschien bij de definitieve stelselherziening, kan het naar onze mening zinvol zijn om de invloed van het beperken van de cumulatieve mogelijkheid op de bereidheid om werk te zoeken, door de beloning van het resultaat af te romen, nader te onderzoeken.

Bij het noemen van zaken die het voor ons gemakkelijker maken de voorgestelde maatregelen, die wij op zichzelf noodzakelijk achten, te aanvaarden, moet ik er nog twee noemen. Bij deze operatie en mede als gevolg daarvan blijven de minima buiten schot. Weliswaar blijft de indexverhoging bevroren, maar zowel in geld als in koopkracht gaat het minimuminkomen iets vooruit. Dat betekent bij voorbeeld iets voor alle mensen die AOW ontvangen.

In de stukken lezen wij met vreugde dat het streven van het kabinet erop is gericht, ook in de toekomst al het mogelijke te doen om een verlaging van het sociaal minimum te voorkomen.

Het kabinet kan daarvoor geen garantie geven; dat hangt mede af van de ontwikkeling van de economische situatie. Die economische situatie wordt weer mede bepaald door het welslagen van het saneringsbeleid van het kabinet. Reden te meer voor mijn fractie om het kabinetsbeleid te steunen.

De tweede voor ons positieve zaak wil ik kort vermelden. Collega Weijers zal hierop straks dieper ingaan. Dit betreft het voorstel om mensen van 50 jaar en ouder ook als de termijn is verstreken in het systeem van de WWV te laten. Een belangrijk gevolg daarvan is, dat men niet onder de vermogenstoets van de bijstand komt te vallen en niet kan worden verplicht het eigen huis op te eten. De CDA-fractie vroeg daar om en wij zijn er verheugd over, dat dit waarschijnlijk op hetzelfde moment kan ingaan als de verlaging van de uitkeringspercentages.

Mijnheer de Voorzitter! Sommigen verwijten mijn fractie onvoldoende oog te hebben voor de positie van de uitkeringsgerechtigden. Ik wil dat vierkant ontkennen. Ik heb gewezen op de noodzaak van het voeren van herstelbeleid. De mensen die zijn aangewezen op een uitkering hebben eigenlijk een nog groter belang bij economisch herstel dan degenen die werk hebben. Economisch herstel schept namelijk nieuwe banen, geeft meer mogelijkheden voor herverdeling

van werk en maakt de financiering van de collectieve sector beter mogelijk. Daarom steunen wij een herstelbeleid met de offers die het vraagt. Wij zien geen andere mogelijkheid.

In het voorgaande heb ik uiteengezet waarom verzachtingen – waar het CDA vaak met anderen zelf om heeft gevraagd – ons helpen bij het steunen en aanvaarden van het kabinetsbeleid. Ik wil daarbij ook de discussie bij de algemene politieke beschouwingen in herinnering brengen. Daarin zijn met onze overtuigende bijdrage een aantal scherpe kanten van het beleid bijgeslepen. Ik wijs op de echte minima, waarvoor het CDA zich zeer inspande. Ik wijs op het verlagen van de huurverhoging, het schrappen van de schoolgeldvoorstellen en het afwijzen van de bevroering van de kinderbijslag op 1 januari. Dit alles laat zorg zien voor de positie van hen die wat inkomen betreft onderaan zitten.

Helaas wordt de mate waarin die zorg ook kan worden waargemaakt, beperkt door de economische mogelijkheden. Daar kunnen wij niet omheen; daar moeten wij rekening mee houden, wil onze zorg niet tot bedreiging in plaats van tot tegemoetkoming en verzachting worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil eindigen met een punt ter overweging bij de stelselherziening. Wij noemden het al eerder en wij vinden het ook terug in de resolutie van het CNV, die maandagavond in Utrecht is aangenomen. Het betreft de positie van de alleenverdienende uitkeringsgerechtigde. De man of vrouw die gedurende langere tijd een uitkering heeft en dus in het stelsel stapsgewijze in inkomen naar beneden gaat, kan zeker wanneer van dezelfde uitkering ook nog anderen moeten leven, in grote problemen komen. Dat zullen aanpassingsproblemen zijn en niveauproblemen.

Ik kan geen oplossing aanbieden op dit moment. De categorie mensen waarom het gaat, zal waarschijnlijk verschillen vertonen die om verschillende benaderingen vragen. Bij de nadere vormgeving van de stelselherziening, bij voorbeeld bij de behandeling van de voorziene gezinstoeslagenwet, zullen wij hierop zeker terugkomen. Misschien moeten wij wel afwijken van de gedachte, dat wij alleen maar aan toeslagen denken als het om het minimumniveau gaat. Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de staatssecretaris vragen met ons mee te denken in deze zaak.

Mevrouw Brouwer (CPN): Voorzitter! Het wetsontwerp kortingen op de uitkeringen door verlaging van de percentages van de WAO, de WW en de WWV gaat naar ons oordeel de geschiedenis in als de botte bijl die deze regering bewust zet in de rechten van werklozen en arbeidsongeschikten. In feite wordt met dit wetsontwerp een lagere uitkering, een lager percentage vastgelegd hoewel de regering en de regeringspartijen met de mond nog belijden, dat een vrije discussie mogelijk is over het nieuwe stelsel van de sociale zekerheid.

Het gaat erom, dat kennelijk deze verhalen de vlag zijn die de lading moet dekken, hoewel ik toch niet helemaal denk dat de regeringspartijen zelf in die verhalen geloven. Vanaf het begin is, gesteund door de regeringspartijen CDA en VVD, door het kabinet een beleid gevoerd van consequent korten op de uitkeringen. Het begon eerst met een korting op de daglonen. Nu gaat het definitief naar een lager percentage toe voor werklozen, en arbeidsongeschikten. Dat is heel ingrijpend. Dat dit wetsontwerp zo ingrijpend is, blijkt ook uit de reacties die erop zijn gekomen.

Ik denk dat het voor dit kabinet de kroon is op het werk van de afgelopen jaren en dat het eigenlijk de consequentie is van het beleid zoals dat is uitgestippeld en dat nu duidelijk wordt.

De achtergrond van het hele verhaal is, dat wie hier in Nederland eigenlijk nog meetellen alleen zij zijn die nog bruikbaar zijn voor het arbeidsproces. De rest kan en mag, zowel van het CDA als van de VVD, langzaam creperen. De sausjes die over het wetsontwerp worden gegooid zijn vol 'ach- en weegeklagd'. Wij hebben het zojuist nog gehoord van de heer Gerritse van het CDA: het is toch allemaal zo gruwelijk wat er gebeurt; het is eigenlijk wel erg hard, maar er valt niet aan te ontkomen.

Voorzitter! Ik heb toch heel vaak de indruk dat ik in zo'n geval de jammerende bankdirecteur hoor die, onder het overboeken van f 1 mln. op zijn bankrekening in Zwitserland, uitroept: 'Ik kan er niets aan doen, het weggraaiven zit mij nu eenmaal in het bloed.'

Dat valt toch weinig serieus te nemen. Voorzitter! Bij de algemene beschouwingen hebben wij eigenlijk het voorspel van dit wetsontwerp al meegemaakt. De rollen waren als volgt verdeeld: de regering komt met

Brouwer

de kortingen en CDA en VVD krijgen toestemming f 150 mln. te eisen voor verzachtende maatregelen. Wat zijn de verzachtende maatregelen? Het is een uitstel van de fasering van de afbouw van de minimumdaglonen en er is uitstel van executie voor de WAO'ers, want die gaan niet meteen terug naar 70% – het wordt eerst 72,5% – maar per 1 juli 1985 wordt het definitief 70%. Zo komen wij via een omweg toch terecht bij het uiteindelijke doel van dit kabinet en van de fracties van CDA en VVD, namelijk een definitieve verlaging van het percentage tot 70%.

Ik stel vast dat economisch en financieel gezien – ook als je kijkt naar de financiën van de sociale fondsen – dit beleid niet per se nodig is. Het is geen natuurwet, het komt niet voort uit een economische wet, het is een politieke keuze. Die politieke keuze is erop gericht de uitkeringen te verlagen en zo een grotere afstand te creëren tussen de werkenden en niet werkenden, of de 'anders actieven' zoals het CNV deze groep terecht noemt.

Voorzitter! Het is duidelijk dat een dergelijke politieke keuze natuurlijk uitgaat van een bepaalde visie op de maatschappij en wel van de visie dat niet werkenden het niet zo gemakkelijk moeten hebben. Ja zelfs dat zij het in de afgelopen jaren misschien te gemakkelijk hebben gehad. Verder, dat als er geen grotere afstand ontstaat tussen lonen en uitkeringen de mensen het voor gezien houden en rustig thuis blijven zitten. Wij hebben hier keer op keer geconstateerd, dat een dergelijk beeld in strijd is met de feiten, dat een dergelijk beeld in strijd is met de werkelijkheid en met alles wat wij om ons heen zien gebeuren.

Ik wil daarbij aanhalen dat het opmerkelijk is dat wij deze week gehoord hebben dat de helft van de achterban van CDA en VVD eigenlijk ook heel anders denkt over dit soort zaken. Wat is er gebeurd? Er is een enquête gehouden, waarin de vraag werd gesteld: 'Wat vindt u van de acties tegen de korting op de uitkeringen?'

Uit deze enquête komt als resultaat naar voren, dat de helft van de achterban van CDA en VVD de acties tegen de korting op de uitkeringen steunt en zelfs een handje zou willen helpen om de uitkeringen op niveau te houden. Dat is nog eens een ander geluid dan ik hier van de woordvoerders van die partijen vaak hoor.

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Wat wil mevrouw Brouwer hiermee nu eigenlijk zeggen?

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Als de heer De Korte even had gewacht, had hij mijn conclusie kunnen horen. De fractievoorzitters van de VVD en het CDA hebben steeds uitgesproken dat de democratie in Nederland goed werkt. Okee! Als dan rekening wordt gehouden met de achterban van de VVD en van het CDA betekent dit dat de helft van de fractie van de VVD en de helft van de fractie van het CDA dit wetsontwerp niet kunnen steunen. Dat is de vertaling van hetgeen in de achterban leeft.

De heer **De Korte** (VVD): Kennen wij inmiddels het referendum als middel?

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Neen. Ik heb het ook niet over een referendum. Ik heb het alleen over andere ideeën die er leven. Ik neem aan dat deze doorwerken in de fractie van de VVD.

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mevrouw Brouwer op het volgende wijze. Over dit soort zaken wordt binnen een democratische partij als de VVD – dat zal bij het CDA ook het geval zijn – gediscussieerd vóór verkiezingen. Vervolgens wordt tijdens een algemene ledenvergadering het verkiezingsprogramma vastgesteld. Dat verkiezingsprogramma is een soort bijbel, een soort richtlijn voor degenen die na de verkiezingen in het parlement optreden. Mevrouw Brouwer moet dus naar het verkiezingsprogramma van de VVD kijken. Daarin staat precies wat er met de ziektewetgelden zou moeten gebeuren. In het verkiezingsprogramma staat ook dat er met betrekking tot de uitkeringen moet worden bezuinigd en om welke redenen dit moet gebeuren. De democratie houdt voor ons dus niet in dat met enquêtes wordt gewerkt. Wij volgen, zoals wij dat in het verleden ook deden, de partijdemocratie. Hier wilde ik mevrouw Brouwer even op wijzen.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik ben blij dat de heer De Korte dat heeft gedaan. Ik kan mij echter niet voorstellen dat de VVD de democratie wil beperken tot het één keer in de vier jaar uitbrengen van een stem en dat zij niet wil luisteren en kijken naar wat er in de maatschappij aan de hand is. Op die manier kan een beleid ontstaan – de gebeurtenissen gaan snel – dat zeer ver af staat van wat de mensen zelf willen.

De heer **De Korte** (VVD): Er kunnen enquêtes worden gehouden over

allerlei onderwerpen uit een totaal samenhangend pakket. Dat is natuurlijk altijd mogelijk. Hier gaat het echter om het totale pakket, om een totale visie. Dat is met name aan de orde bij de verkiezingen, die eens in de vier jaar worden gehouden. De mensen kiezen dan voor het beleid. Daar hebben zij ook de laatste keer voor gekozen. Een en ander geldt met name voor de VVD, die er tien zetels bij kreeg. . . .

Mevrouw **Brouwer** (CPN): De opiniepeilingen zijn nu enigszins anders!

De heer **De Korte** (VVD): . . . met een niet al te aangenaam en populair program. Daar heeft men toen toch voor gekozen.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij, maar de heer De Korte snapt niet wat ik bedoel. Het gaat nu niet om een argument dat alleen ik hier gebruik. De afgelopen twee jaar is er keer op keer gekort op de uitkeringen. Mensen hebben gezien, welke problemen daardoor zijn ontstaan. Mensen kijken niet alleen – zoals de heer De Korte wel denkt – naar zichzelf en naar wat zij zelf ontvangen. De mensen kijken ook naar hun kinderen, hun burens, hun ouders, hun ooms of hun tantes. Dan wordt duidelijk dat velen in de grootste problemen zijn gekomen door de kortingen op de uitkeringen. Dat weet de heer De Korte net zo goed. Dat werkt door. Het blijkt nu zo te zijn dat de helft van de achterban van de VVD en van het CDA stelt nu dat het wel welletjes is geweest!

De heer **De Korte** (VVD): Nu mevrouw Brouwer het dan toch over enquêtes heeft, verzoek ik haar om eens naar de enquêtes met betrekking tot haar eigen partij te kijken; de CPN zou nog maar met één persoon in de Kamer zitten. Zij kan hierover dus beter maar niet spreken!

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat vind ik een hele leuke! Het is best mogelijk dat ook mijn partij met een geheel andere vertegenwoordiging terugkomt. Dat is helemaal niet onmogelijk. Wij staan nu echter niet voor verkiezingen. Wij behandelen nu een wetsontwerp waartegen acties zijn gevoerd. De mensen zeggen dat het nu wel welletjes is geweest! Hierover is wellicht ook gesproken tijdens de ledenvergadering van de VVD. Ik neem althans aan dat toen niet alleen is gesproken over de heer Vonhoff. Ik zou het niet gek vinden als de VVD nu zei: Moeten wij daaruit geen consequenties trekken? Zo moet naar mijn mening de democratie werken.

Brouwer

De heer **Gerritse** (CDA): Voorzitter . . .

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Bovendien is het verkiezingsprogramma niet altijd heilig. Dat heb ik in deze Kamer al verschillende keren meegemaakt. Mijnheer Gerritse?

De heer **Gerritse** (CDA): Ik dank mevrouw Brouwer voor het feit dat zij mij het woord geeft. Ik vind de uitslag van die enquête eigenlijk helemaal niet zo leuk voor haar. Zij zegt dat wij ons heel erg moeten richten op het resultaat van die enquête.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Nee, ik zei dat het een signaal is. Als de democratie goed werkt, is het een signaal. Er zijn nog meer signalen, zoals de opstelling van het CNV, uw ledenvergaderingen, de acties van de FNV en dergelijke. Die signalen zouden moeten doorwerken.

De heer **Gerritse** (CDA): De uitslagen van de verkiezingsenquêtes die u noemt, wijzen erop dat de mensen een partij op meer dan één facet beoordelen. Het beleid dat u verdedigt, zou in uw ogen een geweldig effect moeten hebben op de kiezer. Het resultaat is echter voor uw partij niet zo denderend. Daaruit blijkt dat de mensen een partij beoordelen op een complex van factoren. Daar hopen wij dan ook maar op.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat is een heel interessante discussie.

De heer **De Korte** (VVD): Daar bent u nog lang niet uit!

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Oh nee? Ik denk dat de VVD en het CDA daar ook nog niet uit zijn. Wij zijn het er volgens mij wel over eens, dat steeds meer mensen zich zorgen maken over de vraag hoe het verder moet, nu werklozen en WAO'ers steeds meer financiële problemen krijgen door de kortingen. U kunt niet zeggen: dat hebben wij een keer in het verkiezingsprogramma gezet en dan houden wij daar geen rekening mee. Dat kunt u niet doen; dat doet u ook op andere gebieden niet.

De heer **Gerritse** (CDA): Mevrouw Brouwer heeft erg onaardig gedaan tegen datgene wat ik in eerste instantie heb gezegd.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat is helemaal niet onaardig. Dat is gewoon een discussie.

De heer **Gerritse** (CDA): Het kwam er eigenlijk op neer, dat u vertelde dat ik mijn opmerkingen niet meende. Ik ben niet gewend om dingen te zeggen

die ik niet meen. U zult dus daarnaar moeten luisteren. Ik zeg u, dat ik naar eer en geweten geen andere mogelijkheid van beleid zie. Ik hoop dan dat u zegt: het is jammer dat hij die opvatting heeft, maar wij zijn er wel van overtuigd dat hij zijn best heeft gedaan om een andere oplossing te vinden.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Daar ben ik niet van overtuigd.

De heer **Gerritse** (CDA): Dat was mijn indruk al en dat vond ik zo jammer. Ik moet echter van u de oplossing ook nog horen. U weet wel wat er niet moet gebeuren, maar ik heb nog niet gehoord wat er dan wel moet gebeuren.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Die oplossing is aangedragen door de vakbeweging, een oplossing waarvoor werknemers zelf willen betalen. Dat weet u ook. De vakbeweging heeft gezegd: laat ons de kortingen op de uitkeringen voorkomen door een premieverhoging te betalen. Dat is een simpele oplossing en voor veel mensen een dure. En volgens het CDA is dat kennelijk geen punt van discussie, zoals ik net al heb gezegd.

De heer **Gerritse** (CDA): Dat is onjuist. Ik heb geprobeerd mijn mening uit te leggen in het interruptiedebatje. Ik moet constateren dat dit niet is gelukt en ik vind dat jammer.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat vind ik een gemakkelijke manier om van de discussie af te komen. Waarschijnlijk komen wij er gewoon niet uit. U geeft echt geen antwoord op de vraag, waarom u meent dat een dergelijk aanbod van de vakbeweging niet serieus behoeft te worden genomen. De regering kan bij voorbeeld de behandeling van het wetsvoorstel aanhouden om met de vakbeweging te overleggen over haar voorstel ter voorkoming van de kortingen op de uitkeringen. Dat zou ik nog eens een goede zaak vinden!

De heer **Gerritse** (CDA): Die discussie is al gevoerd, toen de heer Bode kwam met dat 'lappen'. Wij probeerden de negatieve gevolgen van dat voorstel duidelijk te maken. Ik heb dat in het interruptiedebatje weer geprobeerd. Ik heb er verder niets aan toe te voegen.

De heer **De Korte** (VVD): Ik wil mevrouw Brouwer nog op het volgende wijzen, want er is sprake van een hardnekkig misverstand. Als de uitkeringen worden verlaagd naar 70%, is het natuurlijk altijd mogelijk om dat goed te maken uit de komende loonruimte in de individuele bedrijven.

Mevrouw Brouwer vraagt gewoon naar de bekende weg. Uit de toekomstige ruimte kan men het immers goedmaken, althans als men dat wil. Mevrouw Brouwer staat de coalitiepartijen nu iets aan te wrijven dat zich in de praktijk niet voordoet.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik snap best dat u dit als oplossing geeft, want u weet net zo goed als ik dat de vakbeweging in deze tijd met een miljoen werklozen in een moeilijke positie verkeert bij onderhandelingen. U kunt dus makkelijk zeggen dat men dat maar in de bedrijven moet regelen. U geeft echter evenmin een antwoord op de vraag waarom de vakbeweging niet mag pleiten voor een premieverhoging over de gehele linie om de kortingen ongedaan te maken.

De heer **De Korte** (VVD): Dat geef ik wel.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Neen, dat doet u niet.

De heer **De Korte** (VVD): 'Ja, dat doe ik wel, want men mag uit de eigen loonruimte kiezen of men dit wel of niet wil. Daarom moet dit aan het vrije spel van werkgevers en werknemers overgelaten worden. Dan kan men deze keuze zo dicht mogelijk bij de basis beproeven. Dat is uw democratie.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik zal het dan nog één keer proberen. Als het parlement en de regeringspartijen eerst zeggen dat er ingegrepen wordt in de sociale zekerheid, wordt er niet ingegrepen in de staatsuitgaven maar in de fondsen die opgebracht zijn door de premies van werkgevers en werknemers. Vervolgens zeggen zij, nadat er is ingegrepen, dat men maar moet proberen om het weer terug te krijgen. Sorry, dat is niet wat ik versta onder vrijheid van onderhandelen, want ik weet dat dat heel moeilijk is in een tijd met 1 miljoen werklozen. Dat is natuurlijk ook de reden waarom de heer De Korte nu zo royaal doet.

Voorzitter! Ik ga weer verder met mijn verhaal. Uit de interrupties is al gebleken dat het hoofdargument steeds financieel van aard is geweest. De staatssecretaris zegt dat ook in bij voorbeeld de financiële nota over de sociale zekerheid. Hij zegt dat het er om gaat de vermindering van de lastendruk te krijgen. Met andere woorden: de collectieve uitgaven, de uitgaven voor uitkeringen voor werklozen en arbeidsongeschikten, zijn te hoog. Die moeten volgens de staatssecretaris omhoog. Daarvoor zijn twee mogelijkheden.

Wij kiezen voor de mogelijkheid van het terugdringen van de werkloosheid, dus het scheppen van werkgelegenheid, onder andere door arbeidstijdverkorting. Daarbij moet ook het verschijnen van de arbeidsongeschiktheid worden teruggedrongen door het verbeteren van de arbeidsomstandigheden, zodat mensen in het arbeidsproces kunnen blijven. Er is een andere oplossing, waarvoor het kabinet kiest. Dat is gewoon een politieke keus. Het kabinet zegt dat er een toenemend aantal mensen is dat afhankelijk is van de sociale-zekerheidsregelingen. Dat baart het kabinet ernstige zorgen. Daarover zijn wij het eens, want het aantal werklozen en arbeidsongeschikten baart ook ons ernstige zorgen. Dat is trouwens ook bij de mensen zelf het geval.

De staatssecretaris vervolgt dan met de opmerking dat er in 1960 omstreeks tien werkenden waren die betaalden voor één uitkering en dat deze verhouding in 1985 is teruggelopen tot twee staat tot één. Wat moeten wij daaruit concluderen? De staatssecretaris is van mening dat de werkenden te veel moeten betalen voor de niet-werkenden, want er zijn er nog maar twee die moeten werken voor één uitkering, terwijl dat er vroeger tien waren die moesten werken voor één uitkering. Wat is er echter in deze 24 jaar gebeurd? Op deze vraag krijg ik geen antwoord. Er heeft een uitstoot van arbeid plaatsgevonden.

Er heeft een reorganisatie plaatsgevonden. Er vindt automatisering plaats, waardoor er nog minder mensen zullen hoeven te werken. De arbeidsproductiviteit wordt groter. Er wordt meer geproduceerd, niet doordat er meer mensen werken, maar doordat er een grotere productie is door kapitaalintensivering. Er zijn meer en betere machines gekomen.

Dat moet betrokken worden bij de vraag hoe het komt dat er nu 1 miljoen werklozen en zoveel arbeidsongeschikten zijn. Er moet niet alleen gezegd worden dat de werkenden moeten betalen voor de niet-werkenden. Zelfs als men dat als uitgangspunt neemt, kan men zich afvragen of de werkenden hebben gevraagd om de verlaging van deze uitkeringen. Eigenlijk wordt er gezegd dat ze dat niet meer kunnen opbrengen. De vraag is dan ook waarom er dan wordt gestaakt in de Rotterdamse haven en in de strokartonindustrie. Waarom biedt de vakbeweging dan aan om de premies te verhogen?

Is dat omdat de werkenden niet meer willen betalen zoals regering en regeringspartijen suggereren of is dat omdat de mensen heel goed begrijpen dat ze juist in deze tijd het stelsel van de sociale zekerheid moeten proberen overeind te houden? Dat is niet alleen in het belang van de niet-werkenden, maar ook in het belang van de werkenden zelf. Laten wij wel wezen: als je vandaag werkt, kan je morgen ziek worden en arbeidsongeschikt. Het is een maatschappelijk belang om het stelsel overeind te houden. Daarmee wil ik eigenlijk zeggen dat de gedachte dat er gekort moet worden en dat de premiedruk omlaag moet omdat dat het economisch herstel bevordert, van zeer veel zijden is aangevochten.

Ik verwijs ook naar economen die zeggen dat de daling van de koopkracht een vertraging van het economisch herstel betekent. Ik verwijs naar de feiten die uitwijzen dat automatisering uitstoot van arbeid betekent, dat meer winsten niet meer werkgelegenheid betekenen. Ik wijs erop dat het verlagen van de uitkeringen het doorsluizen van de opbrengst daarvan naar de werkgevers betekent, onder ander door een premiedaling.

Ik wijs op de WAO-premies die straks helemaal alleen door de werknemers worden betaald. Het betreft dus in feite een proces dat niet leidt tot meer werkgelegenheid of tot een uitweg voor de arbeidsongeschikten. De VVD en het CDA geven ook geen garanties wat dat betreft. Een en ander betekent dus de afbraak van een stelsel waarvan juist nu zoveel mensen afhankelijk zijn, zonder hen enig perspectief te geven. Door het opzijschuiven van de vakbeweging en de acties is er bovendien sprake van een autoritaire ingreep in het systeem van de sociale zekerheid.

Ik wil in dit verband nog een vraag aan de VVD stellen. Immers, de fractie van de VVD heeft op 6 juni jongstleden een motie ingediend tijdens het debat over de 1-juli-kortingen waarin werd gesteld dat de WAO-ers erg zwaar getroffen zijn. Daarom werd in die motie verzocht de WAO-uitkeringen bij eventuele ombuigingsmaatregelen per 1 januari aanstaande geheel of gedeeltelijk uit te zonderen. Ik neem aan dat de VVD de verzachting die nu is aangebracht niet beschouwt als de uitvoering van deze motie. Immers, in 1985 zal ook de WAO-uitkering naar 70% worden gebracht. Het is dus slechts een uitstel van executie. Ik ga er dan ook vanuit dat de VVD met voorstellen zal komen om overeen-

komstig de motie de WAO-uitkering te sparen, geheel of gedeeltelijk, zoals in de motie staat.

Vervolgens ga ik in op het punt van de vrijheid van onderhandelen. Ook de Raad van State heeft daarover iets gezegd. In de schriftelijke voorbereiding hebben wij aangegeven dat waar het de vrijheid van onderhandelen betreft en passant in dit wetsontwerp een inbreuk wordt gemaakt. De CPN en de Partij van de Arbeid hebben te zamen een amendement ingediend die dit ongedaan tracht te maken. Immers, als de heer De Korte stelt dat de verhoging van de uitkeringen verder geregeld moet worden in de bedrijfstakken, dan wijs ik hem erop dat in dit wetsontwerp een artikel is opgenomen dat het onmogelijk zal maken de percentages nog verder te verhogen, ook in de vrije onderhandelingen. Daarom hebben wij een amendement ingediend. Ik neem aan dat de VVD dit amendement zal steunen.

Ik maak nog een enkele opmerking over het wetsontwerp inzake de verlenging van de WWV voor mensen van 50 jaar en ouder. Dit wetsontwerp heeft als achtergrond dat mensen die 50 jaar en werkloos zijn waarschijnlijk niet meer aan het werk kunnen komen.

Dat geldt inderdaad voor een heel grote groep van deze mensen. Het is een verbetering dat deze mensen, nadat zij de hebben verlaten, niet in de bijstand terechtkomen en dus de middelen- en de vermogenstoets niet zullen tegenkomen. Het wetsontwerp geldt echter maar voor een half jaar. Als er nu voor deze groep ook iets wordt gedaan, waarom dan niet een definitieve regeling en waarom geen verlenging van de WWV op het niveau dat men kent, namelijk 75%?

Waarom is er gekozen voor een minimumniveau? Waarom zou je wel een verlenging van de WWV voor 50-jarigen geven, maar niet voor iemand die b.v. 52 jaar is en in de RWW is terechtgekomen, een regeling voorstellen waardoor deze ontkomt aan de middelen- en de vermogenstoets. Ten slotte zouden deze mensen dan nog iets overhouden van hetgeen zij vaak in 30 of 40 jaar werken voor, in en na de oorlog hebben opgebouwd? Ik zou hierop graag een antwoord krijgen van de staatssecretaris.

□

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De regering zet met dit

Ter Veld

wetsvoorstel, naar zij zelf zegt, de eerste fase in van de stelselherziening. In het land wordt echter geen staakt en gedemonstreerd en zijn er prikacties en bijeenkomsten. Werkenden en uitkeringsgerechtigden pikken het immers niet. Zij zien door alle woorden heen, dat het niet gaat om een nieuw stelsel van sociale zekerheid maar alleen om bezuinigingen, verlaging van de uitkeringen, het behalen van het in het regeerakkoord beoogde ombuigingsbedrag. Dat is de enige motivering en kennelijk in de ogen van de regering en de haar ondersteunende partijen ook een rechtvaardiging voor het beleid, dat enkel leidt tot afbraak van het door jaren van strijd van de arbeidersbeweging opgebouwde stelsel van sociale zekerheid.

In een interessant themanummer van het Sociaal Maandblad Arbeid van mei 1984 over de stelselherziening zei prof. Fase in een nabeschuiving het aldus: 'Hoe verschillend de auteurs die aan dit themanummer een bijdrage hebben geleverd ook denken, over één ding zijn zij het eens. De stelselherziening wordt vooral ingegeven door bezuinigingsoverwegingen. Deze overschaduwden de positieve kanten ervan, de gelijkberechtiging van de vrouw en de verbetering van de positie van de langdurig, oudere werkloze'. Deze wet gaat dan ook niet over de stelselherziening maar over verdergaande kortingen.

Op 1 januari 1984 en op 1 juli 1984 zijn de uitkeringen verlaagd. Het betrof toen niet het officiële uitkeringspercentage, maar het dagloon, waardoor feitelijk eveneens een veel lagere uitkering werd bereikt. Toen stelde de regering echter nog niet vooruit te willen lopen op de stelselherziening. De discussies over hoogte van de uitkering, uitkeringsduur en toetredingscriteria om voor een uitkering in aanmerking te komen, zouden immers in samenhang met elkaar worden gevoerd.

De uitkeringen krachtens WW en WAO bleven daarom formeel op 80%, de WWV op 75%. De discussie over de stelselherziening kan nu ook niet worden gevoerd, aangezien de regering nog geen standpunt heeft. Vooruitlopend daarop wordt dan toch gemakkelijk het percentage verlaagd, waardoor per definitie de voorstellen van de zijde van de FNV en het CNV worden gefrustreerd en weggewoven.

Het CNV was immers bereid, een lager uitkeringspercentage van 75 te accepteren, mits daaraan een langdu-

riger uitkering voor oudere werklozen gekoppeld zou zijn. Dat was kennelijk voor het CDA in de debatten in juni jongstleden nog zo belangrijk, dat het koste wat het kost, zelfs los van hun coalitiepartner, bereid was de WWV te ontzien om het uitkeringspercentage niet te ver van de 75 te doen verwijderen. Maar die weerstand is nu kennelijk bij het CDA gebroken. Met een tijdelijke wet voor oudere werklozen in hoopvolle afwachting van iets anders, is zelfs de 75%-optiek verlaten. De nieuwe vloer lijkt 70% te zijn, als ik het goed begrijp en ook de CDA-fractievoorzitter gisteravond op de televisie, indirect, goed heb verstaan.

Ik ben benieuwd wanneer het CDA weer een nieuwe vloer vindt. Die vloer ligt altijd net iets boven die van de regering en zakt altijd net iets later mee.

Ook de FNV was bereid om over andere uitkeringspercentages te praten. Bij werkloosheid een uitkering van 70%, oplopend tot 80% bij een verlenging van de uitkeringsduur bij werkloosheid.

De heer **Gerritse** (CDA): Mevrouw Ter Veld heeft uitvoerig tegen het CDA gesproken. Ik wijs haar erop dat een van de redenen dat wij ons ten aanzien van de WWV hebben gedragen, zoals wij in juni hebben gedaan, was dat wij nog hoop hadden dat er uit het SER-advies iets zou komen, waardoor overeenstemming kon worden bereikt. Die hoop is ons helaas volledig ontvallen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Als er verder overleg zal worden gevoerd met regering en sociale partners, waarbij dit verlagingsvoorstel wordt uitgesteld, kunt u dat dan – als ik aangeef waar het geld vandaan moet komen – accepteren?

De heer **Gerritse** (CDA): Er moet een keer een besluit worden genomen en er moeten bepaalde dingen waargemaakt worden. Niet alles kan op iedereen gaan zitten wachten. Als u echter kans ziet om de regering ervan te overtuigen dat verdergaande discussie tot een goed resultaat kan leiden, dan zullen wij dat niet blokkeren.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): De regering is van plan om op 1 juli met een voorstel te komen omtrent de stelselherziening. Dat duurt nog een half jaar. Volgens hier nog niet bekende officiële cijfers – ik ben ervan overtuigd dat de staatssecretaris deze wil bevestigen – zou het pijlrijneffect van de afdracht van de bedrijfsvereni-

gingen naar de fondsen 580 mln. opleveren.

Voor zover ik heb begrepen heeft zelfs de minister van Financiën dat gegeven spijkerhard genoemd. Dat betekent dat er op zijn minst de ruimte bestaat om deze verlaging, die iedere verdere discussie blokkeert en frustreert, nu niet door te voeren, maar met de sociale partners, met de vakbeweging te trachten te komen tot een opzet van een stelsel waarbij uitkeringshoogte en -duur aan elkaar gerelateerd worden. Ik wil daarop graag de reactie van de staatssecretaris horen. Het zal hem verheugen dat zijn partijgenoten bereid zijn om daarover mee te denken.

Mijnheer de Voorzitter! Ook de PvdA-fractie ziet de samenhang tussen uitkeringsduur en -hoogte en toetredingscriteria als uitdrukkelijk uitgangspunt voor de herziening van het stelsel. In die samenhang zijn wij bereid mee te denken. Jammer genoeg is dat nu niet aan de orde. Ik zal dan ook weinig woorden wijden aan de stelselherziening. Hoe belangrijk en interessant die discussie ook is. Ik zou bijna liever paarden voor de zwijnen werpen. De weg die de regering kiest wijzen wij namelijk absoluut af. Zij wil eerst verlagen, dan nog eens bekijken of er een mooi stelsel uit kan komen, om daarna ook nog aan te kondigen dat er verdere verlagingen op de uitkeringen zullen volgen in de vorm van een glijdende schaal in 1986. Die glijdende schaal wordt nu kennelijk afgewezen door de VVD, maar het CDA doet dat nog niet. Daarom vroeg ik ook of 70% de absolute bodem is of dat het nog lager kan.

Op geen enkele wijze draagt deze verlaging bij tot een beter stelsel van sociale zekerheid. Aandacht voor de mogelijkheden die het stelsel kan bieden voor de reïntegratie van werklozen en arbeidsongeschikten ontbreekt volledig. Hoe lang wachten wij bij voorbeeld al op de wet arbeid gehandicapte werknemers? Zo wordt sociale zekerheid tot een stelsel van economische onzekerheid; niet sociaal en niet zeker.

De uitkeringshoogte van 80% wordt losgelaten. Ook netto zal met de voorstellen van deze regering de inkomensteruggang voor volledig arbeidsongeschikten en werklozen meer dan 20% bedragen. Ik heb begrepen dat de fractie van de VVD en het CDA dat heel mooi vinden, omdat met een uitkering van 70% voor een alleenstaande die het minimumloon placht te verdienen het

Ter Veld

relevante sociale minimum wordt bereikt. Daarop behoeft dus nog geen aanvulling te worden verstrekt om niet onder het bijstandsniveau te geraken. Maar werknemers tot aan bijna modaal, die van hun inkomen een gezien moeten onderhouden, zullen met een uitkering van 70% beneden het voor hun geldende relevante minimum geraken.

Dan moet de minimumdagloonbescherming door middel van toeslagen inkomensgarantie bieden, met alle nadelen ervan. Die nadelen zijn de bewindsman bekend. Wanneer de partner een klein inkomen zal verwerken, valt de toeslag weg.

Wie klaagt over de ineengedrukte inkomens tussen minimum en modaal, zou toch zeker moeten zien, dat dit niet kan. Werknemers die voorheen een bijna modaal inkomen plachten te verdienen, zullen zelfs ook met andere inspanningen binnen het eigen gezin, na een calamiteit als werkloosheid of arbeidsongeschiktheid het minimum nauwelijks of niet meer te boven kunnen komen.

Bij invoering van een glijdende schaal zou deze situatie voor nog meer uitkeringsgerechtigden optreden. Een verlaging tot 70% betekent, dat meer dan de helft van de werkloze arbeidsongeschikte alleenverdieners een beroep moet doen op de toeslagregeling, met alle daarbij behorende effecten; kortingen, als de partner gaat werken, eenmalige uitkering, en noem maar op. Ik vind dat in de nota naar aanleiding van het eindverslag die cijfers verhullend worden weergegeven.

Naar schatting 30% van alle WAO-gerechtigden zal onder de minimumdagloonbepaling vallen. Inderdaad, maar als wij kijken naar de voor de minimumdagloonbepaling relevante groep, dan blijkt, dat 54% van de WAO'ers – 283.000 mensen – wel onder dat niveau terecht zal komen. Met een toeslag zullen zij net de bijstandsnorm halen.

Dat betekent, dat mensen met een uitkering, waarvoor zij premie hebben betaald, enkel en alleen op grond van toeslagen niet onder het bijstandsniveau geraken. Meestal ben ik terughoudend met het pleidooi dat premiebetaling een uitkeringsrecht zou inhouden. Sociale zekerheid is geen individueel opgebouwd recht. Maar het is wel een verzekering. Ik wijs in dit verband op het rapport van de commissie-Van Rijn. Zij schrijft, als het gaat over de vraag, of de sociale

zekerheid enkel en alleen uit de belastingen moet worden betaald:

'Het gevaar is niet denkbeeldig, dat bij sterke aandrang tot algemene bezuiniging ook de uitkeringen in een verlaging zullen worden betrokken. Tot nu toe is dit in Nederland mede door het geldende systeem van verzekeringen, nog nimmer geschied.'

De staatssecretaris bereikt met de verlaging van de uitkeringspercentages in ieder geval de geschiedenisboekjes.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer werknemers bij de arbeidsongeschiktheidsverzekering, waarvoor zij vanaf 1 januari 1985 zelfs geheel de premie betalen – niet gering; 16% boven de franchise – feitelijk alleen voor een bodemvoorziening in aanmerking komen, dan rijst de vraag, of hiermee toch niet sluipenderwijs wordt toegewerkt naar een bodemuitkering en daarnaast, door wie het kan betalen, enigerlei vorm van bijverzekering. De VVD zei het zoëven al: dat kunnen ze toch mooi zelf doen, in de bedrijfstakken, in de ondernemingen. Tegelijkertijd herinner ik mij heel goed, dat de VVD in de schriftelijke behandeling van dit wetsontwerp pleitte voor een parapluwetje, een beperking van de mogelijkheid tot bovenwettelijke uitkeringen.

De heer **De Korte** (VVD): Dat staat er niet haaks op. Ik sprak zoëven over de toekomstige ruimte. Nu gaat het in feite om een lastenverzwaring voor de werkgevers. Dat heeft te maken met in het verleden opgebouwde ruimte. Dat is het verschil; heel logisch.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ja, ja, net zolang, totdat u die toekomstige ruimte een paar maanden later weer tot het verleden laat behoren. Dan zou weer het recht ontstaan om in te grijpen. Het lijkt mij dat wij bij de behandeling van de Ziektewet die discussie zullen voeren.

Ik sprak er al over: het zou betekenen, dat voor wie het kan betalen, enigerlei vorm van bijverzekering moet worden verkregen. Maar juist in ons sociale-zekerheidsstelsel hebben wij dat steeds proberen te voorkomen. Dat doen wij nog steeds. Ik wijs op de discussie in het verleden over het eerste ontwerp sociale-zekerheidswet, de Ongevallenwet-Lely/Van Houten, waarbij uitdrukkelijk werd gewezen op het gevaar om de sociale zekerheid over te laten aan bij voorbeeld particuliere verzekeringsmaatschappijen. Ik verwijs ook naar de thans gevoerde discussies over de Pensioen-

wet en de grote problemen met de pensioenbreuk.

De bereidheid, die mensen nu hebben om premie te betalen, – een bereidheid, die gelukkig nog steeds bestaat; positiever nog: er ligt een aanbod van werknemerszijde om de lasten, die gepaard gaan met een goed sociale-zekerheidsstelsel te blijven opbrengen – wordt door deze aantasting van het stelsel onder grote druk gezet.

In ondernemingen en bedrijfstakken zal nu door de vakbeweging moeten worden gestreden voor hogere bovenwettelijke aanvullingen op de uitkeringen. Waar de bedrijfstak sterk is en de vakbeweging krachtig, zal dit resultaat kunnen opleveren. Daarmee wordt echter wel, sterker dan nu al het geval is, de bescherming van het inkomen, naast de hoogte daarvan, afhankelijk gemaakt van juist die factoren. Dat dit – de voorzitter van het CNV wees hierop toen hij een petitie aanbood – voor werknemers in sommige bedrijfstakken, zoals de bouw, heel anders zal uitwerken dan voor mensen in andere bedrijfstakken, is duidelijk en ongewenst. De vakbeweging wordt in feite opgezegd met het gevecht tegen een falend regeeringsbeleid.

Het gaat om arbeidstijdverkorting, herbezetting van vrijkomende arbeidsplaatsen en bescherming van het inkomen van degenen die uit de arbeidswereld worden gestoten. Dat zal dan wel zijn wat de regering noemt: een terugtrekkende overheid. Laat het over aan de sociale partners, maar grijp zodanig in dat ze het zo moeilijk mogelijk zullen hebben in de onderhandelingen.

Het wetsvoorstel dat wij nu behandelen, maakt het zelfs onmogelijk om voor een hele bedrijfstak in een bedrijfsvereniging te besluiten tot een hogere uitkering bij werkloosheid. Dat artikel kan volgens de regering vervallen, omdat het immers ook nu niet wordt gebruikt. Eigenlijk is het argument dat zelfs met deze wet het bestuur van een bedrijfsvereniging alsnog zou kunnen besluiten, de uitkeringen niet te verlagen.

Vandaar het amendement dat mevrouw Brouwer en ik hebben ingediend. Ik zou willen zeggen: nou en? De werknemers betalen toch ook de hele premie voor de WW-uitkering? Zou het dan niet logisch zijn, ze ten minste bij de besluitvorming te betrekken?

Collectief – uit WAO-groepen, belangenverenigingen van uitkerings-

Ter Veld

gerechtigden en de vakbeweging – horen wij de klacht dat de besluitvorming niet democratisch is. Hoe nu, zo zie ik de rechterzijde denken. Wij zijn toch de meerderheid en wij zijn toch voor? Jawel, maar buiten de mensen om, zonder te luisteren naar hun opvattingen over een ander stelsel dendert die bezuinigingstrein voort. Er was – zie het SER-advies en mijn pleidooi en mijn aanreiken van mogelijke middelen – wel degelijk ruimte voor verdere discussie.

Immers, de regering heeft haar standpunt over de stelselherziening ook nog niet rond. Neen, de regering kiest eerst en voor alles voor lagere uitkeringen.

Wat betekent dat nu voor de individuele uitkeringsgerechtigden? Weer en opnieuw een lagere uitkering. Voor de WAO'er is het opnieuw een koopkrachtverlies van 5%. Dan denk ik: waar blijft nu de VVD. Twee weken geleden ging het om een soortgelijk maximaal koopkrachtverlies voor inkomens boven de f80.000. In die categorie zou men een koopkrachtverlies van 5% kunnen lijden als men gezamenlijk f200.000 verdiende. Dit zou een gevolg zijn van de individualisering en de premieheffing. Toen moest er een overgangsmaatregel voor drie jaar worden genomen. Vinden ze dat ze met de motie van juni 1984 en een beperkte teruggang voor een beperkte groep, gedurende een halfjaar, genoeg hebben gedaan? Mensen met zo'n hoog inkomen een lapje van duizend en deze mensen... hup??!

Werknemers met een modaal inkomen zullen onder dit kabinet hun koopkracht met bijna 6% zien dalen, indien de maatregelen in de sfeer van de ziektewet eveneens doorgaan. Ik heb begrepen dat de VVD-fractie in de eerste Kamer daar weinig voor voelt. Dat biedt perspectief.

Dat geldt niet voor andere groepen, zoals arbeidsongeschikten die alleen al gedurende de tijd dat dit kabinet aan het bewind is bijna drie keer zoveel aan koopkracht hebben moeten inleveren. Zij leveren in vier jaar tijds 18% koopkracht in, naast het verlies van gezondheid en levensvreugde. Dat daar acties tegen worden gevoerd, is terecht. Acties moet je voeren op grond van kennis van de feiten. De bevolking moet goed worden voorgelicht. Dit zei minister Ruding gisteren op de radio.

Bovendien is volgens hem de uitkering hier veel hoger dan in het

buitenland. Dat weet men volgens hem te weinig. Veel hoger... 18% koopkrachtverlies in vier jaar... ik vind dat men dat goed moet weten. Maar de bestuurders, achterover zittend in het pluche van dienstauto's en regeringszetels, zien toe. Soms welhaast met enige verbazing. Hoe kan dat nu, dat het volk niet dankbaar is? En soms met misprijzen: de uitkeringsgerechtigden doen hun best niet om aan werk te komen. En soms zelfs met schandelijk dédain: Nog nooit een demonstratie van alleen werklozen gezien!

Ik ga niet opnieuw met de staatssecretaris in discussie over inkomensachteruitgang, want dan is zijn enige antwoord dat hij het verhaal van de Partij van de Arbeid kent. Niet dat ik daar veel van gemerkt heb, maar hij kent het wel.

Ik zou nog één voorbeeld willen aanhalen. Een arbeidsongeschikte man schreef ons dat hij zijn eretekens voor getoond moed in de Tweede Wereldoorlog naar de staatssecretaris had opgestuurd. Als het land mij zelfs mijn uitkering niet meer gunt, als ik financieel aan de grond moet zitten, dan stel ik ook geen prijs meer op deze dankbetuigingen, is zijn redenering. Hij had van de staatssecretaris nog geen reactie gehad, en ik heb hem beloofd, in ieder geval de staatssecretaris om een reactie te vragen. Dat doe ik bij dezen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is een slecht wetsvoorstel. Natuurlijk kan het als positief beoordeeld worden dat het anti-cumulatiepercentage weer van 80 tot 85% is verhoogd, nadat het verlaagd was van 90 tot 80%. Natuurlijk is het positief te noemen dat de verdere beperking van het minimumloon wederom is opgeschort. Ik wees al in december 1982 op de enorme inkomensgevolgen van deze maatregel. De schok werkt kennelijk nog steeds enigszins door. Als kalveren verdrinken, worden vaker achteraf putten gedempt.

Maar als er geen sprake was geweest van afbraakmaatregelen, dan zouden deze semi-positieve reddingsoperaties ook niet nodig geweest zijn. Keurt de staatssecretaris de minimumdagloonbepaling voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten, die gedeeltelijk werkloos zijn, voorgesteld door de Sociale Verzekeringsraad, binnenkort goed?

Mijn eindconclusie. Het wetsvoorstel is de omschrijving 'eerste fase stelselherziening' niet waard. Als het al een eerste fase is, dan is het een stap in de richting van afbraak van

ons sociale-zekerheidsstelsel. Mijn fractie doet daar niet aan mee. En het zou wijs zijn als de regeringspartijen die stap evenmin wilden zetten.

□

De heer **Weijers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn bijdrage is deze keer kort; ik zal uitsluitend spreken over het wetsvoorstel inzake boven-50-jarigen, zoals het in de wandeling wordt genoemd. Binnen ons toch redelijk hoogwaardige stelsel van sociale zekerheid bestaat nog steeds geen afdoende oplossing voor langdurige werkloosheid. Vandaar dat wij terecht zijn gekomen in de problematiek van het aantasten van vermogen dat men in zijn actieve periode heeft vergaard. Men moet dat vermogen aantasten als men langer dan een zekere periode werkloos is. Dat werd en wordt nog steeds als schrijnend ervaren, zeker als het gaat om een eigen huis, in het bijzonder als het een zelf gebouwd huis betreft. Enige tijd geleden hebben we een verzachtende maatregel genomen, en we kunnen gelukkig vaststellen dat een flink stuk van de problematiek daarmee is ondervangen.

Toen wij in het begin van dit jaar het gevoelen kregen dat het niet geheel zeker zou zijn dat het nieuwe stelsel voor een werkloosheidsvoorziening op 1 januari aanstaande zou kunnen ingaan, hebben wij vanaf dat moment aangedrongen op het treffen van een interimvoorziening voor de boven-50-jarigen. Waarom? Omdat naar onze mening juist voor deze mensen het probleem het ernstigst is. Men heeft niet veel kans om na een werkloosheidsperiode een opgebouwd vermogen te herstellen. Ook ik leg er de nadruk op dat het een interimvoorziening is.

De CDA-fractie is de regering dankbaar voor het indienen van dit wetsvoorstel. Wij zullen het dan ook van harte steunen. Nog slechts enkele opmerkingen en een vraag.

In een brief die wij van de FNV kregen, wordt erop gewezen dat het niveau van het sociale minimum, krachtens deze regeling, gebaseerd op de berekeningen van de WWV, op een gegeven moment in strijd kan komen met de berekening van het minimum vanuit de originele wetgeving. Dat zal voor januari 1985 geen probleem geven, maar het kan op een ander tijdstip – zo schrijft men – tot problemen aanleiding geven. Misschien kan de staatssecretaris hierbij een kanttekening plaatsen.

Weijers

In de schriftelijke gedachtenwisseling hebben wij met elkaar van gedachten gewisseld over de beëindigingsdatum van dit wetsontwerp. De staatssecretaris hecht aan de vorm van een 'politieke daad', namelijk een Koninklijk Besluit. Ons lijkt een automatisch doorgaan sympathieker ten opzichte van de gerechtigden. Het is op zich geen zaak om de degens over te kruisen, maar ik heb mij afgevraagd voor wie die politieke daad van zo'n gewicht is. Hechten de staatssecretaris en zijn departement daar zo'n gewicht aan? Wij vinden het laten verschijnen van een Koninklijk Besluit daarover niet zo'n moedige politieke daad. Onze sympathie gaat dus uit naar de oorspronkelijke gedachte van o.a. de Raad van State.

Hoe lossen wij dit probleem op? Als wij bij de stemming artikel 3 niet aannemen, is het probleem automatisch opgelost. Ik wil hierover wel absolute zekerheid hebben voordat wij aan de artikelsgewijze behandeling beginnen.

□

Mevrouw Dales (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Bij de schriftelijke behandeling van het wetsontwerp verlenging van de werkingsduur ingevolge de WWV voor werknemers van 50 jaar en ouder hebben wij terstond en ondubbelzinnig duidelijk gemaakt dat wij het eens zijn met de doelstelling van dit wetje. Wie zou daarop tegen kunnen zijn? Ik hoef dat niet verder uit te leggen.

Ik wil nog een aantal opmerkingen maken over het zeer rommelige proces van wetgeving, waarin wij nu zijn verzeild geraakt. Het is de bedoeling dat deze wet een tijdelijk karakter heeft. Maar hoe tijdelijk dat moet zijn, weet niemand. Niemand is ervan overtuigd dat het slechts om een periode van een half jaar zal gaan. De Raad van State gaf dit oordeel al eind september, begin oktober. De regeringsstukken worden gekenmerkt door de ons welbekende termen 'streven' en 'hopen' terwijl over ruim een maand het wetje van kracht moet zijn.

In de nota naar aanleiding van het eindverslag wordt ons bericht dat alles nog zeer ingewikkeld is. De datum van beëindiging is in de wettekst opgenomen – en daar wordt hardnekkig aan vastgehouden – maar daar komt nog in dezelfde zin onmiddellijk een vluchtweg achteraan. Er is sprake van een Koninklijk Besluit – hetgeen buiten de Kamer om gaat –

op een later tijdstip. De Kamer, de medewetgever, moet het allemaal maar geloven.

Het zou zeer wel de voorkeur van mijn fractie kunnen zijn dat artikel 3, met deze buitengewoon onbepaalde afloop van dit tijdelijke wetje, vervalt. Het is weliswaar niet mijn taak, collega Weijers te antwoorden, maar een collegiale opmerking is goed mogelijk. Ik heb mij inmiddels bij de griffie ervan vergewist dat, wanneer zijn en mijn fractie tegen artikel 3 stemmen, dit punt inderdaad verdwenen is. Een amendement met deze inhoud is dan ook overbodig.

Ik wil verder de staatssecretaris vragen of hij bereid is, de Kamer terstond te informeren op het moment dat die hoop en dat streven niettemin leiden tot de zekerheid dat nader uitstel geboden is. Dit had dan betrekking op de tijdelijkheid.

Wat zal echter de inhoud zijn van die op het latere tijdstip bedoelde nieuwe werkloosheidswet? De Kamer weet het niet. De regering heeft daarvoor alle begrip. Zij zegt dat het wel vervelend is, dat de voorgestelde maatregel niet geplaatst kan worden in de context van de toekomstige wetgeving. De regering deelt ons geruststellend mede, dat alles wel past in de voorlopige keuze die tot uitdrukking komt in de adviesaanvraag.

Moeten wij daar nu uit afleiden dat de adviesaanvraag ook niet meer zal veranderen? Hoe het ook zij, hier past de opmerking dat het de Kamer niet bekend is hoe dit wetsontwerp zal aansluiten op de gedachte stelselherziening. De Kamer, de medewetgever, moet het allemaal maar geloven.

Over de hoogte van de uitkering die gedurende dat aanvullende halfjaar genoten zal worden, staat reeds in het wetsvoorstel dat het nog niet zeker is. Natuurlijk niet. Er dient namelijk nog een ander wetsvoorstel te worden behandeld. Wij hebben zojuist al vernomen dat het zelfs politiek niet geheel uitgesloten is, dat er nog een ander percentage dan 70 of 75 uitkomt. Op dit moment, bij de behandeling van dit wetsvoorstel, weet de Kamer niet over welke, hoogte zij in feite spreekt. Wij mogen dan nog hopen dat de hoogte wordt vastgesteld, voordat over dit wetsvoorstel wordt gestemd. De voorzitter zal daarvoor, naar mijn stellige overtuiging, wel zorgen.

Er is nog een opmerking over een onderwerp gemaakt, die mij even deed twifelen aan mijn beslissing om daarover tot dusverre niet te schrijven

of te spreken. Dat heeft dan betrekking op de heer Weijers, die refereerde aan het schrijven van de FNV over de bruto-bruto- en netto-netto-berekeningswijze. Wij zijn er aanvankelijk van uitgegaan dat dit in dit opzicht op dit moment geen verschil meer maakte. Ik wil nu echter ook heel graag daar haring of kuit van hebben.

De heer **Weijers (CDA):** Hom of kuit!

Mevrouw Dales (PvdA): Nee, haring of kuit. Het is de bedoeling dat op 23 december een andere wijziging van de WWV van kracht wordt. Het is overigens al lang duidelijk, gezien de verslagen en de discussie, dat het buitengewoon twijfelachtig is of dit het geval zal zijn. Dat geldt zowel ten aanzien van de haalbaarheid van de datum als ten aanzien van de haalbaarheid van het voorstel. Zou echter gebeuren wat de regering bedoelt, dan treedt op z'n vroegst op 23 december een wet in werking die een buitengewoon minimale vermeerdering van WWV-rechten geeft. Liever gezegd: die een aantal vrouwen de WWV-rechten in de oude betekenis geeft.

De wet waarover wij thans spreken geeft evenwel, naar haar aard, aan tal van mannen beduidend meer rechten in de WWV, ongeacht de vraag of de verbetering in de gelijkberechtiging wel doorgaat. Het is mij een absoluut raadsel hoe de regering het kan maken, aan de vooravond van het verbindend worden van de derde EG-richtlijn, om een miserabel wetsontwerp met betrekking tot de gelijkberechtiging in te dienen, dat in de tijd niet eens meer kan worden gehaald, en om tegelijkertijd een vergroting van het verschil in rechten tussen mannen en vrouwen voor te stellen, dat is bedoeld om een week later van kracht te worden.

Dit leidt mij tot de vraag of dit wetsontwerp ook is voorgelegd aan de Europese Commissie. Zo niet, is de staatssecretaris dan bereid dat te doen?

□

De heer Van der Vlies (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van beide wetsvoorstellen geldt, dat wij leven in een tijd van afwachten en voorlopig afzien. Voor beide gaat immers op dat de thans bijna magische grens van 1 juli 1985 geldt. Wij moeten overigens nog maar afwachten of die grens kan worden gehaald. Tevens mag tijdens de interimperiode niet worden getornd aan de beoogde ombuigings-taakstelling. Mijn fractie kan daarvoor

Van der Vlies

begrip opbrengen, al kan zij zich niet geheel aan de indruk onttrekken, dat soms wat al te opzichtig van de middelen naar het doel wordt geredeneerd. Dat er een wisselwerking is tussen de toekomstige stelselherziening van de sociale zekerheid en de beoogde bezuinigingen, kan allerminst worden ontkend.

Wel moet mij van het hart, dat ik het betreur dat het onderhavige voorstel van wet als een eerste stap moet worden gezien in het kader van de herziening van het stelsel van de sociale zekerheid. De fundamentele wijzigingen die daarbij worden voorzien en gedacht, zijn vanuit onze zienswijze allerminst onschuldig. Dan doel ik niet in de allereerste plaats op de financiële gevolgen voor de uitkeringsgerechtigden – hoewel zeer zeker van groot belang en bepaald pijnlijk – maar meer op de principiële keuze voor een volstrekt individuele benadering van eenieder die op een uitkering is aangewezen.

Onze fractie kiest welbewust op Bijbelse gronden voor het gezin als hoeksteen van de samenleving. Alternatieve samenlevingsvormen die zich baseren op of richten naar een atomisering van het samenleven, moet zij op grond van Gods heilzame geboden voor enkeling en samenleving met kracht van de hand wijzen. Ik loop door dit te zeggen nu even vooruit op de principiële discussie over die toekomstige ingrijpende wijzigingen, maar ik meen het in dit verband toch niet ongezegd te mogen laten, juist ook omdat de staatssecretaris dit voorstel zelf ziet als een eerste stap in de richting van die stelselherziening. Het is trouwens jammer, dat de voorliggende voorstellen moeten worden beoordeeld zonder dat een totaalvisie van het kabinet op die herziening bekend is.

Waarmee wij nu ter zake van het voorstel voor de verlaging van de uitkeringspercentages van doen hebben, is een wetsvoorstel waarmee een besparing wordt beoogd van 1,1 mld., waarmee in een deel van de ombuigingstaakstelling voor 1985 van in totaal 2,5 mld. voor de sociale zekerheid wordt voorzien. Het zal de bewindsman niet verbazen, dat mijn fractie zich distantieert van onder andere de achterliggende gedachte, dat daardoor eveneens zou worden gepreludeerd op de aanpassing van de uitkeringsregelingen aan de omvang en het structurele karakter van de niet-activiteit en aan de zich wijzigende opvattingen over de rol

van man en vrouw in samenleving en gezin.

Deze drijfveren worden minstens zo belangrijk genoemd als het terugdringen van de collectieve uitgaven als doelstelling van het regeringsbeleid. Kan in dit verband nog eens nader worden ingegaan op de verwachting die in de memorie van antwoord is uitgesproken, namelijk dat een budgettair neutraal pakket tot de mogelijkheden behoort omdat de ombuigingstaakstelling voor 1985 bij doorvoering van de voorliggende voorstellen per 1 januari aanstaande wordt gehaald, inclusief gelijke uitkeringsrechten voor mannen en vrouwen en inclusief de eventuele invoering van een tussenfase?

Mijnheer de Voorzitter! Over de keuze van de regering voor een uitkeringspercentage van 70 wordt opgemerkt, dat deze samenhangt met het feit dat aldus een alleenstaande voormalige voltijdswerker met het minimumloon bij werkloosheid en bij arbeidsongeschiktheid niet zakt onder het niveau van het geldende sociale minimum en dat aldus principieel aan het equivalentiebeginsel wordt vastgehouden.

Onze fractie kan dit niveau waarop de uniformering dient plaats te vinden op zichzelf, na rijp beraad, wel billijken, te meer daar het voornamelijk wordt bepaald door inkomenspolitieke, arbeidsmarktpolitieke en algemeen economische factoren. Waarom konden inkomenspolitieke en arbeidsmarktpolitieke factoren echter niet op zichzelf zonder meer tot de conclusie leiden dat voor lagere uitkeringspercentages dan de huidige zou moeten worden gekozen? Moet daarom niet ronduit worden gesteld, dat de algemeen economische overwegingen een doorslaggevende stem in het kapittel hebben gehad – hetgeen ook met zoveel woorden wordt toegegeven – waardoor stelselherziening en bezuinigingen in de collectieve sector als een éénelijge tweeling zouden kunnen worden gekwalificeerd? Mijn fractie is overigens bepaald overtuigd van de noodzaak de lastendruk in de collectieve sector te verkleinen, ook in het kader van een algeheel herstelbeleid.

Mijn fractie heeft er nooit een geheim van gemaakt dat zij haar reserves had tegen een verzekering in de sociale uitkeringssfeer pur sang. Daarom heeft zij steeds gepleit voor een omslagstelsel, waarbij de premiehoogte zodanig wordt vastgesteld dat globaal gesproken elk jaar de kosten worden gedekt.

Zo kan zij instemmen met de opmerking, dat ook in tijden van neergaande conjunctuur ervoor moeten worden gezorgd dat de tering naar de nering van het omslagfonds wordt gezet, hetgeen wil zeggen dat in een tijd waarin bezuinigingen noodzakelijk zijn of wel het premiepercentage zal moeten worden verhoogd of wel het uitkeringspercentage verlaagd, of een combinatie van beide. Daarom valt zij de bewindsman bij, als hij stelt in de memorie van antwoord dat van een moreel recht op een uitkering naar het percentage dat gold over het tijdvak waarover premie is betaald niet kan worden gesproken. Wij plaatsen daarbij overigens de kanttekening dat de beleving van een moreel recht er wel degelijk is.

Premieverhoging aangeboden door werknemers – hoe sympathiek ook vanuit de solidariteitsgedachte tussen actieven en anders actieven – maar gecombineerd met de compensatie-eis in de nettosfeer via bovenwettelijk te treffen voorzieningen slaat de facto neer in de last voor de werkgever en dus in de kosten per eenheid van produkt. Dat moet wel worden meegewogen want daardoor wordt de positie van de bedrijven in concurrentieverhoudingen enzovoorts veranderd. De vraag is of dat geen uiterst negatieve effecten zal geven.

Ik vraag echter wel aan de staatssecretaris hoe dit in de toekomst mogelijk zal uitpakken. Het is wellicht een wat premature vraag, gelet op de afwachtende houding van de regering inzake het nieuwe stelsel van de sociale zekerheidswetgeving, maar naar het oordeel van mijn fractie daarom nog niet van belang ontbloomt.

Met andere woorden: hoe zal in de toekomst bij de op stapel staande nieuwe wetgeving worden omgesprongen met het thans vigerende omslagstelsel, zeker ook gezien in het licht van de steeds verdergaande individualisering? Ik zou in meer algemene zin een toelichting op deze voor mijn fractie belangrijke problematiek op hoge prijs stellen. Is de bewindsman daartoe bereid? Hoewel de finesses van dat nieuwe stelsel thans nog geenszins een samenhangende visie vertonen, kan toch niet worden ontkend dat daarover wel het een en ander te zeggen zou zijn?

Ik kom nu tot de laatstelijk gevoerde schriftelijke gedachtenwisseling. Het stemt mijn fractie tot tevredenheid, dat wordt toegezegd dat het streven van het kabinet erop gericht blijft ook in de toekomst al het mogelijke te doen om een verlaging van het

Van der Vlies

sociaal minimum te voorkomen. Bij de algemene beschouwingen heeft mijn fractie duidelijk gemaakt dat ook wij vinden dat dit, ook verhoudingsgewijs gesproken, niet goed meer kan.

Vervolgens wordt opgemerkt dat de thans aan de orde zijnde maatregelen uitdrukkelijk als een eerste stap in de richting van de voorgenomen stelselherziening wordt gepresenteerd, onder erkenning overigens van het feit dat tussen het uitkeringsniveau en de structuur van de uitkeringsregelingen een duidelijke samenhang bestaat.

Omdat hierover in de uitgewisselde stukken bij tijd en wijle enige onduidelijkheid is ontstaan, zou het misschien ter voorkoming van misverstanden dienstig zijn om dit toch nog eens aan te scherpen.

De mate waarin een verlaging van het uitkeringspercentage voor oude gevallen voor uitkeringsgerechtigden – die op basis van hun verwachte hogere inkomsten financiële verplichtingen zijn aangegaan – ook financiële problemen met zich kan brengen, is inderdaad zeer individueel bepaald. Wordt echter op geen enkele wijze, gezien het collectieve karakter van de sociale verzekeringen, bij de hoogte van de uitkeringen rekening gehouden met de door een individuele werknemer aangegane persoonlijke verplichtingen? Enige verantwoordelijkheid zou genomen kunnen worden, omdat consequenties van het te kort komen op het verplichtingenniveau effect hebben op ondersteuningsregels van de overheid. Ziet de staatssecretaris echt geen enkele mogelijkheid?

Dat de regering er na ampele overweging alsnog toe heeft besloten om het anticumulatie-percentage in artikel 45 van de WAO te stellen op 85 in plaats van op 80 heeft de instemming van mijn fractie, zeker als daarbij wordt bedacht dat hiermee tegemoet wordt gekomen aan de categorie WSW-werknemers, die de laatste jaren reeds een aanzienlijk inkomensoffer heeft gebracht.

Inzake de mitigering van de maatregelen in de sfeer van de WAO wordt ten aanzien van het voordeel van een voor iedereen gelijk bedrag, het feit aangevoerd dat hiervan voor de uitkeringsgerechtigden een nivellerende werking uitgaat op de koopkrachtontwikkeling. Deze nivellerende werking zou nog groter zijn dan de belangrijke nivellering in de uitkerings sfeer, die op basis van de bestaande kabinetsvoornemens wordt bereikt. Kan deze stelling nader

worden toegelicht? Dat besloten is de mitigering in de sfeer van de WAO aan te wenden voor de categorie personen van 50 jaar of ouder die ten minste twee jaar uitkeringsgerechtigd zijn, heeft overigens wel onze instemming. De gegeven motivering heeft op mij een overtuigende indruk gemaakt.

Resumerend wil ik zeggen dat ik de voorgestelde halfjaarlijkse harmonisering van het uitkeringspercentage op 70 niet op voorhand afwijs. Wel wil ik afstand nemen van de openingszin in de memorie van toelichting, namelijk dat de ontwikkelingen in de maatschappij zoals de verschuivende arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen, de toename van andere leefvormen dan het huwelijk, een veranderende verhouding tussen betaalde en onbetaalde arbeid en de zich wijzigende opvattingen over de rol van man en vrouw in gezin en maatschappij zouden nopen tot veranderingen in het maatschappelijk bestel. Wat dat betreft – om het eufemistisch uit te drukken – stelt onze fractie zich niet zo volgzaam op. Daartoe meent zij een Hogere Bron te mogen en moeten aanboren.

Mijn fractie betreurt het dat door enkele groepen van de bevolking opnieuw werd gegrepen naar het door ons afgewezen middel van de stakingsactie. Welke schade wordt hierdoor niet veroorzaakt, in mentale en materiële zin! Het voorliggende betreft een pijnlijke maar helaas onontkoombare maatregel, juist met het oog op de kwaliteit – waaronder ook de houdbaarheid van de bodems valt – van ons inkomens- en uitkeringsstelsel. Een en ander vergt zorgvuldige afweging.

Immers, er zijn grote belangen van mensen in het geding. Op dit ogenblik en zeker op de korte termijn ontbreken er echter alternatieven. Deze maatregel mag overigens niet geïsoleerd worden gezien van allerlei andere maatregelen ter zake van koopkrachtverhoudingen. De grootste pijn op het uitvoerend vlak zit voor ons nog bij de categorie van de alleenverdieners die tegelijk kostwinner zijn voor anderen. Hiervoor moet snel een oplossing worden gevonden.

Ik kom bij het wetsvoorstel ter zake van de 50-plussers in de WWV. Zoals de meeste fracties in dit huis, staat ook de fractie van de SGP positief tegenover deze wijziging. Nu de invoering van een geïntegreerde werkloosheidswet niet reeds per 1 januari 1985 maar beslag kan krijgen, is een interimmaatregel om voor

werknemers van 50 jaar en ouder een verlengd uitkeringsrecht in de WWV te creëren, een gebiedende eis. Het gaat hierbij om oudere werklozen die niet reeds op grond van de verlengde uitkeringsregeling voor oudere werklozen in de WWV kunnen blijven. Middelen- en vermogenstoetsen kunnen zodoende voor deze gerechtigden achterwege blijven. Dat is winst!

Deze interimmaatregel geldt alleen voor de periode tot de totstandkoming van de definitieve stelselherziening; bij de meer structurele keuzen in het kader van de stelselherziening moet de maatregel opnieuw worden bezien. Hebben wij het zo goed begrepen?

Per saldo zal er een lastenverzwaring in het WWV/RWW-traject plaatsvinden van ongeveer f 10 mln. Kan echter nog nader worden ingegaan op de opmerking, dat de leeftijdsgrens van 50 jaar tenslotte is ingegeven door het feit dat de financiële gevolgen van de verlenging van de uitkeringsduur nopen tot het stellen van prioriteiten?

Mijn fractie is evenals de bewindsman van mening, dat door te kiezen voor een verlengde uitkering op het niveau van het sociaal minimum voor een alleenstaande zo min mogelijk wordt vooruitgelopen op de definitieve keuze met betrekking tot de duur en de hoogte van de loongerelateerde uitkering. Dat er slechts in zoverre wordt vooruitgelopen op de stelselherziening dat de interimmaatregel oudere werknemers over een langere periode dan tot dusver recht op uitkering geeft, heeft onze instemming.

□

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mijn betoog beginnen met iets te zeggen over de acties van de FNV. Die acties zijn er om het voorliggende wetsvoorstel weg te krijgen. Wij vinden die acties in dat kader onjuist en onverstandig; wij betreuren ze. Als men daartegen actie wil voeren, dan moet men hier op het Binnenhof zijn en niet-individuele ondernemingen, die daar geheel buiten staan, treffen. Morgen zullen er, naar verluidt, stakingen zijn die het openbaar vervoer in Utrecht en in Rotterdam treffen. Dat treft men daarmee dus ook individuen burger. Wij vinden dat geen juiste keuze van middelen.

Wat het CNV hedenmiddag deed, vinden wij veel juist. Zij boden de Kamer een kwartier voor het debat een petitie aan en wezen met klem op de consequenties van het wetsvoorstel.

De Korte

Dat vinden wij een juist middel. Het middel van acties door de FNV – ik zeg het nogmaals – betreuren wij. Wie individuele bedrijven met stakingen lam legt om politieke doeleinde af te dwingen, zit fout en brengt schade toe aan het broze werkgelegenheidsbeleid waarmee dit kabinet nu bezig is. Dat is namelijk hetgeen waarvoor de bezuinigingen ten principale zijn bedoeld.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Biedt het aanbieden van een petitie nog enige kans om de mening van de heer De Korte te beïnvloeden?

De heer **De Korte** (VVD): Ik vind in ieder geval de weg die het CNV hierbij heeft gekozen, de juiste. Als een vakcentrale zo handelt, moeten wij daaraan zeker aandacht besteden.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik neem aan, dat het de heer De Korte bekend is dat er in Nederland stakingsrecht bestaat.

De heer **De Korte** (VVD): Ik heb zeer duidelijk gemaakt, dat stakingen in onze optiek niet zijn bedoeld voor het dwarsbomen van de politieke besluitvorming hier. Dat lijkt ons geen juist middel om de politieke besluitvorming hier te beïnvloeden. Daar zijn stakingen niet voor. Het holt bovendien het middel van stakingen uit en daarom betreuren wij ze.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Ik vind niet dat u de vraag van mevrouw Beckers heeft beantwoord, een vraag die ik ook had willen stellen. Kan dat vreedzame middel van het CNV dat u zo waardeert – het aanbieden van de petitie een kwartier voor het debat – uw standpunt nog beïnvloeden?

De heer **De Korte** (VVD): Het zal in elk geval mijn motivatie en argumentatie beïnvloeden, zoals dat met alle petitie's en andere geschriften die ons worden aangeboden, het geval is.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Uw conclusie blijft dezelfde.

De heer **De Korte** (VVD): U moet eerst mijn verhaal beluisteren.

Ik wil ook nog iets zeggen over de FNV-advertenties waarin toch eigenlijk met zoveel woorden aan de lezers wordt medegedeeld, dat het kabinet de inkomens van de zwaksten aantast. Toen ik dat las, vond ik deze beschuldiging wrang aandoen in het licht van de centrale FNV-looneis van 3% voor 1985. Die looneis betekent namelijk dat de loonsom additioneel zal stijgen met 2,5% à 3% in het volgende jaar.

Het effect op de prijsindex zal zijn dat die omhoog gaat met 1%. Het effect op de koopkracht van de zwaksten in de samenleving zal zijn dat hun koopkracht daardoor zal dalen met 1%. Welnu, dat is dan dankzij het FNV die het kabinet beschuldigt van het aantasten van het inkomen van de zwaksten.

Ik ga nu over tot het wetsvoorstel zelf. Het wetsvoorstel ziet de VVD-fractie als een eerste stap in het proces van stelselwijziging van de sociale zekerheid. Deze stelselwijziging is om een aantal redenen dringend geboden: in de eerste plaats het inspelen op de gelijke berechtiging van man en vrouw, in de tweede plaats de financierbaarheid van het stelsel, in de derde plaats de ingewikkeldheid van het stelsel en het oneigenlijk gebruik dat er daardoor van wordt gemaakt, in de vierde plaats het ontbreken van prikkel tot herintreding in het arbeidsproces en ten slotte vanwege het feit dat zich door de demografische ontwikkelingen ingrijpende wijzigingen in de volumeveronderstellingen hebben voorgedaan aan de hand waarvan de sociale-zekerheidswetten indertijd zijn ontworpen.

Begin 1985 hoopt het kabinet het pakket maatregelen inzake de stelselherziening aan de Kamer voor te leggen. Omdat het om een zeer ingrijpend pakket wetsvoorstellen gaat, is indiening direct na de jaarwisseling onzes inziens een vereiste, wil het kabinet de datum van inwerkingtreding van 1 juli aanstaande kunnen halen. De samenleving zal er namelijk zeker zeker uitvoerig op moeten kunnen reageren, zowel schriftelijk als door middel van hoorzittingen. Dit is te meer noodzakelijk nu de SER een sterk verdeeld advies aan ons heeft uitgebracht. Ook zal, naar ons is gebleken, de uitvoeringsorganisatie een ruime tijd vergen. Wij vragen ons echt af of 1 juli dan nog wel haalbaar is. Daarover vernemen wij graag de visie van de staatssecretaris.

Als belangrijk onderdeel van die stelselherziening zal er in de plaats van de WW en de WWV een nieuwe geïntegreerde werkloosheidswet komen. De uitkeringsduur behoort in onze visie dan gerelateerd te worden aan het arbeidsverleden. Wij zullen, als wij die wetgeving onder ogen krijgen, in elk geval alleen kunnen instemmen met de relatering aan de leeftijd indien het een tijdelijke maatregel gedurende een overgangperiode betreft.

Wij vinden het toch wel bijzonder belangrijk om ook in dit stadium

daarop te wijzen. Heel belangrijk zal in ieder geval ook zijn dat dan tevens de permanente voorziening wordt geregeld op het punt van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij werkloosheid. In dit kader merk ik er direct bij op dat de door het kabinet voorgestelde interimmaatregel voor boven-vijftigjarigen in de WWV, het andere wetsontwerp dat hier voor ons ligt, door ons zonder meer wordt begroet.

Naast de nieuwe werkloosheidswet wordt een gezinstoeslagenwet in het vooruitzicht gesteld. Wij hebben daarvan ook kennis kunnen nemen in de memorie van antwoord bij dit wetsontwerp. Deze gezinstoeslagenwet komt onder andere in de plaats, zo is gesteld, van de bestaande minimumdagloonregelingen en de toeslagregeling van de AAW. De VVD-fractie is ondanks het op dit punt unanieme SER-advies niet overtuigd van de wenselijkheid en de noodzaak van zo'n nieuwe gezinstoeslagenwet. Het leek ons toch goed dat nog eens duidelijk onder ogen te brengen van het kabinet.

Is zo'n wet eigenlijk niet – ook mevrouw Groenman heeft daarop gewezen – gedoemd een tijdelijke zaak te zijn die bij voortschrijding van de gelijke inschakeling van mannen en vrouwen in het arbeidsproces in de loop van de komende jaren overbodig gaat worden? Wordt er bovendien op die manier geen tweede bijstandscircuit in het leven geroepen met weer nieuwe uitvoeringsinstanties, naast de gemeentelijke sociale diensten, die zich opnieuw met inkomenstoetsing gaan bezighouden?

Is een gezinstoeslagenwet nog nodig nu de regering – dat stond ook in de memorie van antwoord – voorstellen ontwikkelt die zijn gericht op een zekere mate van verzelfstandiging van de bijstandswet, overigens met behoud van het minimumbehoefte karakter? De VVD-fractie heeft in dit kader overigens met interesse kennis genomen van de komende wijziging van de AAW en de WAO op het punt van de verdiscontering van de werkloosheid in de arbeidsongeschiktheidsregelingen. Door die verdiscontering is de WAO in sterke mate oneigenlijk gebruikt. Talloze anders geschikte werknemers zijn in de WAO terechtgekomen, terwijl ze eigenlijk werkloos zijn.

De echte arbeidsongeschikten en gehandicapten met geen of een gedeeltelijke restcapaciteit moeten nu ook inleveren als gevolg van een door oneigenlijk gebruik onbetaalbaar

De Korte

geworden WAO. Wij willen heel nadrukkelijk stellen dat de WAO in elk geval voor de volledige en gedeeltelijke arbeidsongeschikten tot aan hun 65ste jaar zal moeten blijven doorlopen. Daarover bestaat nogal wat onzekerheid in de samenleving. Wij krijgen vele brieven van arbeidsongeschikten die zich afvragen wat er met de uitkeringsduur zal gebeuren. De VVD wil daarover op dit moment geen onzekerheid laten voortbestaan, zelfs als daarmee vooruit gelopen wordt op de stelselwijziging. Kan de staatssecretaris ons toezeggen dat dit kabinet niet over zal gaan tot een inkorting van de uitkeringsduur? Mocht het antwoord niet genoeg zekerheden bieden, dan overwegen wij zelfs op dit punt een motie in te dienen.

Het wetsvoorstel levert een besparing op van 1,1 miljard gulden. Daarmee wordt een deel van het bezuinigingspakket van 2,5 miljard gulden voor 1985 waar gemaakt. Dat gebeurt in onze visie overigens voor een geringer deel dan het kabinet aangeeft, want eerst moet het 1 juli-pakket voor 1984 permanent gemaakt worden. Per saldo blijft er dan maar 300 miljoen gulden van de 1,1 miljard gulden over als bijdrage tot de bezuinigingsdoelstelling voor 1985. Daarmee is het bezuinigingspakket voor 1985 dan ook geen 2,5 miljard gulden, maar eigenlijk slechts 1,7 miljard gulden.

Het met dit wetsvoorstel gemoeide ombuigingsbedrag van 1,1 miljard vraagt een buitengewoon zwaar offer van de mensen die tot de 'bovenminima' behoren in de WAO, WW en WWV in 1985. Dat wordt pas goed duidelijk als wij bedenken dat op de sociale minima voor 1985 door middel van de bevrozing, waarover wij volgende week spreken, een bedrag van 150 miljoen gulden wordt omgebogen. Het offer van de bovenminima zal in dat licht nog veel zwaarder wegen als wij vervolgens kijken naar het aantal gevallen waarop dit betrekking heeft. Het aantal mensen dat tot de bovenminima behoort, is 650.000 in getal. De sociale minima omvatten bijna 2,6 miljoen uitkeringsgerechtigden, van wie er dan nog 1,9 miljoen neveninkomsten of een partner met eigen inkomsten hebben. De bovenminima leveren mede door dit wetsontwerp per uitkeringsgerechtigde derhalve 22 keer zo veel in als de sociale minima in 1985.

Het is natuurlijk lofwaardig om de ombuigingsdoelstelling voor de sociale zekerheid in te vullen zonder

generieke kortingen voor de sociale minima, maar dat mag naar onze mening niet ten koste gaan van een beperkte groep van uitkeringsgerechtigden boven het minimum. Een dergelijke onevenredige verdeling van de ombuigingsoffers mag na 1985 naar onze mening niet meer plaatsvinden. Dat de vakbeweging deze week zozeer in beweging is tot bescherming van deze groep van mensen boven het minimum, kan hieruit wel eens voor een deel verklaard worden, want zijn hun leden of voormalige leden niet allereerst te vinden onder de bovenminima in de WAO, WW, WWV en de Ziektewet. Zijn de meeste bovenminima, omdat zij veelal alleenverdieners zijn, niet slechter af met hun netto besteedbaar inkomen dan veel mensen op het sociale minimum, waarvan 75% neveninkomsten of een partner met eigen inkomsten heeft?

De onevenredige zwaarte van de offers voor de bovenminima blijkt ook uit het feit dat een kleine 80.000 uitkeringsgerechtigden die nog tot de bovenminima behoorden in 1984, in 1985 naar het niveau van het minimum zullen worden teruggebracht.

Omdat zij veelal alleenverdieners zijn, vallen zij bovendien terug tot de meest kwetsbare groep van echte minima. Wij willen het kabinet dringend voorhouden, deze eerste stap van de stelselwijziging niet verder te laten verworden tot een proces dat van de bovenminima sociale minima maakt. Daar begint het toch op te lijken. Immers, in het kader van de stelselwijziging wordt een alleen op de bovenminima slaande totale ombuiging beoogd van f5 miljard en indien alle bovenminima worden gereduceerd tot sociale minima levert dit een bezuiniging op van in totaal f7 miljard. Die twee bedragen maken voldoende duidelijk dat er sprake is van koppensnellen van de bovenminima. Nogmaals, wij kunnen daar niet mee doorgaan.

In haar sociale-zekerheidsrapport van 13 mei jongstleden over de stelselherziening, daarbij verwijzend naar het rapport 'Grenzen aan de sociale zekerheid' van de Telderstichting, is de VVD-fractie op de lange duur, de jaren negentig, voorstander van invoering van een algemene inkomensdervingwet, met slechts uitkeringen op het minimumniveau, in collectieve zin.

Daarbij gaat het, wat ons betreft, om nieuwe verzekerden die alleen premie hoeven te betalen over een te maximeren deel van het inkomen

en die daardoor in de gelegenheid zijn, zich particulier bij te verzekeren. Dat is natuurlijk heel wat anders dan de huidige bovenminima die vanwege het omslagstelsel jarenlang tot een hoog maximum evenredige premies hebben moeten betalen, in een luttel aantal jaren tot sociale minima maken. Het laatste kan onzes inziens echt niet zo doorgaan.

Door alle verdeeldheid en kritiek van het SER-advies over de hoofdlijnen van het gewijzigde stelsel van sociale zekerheid heen, valt eensgezindheid te bespeuren als het gaat om de zwaarte van de voorgestelde offers voor de bovenminima. Een deel van de SER wil die offers verlichten door premieverhoging – dat staat ons dus niet aan – een ander deel van de SER wil de sociale minima met uitzondering van de echte minima minder in de offers ontzien, opdat er meer evenredigheid blijve bestaan. Met het laatste deel sympathiseert de VVD-fractie als het gaat om de verder af te leggen weg.

Ik wil daarom iets zeggen over de glijdende uitkeringsschaal, waarover ook al het een ander in de verslaggeving over en weer is gezegd. Inclusief het effect van het voorliggende wetsvoorstel, zijn de gecumuleerde inkomenseffecten van de maatregelen in de periode 1980 t/m 1985 voor alleenverdienende WAO-gerechtigden als volgt. WAO-minimum gaat in die periode met 12,7% omlaag, WAO-modaal met 25,2% en WAO-maximumdagloon met 27,5%. Daaroverheen in 1986 de beoogde glijdende uitkeringsschaal van 70% naar 60% van het dagloon naarmate men dichter bij het maximum zit, aanbrengen, zal een schrijnende inkomensachteruitgang voor met name de WAO-bovenminima gedurende deze kabinetsperiode opleveren.

Invoering van de glijdende schaal per 1 juli wordt weliswaar niet overwogen, zo hebben wij nu van de staatssecretaris begrepen, maar dit kan ook in de visie van de VVD-fractie onmogelijk daarna het geval zijn. Het partieel effect daarvan voor het modale WAO-loon wordt becijferd op 2,5% koopkracht en voor het maximumdagloon op 13% koopkracht in 1986, met inhegrip van de positieve effecten van mogelijke gezinstoeslagen voor de alleen verdienende WAO-gerechtigden.

Zonder die bescherming zou het immers nog veel erger zijn. Ook als aan de glijdende uitkeringsschaal een glijdende premieschaal verbonden zou worden, hetgeen premie-technisch

De Korte

bijzonder moeilijk is, kan zo iets op bestaande WAO-gerechtigden niet worden toegepast, gezien de drastische inkomensconsequenties. Het kabinet doet er goed aan, deze overwegingen van de VVD-fractie zeer serieus te nemen.

'De mokerslagen van de nivellering' – woorden uit de mond van de minister-president tegenover de ledenraad van middelbaar en hoger personeel de vorige maand – zijn kennelijk nog niet voorbij, want zij doen hun schadelijk werk onder de uitkeringsgerechtigden boven het minimum. Dit is mede het gevolg van de stellingname van het kabinet in de memorie van toelichting, namelijk dat de in het kader van de adviesaanvraag stelselherziening ontwikkelde voorstellen juist vooral de bovenminimale uitkeringen betreffen, opdat ombuigingen met betrekking tot de minima zo beperkt mogelijk zullen kunnen worden gehouden.

De VVD-fractie vindt het niet verantwoord om in de uitkerings sfeer nog scherper te nivelleren, als er tegelijkertijd in de loonsfeer tussen het minimum en het modale niveau wordt gedenivelleerd. Wij zijn het er overigens mee eens dat het laatste gebeurt, gezien de verstarde arbeidsmarkt voor vakgeoriënteerd personeel. De netto-inkomensverhouding tussen minimumloon en modaal loon wordt verwijd van 1: 1,25 in 1983 naar 1: 1,32 in 1985, dus denivellering. In diezelfde periode wordt de verhouding tussen minimumuitkering en een modale WAO-uitkering verengd van 1: 1,18 tot 1: 1,08. Dat is nivellering. De mokerslagen van de nivellering, waarover de premier sprak, zijn dus wel degelijk aanwezig. Ze treffen vooral de bovenminima in de uitkeringen.

De tegemoetkoming van 150 mln. is vooral het resultaat geweest van de motie-Linschoten die bij de behandeling van het 1-julipakket is ingediend. Wij vinden dat het pakket dat nu door het kabinet op tafel is gelegd voldoet aan de wensen die wij toen hadden. Wij hebben onze wensen toen afgegrensd op 150 mln. Het kabinet heeft dat al bij monde van de minister-president bij de algemene beschouwingen toegezegd en het nu nog eens expliciet gezegd.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Voor zover ik mij de motie goed herinner, en dat doe ik, werd daarin geen bedrag van 150 mln. genoemd. Werd die 150 mln. de VVD dan ingegeven omdat het

CDA ook 150 mln. vroeg, of was er na rijp beraad besloten dat er 40 mln. moest worden gebruikt voor de beperking van het minimumdagloon-bepaling en 110 mln. voor de maatregel die nu zijn genomen? Beoogde de motie dat toen al?

De heer **De Korte** (VVD): De geachte afgevaardigde doet er goed aan om nogmaals het debat na te lezen. Zij zal dan merken dat de woordvoerder van de VVD in tweede termijn een begrenzing van 150 mln. heeft gegeven aan zijn motie. Nu wordt tegemoet gekomen aan die begrenzing.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Dat is bij de stemverklaring gezegd, omdat wij toen vroegen wat die motie eigenlijk inhield, geheel of gedeeltelijk ontzien. De VVD kan nooit hebben gedacht dat geheel ontzien van de WAO met 150 mln. zou kunnen gebeuren. Ik vind het voor de politieke besluitvorming uitermate bedenkelijk dat door middel van deze motie de grenzen zijn gesteld waarbinnen in de wet kan worden veranderd. Dat is feitelijk wat de VVD met terugwerkende kracht doet. Toen konden ze niet meer binnenhalen, dus nu zeggen ze dat ze niet meer hebben gewild. Zo is het toch?

De heer **De Korte** (VVD): De geachte afgevaardigde mag haar redegeving daaraan geven. Met die motie wilden wij de offers van de mensen boven het minimum in de WAO verzachten, mede gezien de achtergrond dat zij in de achterliggende jaren al vele offers hebben moeten brengen en omdat zij tot de groep behoren die meestal het langst inactief zijn. In dat licht hebben wij die motie ingediend en in dat licht hebben wij – het kabinet wilde namelijk weten wat het inhield – bij de nadere explicitering van die motie een begrenzing van 150 mln. aangegeven.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Kan de geachte afgevaardigde nu ook ingaan op de vraag hoe zich dat verhoudt tot de driejarige overgangstermijn die zijn fractie noodzakelijk achtte toen het ging om hoge inkomens en de lasten van de individuele premieheffing van de volksverzekeringen? Het ging daarbij ook om een koopkrachtverlies van 5%, maar dan voor inkomens van twee ton bruto voor een echtpaar. De VVD-fractie vond het toen nodig dat er een driejarige overgangstermijn zou worden aangehouden, terwijl de staatssecretaris een overgangstermijn van twee jaar voldoende vond.

De heer **De Korte** (VVD): Als we met 150 mln. tot een overgangstermijn van drie jaar hadden kunnen komen, dan hadden wij dat graag gedaan.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): U heeft toen ook niet gevraagd hoeveel het kostte. Het ging er toen om dat er hoge inkomens zouden worden ontzien. U heeft niet eens van de staatssecretaris willen aannemen dat het geld zou kosten. Het ging toen om de bescherming van hoge inkomens. U wilde die drie jaar lang uitsluiten van een dergelijk koopkrachtverlies. Nu denkt u: wij mogen niet meer uitgeven, want dan krijgen wij ruzie met onze coalitiepartner. Als u uw problemen nu eerlijk verdeelt en zegt dat u met een koopkrachtachteruitgang van 5% problemen heeft en dat dit niet in één keer kan – ik zou bijna citeren wat de heer Linschoten toen zei – dan moet u dat nu ook doen ten aanzien van de WAO'ers die met dit koopkrachtverlies hebben te maken.

De heer **De Korte** (VVD): Naar mijn mening ben ik zeer duidelijk geweest.

Wij stemmen ermee in, dat f 40 mln. van die f 150 mln., die wij hebben gevraagd, wordt aangewend voor de verdere fasering van de verlaging van de minimumdaglonen WAO in 1985, want zonder die verzachting van de cumulatie van inkomenseffecten van WAO- en WVV-gerechtigden op het minimum die tot de tweeverdieners behoren, zouden deze groepen, ruim 37.000 mensen omvattend, er in 1985 tussen de 16 en 17% op achteruit zijn gegaan. Wij zijn in ieder geval blij dat met een deel van het geld, dat wij hebben gevraagd en hebben gekregen, deze problematiek kan worden opgelost.

Met de overige f 110 mln. zou het mogelijk zijn geweest alle WAO-gerechtigden tussen 1 januari en 1 juli een tijdelijk hoger uitkeringspercentage van 71,5 in plaats van 70 te geven. Maar er kan ook onderscheid gemaakt worden – wij hebben dat in het voorlopig verslag aangegeven – naar leeftijd en naar de periode, gedurende welke iemand al een WAO-uitkering heeft. Het onderscheid naar leeftijd heeft het voordeel, dat vooral de WAO-gerechtigden profiteren die langdurig WAO-premie, gerelateerd aan het inkomen, hebben betaald.

Bij het onderscheid naar WAO-periode profiteren vooral de mensen die al langer met een sterk verlaagde inkomenspositie kampen. De fractie van de VVD kan zich dan ook goed terugvinden in het kabinetsvoorstel ter zake: leeftijd boven 50 jaar, WAO-periode: langer dan twee jaar.

De Korte

Over dat laatste kan nog worden opgemerkt dat na twee jaar er geen bovenwettelijke bedingen meer zijn. In elk geval geeft dit een tijdelijk hoger uitkeringspercentage voor die groep tussen 1 januari en 1 juli van 72,5. Dat houdt het midden tussen het nu bestaande en het door het kabinet beoogde.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog enkele opmerkingen maken over het voorgestelde niveau. Het kabinet kiest voor een uitkeringspercentage van 70. Principieel gezien, vindt de fractie van de VVD dat het juiste percentage vanwege de samenhang met het uitkeringspercentage van bruto 70 van het minimumloon voor een alleenstaande voormalige voltijdwerker op het sociaal minimum. Toen wij erom vroegen in het voorlopig verslag, kregen wij het antwoord, dat het kabinet het ermee eens is, dat aldus wordt vastgehouden aan het equivalentiebeginsel. Voor alleenverdieners op het sociaal minimum ligt dat uiteraard anders. Vanwege hun hogere behoefte-criterium moet een beroep worden gedaan op het solidariteitslement in de sociale zekerheid.

De fractie van de VVD is erover verheugd, dat het kabinet blijkens de memorie van antwoord deze zienswijze zozeer met haar deelt. Dit is des te verheugender, omdat het kabinet daarmee te kennen geeft niet aan het equivalentiebeginsel als zodanig te willen tornen. Het maakt ook de invoering van de glijdende uitkeringschaal nog twijfelachtiger dan ze, gezien de voorafgaande argumentatie voor lopende uitkeringsgerechtigden, voor wie een eventuele glijdende schaal so wie so niet geldt, al was.

De fractie van het VVD is het kabinet erkentelijk dat met betrekking tot de WAO alsnog is besloten het anti-cumulatiepercentage op 85 te stellen. Daarmee wordt, net als in het verleden, het midden tussen 70% bij volledige arbeidsongeschiktheid en 100% bij volledig werken als criterium gekozen. Een vrijlatingspercentage van 15 is toch ook de grens, die in de stelselherziening ten principale wordt gehanteerd voor het sociale minimum. Bij die laatste groep gaat het evenzeer als bij de WAO-gerechtigden, om mensen, die veelal langdurig tot de niet-actieven behoren. Door de prikkel tot aanvullende niet-passende arbeid gaat aansluiting met het weer actief worden op de arbeidsmarkt voor hen niet geheel verloren.

Het kabinet heeft bij de ziektewetmaatregelen een overgangsregeling ontworpen, ten einde te voorkomen, dat de doelstelling van lastenverlichting en rendementsherstel voor het bedrijfsleven – en daarmee het herstel van werkgelegenheid – in het gedrang komt. Die doelstelling is zo belangrijk voor het kabinet, dat een overgangsmaatregel ten aanzien van bovenwettelijke bedingen verantwoord wordt geacht. De fractie van de VVD vindt het in dit licht merkwaardig, dat voor het vergelijkbare geval van WAO-, WW- en WWV-maatregelen geen overgangsmaatregel ten aanzien van bovenwettelijke bedingen wordt getroffen.

Volgens door de dienst collectieve arbeidsvoorwaarden verzamelde gegevens kan immers ruwweg worden vastgesteld, dat 60% van de nieuwe WAO-gerechtigden aanspraak zal hebben op een bovenwettelijke uitkering, waarvan 47% gedurende één jaar en 13% langer dan een jaar kunnen profiteren. Bij een toestroom van 66.000 WAO-gerechtigden zal voor ongeveer 45.000 à 50.000 mensen sprake zijn van een bovenwettelijke uitkering. Met welk bedrag wordt de 1,5 mld. lastenverlichting voor bedrijven in 1985 daarmee aangetast?

Het staat werkgevers en werknemers overigens vrij om uit de loonruimte die er zal zijn, de bovenwettelijke bedingen opnieuw vast te stellen, om zodoende ongedaan te maken wat hier wettelijk gebeurt. Die vrijheid heeft men. Daaraan willen wij zeker niet tornen.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Denkt u niet dat dit negatief zou kunnen uitwerken op het proces van arbeidstijdverkorting?

De heer **De Korte** (VVD): Dat is mogelijk, maar men kan in deze wereld nu eenmaal niet alles hebben. Men moet of loonsverbetering vragen voor de eigen koopkracht, of de ruimte gebruiken voor verkorting van de arbeidstijd, of men moet die ruimte gebruiken voor het vaststellen van bovenwettelijke bedingen. Zo is het in dit ondermaanse nu eenmaal. Men zal moeten kiezen. Die keuze laten wij graag aan de werkgevers en werknemers. Ik hoop dat u dat met ons eens zal zijn.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): U strekt uw handen hierbij zegenend uit, maar ik wil dat nog even afwachten. Zou uw handelwijze – en zo zal het wel gaan – niet tot gevolg kunnen hebben dat de verschil-

len tussen werkenden en niet-werkenden zeker op termijn zullen toenemen?

De heer **De Korte** (VVD): Juist het omgekeerde is het geval. Als op deze wijze iets wordt gedaan in de sfeer van bovenwettelijke bedingen, wordt de achterstand niet groter. De werkenden offeren op die manier iets op voor de niet-werkenden. Zo is het en niet anders.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Denkt u ook dat dit zal gelden voor het huidige bestand van uitkeringsgerechtigden?

De heer **De Korte** (VVD): Neen, ik spreek nu natuurlijk over degenen die in die nieuwe situatie terechtkomen...

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dus deze mensen zakken in ieder geval! !

De heer **De Korte** (VVD): ... Daarbij is er natuurlijk altijd nog de mogelijkheid om bestaande bovenwettelijke bedingen, die via een overgangsregeling eventueel zouden verdwijnen, uit de loonruimte opnieuw aan te vullen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit wetsvoorstel verdient geen schoonheidsprijs. Verre van dat. De uitkeringsgerechtigden boven het minimum moeten door dit wetsvoorstel het gros van de bezuinigingen in de sociale zekerheid voor 1985 op hun schouders nemen. Daardoor wordt sterk genivelleerd. Dit kan zo niet doorgaan. Het wetsvoorstel krijgt met tegenzin onze steun, omdat de ombuigingen nodig zijn om aan de scheefgroei van onze economie, met een collectieve sector van bijna 70%, een eind te maken, vooral ten bate van het herstel van duurzame werkgelegenheid.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Als er nu ruimte zou zijn in de economie, zoudt u er dan voor willen pleiten om ook de uitkeringsgerechtigden daarvan mee te laten profiteren, in die zin dat er wellicht wat meer afstand zou kunnen komen tussen de laagste uitkeringen en de iets hogere?

De heer **De Korte** (VVD): Ik heb zoëven bepleit dat naar evenredigheid offers worden gebracht en niet het omgekeerde.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Neen, ik vroeg iets anders. Stel, dat er ruimte zou ontstaan door economische groei; bent u dan van mening dat er ook in de uitkerings sfeer wat meer afstand moet komen tussen modale uitkeringen en minimum uitkeringen?

De heer **De Korte** (VVD): Als er meer ruimte is in de economie, hebben wij de mogelijkheid om het aanbod van

De Korte

werk te verbeteren. Daar zijn wij in de eerste plaats op uit, want dan zijn er minder uitkeringsgerechtigden. Het gaat ons er ten principale om, de ruimte in de economie om te zetten in werkgelegenheid. Wat is uw doelstelling dan, mevrouw Ter Veld? Bent u er dan voor om uiteindelijk toch maar de voorkeur te geven aan het handhaven van de uitkeringen en de mensen daardoor uiteindelijk nooit meer een perspectief te kunnen bieden op beëindiging van de scheefgroei in de economie en op herstel van duurzame werkgelegenheid?

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Mijn oogmerk is herstel van werkgelegenheid en gelijke behandeling van inkomensstrekkers en uitkeringsgerechtigden. Maar ik zal m'n vraag omdraaien. Zou u het rechtvaardig vinden om alleenwerkenden van economische groei te laten profiteren?

De heer **De Korte** (VVD): In het verleden konden alle groepen profiteren van vooruitgang van de economie. In de huidige situatie, met het niveau waarop de economie zich nu bevindt, zullen we de ruimte slechts kunnen besteden op een manier die het meest doelmatig is voor herstel van werkgelegenheid. In die zin – en daar draai ik ook niet omheen – is de VVD ervoor de werkenden, vooral degenen met een inkomen op het modale niveau, mensen die zeer veel voorkomen in de aanhang van de PvdA, daarvan te laten profiteren.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): De Partij van de Arbeid komt ook een stuk beter uit de poll's te voorschijn dan de VVD. Daar hadden we het zojuist over.

De heer **De Korte** (VVD): De PvdA telt zoveel gemiddelde werknemers in haar aanhang; ik verbaas me er wel eens over dat zij zich eigenlijk toch zo weinig aantrekt van het lot van die mensen. Waar zijn we nu toch eigenlijk mee bezig als het gaat om de uitkeringen? De minimumuitkeringen verschillen zo weinig van het modale niveau, er is bijna geen verschil meer. Volgende week zal ik hier uit de doeken doen dat er nog maar een verschil van 200 gulden per maand is.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Zou dat niet zo zijn omdat ook de mensen in het land vinden dat gelijke behandeling van uitkeringsgerechtigden en werknemers heel redelijk is?

Maar ik heb nog een heel concrete vraag gesteld. De heer De Korte gaat er absoluut van uit dat de werkgelegenheid met het beleid dat hij voor-

staat, zal aantrekken. Vindt hij dat een zekere ruimte – neem het hypothetische geval waarin daarvan sprake is – ook aan uitkeringsgerechtigden ten goede moet komen? Daar wil ik gewoon een antwoord op.

De heer **De Korte** (VVD): Het beleid dat mevrouw Ter Veld aanduidt, is succesvol, want in de afgelopen twee maanden is de werkloosheid afgenomen, met 12.500 personen per maand. En nu doet ze weer meewarig. Als ze zo meewarig doet over die cijfers – ik heb het al eens gezegd – dan vind ik dat eigenlijk beledigend voor alle werklozen die met dit beleid aan de slag komen. Mevrouw Ter Veld moet blij zijn met elke werkloze minder in dit land.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ik wil gewoon een helder antwoord op mijn vraag, of de heer De Korte voorstander is van gelijke behandeling van uitkeringsgerechtigden en loontrekenden.

De heer **De Korte** (VVD): U moet me wel laten uitpraten. Als er op korte termijn meer ruimte komt in de economie, dan moet je die naar onze mening allereerst gebruiken voor het herstel van het rendement van de bedrijven, voor het verbeteren van de werkgelegenheid en voor het bewerkstelligen van doelmatiger inkomensverhoudingen voor werkenden, maar tegelijkertijd moet je proberen om de koopkracht van uitkeringsgerechtigden niet verder beneden nul te laten uitkomen.

□

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Voorzitter! Wij zijn het stadium voorbij waarin de regering met het ene wetsvoorstel na het andere vooruitliep op de stelselherziening, wij zijn nu bezig met de eerste fase van die stelselherziening. Waarom? Omdat er bezuinigd moet worden en omdat de plannen voor de stelselherziening niet klaar zijn. Het is allemaal erg ingewikkeld, te ingewikkeld – dit staat in de stukken – om nu op verantwoorde wijze besluiten te kunnen nemen. Daarom beginnen we maar vast met de eerste fase!

Per 1 juli volgt heel misschien de rest. Maar dat zijn dan in elk geval geen maatregelen om de uitkeringspercentages te verhogen; percentages hoger dan 70% zijn straks niet meer aan de orde. Toch kunnen we dit wetsvoorstel vandaag heel goed behandelen, houdt de staatssecretaris vol. Toch kunnen we straks in juni nog een werkelijk fundamentele

discussie voeren over de grondslagen van de sociale zekerheid. Toch wordt een echte discussie hierdoor niet belemmerd.

Voorzitter, ik vind dat kletspraat. Om maar een kleinigheid te noemen: de voorstellen van de vakbeweging zijn hiermee per definitie van de baan. Die echte discussie wordt al jarenlang belemmerd, telkens als hier ad hoc-voorstellen ter tafel zijn geweest, waarvoor uiteindelijk maar één argument naar voren werd gebracht: bezuinigen.

De PPR-fractie-voorzitter in de Eerste Kamer zei gisteren bij de Algemene Beschouwingen; 'Als het juridisch bouwwerk van de verzorgingsstaat, tot stand gekomen in een tijd van gestage economische groei, moet worden gerenoveerd, laat het dan gebeuren in één grote beurt. Het proces van slopen van stukken daarvan van jaar tot jaar, zonder enige lijn of plan, moet wel leiden tot verval van onze rechtstaat. Niet een vanuit Financiën gestuurde financieel-economische operatie, maar een vanuit Justitie en Sociale Zaken geleide juridische operatie is in de eerste plaats vereist. Op herformulering van de rechtsverhoudingen komt het aan in het licht van de sociaal-economische én maatschappelijke ontwikkelingen van voorbije jaren.'

Dat gebeurt hier helemaal niet. Jaar na jaar zijn de minima gepakt. Toen de discussie over het bestaansminimum al te hoog oplaaide, werden het de handicaptent. Nu zijn ze het opnieuw, met de andere uitkeringen boven het minimum. Het argument vandaag wordt gebruikt dat dan 'de sociale minima dit jaar slechts weinig omlaag hoeven'. In een adem wordt daaraan toegevoegd dat dat overigens niet wegneemt dat verdere verlaging van het minimum in de toekomst niet volstrekt mag worden uitgesloten.

En dat klopt wel, want rond januari komen de SER-adviezen over het minimumloon, en als het aan dit kabinet ligt, gaat de koude sanering natuurlijk gewoon door. Over rechten en rechtsverhoudingen wordt niet gesproken.

Is dat echter discussie? Weet u, Voorzitter, hoe de staatssecretaris discussieert? Dan moet u zijn reactie eens lezen op het rapport 'minima zonder marge'. Bladzijden vol wordt er gesproken in formele en procedurele bezwaren tegen onderzoekmethoden die de kern van de zaak nooit raken. Ik geef een voorbeeld: de helft van de echte-minimagezinnen betaalt grote schulden af. De eerste reactie van de

Beckers-de Bruijn

staatssecretaris is: de andere helft heeft dus geen schulden.

De tweede reactie is: het is nodig te weten wanneer die schulden zijn gemaakt en waarvoor. Dan kunnen wij er pas een mening over hebben, nu dus niet. De derde reactie is: het is toch wel zorgelijk dat de helft van de echte minima zoveel schulden heeft. Daar houdt het mee op. Het probleem blijft gewoon liggen. Wij mogen dan nu nog eens constateren dat alleen al door deze verlaging van de uitkeringen, 80.000 mensen terugvallen op het minimum. De maatregel van 1 juli jl. meegerekend, zijn het er meer dan 100.000, in een half jaar! Daar moet zelfs deze staatssecretaris van schrikken. Hoe vangt hij dit op?

Het antwoord is voor mij onthutsend. Ik citeer: 'Het kabinet voert een driesporenbeleid dat is gericht op een versterking van de marktsector en een verbetering van de werkgelegenheid. Dit beleid dat uiteindelijk moet leiden tot een herstel van de Nederlandse economie begint thans zijn eerste vruchten af te werpen. Dit is voor het kabinet een reden om de toekomst met een zeker optimisme tegemoet te zien. Naarmate de verwachtingen inzake het economisch herstel zullen worden bewaarheid, zal op den duur het aantal echte minima kunnen teruglopen.' Het obligate lesje is weer opgezegd en er klopt niets van!

Vandaag lezen wij in de krant dat de economische groei in de V.S. dramatisch is gedaald: 1,9% in het derde kwartaal. Als dit beleid al vruchten afwerpt, dan zijn die er niet voor de gewone mensen. Dit beleid brengt geen werk en niet minder echte minima. Dit beleid kiest voor de macht. Voor de hoge inkomens, voor de grote industrieën, voor de grote winkelbedrijven, voor de grote boeren. Wat klein en zwak is, heeft niets te verwachten en wordt niet bij de discussie betrokken. Dat is democratie!

Ik wil nog een opmerking maken over de gehandicapten. Als deze plannen doorgaan, heeft de modale WAO-er sinds 1980 meer dan 25% koopkracht ingeleverd. De Gehandicaptenraad rekent ons voor dat, als er bovendien een ander arbeidsongeschiktheidsbegrip komt onder het mom van het afschaffen van de verdiscontering van de werkloosheid, de modale WAO-er het inkomen nog eens met enkele duizenden gulden bruto per jaar ziet dalen. Is dat waar? Daar bovenop komt voor de meeste de voorgestelde eigen

bijdrage van f 171 voor AAW-voorzieningen. Dan is er nog het arbeidsvoorzieningenbeleid, waarin voor gehandicapten geen enkele plaats wordt ingeruimd, het doorzetten van de 2%-korting op het werknemersbestand in de WSE en de blijvende onzekerheid voor de B-categorie.

Ik vind het trouwens roerend om te horen hoe de staatssecretaris beargumenteert dat de verlaging van de uitkeringen voor WSW-ers een stimulans is om te blijven werken, ook als het bijverdiensteprocentage 10 blijft. De gehandicapten zijn dus nergens meer. Wat staat echter in de begrotingsstukken van deze staatssecretaris? Daarin staat: 'Een samenleving, zonder een aan het algemeen welvaartsniveau gerelateerde mate van (bestaans)zekerheid en zonder gelijke kansen voor zijn burgers, verdraagt zich slecht met ons ideaal van een beschaafde samenleving.' Vraag: waar is die bestaanszekerheid? Waar zijn die gelijke kansen? Is dit het beleid van een beschaafde samenleving?

Mijn fractie voelt er niets voor om te spreken over de verdeling van de f 110 miljoen voor de verzachtingsmaatregel. Het gaat vandaag om een bezuiniging van f 1,1 miljard op de uitkeringen. Ik doe bij voorbaat niet meer mee aan mogelijke pogingen van CDA en VVD om een eigen beperkte discussie te voeren, om zo de aandacht af te leiden van wat er eigenlijk gebeurt.

Wij hebben dit bij de tweeverdieners gezien, al gaat dat hier vandaag gelukkig niet zo gemakkelijk. Ik daag de staatssecretaris en de regeringsfracties uit om nu eens eindelijk iets te zeggen over de maatschappelijke gevolgen van deze voorstellen. De minister-president heeft bij de algemene beschouwingen verwijten over een twee-klassemaatschappij van de hand gewezen. De heer De Vries heeft dat ook gedaan. Inmiddels zijn er nieuwe cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek, die aangeven dat de afstand tussen werkenden en niet-werkenden verder is vergroot. Dat uit zich volgens deze cijfers in het bestedingspatroon, maar meer nog in medicijngebruik, in bezoeken aan de dokter en in het beroep op hulpverlening. De cijfers over het jaar 1984 zitten daar dan nog niet bij.

De staatssecretaris kan wel zeggen dat er geen sprake is van morele rechten, maar ik ben het daarmee niet eens. Belangrijker is dat het in elk geval niet zo wordt gevoeld. In opvallend veel brieven wordt geschreven over geld waarvoor men gewerkt heeft, waarvoor men betaald heeft.

Iemand schrijft bij voorbeeld: 'Ik ben in 1930 geboren als zoon van een werkster. Ik heb de crisis, de oorlog en de schrale jaren na de oorlog meegemaakt, difterie en ondervoeding. Ik heb door hard werken een positie bereikt. Ik viel buiten alle subsidies omdat ik daarvoor te veel verdiende, ten koste van twee keer een hartinfarct. Maar ik heb me nog nooit zo bestolen gevoeld als door deze kortingsvoorstellen.' Deze meneer voegt daar, terecht, aan toe: 'De wrange waarheid is natuurlijk, dat dit slechts kan gebeuren als onze volksvertegenwoordigers dat goed vinden.'

Realiseert de staatssecretaris zich dat dit gevoel van onrechtvaardig behandeld worden heel diep zit bij heel veel mensen? Wat is dan zijn antwoord? En dat moet dan geen formeel antwoord zijn, maar zijn antwoord aan die mensen. Wat is het antwoord van de heer De Korte? Dat hebben wij gehoord. Die verlagingen kunnen worden teruggehaald uit de loonruimte bij de bedrijven. Ja, wij kennen dit soort suggesties. Het eindigt er dan mee dat iedereen straks een minimale uitkering krijgt en dat de mensen voor elke zekerheid die erboven uitgaat, zelf moeten zorgen. Die geluiden zijn er.

Minister Van Aardenne maakt bij voorbeeld met een recente uitspraak heel duidelijk wat de VVD wil. Hij zei dat de verzorgingsstaat de vitaliteit van de ondernemingen belemmert en in de Derde Wereld daarvoor geen gevaar is, omdat daar de nood nog hoog genoeg is. Dat is de VVD.

De meneer van die brief weet overigens wat er gaat gebeuren. Ondanks alle formaliteiten van de staatssecretaris – het persbericht van het ministerie en het periodiek overleg met de uitvoeringsorganen over het voorlichtingsaspect – worden de uitvoeringsinstanties de komende weken weer overspoeld met vragen van cliënten over hun uitkering en over 'de politiek' in Den Haag, die dit allemaal laat gebeuren. Ik wil hier nog eens heel duidelijk zeggen dat de politiek niet bestaat. Heel veel anderen zullen pas schrikken als zij het bedrag in januari voor zich zien. WAO-groepen wijzen erop dat er grote onrust en onzekerheid heerst. Ik citeer een brief uit Heemskerk: 'Deze onrust maakt ons en onze gezinnen kapot. Wij kunnen geen plannen meer maken. Wij worden moedeloos.'

Voorzitter! Die voorstellen moeten van tafel! Er moet een einde komen aan dit beleid. De vakbeweging heeft opgeroepen tot actie. Inderdaad, het

Beckers-de Bruijn

CNV heeft gekozen voor een petitie maar de geluiden – ook daar – zijn niet mis te verstaan. Als dit beroep op het parlement opnieuw vergeefs blijft, kan de heer De Korte de verantwoordelijkheid voor het voeren van verdergaande acties toch echt niet afschuiven op het CNV zelf. Heel Nederland – ik hoop het en ik denk ook, dat het gebeurt – zal weten, waar CDA en VVD voor kiezen. Anders dan regering en regeringspartijen zijn de werkenden wel solidair met de niet-werkenden. Dat geeft hoop. Zij hebben in elk geval onze steun.

□

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Voorzitter! Vanmiddag is in de hal van de Tweede Kamer een reeds meer in dit debat ter sprake gekomen petitie aangeboden door de voorzitter van het CNV. De vraag is gesteld aan de heer De Korte – de vraag was natuurlijk ook bedoeld voor de woordvoerder van het CDA – of het standpunt van het CNV nog invloed zal kunnen hebben op de besluitvorming in deze Kamer. Welnu, ik stel vast, na beide woordvoerders aandachtig te hebben beluisterd, dat daarvan geen sprake is. Het verzet bij de Nederlandse bevolking tegen deze voorstellen, zoals dit ook door middel van de vakbeweging naar voren komt, wordt terzijde gelegd.

In dit debat zal ik namens de fracties van de EVP en de groep Scholten/Dijkman een politieke beoordeling geven van de twee wetsontwerpen die aan de orde zijn. Ik begin dan met het wetsontwerp waarmee wij het van harte eens zijn, namelijk dat volgens welke werkloze werknemers van 50 jaar en ouder niet meer in de bijstand terecht hoeven te komen. Het is goed dat deze groep, die vaak heel moeilijk weer aan de slag komt, niet meer zal worden geconfronteerd met de zogenaamde middelentoets. Het eigen huis of ander vermogen kan zo buiten beschouwing blijven. Ik kan mij niet herinneren dat ik, sinds ik hier op eigen verantwoordelijkheid in de Kamer optreed, de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een compliment heb kunnen maken. Nu het een keer kan, doe ik het graag. Het is een uitstekend wetsontwerp.

Voorzitter! Wij kunnen geen steun geven als binnenkort weer de WAM buiten werking wordt gesteld. Een teken van beschaving, zo heeft de CDA-woordvoerder de heer Weijers destijds gezegd. Zij wordt weer

terzijde gesteld en dat is een daad van willekeur. Wij zullen ook geen steun verlenen als straks wordt voorgesteld om de kinderbijslag op 1 juli aanstaande te bevriezen. Maar wij zullen zeker geen steun verlenen – en daartoe zal ik het beperken – als het gaat om de drastische ingreep in het sociale zekerheidsstelsel.

Sociale zekerheid wordt door het voortdurende beleid van het kabinet-Lubbers voor de mensen tot onzekerheid. Men vraagt zich af: waar eindigt dit alles? Die vraag wil ik de staatssecretaris in dit debat voorleggen. Waar eindigt dit alles? Wij zien het als een optater voor velen. Dat is het ook. Het is een optater voor de arbeidsgeschikten, voor de invaliden die uitgingen van zekerheid – 80% – en thans worden geconfronteerd met 70% maar het is ook een klap voor de mensen die solidair willen zijn, al zijn zij zelf sterk en vitaal.

Het is een klap voor de vakbeweging, die voor andere maatregelen heeft gepleit, het is een klap voor de kerken en voor velen in de Nederlandse samenleving die op basis van solidariteit politiek willen bedrijven en inderdaad niet het belang van zich zelf en van eigen achterban als uitgangspunt voor hun politiek nemen. Voorgaande sprekers in dit debat hebben erop gewezen, dat, als opiniepeilingen waarde hebben – en dat is soms meer en soms minder het geval –, in ieder geval dit kabinet niet kan rekenen op de meerderheid van het Nederlandse volk wanneer het gaat om deze maatregelen. En toch gaat alles gewoon door!

Toen ik mij voorbereidde op dit debat, schoot mij te binnen dat ik wel als kop boven mijn speech had kunnen zetten: 'Dit is het debat van de machteloosheid'. Een meerderheid van de Nederlandse bevolking en ook een belangrijk deel van dit parlement worden immers buitenspel geplaatst. Het kabinet luistert niet naar argumenten. Toch is het echter niet zinloos, omdat ik zeker ervan ben dat de krachten hier in deze Kamer met het groeiend verzet aan de basis van de Nederlandse samenleving zich zullen bundelen en dat het in 1986 gevolgen zal hebben voor de coalitie van CDA en VVD, die door middel van het regeerakkoord een dictaat oplegt aan de volksvertegenwoordiging en aan het Nederlandse volk.

Een enkel feit: de uitkeringen gaan van 80% naar 70% met voorhands een bodem in de netto-nettokoppeling, waardoor de minimumuitkeringen voor 1985 op peil kunnen blijven. Dat

laatste is natuurlijk verheugend, zij het dat er geen garantie voor 1986 is. Ik vraag de staatssecretaris daarop nog eens in te gaan. Wat wel zeker is – mevrouw Beckers heeft daarop ook reeds gewezen – is dat in ieder geval 100.000 mensen door deze maatregel en door het 1-juli-pakket zullen worden tegevoegd aan de grote groep van de minima. Meer dan de helft van de uitkeringsgerechtigden zal dan vallen onder de bescherming van het minimum dagloon.

Voorzitter! Nog een cijfer: ik neem daarvoor dan de cijfers van de regering zelf. In de periode van 1980 tot nu daalt de modale WAO-er in koopkracht 28%. Wanneer wij dit vergelijken met de daling in koopkracht van de modale werknemer in diezelfde periode, is daar een verschil van maar liefst 18%.

Als wij de stukken op tafel leggen, moeten wij wel constateren dat er sprake is van bewust beleid om de inkomensverschillen tussen de mensen in de marktsector en de uitkeringstrekkingen te laten toenemen. Dat is bewust beleid. Dat blijkt niet alleen uit dit wetsontwerp; dat blijkt uit de memorie van toelichting; dat blijkt uit uitspraken van Ruding en van De Koning.

Ik vind het zo'n misselijke uitspraak, dat ik die inderdaad nog een keer wil herhalen. Op de vraag: 'Is het een succesvol beleid wanneer in 1986 de armen armer en de bemiddelden rijker zijn geworden?' antwoordt de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid: 'Ja, dat is een succesvol beleid'. Bij het debat hier in de Tweede Kamer over 'tante Truus' heeft de Minister van Financiën dat ook als een uitgangspunt voor zijn beleid geformuleerd met andere woorden.

Door de fractievoorzitter van de VVD, de heer Nijpels is zelfs vastgesteld dat dat vanaf nu het beleid is. De fractievoorzitter van het CDA heeft wel getracht dat te weerspreken door te zeggen dat het CDA het daarmee niet eens is en dat alleen beter vakmanschap beter beloond zou moeten worden, maar met die opmerking slaat de fractie van het CDA volslagen een slag in de lucht. Vakmanschap beter belonen kan alleen gerealiseerd worden via regelingen in c.a.o.'s en niet via de politiek. Ik stel vast dat die fractie onlangs met de arbeidstoelage instemde en dat op die manier een element in de fiscale wetgeving is geïntroduceerd waarbij de werkenden worden bevoordeeld en de anderen

Scholten

worden teruggezet. Uitkeringen worden verlaagd, via premieverlagingen worden de werkenden bevoordeeld.

Ik ben het met het CNV eens dat hier een afbraak van ons stelsel van sociale zekerheid ten gunste van de sterken plaatsvindt. Eén van de droevige gevolgen is dat de gezamenlijke aanpak met de vakbeweging voor de toekomst van ons sociale-zekerheidsstelsel onmogelijk wordt gemaakt.

Ik hecht eraan om in dit debat – dat een zeer principiële debat is – duidelijk te stellen dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen structurele maatregelen die worden voorgesteld en die door de regeringsfracties worden ondersteund en maatregelen die een incidenteel karakter hebben en die worden geïntroduceerd om het sociale gezicht te redden. Terwijl de fracties van het CDA en de VVD vechten over de straat rollen over een dubbeltje per dag met betrekking tot de arbeidstoeslag, vergeten wij bijna dat de arbeidstoeslag zelf eerst wel is geaccepteerd. De rest is politieke schuimklopperij.

Ten aanzien van de WAO-ers wordt ingestemd met een verlaging tot 70%. Intussen wordt voor een beperkte groep tot 1 juli a.s. een uitzondering gemaakt. Natuurlijk steun ik zo'n voorstel. Hiermee wordt echter de aandacht afgeleid van de hoofdzaak. De hoofdzaak is dat de hele groep uiteindelijk op 70% wordt gezet!

Zo tracht deze regeringscoalitie de voor de bevolking nadelige structurele maatregelen onzichtbaar te maken door politieke schuimklopperij. Ik voorspel dat dit doorgaat. Met name met het oog op de verkiezingen in 1986 zullen schuimpjes aan de bevolking worden gegeven om vooral maar de coalitie veilig te stellen, zodat deze trein de jaren negentig kan indenderen.

Minister Ruding, die zich beschikbaar heeft gesteld als Minister van Financiën in een volgend kabinet, spreekt over de noodzaak om ten minste 25 miljard in de volgende periode te bezuinigen. Dat is niet onze benaderingswijze. De benaderingswijze waarvoor de fractie van de EVP en de groep Scholten/Dijkman kiezen, is dezelfde benaderingswijze die de Raad van Kerken voorstaat. De Raad van Kerken heeft een correspondentie gevoerd met de minister-president. Onze benaderingswijze is ook dezelfde benaderingswijze als die van het Christelijk Nationaal Vakverbond. Er

wordt een alternatief voor het regeringsbeleid gepresenteerd. Dat alternatief is gebaseerd op solidariteit. Door premie- en belastingdruk is het mogelijk, de inkomensverschillen niet op te voeren, zoals het kabinet dat wel wil doen.

Ik citeer in dit verband Harm van der Meulen, voorzitter van het CNV: Op deze manier het sociale-zekerheidsstelsel gezond te willen maken, dat is pure afbraak. Hij noemt dit een regelrechte ramp. De solidariteit tussen werkenden en niet-werkenden wordt door het kabinet-Lubbers – Staatssecretaris De Graaf speelt hier een heel centrale rol – verbroken. Het is voor mij een raadsel waarom het aanbod van de vakbeweging om door hogere premies en eventueel hogere belastingen de uitkeringen op het peil van 75% te zetten, is afgewezen. Het is achteloos ter zijde gelegd met alle gevolgen van dien voor de komende c.a.o.-onderhandelingen. De heer De Korte vindt dit een prima zaak. Ik voorspel dat de verschillen toenemen, als het gaat zoals het kabinet dat wil.

De vruchten van een 'harmonie-model' worden aangetast. De harmonie verwordt door dit beleid tot een confrontatiepolitiek. Hiervoor zijn het kabinet-Lubbers en de fracties van de VVD en het CDA – daarin gesteund door klein rechts – verantwoordelijk. Mag dit? De fracties zeggen: Wij doen het. Mag het echter wel? Het staat in het regeerakkoord, zo luidt het argument meestal. De heer De Korte heeft dit vandaag nog eens gezegd en aan helderheid hebben zijn betogen meestal niet te 'lijden'!

Wat moet je echter van een regeerakkoord zeggen, als de coalitiepartners het zelf niet meer serieus nemen? De bewuste vergroting van inkomensverschillen tussen de mensen staat namelijk niet in het regeerakkoord. Daarin staat alleen, dat de verschillen tussen modaal en minimum niet kleiner mogen worden. Dat het juist anders moet, staat niet in het regeerakkoord.

In het regeerakkoord staat, dat er extra bedragen moeten worden gegeven voor de ontwikkelingssamenwerking. Ik werk dat nu maar niet verder uit, want dat is bij de begrotingsbehandeling al gebeurd. Het kabinet doet het niet en de regeringsfracties berusten daarin. Het regeerakkoord wordt door de eigen club niet meer serieus genomen en zouden anderen het dan wel serieus moeten nemen?

Als ik de vraag of dit mag, beantwoord, kijk ik in de eerste plaats naar datgene waarmee zowel de heer

Gerritse als ik de verkiezingen zijn ingegaan. Een man een man, een woord een woord. De heer De Korte heeft in een interruptiedebat met mevrouw Brouwer gezegd: niet opiniepeilingen zijn maatgevend voor ons, maar ons program, want daaraan gaat een grote discussie vooraf. Hij noemde zelfs het woord bijbel. Dat is het dan voor de coalitie. Ik neem dan het program dat na een lange discussie door het CDA is vastgesteld. Het was een lange discussie; dat heb ik zelf meegemaakt.

Ook Staatssecretaris De Graaf had te maken met dat program van uitgangspunten. Daarin lees ik: 'Solidariteit betekent dat offers naar draagkracht worden opgelegd. Het niveau van de uitkeringen behoort te zijn georiënteerd op de inkomensniveaus van degenen die wel aan het arbeidsproces kunnen deelnemen'. Je kunt dan nog zeggen: georiënteerd kan op alle mogelijke niveaus. Ik kijk dan even naar het uitgewerkte verkiezingsprogram. In artikel 2, punt 37 staat: 'Van de bovenminimale uitkeringen wordt de bestaande 10/80-verhouding aan de top vervangen door een 10/70-verhouding'. Over die bovenminimale uitkeringen gaat het vandaag.

Het CDA is alleen maar gelegiti-meerd om instemming te betuigen met een wetsvoorstel waarin de uitkeringen aan de top worden vervangen door een uitkering van 70%. Het CDA handelt in flagrante strijd met het verkiezingsprogram als het dit wetsvoorstel aanvaardt, zoals het er ligt. Mijn droeve conclusie moet dan ook zijn, dat het CDA niet alleen de solidariteit overboord zet, maar zich zelf ook als een onbetrouwbare partij in de Nederlandse politiek presenteert.

De heer **Schutte** (GPV): Ik verkeer in de gelukkige omstandigheid, dat ik noch aan het regeerakkoord, noch aan de door de heer Scholten geciteerde stukken gebonden ben. Ik hoor de heer Scholten pleiten voor een gelijke behandeling tussen de marktsector en de collectieve sector, hetgeen ik ook vele malen heb gedaan. Ik heb daaraan echter altijd een conclusie verbonden, die ik hem nu ook wil voorleggen.

Stel dat de collectieve sector in de loop der jaren enorm groeit en dat de marktsector dienovereenkomstig daalt. Betekent dit volgens de heer Scholten ook dat de maatregel voor de collectieve sector, bij voorbeeld een korting, onder omstandigheden zijn doorslag dient krijgen in de

Scholten

marktsector, ook als het een inperking kan inhouden van de onderhandelingsvrijheid in die marktsector? Of zegt de heer Scholten dat dit nooit de oplossing kan zijn? Ik heb er zelf wel altijd voor gepleit.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Dat is nu de grote lijn in mijn benaderingswijze. Wij zitten nu in een tijd waarin bezuinigd moet worden. Op mijn spreekbeurten in het land zal niemand mij horen verdedigen, dat de bomen nog tot aan de hemel groeien. Ik heb vandaag de dag het voorrecht, dat ik meer dan vroeger word geconfronteerd met uitkeringsgerechtigden. Ook tegen die mensen zeg ik: als er een coalitie van een andere signatuur zou zijn, denk ik dat uw uitkeringen ook niet geheel buiten schot zouden kunnen blijven.

Wij zouden dan echter eerst iets doen. Misschien kom ik zo tot de beantwoording van de vraag van de heer Schutte. Wij zouden in de eerste plaats kijken naar de mensen die het veel beter hebben. Ik noem als voorbeeld de mensen met een inkomen van viermaal modaal, een groepering die vrijwel niet inlevert.

Mijn ervaring is dat wanneer je het op deze wijze benadert, de mensen die moeilijk zitten daar ook wel in mee willen denken. Mensen willen echter niet dat de rijken in dit land buiten schot worden gelaten en de armen vooral met de lasten van de economische crisis worden opgezadeld. Dat is een slecht beleid dat nota bene door de CDA-minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid als een officieel beleid wordt uitgedragen. Ik verzeker u dat hier tegen elementair verzet komt, dat ik overigens steun.

De heer **Schutte** (GPV): Ik begrijp uit dit antwoord dat de heer Scholten de benadering van een deel van de vakbeweging afwijst. Hij zegt namelijk dat er bij een oplossing via premieverhoging of -handhaving, geen sprake kan zijn van een netto-inkomensgarantie, want dat zou immers wél betekenen dat er een afwenteling op anderen plaatsvindt.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Ik hoor als antwoord op een interruptie ook liever een kort 'ja' of 'neen', maar moet toch een iets langer antwoord geven. Voor mij is in de politiek de weg die je bewandelt bij de oplossing van vraagstukken net zo belangrijk als het uiteindelijke doel wat je je stelt. Mijn doel is ook dat de werkgelegenheid in dit land hersteld

wordt, maar ik wil dat bereiken door middel van een gerechtvaardigde weg. Deze gerechtvaardigde weg houdt in dat de offers naar draagkracht over de bevolking verdeeld worden. Dan kan niemand absolute koopkracht aan wie dan ook garanderen, maar dan wordt het probleem wel in een raam van rechtvaardigheid geplaatst. Dat is wat bij dit kabinet in essentie ontbreekt.

De heer **Schutte** (GPV): De zaak is echter niet abstract. Er is een concrete suggestie van de FNV, die het onder andere in de premiesfeer wil zoeken, maar dan gekoppeld aan een netto-inkomensgarantie. Daar zitten de effecten aan die ik zojuist heb genoemd. Naar mijn mening behoeven wij hierover niet lang te discussiëren. Ik neem aan dat de sympathie van de heer Scholten op dit punt ligt bij de vakbeweging, inclusief de FNV-benadering. Dan moet de heer Scholten ook reëel zijn en zeggen op welke punten hij het niet met de FNV eens is.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Ik wil het voor dit moment bij dit antwoord laten. Ik zie dat de heer Gerritse mij de eer aandoet om ook een interruptie te plaatsen.

De heer **Gerritse** (CDA): Ik heb daar op dit moment niet zo'n behoefte aan.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Ga dan maar weer zitten.

De heer **Gerritse** (CDA): Ik vind dat de heer Scholten een aantal dingen gezegd heeft die mij ertoe brengen ook een aantal dingen vast te stellen. Ik vind dat een partij degene is die het recht heeft, haar eigen programma te interpreteren. De heer Scholten behoort niet meer tot de partij waarvan hij het programma interpreteert.

De heer Scholten is een jurist, die weet dat bij het opstellen van een regeerakkoord in een land als Nederland, waar nog maar zelden een partij de meerderheid gehad heeft, het partijprogramma wordt ingebracht bij de onderhandelingen over het regeerakkoord. Op deze basis komt men tot overeenstemming in een regeerakkoord. Dat is niets onzedelijks of vreemds; het is in Nederland bijna onvermijdelijk. Ik heb er dan toch wat moeite mee als de heer Scholten een aantal min of meer uit zijn verband en zeker uit de feitelijke context gerukte zaken interpreteert en daaruit voor ons conclusies trekt.

Ik geloof dat de heer Scholten, vooral wanneer hij over de 100-80- en

100-70-verhouding spreekt, zich zou moeten realiseren wat de geest was van het CDA-programma. Dat is namelijk te komen tot bescherming van de mensen die het slecht hebben. Ik heb in mijn verhaal geprobeerd aan te tonen dat het beleid dat wij onder de huidige moeilijke omstandigheden voeren, gericht is op de bescherming van de zwaksten. Ik stel er dan geen prijs op om met uit hun verband gerukte artikelen uit ons program om de oren geslagen te worden. Wij proberen te handelen naar de geest van ons program.

De heer **Scholten** (groep Scholten/Dijkman): Ik dank de heer Gerritse voor zijn interruptie, omdat het wat meer helderheid verschaft over de wijze waarop het CDA met het eigen program omspringt. Hij claimt het exclusieve recht van interpretatie van zijn eigen program.

Als de heer Gerritse er toch voor staat dat de bovenminimale uitkeringen aan de top – dat betreft dan ongeveer f 48.000 – worden vervangen door middel van een 10/70 verhouding dan kun je toch niet zeggen: mijn exclusief recht van interpretatie is dat er ook kan staan dat alle uitkeringen worden verlaagd tot 70%? Ik meen het echt: als je dit soort dingen in de verkiezingen verdedigt – dat hebben wij samen gedaan – dan maak je, wanneer je dit wetsontwerp als tweede-kamerfractie steunt de politiek verdacht. Dat heeft dan niets te maken met het recht van interpretatie; dat heeft alles te maken met de centrale vraag of je staat voor de dingen die je hebt beloofd. Natuurlijk moet je in een coalitie compromissen sluiten, maar als je zo ver van huis dwaalt als het CDA heeft gedaan dan kan dat niet, dan nadat de kiezers daarover eerst hebben gesproken.

Voorzitter! Ik vervolg mijn betoog. Het ging om de vraag of het beleid effectief is. Er is op dit moment een tendens om daarover geweldig 'op te pijpen'. De minister van Economische Zaken had daar de vorige week ook een handje van. Ik stel echter vast dat de drastische ingrepen in het stelsel van sociale zekerheid het financieringstekort slechts zeer gering in benedenwaartse richting hebben beïnvloed. Ik stel ook vast dat het herstel van de werkgelegenheid, althans de stabilisatie van de werkloosheid meer geflatteerd wordt dan de werkelijkheid toelaat en dat in beide gevallen – ik verwijs ook naar het betoog van de heer Duisenberg in NRC/Handelsblad van gisteren – externe componenten

Scholten

– ik voeg er nog aan toe het akkoord in de Stichting van de Arbeid – daartoe meer hebben bijgedragen dan dit regeringsbeleid.

Afomen van de koopkracht van de bevolking heeft de binnenlandse poot onder het herstel verzwakt. Er zijn alternatieven aangedragen. Ik denk dan in het bijzonder aan het alternatief dat in de Kamer is verdedigd door de fractie van de Partij van de Arbeid, waaruit blijkt dat het ook anders kan en dat de werkloosheid veel meer zou kunnen afnemen. Maar dit alles is ter zijde gesteld. Vanuit de doelmatigheid gezien, wijs ik dit beleid af. Ik wijs het vooral ook af vanwege de rechtvaardigheidsgedachte. Ik heb daarover al het een en ander gezegd.

Ik herhaal dat de weg die je gaat in de politiek net zo belangrijk is als het doel dat je nastreeft. Ik kan ook nooit begrijpen dat iemand met meer raketten in Nederland uiteindelijk minder raketten denkt te kunnen bereiken. Wanneer er gezegd wordt – dat is ook in dit debat weer gebeurd – dat je de uitkeringen in Nederland moet vergelijken met uitkeringen in andere landen in West-Europa, dan is dat een argumentatie die je ook vindt ten aanzien van Zuid-Afrika: vergelijk de positie van de zwarten aldaar met bijvoorbeeld die in Ethiopië.

Het is een valse vergelijking. Wanneer de uitkeringen worden vergeleken met die van tien jaar geleden, dan is dat ook daarom een valse vergelijking omdat wij mensen met mensen moeten vergelijken, nu in Nederland anno 1984. Concreet: bijstandsmoeders met echtgenoten met een inkomen van vier maal modaal, arbeidsongeschikten en gehandicapten met de mensen die de vreugde van het werken kunnen beleven, zeker zo'n maatschappij wil ik. Ik geloof dat ik dan sta in de tradities van de christelijk-sociale beweging. De weg van het kabinet en van de CDA/VVD-coalitie wijzen wij vanuit onze benadering van een op solidariteit gebaseerde samenleving af. Het beleid is in onze visie noch doelmatig, noch rechtvaardig.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **Voorzitter**: De staatssecretaris zal morgen antwoorden.

De vergadering wordt van 18.06 uur tot 19.45 uur geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van **hoofdstuk XVI (Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur) van de begroting voor het jaar 1985, voor wat betreft de delen Welzijn en Cultuur (18 600-XVI)**

en van:

- de motie-Worrell c.s. over de verantwoordelijkheid voor de totale basiseducatie (18 600-XVI, nr. 43);
- de motie-Worrell/Haas-Berger over de bereikbaarheid van het algemeen maatschappelijk werk en de ambulante geestelijke gezondheidszorg (18 600-XVI, nr. 44);
- de motie-Beinema c.s. over de herstructurering van de podiumkunst (18 600-XVI, nr. 46);
- de motie-Beinema/Evenhuis-van Essen over een plaats voor de fotografie in het rijksopdrachtenbeleid (18 600-XVI, nr. 47);
- de motie-Beinema c.s. over wetgeving op het terrein van collectieve verticale prijsbinding voor het literaire boek (18 600-XVI, nr. 48);
- de motie-Cornelissen over de functie van het algemeen maatschappelijk werk (18 600-XVI, nr. 49);
- de motie-Mik over instelling van een inspectie voor het maatschappelijk werk (18 600-XVI, nr. 59);
- de motie-Mik over het genuanceerd toepassen van een algemene kortingsmaatregel (18 600-XVI, nr. 60);
- de motie-Lucassen-Stauttener/Worrell over het vormingswerk in internatuusverband (18 600-XVI, nr. 61);
- de motie-Willems/Worrell over de opvangvoorzieningen (18 600-XVI, nr. 62).

De **Voorzitter**: Door mij zijn schriftelijke antwoorden ontvangen van de ministers en de staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur op vragen, gesteld in eerste termijn.

Deze antwoorden zullen worden opgenomen in een bijvoegsel bij de Handelingen van deze vergadering.

[Het bijvoegsel is opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]¹

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Minister **Brinkman**: Voorzitter! Ik heb u in de loop van de middag antwoorden op een reeks schriftelijke vragen aangeboden. Als gevolg van een kleine omissie is een deel van de vragen die ik mij had voorgenomen schriftelijk te beantwoorden, nog niet beantwoord. Ik hoop dat dit in de loop van de avond zal gebeuren.

Staat u mij toe, vervolgens een aantal algemene opmerkingen te maken. Uit de bijdrage van de leden in eerste termijn is weer eens gebleken hoezeer het WVC-terrein in het centrum van de publieke en dus de politieke belangstelling staat. Geen beleidsterrein van de overheidszorg raakt ons zozeer in het bestaan van alle dag. Voor een deel komt die voorname plaats door het feit dat in de WVC-sector maar liefst 450.000 mensen werken en daarmee vormen zij 10% van de totale werkende bevolking. De staatssecretaris en ik doen in het belang van hún dienstverlening in het kabinet ons uiterste best om onder meer voor roostergebonden diensten aanmerkelijk meer dan 75% herbezetting bij arbeidstijdverkorting te bereiken.

Een grote groep werkende mensen dus, met grote kundigheid en inzet, maar ook met grote belangen en georganiseerd in machtige organisaties. Meer nog spreekt het aan dat in het WVC-beleid primaire behoeften en interessen van mensen de aandacht krijgen. Het gaat bij WVC immers om de zorg voor de mens en de medemens, die tot uitdrukking komt in de bejaardenzorg, de gehandicaptenzorg of de gezinszorg. Het gaat om de zorg voor de gezondheid, die blijkens onderzoeken nog altijd als het belangrijkste in het leven van vele burgers wordt ervaren.

Niet minder spreekt het WVC-beleid tot de verbeelding van velen, omdat het sportbeleid, het cultuurbeleid en de radio, televisie en pers mede vanuit Rijswijk worden gestuurd. In de sport is de participatiegraad waar de burger meer deelneemt aan een bepaalde activiteit, volgt hij het beleid op dat gebied met meer belangstelling. Hetzelfde geldt voor de media. De invloed van de televisie op het dagelijkse functioneren van mensen is zo groot geworden, dat het soms lijkt alsof wij niet meer zonder kunnen. Die invloed is er ook op de politiek, omdat de werking van onze democratie zelf voortdurend in het geding is bij het vormgeven van het mediabeleid.

Met deze globale weergave van het WVC-terrein wil ik nog eens gezegd hebben dat het beleid dat de staatssecretaris en ik hier mogen verdedigen, alle burgers direct raakt. Dat is een heel hard gegeven, dat ten onrechte door sommigen wordt vergeten als er wordt gesproken over de zogenaamde zachte WVC-sector, die niet zou bijdragen aan de produktiviteit en waarin derhalve het bezuinigingsmes

Brinkman

nog dieper zou mogen snijden. Het is een feit dat veel kritiek op de verzorgingsstaat in de eerste plaats wordt gedeponereerd bij de departementen die zich in het bijzonder met de verzorging van mensen bezighouden.

En ook nu wordt nog steeds naar WVC gekeken als er gesproken wordt over een terugtrekkende overheid. In 1985 doet het kabinet dat, overigens op mijn voorstel, minder dan in 1984. De staatssecretaris en ik staan voor de zaken waarvoor het Departement van WVC in het leven is geroepen. Ik wil graag aangeven hoe wij dat beleid vorm willen geven. Voordat ik overga tot de meer concrete behandeling van de gestelde vragen, houd ik u graag nog enkele bespiegelingen voor omtrent mogelijke ontwikkelingen in onze samenleving. Er is, dunkt mij, tijd en ruimte voor een nieuw architectonische kritiek. Het was Abraham Kuiper, die met betrekking tot de sociale kwestie meende dat er 'een nieuw organisch leven diende te komen, mits die organisatie niet van staatswege wordt opgelegd, maar eerst in het vrije leven door usantie-recht zich vormt, om daarna door de staat te worden gecodificeerd'. De grondtrekken van wat toen werd genoemd 'de architectonische kritiek op de samenlevingsopbouw' zijn ook vandaag te onderkennen, zij het uiteraard in een volledig andere maatschappij-opbouw.

De heer **Beinema** (CDA): Ik wil niet hinderlijk zijn, maar de minister weet natuurlijk hoe het met Kuiper en zijn architectonische kritiek is gegaan!

Minister **Brinkman**: Ik mag, Voorzitter, misschien mijn betoog vervolgen om ook voor de heer Beinema te verduidelijken wat ik met het citaat bedoelde.

Mijnheer de Voorzitter! Het pleidooi voor een verzorgingsmaatschappij, waarin de zorgzaamheid voor elkaar centraal staat, is tevens op te vatten als een kritiek op het functioneren van een overheid die van lieverlee het particulier initiatief overnam, de charitas wegdrukte, het vrijwilligerswerk devalueerde, de professionals op een ivoren toren plaatste, planning en programmering tot beginsel verhief, het aantal loketten en navante bureaucratische procedures deed groeien en een gigantisch beslag legde op de collectieve middelen.

Het is snel opgesomd en wij dreigen snel tot goedkope retoriek te vervallen, wanneer wij alle negatieve aspecten op een rij plaatsten en uitspreken. Het zou bovendien weinig

overtuigend zijn, wanneer ik het hierbij liet, ook omdat het bijna onafgebroken ook christen-democratische politici met anderen zijn geweest, die in wisselende coalities aan de vormgeving van onze samenleving en dus ook aan de fouten daarin hebben bijgedragen.

De positieve kanten verdienen veeleer alle aandacht. Het sociale-zekerheidsstelsel van ons land kent zijn gelijke in de wereld niet. De opleidings- en ontplooiingskansen zijn groter geworden. De burger is mondiger geworden en onze maatschappij is in het algemeen opener en kritischer geworden. De verzorging thuis en buitenshuis zijn even zoveel positieve kanten van de groei van de verzorgingsstaat. Het is overigens reëel, vast te stellen dat de maatschappelijke situatie van vandaag, als resultaat van ontwikkelingen die in het verleden op gang zijn gebracht, onomkeerbaar is. Is hiermee echter tevens gezegd dat het een onbepaalde taak van de overheid is om voorzieningen te bieden voor deze sociale problemen? Indien dat zo is, moeten wij ons goed realiseren dat wij hiervoor een prijs betalen. Deze prijs is hoog, zo hoog dat het raadzaam lijkt, ons te beraden op mogelijke alternatieven.

Om richting te geven aan het zoeken naar die alternatieven, heb ik onder meer het gezin, een verantwoord gebruik van de technologie en bestuurlijke decentralisatie als uitgangspunt voor mijn beleid genomen. Voor zover er bezuinigd moet worden, hebben de staatssecretaris en ik een consequente lijn gevolgd in het ontzien van bepaalde groepen en werksoorten.

De heer **Worrell** (PvdA): De minister zegt dat hij het gezin tot uitgangspunt van zijn beleid heeft gemaakt. Het gaat nu om de kardinale vraag, die de heer Dijkstal ook heeft gesteld, namelijk of het nu om het kabinetsbeleid gaat of om de persoonlijke beleidsvoornemens van de minister. Ik heb van de heer Dijkstal begrepen dat de VVD niet van dat uitgangspunt uitgaat, dus spreekt de minister hier à titre personnel en niet namens het kabinet. Ik zou dit graag opgehelderd zien.

Minister **Brinkman**: Ik heb mij voorgenomen, nog uitvoerig op dat onderwerp in te gaan. Misschien kan de heer Worrell nog even geduld hebben.

Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris en ik hebben de uitgangspunten en keuzen die ik zojuist heb genoemd niet geformuleerd om

onmiddellijk bijval te oogsten. Er is eerst een politieke en maatschappelijke discussie nodig, voordat de voedingsbodem goed is voor haalbare bestuurlijke maatregelen. Ik heb het gezin niet als uitgangspunt genomen – zoals sommigen misschien denken en anderen hardop zeggen – omdat ik streef naar herstel van het 'gezin oude stijl' met alle traditionele normen en waarden. Uit mijn verdere betoog zal blijken dat dit zeker niet het geval is.

Ik onderstreep nogmaals dat ik het emancipatiebeleid van het kabinet, dat gelijkwaardige en vrijwillige ontplooiingsmogelijkheden nastreeft voor man en vrouw, van harte ondersteun. Dat ik toch aandacht voor het gezin vraag, heeft in de eerste plaats te maken met het feit dat de herinrichting van de samenleving begint in de kleine verbanden waarin mensen leven en werken. Daar moeten de mensen de gelegenheid krijgen om hun persoonlijkheid te ontwikkelen, verantwoordelijkheid te dragen en zekerheid en bescherming te vinden.

In de tweede plaats vestig ik de aandacht op het gezin, omdat volgens de cijfers van het Sociaal en Cultureel Planbureau nog altijd het merendeel van de mensen in enigerlei gezinsverband opgroeit en vele mensen het leven in gezinsverband aantrekkelijk vinden. De taken van deze kleine eenheden liggen tegenwoordig minder op het economisch-productieve vlak dan op het emotionele vlak: het bieden van menselijke warmte en opvang en het bijdrage aan opvoeding en ontwikkeling van de kinderen. Wij zien echter dat deze taken in toenemende mate in het gedrang komen.

De heer **Dijkstal** (VVD): Heb ik de minister goed begrepen dat hij met het woord 'gezin' niet doelt op een gehuwde man en vrouw met kinderen, maar dat hij ook aan andere kleinere verbanden, waarin mensen met elkaar samenwonen, denkt?

Minister **Brinkman**: Het is wellicht goed, dat de heer Dijkstal nog even geduld toont. Dan zal het hem duidelijk worden.

Door de toegenomen verhuismobieliteit wonen gezinnen vaak ver van hun naaste familie, waardoor het wederzijds hulpbetoon moeilijker realiseerbaar wordt. Bovendien boden de naoorlogse flatwijken vaak minder mogelijkheden om met de burens, ter vervanging, soortgelijke contacten op te bouwen. In onze moderne planologie zien wij mede daarom weer een terugtrek naar woornerven

Brinkman

en dergelijke, waar het buurtgenootschap beter tot zijn recht lijkt te kunnen komen.

Dat mensen die een gezinsrelatie aangaan, met vaak zeer hoge verwachtingen niet altijd voorbereid zijn om zo'n gezin in een toenemend isolement goed te laten functioneren, kan blijken uit de sterke toename van maatschappelijke problemen, die het gezin raken. Ik mag er een aantal noemen. Vele jongeren voelen zich alleen gelaten. Het alcohol- en drugsgebruik neemt sterk toe. Het geweld binnen het gezin vraagt in toenemende mate de aandacht van de overheid. De stijging van het aantal echtscheidingen brengt allerlei specifieke problemen met zich. Een sterke toename van problemen van psycho-sociale aard kan worden geconstateerd.

Mijnheer de Voorzitter! Hiermee is niet gezegd, dat de gezinnen de oorzaak zijn van deze maatschappelijke problemen. Veeleer zijn het de sociaal-economische en sociaal-culturele ontwikkelingen, die zowel van invloed zijn op het functioneren van het gezin als op de sterke toename van de maatschappelijke problemen. Die ontwikkelingen doen tevens de vraag stellen, of de overheid mogelijkheden heeft om hierop een positieve invloed uit te oefenen.

Als voorbeeld kunnen wij de bejaardenzorg nemen. Met het verdwijnen van het drie-generatie-gezin leken ook de verantwoordelijkheid en de zorg voor bejaarden door de afzonderlijke gezinnen verdwenen, overigens bewust, en dat was, achteraf gezien, niet zo verkeerd. Wij hebben de ouderen terecht in staat gesteld zich onafhankelijker van hun kinderen te kunnen opstellen, en de AOW is daarbij een heel belangrijk en waardevol instrument gebleken, en zal dat ook in de toekomst zijn.

Een neveneffect is geweest, dat de overheid de verantwoordelijkheid voor het bejaardenbeleid tot de haren is gaan rekenen. Ook op andere terreinen, waar zogenaamde sociale leemten in samenlevingsverbanden vielen, heeft de overheid het als haar taak gezien hiervoor aanvullende voorzieningen te treffen. Men denke aan jeugdvoorzieningen, gezinsverzorging, psycho-sociale hulpverlening, kruiswerk. Het gaat hier om werkgebieden waar het particulier initiatief aanvankelijk alle zorg op zich nam en organiseerde.

Wij zien mede hierdoor zich een ontwikkeling voltrekken van een samenleving met een minimum aan

overheidsbemoeyenis naar een verzorgingsstaat, met vergaande overheidsbemoeyenis, met als belangrijkste doel het bevorderen van het geestelijk en materieel welzijn van de burger. Het lag voor de hand om de overheid voorzieningen te laten treffen voor de sociale leemten, die vielen. Dat kwam ook, omdat deze sociale leemten, zoals de zorg voor bejaarden, voor de overheid beheersbare problemen leken, waarvoor afdoende voorzieningen konden worden getroffen. Maar wij moeten constateren, dat de huidige sociale problemen, waarvan ik er een aantal heb genoemd een cumulatief effect hebben.

De problemen werken door en zijn op zichzelf weer aanleiding voor nieuwe problemen. Een resultaat hiervan moet weer zijn, dat de inzet van professionele hulpverlening ook een cumulatief karakter moet krijgen. Hierbij kan men zich afvragen, of de voorzieningen die getroffen moeten worden, ook in staat zijn op een inhoudelijk voldoende wijze deze sociale problemen op te lossen. Ik vrees, dat wij hier aan grenzen zijn gebonden.

De overheid kan niet elke taak overnemen die het gezin en andere samenlevingsverbanden niet meer kunnen vervullen. Daarom moeten wij ons erop gaan bezinnen, welke rol het gezin en die andere samenlevingsverbanden in deze tijd nog steeds kunnen vervullen. Daarmee doel ik dus niet op een streven om waarden en normen te herstellen, die vandaag niet meer van pas zouden komen – dat geldt overigens niet voor alle normen en waarden uit het verleden – neen, wij moeten juist gaan afwegen, met volledige erkenning van de huidige verworvenheden met betrekking tot welvaart en individuele ontplooiing, welke rol de kleine verbanden kunnen vervullen en hoe dat kan worden bevorderd.

Daarbij gaat het natuurlijk ook om het treffen van voorzieningen. Op het departement van de staatssecretaris en mij zijn met behulp van, en in navolging van het particulier initiatief in het verleden al een aantal van dergelijke voorzieningen ontwikkeld: gezinsverzorging, inkomensvoorziening en hulp bij opvoedingsproblemen. Het gaat er echter niet alleen om, voorzieningen in deze sfeer te realiseren.

Belangrijker is, dat beleidsmaatregelen die ook het gezin kunnen raken, worden genomen vanuit een welzijns-perspectief. Het welzijnsbeleid dient

daarbij een ijkpunt te zijn. Daarom kan een discussie over het gezin zich niet alleen beperken tot het terrein van mijn ministerie. Uiteraard dringt zich hierbij de vraag op, welke marges er zijn voor een dergelijk beleid. Hoe gering de marges nu ook blijken te zijn, toch acht ik het mijn plicht om optimale aandacht te vragen voor de belangen van het gezin.

Nog eens: het gezin, of een ander samenlevingsverband dat men in vrijwilligheid kiest – maar uiteraard ook de alleenstaande –, zij allen worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid in de samenleving. Daarom wil ik opnieuw de discussie over plaats en positie van het gezin en andere kleine verbanden op gang brengen, zodat er tijd is om op de uitkomsten van die discussie te kunnen inspelen.

De heer **Dijkstal** (VVD): Ik denk dat de woorden van de minister te moeten opmaken dat hij onder het begrip 'gezin' verstaat: een gehuwde man en vrouw, met kinderen. Is dat correct?

Minister **Brinkman**: Het kunnen ook een gehuwde man en vrouw zonder kinderen zijn.

De heer **Dijkstal** (VVD): Als ik het goed begrijp, heeft de minister in het begin gezegd dat hij van drie punten wenst uit te gaan, namelijk het gezin, de ontwikkeling van de technologie en de bestuurlijke decentralisatie.

Minister **Brinkman**: Over die laatste twee kom ik nog te spreken.

De heer **Dijkstal** (VVD): Dat begrijp ik. De minister spreekt over het gezin en andere kleine verbanden. Zou hij er bezwaar tegen hebben om te zeggen: ik ga uit van kleine verbanden waarin mensen, in wat voor vorm dan ook, met elkaar samenwonen?

Minister **Brinkman**: Ik denk dat de heer Dijkstal nu iets in mijn woorden tracht te leggen wat er niet in zit. U moet nog maar eens nalezen wat ik heb uitgesproken. Wij moeten nu niet net doen alsof hier een minister staat die mensen van hun vrijheden wil beroven. Ik heb als minister, verantwoordelijk voor het welzijn van alle Nederlanders – alleenstaanden, mensen die in gebroken gezinnen leven en mensen die in gezinsverband leven – de plicht om die mensen aan te spreken op hun eerste verantwoordelijkheid voor de vormgeving van de samenleving. Dat is de kern van mijn betoog.

De heer **Dijkstal** (VVD): Bent u dan niet van mening dat wij mensen die

Brinkman

op een andere manier samenleven, evengoed kunnen aanspreken op die verantwoordelijkheid?

Minister **Brinkman**: Dat doe ik toch ook?!

De heer **Dijkstal** (VVD): Wat heeft het dan voor zin om steeds weer het woord 'gezin' te gebruiken naast de term 'andere kleine leefverbanden'?

Minister **Brinkman**: Het zal duidelijk zijn dat het gezin in de definitie die ik zojuist heb gegeven, niet alle samenlevingsverbanden dekt.

De heer **Worrell** (PvdA): Daar gaat het nu juist om! !

Minister **Brinkman**: Ik geef toch duidelijk het onderscheid aan? Ik spreek al die samenlevingsverbanden – het gezin en de andere – aan op hun verantwoordelijkheid.

De heer **Dijkstal** (VVD): Daarom zou ik het zo op prijs stellen als u in het begin had gezegd: er zijn voor mij drie uitgangspunten. Uitgangspunt één is dat ik wens uit te gaan van het gezin of andere samenlevingsverbanden. Daarna zouden dan de twee andere uitgangspunten zijn gekomen. Als de minister het zo zegt, staat het op één lijn, dan is het even veel waard, als ik dat woord even mag gebruiken.

De heer **Worrell** (PvdA): Spreekt de minister namens het kabinet of namens een politieke denominatie, zoals wij er vele hebben in dit land? Daar gaat het om. Wij beoordelen uw beleid als lid van het kabinet. Wat u persoonlijk van mening bent, moet u zelf weten. U mag het van mij uitdragen waar u wilt, maar als u spreekt als lid van het kabinet, moet u het oordeel van het kabinet geven. Ik heb, hoe sympathiek ik u ook vind, niets te maken met uw eigen opvattingen op dit punt. Die doen hierbij volstrekt niet ter zake.

Minister **Brinkman**: Een lid van het kabinet dat het Departement van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur in zijn portefeuille heeft, heeft te maken met problemen van gezinnen en andere samenlevingsverbanden. Vanuit die verantwoordelijkheid spreek ik hier.

De heer **Worrell** (PvdA): U kunt namens het kabinet spreken als het kabinet er ook volstrekt van overtuigd is en als u wordt gedekt door de meerderheid die deze coalitie steunt. In dit debat is vast komen te staan dat de VVD dat op dit punt niet doet en

duis spreekt u wat dat betreft niet de woorden uit namens de VVD. Daarom moet ik mij afvragen namens wie u dat dan op een gegeven moment wel doet. Die uitspraken worden in ieder geval niet gedekt door de heer Dijkstal, die dit hier gisteren zeer onomwonden duidelijk heeft gemaakt.

De heer **Beinema** (CDA): De heer Dijkstal zit toch niet in het kabinet!

De heer **Keja** (VVD): Neen, de minister spreekt nooit namens ons, dat kan niet!

De heer **Dijkstal** (VVD): Geduld heren. Het zou mij veel waard zijn als de minister expliciet zou kunnen uitspreken dat het gezin en die andere samenlevingsverbanden wat hem betreft volstrekt gelijkwaardig zijn en daarom beiden aangesproken kunnen worden op hun verantwoordelijkheden in de zin zoals hij zoëven betoogde.

De heer **Lankhorst** (PPR): En de alleenstaanden!

Minister **Brinkman**: Voorzitter, het volgende deel van mijn betoog gaat over de technologie. Ik vraag daar graag aandacht voor, omdat het dunkt mij gaat om een tweede ontwikkeling die in onze samenleving gaande is en die ver strekkende consequenties voor het overheidsbeleid zal hebben, met name voor het terrein van WVC. Ik doel dan op de ontwikkeling van die technologie. Het is wel zeker dat de industriële samenleving definitief achter ons ligt en dat de informatiesamenleving haar intrede doet.

In de informatiesamenleving staat niet alleen de factor arbeid centraal, maar ook de vergroting van de hoeveelheid kennis en het hanteren daarvan. De industrie, de machines verlangden onze arbeidskrachten. Die ontwikkeling is natuurlijk niet afgelopen, maar er is een element aan toegevoegd: de computer, de micro-elektronica en de superchip verlenen onze intellectuele vermogens. Althans, dat lijkt zo.

Heel direct zien wij in ons land de afzet van video-recorders groeien en het gebruik van huiscomputers maakt een explosieve ontwikkeling door. Er worden wel voorspellingen gedaan dat de huidige schoolgaande generatie de eerste zal zijn die minder kennis draagt dan vorige generaties. Daar staat natuurlijk tegenover dat de jongeren veel beter gebruik leren maken van de informatiemiddelen via de elektronica. We weten bij voorbeeld dat de pocket-calculator bijna in geen schooltas meer gemist kan worden.

Op zich zelf behoeven we, als het gaat om begrippen als ontmenselijking en technocratisering van de samenleving, niet zo bang te zijn voor de technologische ontwikkelingen. Er zijn aanwijzingen dat met de introductie van de word-processors de met de hand geschreven notities en brieven weer in aantal zullen toenemen. Het vooruitzicht dat mensen minder contact met elkaar zullen zoeken en dat contacten slechts gelegd zullen worden via telecommunicatie en computer, schijnt gelukkig geen werkelijkheid te worden. Mensen zullen gelukkig altijd mensen willen ontmoeten. Misschien is alleen daarom al het telefonisch vergaderen niet zo'n succes geworden. Hoe meer technologie, des te meer behoefte aan menselijk contact en overleg, schijnt het.

Het is duidelijk dat de vlucht die de ontwikkeling van de micro-elektronica neemt, ons op veel gebieden tot voordeel strekt. Een beter geïnformeerde samenleving met meer communicatiemogelijkheden functioneert ook beter. Het informaticabeleid, waarin WVC zo'n belangrijke plaats inneemt – ik denk aan de bibliotheken en de media – dient daarom krachtig door ons te worden gestimuleerd. Dat neemt niet weg dat de ongebreidelde voortgang van de ontwikkelingen op het gebied van de elektronica ons ook voor problemen stelt.

In het mediabeleid is voelbaar, dat het toenemende aantal 'high-tech'-ontwikkelingen soms op gespannen voet staat met het handhaven en beschermen van het unieke publieke omroepbestel dat wij in Nederland kennen. Als wij als overheid die bescherming willen handhaven, zullen we misschien gedwongen worden, de technologische ontwikkeling op sommige punten een halt toe te roepen.

We weten dat dergelijke beslissingen niet eenvoudig te nemen zijn, maar we moeten het in deze discussie niet doen voorkomen alsof het alleen om Hilversum zou gaan. We weten immers maar al te goed dat mediapolitiek meer behelst dan alleen omroepzaken en de realisering van het derde net. Met de kabel kan zoveel meer: communiceren in twee richtingen, bejaardenalarm, het uitwisselen van gegevens – in Limburg of elders – noem maar op. Laten we ook dat toch vooral als vernieuwing in het mediabeleid ontdekken.

Ook op het gebied van de volksgezondheid zijn de kansen voor nieuwe technologieën natuurlijk niet beperkt tot het terrein van informatie- en

Brinkman

communicatiesystemen. De gezondheidszorg is een terrein waarop de technologische vernieuwing op veel meer fronten voortschrijdt. Uiteraard gaat het in de regel om het op een hoger plan brengen van de volksgezondheid, maar ook hierbij komt de vraag op ons af, in hoeverre de overheid processen zou moeten stoppen waarbij de norm van de menselijke waardigheid in het geding is.

Er is ook internationaal veel discussie gaande over vraagstukken die te maken hebben met onze opvattingen over leven en dood en over hetgeen in medisch opzicht geoorloofd is en wat niet. De afgelopen zomer is hierover in deze Kamer gesproken bij het debat over het Besluit afbreking zwangerschap. De Ziekenfondsraad zal in december een advies over de financiering uitbrengen en het kabinet zal zo snel mogelijk daarna beslissen. Onderwerpen die verder nog actueel zijn, betreffen onder meer het uitvoeren van experimenten met mensen, met foetaal weefsel, de in-vitro-fertilisatie en de euthanasie.

Over het uitvoeren van experimenten met foetaal weefsel is onlangs een rapport van de Gezondheidsraad verschenen, evenals een interimadvies over de in-vitro-fertilisatie. Dat interimadvies blijft beperkt tot de medisch-technische aspecten van de tot dusver gangbare toepassingen van de methode van de in-vitro-fertilisatie bij de behandeling van onvruchtbaarheid bij echtparen. In het interimadvies is nog niet dieper ingegaan op nadere toepassingsvormen en problemen van in-vitro-fertilisatie. De vele aspecten van ethische, juridische en psychologische aard zijn nog niet belicht.

De staatssecretaris en ik menen dat nadere advisering nodig is en een vooralsnog terughoudend beleid, zoals de Gezondheidsraad heeft geadviseerd. Het rapport over het uitvoeren van experimenten met foetaal weefsel vereist van onze kant nog een nadere bestudering.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): De minister merkt op dat nog nadere studies nodig zijn over de in-vitro-fertilisatie. Wat betekent dit voor de verdere gang van zaken? Er dreigt nu namelijk een commerciële kliniek daartoe te worden opgericht.

Minister Brinkman: Ik heb al gezegd dat wij een terughoudend beleid voorstaan. De staatssecretaris heeft zich voorgenomen meer in detail op het onderwerp in te gaan.

Ik sprak over het rapport ter zake van het uitvoeren van experimenten met foetaal weefsel. Ik verwacht volgend jaar een advies van de Staatscommissie-Euthanasie. Of wij er dan nog in zullen slagen in deze kabinetsperiode tot definitieve besluitvorming te komen, moet het kabinet nog bezien.

Verder verwijs ik in dit verband meer in het algemeen naar het vraagstuk van de grenzen van de gezondheidszorg, waarover door ons een adviesaanvraag aan de Gezondheidsraad en de Nationale Raad voor de Volksgezondheid is gericht. Er loopt eveneens een adviesaanvraag bij de Gezondheidsraad over de algemene transplantatieproblematiek.

Ik wil nu graag een meer algemene opmerking maken om aan te geven wat onze uitgangspunten zijn bij de benadering van deze vraagstukken. In onze opvatting – en niet alleen in de onze, laat daarover geen misverstand bestaan – staat voorop de beschermwaardigheid van het leven. Recht op bescherming heeft vooral het leven dat kwetsbaar is en zich zelf niet kan verdedigen. Dat kan leven zijn dat nog niet is geboren of leven dat zonder ingrijpen van buitenaf nooit tot leven gebracht zou zijn. Daaronder vallen experimenten die op basis van manipulaties met menselijke ei- en zaadcellen tot stand worden gebracht.

Naar de mening van de staatssecretaris en mij moet er ergens een grens worden getrokken en die ligt in onze opvatting daar, waar de grondwettelijk verankerde norm voor het medisch handelen wordt overschreven. Het zojuist genoemde onderzoek dat wij het predikaat 'alternatief medisch onderzoek' kunnen meegeven ligt onzes inziens buiten het bereik van het gebod, het menselijk leven te behouden, te sparen en te verlengen waar en wanneer de medicus dat kan.

Recht op bescherming geldt in het bijzonder ook het leven dat zijn einde nadert. Het is de taak van de overheid, de gerechtigheid te dienen en het leven te beschermen. Velen zien deze taak aan de overheid toevallen als dienaar van God en zien ook het leven als een gave en een opdracht van God. Dit heeft in het bijzonder ook betekenis voor leven dat menselijkerwijs gesproken zinloos of onvolwaardig lijkt.

Is daarmee alles gezegd? Ik meen dat in onze samenleving de overheid daarnaast niet voorbij kan gaan aan de pluriforme opvattingen die er bestaan en aan de eigen verantwoordelijkheid van mensen. Het is de taak van de overheid, de mensen hun

eigen verantwoordelijkheid te laten en te leren dragen en ruimte te laten voor eigen opvattingen. Dat vergt respect en verdraagzaamheid.

Het gaat ook niet uitsluitend om keuzen tussen wat goed zou zijn of de vraag waar grenzen worden overschreden, maar het gaat om afweging van verschillende belangen en waarden die alle een mate van bescherming verdienen. Dat ontslaat ons niet van onze verantwoordelijkheid om gewetensvol te werk te gaan, in gevallen van twijfel behoedzaam te zijn en binnen absolute grenzen te blijven.

Het welzijn van de burgers is weliswaar voor een groot gedeelte afhankelijk van economische factoren, maar dat niet alleen. Het welzijn van de mens wordt vooral bepaald door zijn verhouding tot de medemens en zijn omgeving. Samenbindende elementen zijn voor de geluksbeleving van mensen en voor de stabiliteit van onze samenleving van groot belang. Door verzelfstandiging, emancipatie, de verscheidenheid aan leefstijlen en leefvormen, het opnemen van groepen uit andere culturen en de demografische ontwikkelingen in onze samenleving, is dit alles volop in beweging.

Bij alle ontwikkelingen die in de samenleving gaande zijn, is het duidelijk dat het beleid van de overheid tot beïnvloeding beperkt is. Meer dan voorheen zullen de kleine verbanden, waarin mensen leven en functioneren, weer uitgangspunt van ons handelen moeten zijn. Meer zelfsturing in de maatschappij: inderdaad, maar een meer zorgzame samenleving ontstaat niet simpelweg door de mensen op hun verantwoordelijkheid voor zich zelf en voor elkaar aan te spreken. Ook zijn daarvoor een inhoudelijke koers en oriëntatie van de overheid nodig die aansluiten bij en soms richting geven aan de maatschappelijke ontwikkeling.

Onze samenleving staat de komende jaren voor belangrijke vraagstukken. Vooral de demografische ontwikkelingen zullen de komende jaren een belangrijk aanknopingspunt voor de regering moeten zijn bij de vaststelling en invulling van het budgettaire kader. Vooral de vergrijzing van de bevolking speelt daarbij een belangrijke rol. Zo laten de beschikbare gegevens zien dat tussen 1981 en 1991 de bevolking in de leeftijdsgroep van 65 jaar en ouder stijgt met 10% en die van 80 jaar en ouder met 27%.

Het WVC-terrein kent veel voorzieningen waar juist oude mensen

Brinkman

gebruik van maken. Studies van het Sociaal en Cultureel Planbureau wijzen er dan ook op, dat alleen al bij doorberekening van de demografische ontwikkeling op het huidige voorzieningengebruik, de uitgaven in de sectoren maatschappelijke dienstverlening en volksgezondheid ten opzichte van het totaal van de overheidsuitgaven snelle groeiers zijn. Daarom is voor de komende jaren een uiterste inspanning vereist om met beperkte middelen toch het verzorgingsniveau betaalbaar te houden.

Al zijn wellicht nog nadere en diepergravende analyses noodzakelijk, de problematiek ligt er onmiskenbaar en de tendenties zijn duidelijk. Daarom heeft het kabinet besloten in de komende heroverwegingsronde juist het vraagstuk van de demografische ontwikkelingen en de als gevolg daarvan noodzakelijke budgettaire verschuivingen in studie te laten nemen. Bij de aanpak van deze problematiek is het, gegeven de beleidssamenhang, essentieel dat een op elkaar afgestemde benadering plaatsvindt, zowel voor de voorzieningen in de sfeer van de maatschappelijke dienstverlening als voor de voorzieningen in de sfeer van de gezondheidszorg.

Een belangrijk vraagstuk hierbij vormt de positie van de eerstelijnszorg in de komende jaren. De staatssecretaris en ik hebben ons ingespannen om de eerstelijnszorg te ontzien bij de ombuigingen. Wij zijn nog altijd van plan om dat te blijven doen, anders dan de regeringsfracties ons opdrongen in het regeerakkoord. Wij doen dat niet alleen om aldus een consistent beleid te voeren, maar vooral ook omdat dit aansluit bij onze beleidsfilosofie. Eén- en andermaal is aangegeven dat meer in het bijzonder de taakstelling voor de gezinsverzorging voor 1986 – het gaat om een bedrag van f 145 miljoen – zou dienen te worden opgelost binnen de begroting van Volksgezondheid.

De staatssecretaris en ik zullen ons in de komende maanden nog eens bezinnen op alle theoretisch denkbare mogelijkheden, indien daarop wordt aangedrongen vanuit dit Huis. Wij zullen dan uiteraard ook nog eens nalezen wat er in de Kamer in de loop der tijd is gezegd over de eigen risico's en eigen bijdragen in de gezondheidszorg, de welzijnsvoorzieningen als bibliotheekwerk, vormingswerk en sociaal-cultureel werk. Je zou in theorie natuurlijk eraan kunnen denken om alle WVC-voorzieningen,

inclusief het sociale verzekeringscircuit, procentsgewijs aan te slaan. Wij denken echter dat dit weinig recht zou doen aan onze tot nu toe door de Kamer gesteunde benadering om beleidsmatige prioriteiten te stellen. Ik behoeft verder in dit verband niet uit te leggen hoe het algemene beleid van het kabinet met betrekking tot de financiering van collectieve voorzieningen eruit ziet. Kort en goed: een definitieve conclusie zullen wij, naar ik hoop, al in de eerste helft van 1985 op dit punt kunnen bereiken, uiteraard nadat ook het kabinet er zo nodig nader over heeft kunnen spreken.

De beperking van de collectieve uitgaven draagt ons op het WVC-beleid sober gestalte te geven en duidelijke prioriteiten te stellen. Bij die afweging worden onder meer de volgende criteria gehanteerd:

- het doelmatiger laten functioneren van de voorzieningen en de onderlinge afstemming sterk verbeteren;
- het stimuleren van informele vormen van dienstverlening;
- zoveel mogelijk budgetfinanciering, bij voorbeeld in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening;
- toepassen van eigen bijdragen, bij voorbeeld in de bibliotheken.

Dit gezegd hebbend, moet ik toch constateren dat het kabinetsoptreden op sociaal en cultureel terrein soms bloot staat aan heftige kritiek, zowel in de Kamer, zoals gisteren weer is gebleken, als daarbuiten. Het blijkt echter dat de onderzoeken van het Sociaal en Cultureel Planbureau niet zo negatief uitvallen voor het beleid dat wordt gevoerd, als wel eens wordt verondersteld.

Ik wil enkele feiten noemen. Anders dan wel eens wordt gedacht, zo blijkt uit het Sociaal en Cultureel Rapport lossen de mensen de meeste van hun problemen zelf of samen met mensen in hun omgeving op en doen zij pas een beroep op gesubsidieerde hulp, indien de mogelijkheden in vrijwillige of marktsfeer te kort schieten. De dienstverlening in de kwartaire sector beantwoordt aan reële behoeften. Uit de Sociale en Culturele Verkenningen 1985 blijkt dat de sociaal gezien meest kwetsbare categorieën in sterke mate bereikt worden door de gezondheidsvoorzieningen en maatschappelijke dienstverlening. Hetzelfde geldt voor mensen die, economisch gezien, aan de onderkant leven.

De heer **Worrell** (PvdA): De minister citeert het Sociaal en Cultureel Planbureau. Hij citeert echter niet verder. Wat de informele hulpverle-

ning betreft zoeken mensen het inderdaad zoveel mogelijk dicht in de buurt.

De conclusie is echter, dat in de komende jaren aanmerkelijk vaak een beroep zal worden gedaan op de professionele hulpverlening en dat van een verschuiving tussen die twee voorlopig geen sprake is. Dat was de eindconclusie en u citeert het eerste gedeelte over de informele hulp. Het Sociaal en Cultureel Planbureau legde echter de nadruk op de toename van de professionele hulp. Dat gedeelte citeert u echter niet en dus citeert u niet volledig!

Minister **Brinkman**: Mijnheer de Voorzitter! Dat moet een misverstand zijn bij de heer Worrell. Een passage hiervoor heb ik gesproken over de studie van het kabinet in verband met de demografische ontwikkelingen. Dat hebben wij gedaan, omdat wij inzagen dat mogelijkerwijze belangrijke verschuivingen in het overheidsbudget noodzakelijk waren. Wij hebben dus wel degelijk oog gehad voor die conclusie van het Sociaal en Cultureel Planbureau.

De heer **Ernsting** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! De minister heeft gezegd, dat uit het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau toch iets anders blijkt dan uit de kritiek die in de Kamer en ook elders is te beluisteren. Hij heeft gezegd, dat uit het rapport blijkt dat mensen eerst in 'hun eigen kleine verbanden' de oplossingen voor hun problemen zoeken en pas in tweede instantie bij enigerlei overheidsinstantie. Ik kan mij niet herinneren, dat deze Kamer ooit anders heeft beweerd. Ik kan mij wel herinneren, dat met name de minister steeds heeft gezegd dat mensen veel te snel naar overheidsinstellingen lopen. Met andere woorden: met dit citaat bestrijdt de minister zijn eigen opvattingen en niet die van de Kamer.

Minister **Brinkman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kom hierop terug.

De heer **Worrell** (PvdA): U kunt het beter toegeven!

Minister **Brinkman**: Neen, want ik had een dergelijke opmerking al vermoed!

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dan is het juist een uitnodiging om erop in te gaan!

Minister **Brinkman**: Ik probeer een lijn in mijn betoeg te houden, mijnheer de Voorzitter!

Afgezien van de positieve ontwikkelingen zijn er natuurlijk verbeteringen mogelijk en ook noodzakelijk. Het

Brinkman

binnenkort te publiceren interimrapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau en de Harmonisatieraad Welzijnsbeleid over de inhoudelijke samenhang binnen het sociale en culturele terrein bevat een bevestiging van eerdergenoemde bevindingen, namelijk dat de meeste voorzieningen vooral in de sfeer van de zorg hun doelgroepen bereiken, maar het geeft ook aan dat de doelmatigheid kan worden verbeterd door betere onderlinge afstemming van de voorzieningen. In het algemeen kan worden gezegd, dat de komende jaren veel energie moet blijven worden gestoken in verbetering van de onderlinge afstemming en samenhang van die voorzieningen.

Verskillende sprekers hebben in dit verband gevraagd naar mijn reactie op een passage uit een oratie van de buitengewoon hoogleraar Tjeenk Willink te Tilburg. Ik zal enkele punten in reactie daarop noemen. In de eerste plaats is het doel – meer samenhang – aanzienlijk meer gediend met de operatie tot samenvoeging tot een departement van WVC. Ik zeg niet dat dit doel al is bereikt; ik zeg wel, dat het is benaderd. Een groot wetgevingsproject als WGM en de FOGM om de Eerstelijnsnota – enkele voorbeelden – waren er anders niet, nog niet, of niet zó gekomen.

In de tweede plaats is geen sprake van een afzonderlijke staatssecretaris voor de volksgezondheid. Staatssecretaris Van der Reijden is behalve met de volksgezondheid onder meer met de maatschappelijke dienstverlening belast. Om die samenhang ging het nu juist.

In de derde plaats gingen maatschappelijke organisaties niet samen. Neen, mijnheer de Voorzitter, zo werkt de maatschappij niet. Zo werkt trouwens zelfs de Kamer niet eens, want de commissies werken nog los van elkaar.

In de vierde plaats is het verwijt gemaakt, dat van verstrakking sprake is en dat een accent is gelegd op beheer. Het ging hier om een conclusie uit een rapport uit 1983 over het samenvoegingsproces. Dat proces bestaat uit organisatie, management en beheersaspecten van een politiek genomen beslissing. Dat was al in 1983 afgesloten!

In de vijfde plaats zouden burgers aan het kortste eind trekken, omdat grote organisaties logger zijn dan kleine. Dat moet nog blijken. Daarvan uitgaan en derhalve alles klein houden, heet domweg versnippering.

Wie zou er gediend zijn met een departementale herindeling die komt tot 24 of 48 departementen? Over de decentralisatie kom ik nog te spreken.

Wat betreft de beheersing en de sturing van de voorzieningensystemen op WVC-terrein hebben zich de afgelopen twee jaar belangrijke ontwikkelingen voorgedaan. Ik zal u de meest saillante noemen. In de Wet op de bejaardenoorden is de financiële systematiek van de bejaardenoorden omgezet en is een nieuwe bevoegdhedenverdeling tot stand gebracht. Ik vind het bijzonder spijtig dat de oppositie heeft gemeend zich te moeten keren tegen de aanvaarding van het wetsontwerp, terwijl in de nieuwe Wet op de bejaardenoorden heel veel zaken zijn geregeld, die ook en zeker bij de PvdA hoog in het vaandel staan. Ik noem de beëindiging van de open-eind-financiering, waardoor het nu pas goed mogelijk is een inzicht te verkrijgen in de kosten van de intramurale bejaardenzorg.

In de tweede plaats is er gestalte gegeven aan de wens tot werkelijke en omvangrijke decentralisatie naar provinciaal en groot gemeentelijk niveau. Werkelijke decentralisatie, omdat niet alleen het beleid en de planning naar een lager niveau worden gebracht maar ook de zeggenschap over de besteding van het geld is verplaatst.

Ten slotte is er voor het eerst een koppeling tot stand gebracht tussen intra- en extramurale zorg. Door de WBO ook van toepassing te verklaren op andere – op ouderen gerichte – voorzieningen en doordat ook het geld daarvoor naar het provinciaal en groot gemeentelijk niveau is verplaatst, zijn het voortaan de provinciale staten die het geld aan extramurale voorzieningen kunnen besteden in plaats van aan intramurale zorg.

Nogmaals, Voorzitter, ik betreur het dat niet de gehele Kamer het voorstel kon steunen. Ik denk dat de fractie van de Partij van de Arbeid dat te zijner tijd zelf maar aan de kiezers duidelijk moet maken. Kennelijk valt de spreiding van macht in de politieke praktijk niet mee!

De heer **Ernsting** (CPN): Even voor de goede orde, Voorzitter, ik treed niet in de perikelen van de fractie van de Partij van de Arbeid. Echter corrigerend op de uitspraken van de minister, moeten wij wel constateren dat een van de kritiekpunten van de gehele oppositie was, dat er niet alleen sprake is van decentralisatie bij aanvaarding van de wet op de bejaardenoorden maar ook van

centralisatie, juist daar waar het extramurale werk van gemeenten naar provincies is verhuisd.

Minister Brinkman: Toch blijft het feit overeind, Voorzitter, dat de centrale overheid zich terugtrekt en daarom gaat het, althans in het kader van deze discussie.

De heer **Worrell** (PvdA): Voorzitter! Een kinderhand is gauw gevuld. Ik zal wat de minister betreft nog even het oordeel van de Eerste Kamer afwachten. Ik heb een voorlopig verslag gezien, waarvan ik de indruk krijg dat het ook niet zo overtuigend is. Ik zou even willen opletten in die zin dat de minister weer wegloopt van de vraag individuele hulpverlener/professionele hulpverlener. De minister is nu bezig het ambtelijk rapport voor te lezen, daarop mogen wij geen interrupties plegen. Hij is nu echter al bij de bejaardenoorden en de financiering, maar die vraag ligt er nog. Wil de minister die beantwoorden? Het is zo aardig als de minister op onze interrupties ingaat. Het lijkt mij goed als hij dat nu ook doet!

Minister Brinkman: Uiteraard zal ik proberen op de interruptie te antwoorden. Ik heb geprobeerd – zelf met mijn medewerkers de tekst schrijven – een verhaal te maken waarin een grote lijn te onderkennen is.

In de discussie tussen individuele hulp en professionele hulp gaat het erom – zoals ik in het begin van mijn betoog heb uiteengezet – dat wij niet een oplossing voor alle maatschappelijke vraagstukken van professionals kunnen vragen. Niet alleen kunnen wij dat niet betalen, het gaat er ook om dat tal van sociale vraagstukken zodanig individueel bepaald zijn dat je in redelijkheid niet van professionals mag verwachten dat zij voldoende tijd, aandacht en expertise hebben om dergelijke problemen op te lossen. Dat is het spanningsveld waarin wij zitten, mijnheer Worrell!

Voorzitter! Een tweede punt dat ik wil noemen is dat, na vruchtbare discussies met het parlement over de beleidsbrief 18 111, thans de wetsvoorstellen met betrekking tot de wet gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening en de welzijnswet voor advies naar de Raad van State konden worden gezonden. Ik hoop vurig dat in het komende jaar de voortgezette discussie met uw Kamer kan leiden tot aanvaarding hier van beide wetsvoorstellen.

Het is van groot belang dat er rust en zekerheid aan dit front komt en dat duidelijk wordt of de Kamer politiek

Brinkman

bereid is mee te gaan met dit politieke voorstel tot verschuiving van politieke en ambtelijke macht. Dit voor de fijnproevers die onlangs in Dronten congresseerden! Mijn politieke keuzen in dit wetsontwerp zijn: decentralisatie en vereenvoudiging. Ik zou het buitengewoon betreuren als wij op dit punt de kaderwetdiscussie alsnog zouden gaan herhalen en toch weer op allerlei terreinen rijksinvloed en bijzondere regelingen zouden handhaven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik deel overigens niet de opvatting dat er van de decentralisatievoorstellen van het kabinet weinig is overgebleven. Zonder vooruit te willen lopen op de behandeling van de betreffende wetsvoorstellen, wijs ik erop dat de gemeenten en provincies zeer nadrukkelijk in beeld zijn. Niet alleen bij de ontwikkeling van de komende wetgeving voor volksgezondheid, maatschappelijke dienstverlening en sociaal-cultureel welzijn maar ook voor het beleid inzake de bejaardenoorden. Er wordt daadwerkelijk aan decentralisatie gedaan. De convenanten met de grote steden en met Limburg dragen eveneens ertoe bij dat de beslissingsruimte van gemeenten en provincies effectief wordt vergroot.

Het takenpakket van de verantwoordelijke overheid moet overigens zodanig zijn, dat dwarsverbanden tussen samenhangende sectoren, zoals volksgezondheid en maatschappelijke dienstverlening, moeten kunnen worden gelegd. Daartoe strekt onder meer het wetsvoorstel inzake de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening. De overdracht van beleidstaken moet daarbij niet gebonden zijn aan te strakke regels van de hogere overheid. Mijn decentralisatievoorstellen kunnen hopelijk de toets aan de parlementaire dereguleringsmaatstaven – waarvoor een andere commissie in dit Huis uitspraak heeft gedaan – doorstaan.

De heer **Dijkstal** (VVD): Dat moet het kabinet erg teleurgesteld zijn over het feit dat het voorstel in de brief van september vorig jaar – overheveling van een reeks specifieke uitkeringen naar het gemeentefonds – niet tot uitvoering kon worden gebracht door een meerderheid in deze Kamer.

Minister **Brinkman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb geleerd mijn teleurstellingen over parlementaire uitspraken te verbergen. Het kabinet heeft, zoals nagenoeg altijd, ernstig aandacht besteed aan de uitspraak

van het parlement. De heer Dijkstal zal hebben vernomen, wat het kabinet met die parlementaire uitspraak heeft gedaan. Die kabinetsuitspraak verdedig ik.

Mijnheer de Voorzitter! Verschillen-de geachte afgevaardigden hebben met het oog op de plannen met betrekking tot de verder gaande decentralisatie hun zorg uitgesproken over het algemeen maatschappelijk werk. Ik ben mij bewust van de risico's op dit punt. Mijn beleid is erop gericht om de functies van het algemeen maatschappelijk werk mede gezien in de samenhang met het bredere eerstelijnsbeleid te doen waarborgen, onder meer met richtlijnen en dus ook met een zekere financiële sturing. De Kamer zal overigens nog alle gelegenheid krijgen bij de behandeling van het wetsvoorstel gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening om zich uit te spreken over dit beleid en over de financiering aangaande onder meer het algemeen maatschappelijk werk.

Het is bekend dat als resultaat van de bespreking in het kabinet van de plaats van de jeugdhulpverlening in de opgezette wetgeving – welzijnswet en WGM – is gekozen voor een afzonderlijke wet op de jeugdhulpverlening. Dit kabinetsbesluit wordt momenteel uitgewerkt. Het is mijn voornemen om gelijktijdig met het indienen van de voorstellen voor de welzijnswet en de WGM aan de Kamer een voorontwerp van de wet op de jeugdhulpverlening ter kennisgeving toe te sturen. Ik doe een beroep op de Kamer om haar oordeel over het besluit ten aanzien van de afzonderlijke wet op de jeugdhulpverlening tot dat moment uit te stellen. Immers, dan kan de samenhang tussen de drie wetsontwerpen volledig worden beoordeeld.

De heer **Lankhorst** (PPR): Als het om de jeugdhulpverlening gaat, krijgt de Kamer een voorontwerp. Geldt dit niet voor de welzijnswet en de WGM?

Minister **Brinkman**: Dat klopt. Bij de welzijnswet en de WGM betreft het wetsvoorstellen, ervan uitgaande dat de Raad van State geen al te negatief advies uitbrengt. Wat de jeugdhulpverlening betreft, streven wij naar een voorontwerp van wet.

De heer **Lankhorst** (PPR): Wat is daar de reden van? Waarom komt er eerst een voorontwerp?

Minister **Brinkman**: Het is een tijds-kwestie. In de sfeer van welzijn, gezondheidszorg en maatschappelijke

dienstverlening zijn er ook eerdere fasen in de wetsvoorbereiding geweest. Bovendien willen de verschillende adviesorganen zich graag uitspreken over deze zaken. Over dit soort zaken wil men in advieskringen altijd buitengewoon graag spreken. Ik wil hiervoor ruimte open laten.

De heer **Lankhorst** (PPR): Ik ken geen voorontwerp van de welzijnswet. Noemt de minister wellicht hetgeen nu bij de Raad van State ligt het voorontwerp?

Minister **Brinkman**: Dat is een ontwerp. De adviesorganen zullen zich daarover ook nog uitspreken.

De heer **Lankhorst** (PPR): Waarom krijgt de Kamer als het om de jeugdhulpverlening gaat een voorontwerp?

Minister **Brinkman**: Om de reden die ik zojuist naar voren bracht: de adviesorganen zijn nog niet in de gelegenheid geweest om zich hierover uit te spreken.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Tussen dit kabinet en het parlement ontwikkelt zich een vreemde gewoonte. De ene keer krijgen wij wel een voorontwerp van wet. De andere keer niet. In weer een ander geval krijgt het halve land een voorontwerp van wet en wij niet. Nu kondigt de minister aan dat wij tegelijk met de voorstellen voor de welzijnswet en de WGM een voorontwerp van de wet op jeugdhulpverlening krijgen. Is de achtergrond hiervan wellicht dat wij kunnen zien, in hoeverre het voorontwerp van de wet op de jeugdhulpverlening relaties heeft met beide wetten die als ontwerp worden ingediend? Een belangrijk gegeven in dit verband is dat de ronde langs de verschillende werkvelden alsnog moet plaatsvinden. Ik vraag mij soms af of in dit land niet moet worden gekeken naar een vereenvoudiging op dit terrein.

Minister **Brinkman**: Mevrouw de Voorzitter ... Sorry, mijnheer de Voorzitter, ik dacht weer aan de flessen wijn van de Staatssecretarissen van Binnenlandse Zaken en Financiën!

Ik moet zeggen, dat mevrouw Cornelissen ook hier weer naar mijn hart spreekt. Hoe vaak heb ik de Kamer echter op dit punt niet op mijn pad gevonden, recentelijk nog bij de Welzijnswet en de WGM. Ik stelde toen het kabinet voor – het kabinet heeft dat gevolgd – nu een keer het parlement in de gelegenheid te stellen, zich definitief uit te spreken over deze zaak. Onder andere door de

Brinkman

fractie van mevrouw Cornelissen en ook door andere grote fracties in het parlement is toen tegen mij gezegd vooral niet te vergeten om de adviesorganen weer eens te raadplegen. Ik zeg dit vriendelijk, maar heel beslist.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Dat begrijp ik. Het is een goede parlementaire gewoonte, dat het parlement zich niet uitspreekt over een voorontwerp van wet. Als u ons het voorontwerp tegelijk met beide wetsvoorstellen toestuurt, kan het parlement het voorontwerp alleen ter kennis nemen, meer niet.

Minister **Brinkman**: Dat heb ik ook uitgesproken; dat is ook de bedoeling.

De heer **Mik** (D'66): De minister spreekt zo snel en op een dusdanige 'slalomachtige' wijze, dat ik even een stapje terug wil doen door een vraag te stellen over het maatschappelijk werk. Ik kreeg een erg prettig gevoel, omdat dit straks bij de invoering van de WGM is veiliggesteld. Dat kan echter nog even duren, want wij moeten het wetsvoorstel nog krijgen, er vervolgens over beslissen en dan zou de Eerste Kamer het nog kunnen verwerpen. Wat gebeurt er om tot die eventuele invoering het maatschappelijk werk veilig te stellen? Ik doel dan op de positie van het maatschappelijk werk ten opzichte van de andere kernhulpverleningsfactoren in de eerste lijn.

Minister **Brinkman**: In antwoord op een van de gestelde vragen, heb ik gesteld dat wij niet alleen de voor 1985 in het regeerakkoord voorziene ombuigingen teniet wilden doen, maar ook voor 1986. Dat is het meest concrete antwoord op de vraag van de heer Mik.

De heer **Mik** (D'66): Het is enerzijds een concreet antwoord. Anderzijds is het een groot probleem van het maatschappelijk werk, dat het ook partieel door de gemeenten wordt gesubsidieerd. Wij hebben gevraagd of u daarvoor richtlijnen kunt opstellen, die misschien wel in de WGM worden opgenomen.

Minister **Brinkman**: De heer Mik zal zich de discussie over artikel 23 van de Kaderwet specifiek welzijn herinneren, waarin het particulier initiatief en de gemeenten zo boeiend naast elkaar zijn geplaatst. In het afgelopen jaar hebben de staatssecretaris en ik ernaar gestreefd, contact op te nemen met gemeenten waar bijzondere problemen waren. Ik noem de

gevallen Alkmaar en Delft. Daaruit mag men opmaken dat het voor ons ook in de praktijk een punt van zorg is. Ik kan echter niet elke dag in de Kamer komen om te vertellen waarmee ik in het land bezig ben.

De heer **Worrell** (PvdA): Wij moeten nu even een sprongetje maken naar de wetgeving, want daar was de minister gebleven. Bij de door de minister voorgestelde Welzijnswet moest hij adviesorganen raadplegen. Wij hebben hem gevraagd, waarom hij dat niet heeft gedaan. Wij hebben dat de minister gevraagd op grond van de wet. Dat is even een correctie.

Wat moet de Kamer nu precies doen met een voorontwerp op de wet inzake de jeugdhulpverlening, waarvan de minister in eerste instantie zegt, dat wij dat dan kunnen betrekken bij de wetsvoorstellen? Is het dan nonsens, dat het naar het veld gaat? Wat moet het veld ermee doen? De Kamer kan toch alleen oordelen over wetsvoorstellen? Ik zie niet in wat wij kunnen doen met het voorontwerp? Wat is nu de bedoeling van de minister met het gelijktijdig zenden van het voorontwerp en wat moet de Kamer dan volgens de minister ermee doen? Het is mij namelijk staatsrechtelijk niet helemaal duidelijk.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Kennis nemen van, anders vragen wij erom.

Minister **Brinkman**: Het is mij in ieder geval wel duidelijk en ik zal proberen, het ook de heer Worrell duidelijk te maken. De heer Worrell zegt, dat de Kamer alleen iets kan doen met een wetsvoorstel, maar dat is mij de afgelopen twee jaar niet opgevallen. Ik heb namelijk in het parlement bepaald over meer zaken mogen spreken, onder andere over de brief op stuk nr. 18 111. Die brief was aanleiding voor een vruchtbare discussie tussen parlement en regering over onder andere het aspect van de jeugdhulpverlening. Er zijn toen moties aangenomen. In een van die moties stond, dat de jeugdhulpverlening moest worden ondergebracht in de welzijnswetgeving. Dat was een kameruitspraak.

Het kabinet heeft vervolgens op gronden die bekend zijn gemaakt en in het voorontwerp nader worden uitgewerkt, gezegd: dat lijkt ons een uitspraak van het parlement die wellicht heroverwogen zou moeten worden. Om aan het parlement duidelijk te maken waarom wij dat menen, lijkt het ons goed dat wij een uitgewerkt idee aan het parlement voorleggen. Wij melden dat voorts

ook nog aan de adviesorganen. Op het moment van de behandeling van het ontwerp van de Welzijnswet kan het parlement besluiten of het bij zijn oordeel blijft dan wel of het er bij de regering op aandringt, voort te gaan in de ingeslagen richting met een afzonderlijke wet op de jeugdhulpverlening. Dat is de motivering voor de procedure.

Het streven om de hulpdrempel zo laag mogelijk te houden, de hulp zo dicht mogelijk bij jeugd en jongeren te situeren en zodanige voorzieningen te scheppen dat daarvan snel en tijdig gebruik kan worden gemaakt, zijn redenen voor het kabinet om te kiezen voor een afzonderlijk wettelijk kader voor de jeugdhulpverlening ten einde deze doelstellingen te bereiken. Wij menen dat dit waarborgen schept voor de noodzakelijke coördinatie van het gebruik van voorzieningen op dit gebied. Men weet dat het Departement van Justitie hierbij ook betrokken is.

De nota opvangvoorzieningen, waarvan een laatste concept wordt voorbereid in overleg met vertegenwoordigers van het veld, dient in het licht van de laatste ontwikkelingen in de gedachtenvorming over de toekomstige welzijnswetgeving te worden herzien. Door de nauwe relatie tussen de inhoud van de nota opvangvoorzieningen, voor zover het niet gaat om jeugdvoorzieningen, en de ontwerp-welzijnswet ligt het voor de hand om de nota opvangvoorzieningen tegelijk met de ontwerp-welzijnswet met de Kamer te bespreken. De nota zal tijdig voor deze behandeling aan de Kamer worden toegezonden.

Op het gebied van de media zijn in de medianota de bescherming en handhaving van het huidige publieke omroepbestel, dat eerder reeds uniek genoemd is, en het inspelen op nieuwe technologische ontwikkelingen aan elkaar gekoppeld. Het is aan de leden bekend dat ik verwacht in de loop van volgend jaar een wetsvoorstel bij de Kamer te kunnen indienen. Ik zeg dat in de vurige hoop dat de uitwerking van de mediawetgeving nog in deze kabinetsperiode haar beslag kan krijgen. Het kabinet zal daarnaar blijven streven. Voor mij is en blijft de medianota inclusief het parlementaire debat daarover uitgangspunt van deze wetgeving. Ook op dit punt spreek ik namens het kabinet. Ik hoop overigens dat over het derde net eind dit jaar een kabinetsstandpunt aan de Kamer kan worden meegedeeld.

Brinkman

In deze korte opsomming vestig ik als laatste de aandacht op het cultuurbeleid. De erkenning dat de culturele factor een wezenlijke rol vervult bij de opbouw en de instandhouding van onze samenleving wint steeds meer veld. In de discussie over de wijze waarop wij aan een aantal van de huidige problemen mogelijk het hoofd kunnen bieden, spelen economische, politieke, sociale en technologische overwegingen weliswaar een hoofdrol, maar aan de plaats en functie van culturele waarden wordt eveneens en gelukkig in toenemende mate, aandacht besteed. In lijn met het belang dat de regering aan de culturele component toekent, ligt het gegeven – ik vermeld dit met enige nadruk – dat bij de bezuinigingen die wij de afgelopen jaren hebben moeten aanbrengen, de culturele sector is ontzien.

Het aanbod van cultuurproducten vertoont gelukkig sinds 1970 op veel terreinen van kunstzinnige activiteit een grote uitbreiding. Er bestaat in Nederland op dit moment een pluriform cultureel aanbod van hoge kwaliteit. Tevredenheid kan evenwel niet zonder bezinning; bezinning op wat bereikt is en op wat nog te doen staat. Het Sociaal Cultureel Rapport 1984 draagt bouwstenen aan voor deze bezinning. Het rapport onderstreept de vergroting van het culturele aanbod, maar constateert tegelijkertijd dat de participatie aan culturele voorzieningen niet op alle terreinen een positieve ontwikkeling heeft doorgemaakt.

Het bezoek aan bioscopen blijft dalen en volgens een bericht van de Nederlandse Bioscoopbond zal het filmbezoek dit jaar 20% lager liggen dan verleden jaar. Daar staat tegenover dat na een kortstondige daling van het bezoek aan musea, er nu weer een stijging te zien is in de bezoekersaantallen van ongeveer 10%. Een meer gedetailleerde opgave vindt de Kamer bij de schriftelijke antwoorden. De publieke belangstelling voor live-uitvoeringen van muziek en theater heeft zich het laatste decennium gestabiliseerd.

Er zijn in het rapport op zijn minst twee zeer positieve berichten te onderkennen. Allereerst blijkt dat musea en monumenten in de afgelopen jaren veel publiek hebben gewonnen onder de incidentele bezoekers door een consequent in die richting gevoerd beleid. Daarnaast wordt geconstateerd dat de belangstelling voor het lezen van boeken sinds

de metingen in 1955 aanvingen nog nooit zo hoog is geweest als op dit moment. Bekend is daarbij dat het aantal verkochte literaire romans, verhalen en dichtwerken de laatste tijd is toegenomen. Alleen al daarom verdient de EG-discussie morgen in Brussel over de vaste boekenprijs aandacht. De motie van de heer Beinema en de zijnen op stuk nr. 48 beschouw ik in dit verband als een steun in de rug. Verklaringen waarom de belangstelling in sommige cultuursectoren afneemt liggen voor de hand. In een tijd van economische teruggang moeten, ook op individueel niveau, keuzen gemaakt worden en zaken tegen elkaar worden afgewogen.

Een eerste mogelijkheid is te bezuinigen op de frequentie waarmee men gebruik maakt van een voorziening. De belangstelling neemt dan wel in absolute zin af maar niet in relatieve zin. Een andere mogelijkheid is die van de substitutie. Op het terrein van de cultuurdeelneming doet die mogelijkheid zich in toenemende mate voor. Door de voortschrijdende technologie wordt het steeds meer mogelijk thuis kennis te nemen van allerlei kunst- en cultuuruitingen. Muziek en film lenen zich bij uitstek om via radio, televisie en video beluisterd en bekeken te worden. Dat betekent dat wij niet alleen naar de officiële statistieken van bij voorbeeld theaterbezoek moeten kijken als wij willen nagaan hoever wij zijn bij het bereiken van de doelstelling om de deelname van zoveel mogelijk mensen aan culturele voorzieningen te bevorderen. 'Thuisconsumptie' wordt ook een belangrijke maatstaf in dezen.

De heer **Beinema** (CDA): Acht de minister deze vorm van substitutie, hoe waardevol in zichzelf ook, toch niet een achteruitgang?

Minister **Brinkman**: Vindt de heer Beinema het goed dat ik zonder dat ik het kabinet daarover heb kunnen raadplegen daarover een opvatting ten beste geef?

De heer **Beinema** (CDA): Ik ben daar niet zo moeilijk in.

Minister **Brinkman**: Ik hecht er nu eenmaal aan om zorgvuldig mijn persoonlijke opvattingen van die van het kabinet te scheiden. Ik denk dat de heer Beinema op z'n minst gelijk heeft als hij in zijn vraagstelling naast de culturele component ook de sociale component betreft. Ik bedoel daarmee dat het gaan naar een theatervoorstelling of een museum mede de

waarde heeft dat men andere mensen ontmoet en daar met anderen kan praten over wat men waarneemt. Dat is een aanvullende nuttige factor.

Los daarvan is ook in de culturele factor zelf een belangrijk feit dat het beter is om niet alleen maar voor instantconsumptie gereede produkten te aanschouwen, maar ook om er eens wat extra tijd voor te nemen. Dat kan in het algemeen beter indien men de moeite neemt naar een bepaalde voorstelling of iets dergelijks te gaan. Ik denk dat de heer Beinema en ik op dit punt niet zo vreselijk ver uit elkaar liggen. Toch blijf ik het goedvinden dat wij het belang van de nieuwe media op dit terrein onderstrepen.

De heer **Dijkstal** (VVD): Maar het moet toch heerlijk zijn om als gezin thuis al deze cultuurgoederen tot je te nemen? Er zit natuurlijk veel waars in de woorden van de minister, maar daaraan zouden dan wel beleidsconsequenties verbonden moeten worden. Ik proef uit de woorden van de heer Beinema een beetje dat hij de ontwikkeling waarover de minister, het Sociaal en Cultureel Planbureau citerend, sprak, betreurt. Ik denk echter niet dat je die moet betreuren; je zou je veeleer moeten afvragen wat daarvan de consequenties zijn in het beleid.

Minister **Brinkman**: Ik laat het aan de heer Dijkstal over of hij het gezin belachelijk wil maken of niet. Dat moet hij zijn kiezers maar uitleggen. De heer Dijkstal richtte zijn vraag naar mijn mening meer aan het adres van de heer Beinema. Misschien kan de heer Beinema hem daarom antwoorden.

De heer **Dijkstal** (VVD): Hij kijkt wel uit.

De heer **Beinema** (CDA): De heer Dijkstal voegt mij nu toe dat ik wel uitkijk. Ik kijk af en toe zeker uit. Op dit punt wil ik mij echter wel nader verklaren. Het bijwonen van een concert, een theatervoorstelling of wat dies meer zij heeft in ieder geval het voordeel dat men de cultuur in levende lijve en niet in bijgepoetste vorm ontmoet. Dat acht ik inderdaad erg belangrijk.

Minister **Brinkman**: Ik zei zoëven al dat thuisconsumptie ook een belangrijke maatstaf wordt op dit terrein. Het toenemend belang van de media voor kunst en cultuur en van de kunst voor de media is een gegeven waaraan het beleid wordt aangepast. Het samenwerkingsverband tussen de televisie en de filmsector is een

Brinkman

voorbeeld dat op andere kunstterreinen navolging vindt of gaat vinden. Bezinning heeft de afgelopen jaren ook plaatsgevonden op de culturele taakstelling tussen de drie overheidslagen.

De rijksoverheid rekent het tot haar centrale taak zorg te dragen voor het ontstaan en behouden van een kwalitatief goed en gevarieerd cultureel aanbod, op de lagere overheden rust in deze visie de taak voorzieningen te treffen die de deelname van de bevolking aan de culturele voorzieningen mogelijk maken. Deze scheiding van bestuurlijke verantwoordelijkheden heeft op het terrein van de podiumkunsten geleid tot een verandering in het financieringsstelsel. De Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken heeft zich gisteren tegenover mij bereid verklaard, nog eens met de Kamer te overleggen over de uitvoering door hem van de door de Kamer uitgesproken wensen.

Ten aanzien van de musea beraad ik mij nog over de te kiezen weg. In de nota Museumbeleid, die ik in het vroege voorjaar 1985 aan de Kamer hoop aan te bieden, kom ik op dit punt terug.

Ten aanzien van de monumentenzorg is in goed overleg met de Tweede Kamer een opzet gekozen waarin meer fondsen, ook uit de particuliere sfeer, kunnen worden aangewend om te behouden wat waard is behouden te worden aan oude monumenten. Ook weer een politieke prioriteit, waarbij de werkgelegenheidsbevordering een belangrijke rol speelt. Het is mijn overtuiging dat het bij de monumentenzorg gaat om een zo kwetsbaar beleidsterrein dat een rechtstreekse betrokkenheid van de centrale overheid daarbij noodzakelijk is.

Dat neemt niet weg dat ik er, zoals ik ook in de nota heb uiteengezet, een voorstander van ben dat de bevoegdheden en dus ook de verantwoordelijkheden van de lagere overheden voor onze monumenten worden vergroot. Ik heb dan met name het gemeentelijk niveau op het oog, omdat veel burgers zich bij de monumentenzorg betrokken voelen en derhalve op het dichtst bij hen staande bestuurlijke niveau daarmee bezig dienen te zijn.

Men heeft mij in dit verband, ook wel vanuit de Kamer, verweten dat ik de rol van de provincies zou hebben weg geschreven. Ik bestrijd dat. De provincies hebben vanouds een heel

duidelijke taak op het terrein van de monumentenzorg en besteden daaraan uit eigen middelen, dit in tegenstelling tot veel gemeenten, aanzienlijke bedragen. Ik hoop en verwacht dat de provincies dat zullen blijven doen, want die gelden zijn onmisbaar. Waar ik echter naar heb willen streven, is ook hierbij weer eenvoud en duidelijkheid. Dat betekent: niet drie beschermende overheidsniveaus, niet drie loketten. Maar de monumentenzorg omvat zoveel meer en juist daar kunnen de provincies actief blijven. Ik denk dan onder meer aan het ruimtelijke-ordeningsbeleid, inventarisatiewerkzaamheden, speciale aandacht voor bepaalde categorieën van monumenten in het landelijk gebied en mogelijk ook de monumentenwacht. Ik heb overigens de bereidheid om samen met de provincies te onderzoeken hoe hun taken en bevoegdheden op dit terrein nader inhoud gegeven kunnen worden. Misschien willen de verschillende kamerleden die over dit onderwerp moties hebben ingediend, deze nog eens nader bezien na kennisneming van deze opmerkingen.

Met het oog op de stimulering van de werkgelegenheid zijn wij voor een groot deel afhankelijk van het buitenland en misschien kan het exposeren van wat wij in kunstzinnig opzicht kunnen en konden buiten onze grenzen daarbij behulpzaam zijn. Daarom hecht het kabinet aan de intensivering die op de begrotingspost voor internationale culturele betrekkingen staat aangegeven. Ik zie er al geruime tijd op toe dat die gelden niet zozeer in dienstreizen gaan zitten, als wel in concrete artistieke manifestaties in het buitenland. Ik zou het buitengewoon betreuren als deze intensivering die cultuurspreiding en exportbevordering, en daarmee de werkgelegenheid, ten goede kan komen, zou sneuvelen in de afweging die in enkele amendementen is gemaakt.

De heer Beinema heeft, sprekend over de Stopera, gezegd dat er sprake zou kunnen zijn van een kameelneus-effect, hoewel kamelen waarschijnlijk alleen in komische opera's optreden, zo meende hij. Mede dank zij de bereidwilligheid van een van mijn ambtenaren kan ik hier een antwoord op formuleren.

De enige opera – ik ben geen operaliefhebber en ik spreek ook nu weer niet namens het kabinet – waarin wel eens een kameel optreedt, is namelijk Aïda. Deze opera is en eindigt verre van komisch; in de slotscène zijn de gelieven levend

ingemetseld en sterven in elkaars armen. Verdi kreeg de opdracht tot het componeren van de opera voor de opening van een groot infrastructureel werk, het Suez-kanaal. Pikant is de déconfiture van de Suez-kanaalmaatschappij en diens stichter. Een gelijkenis met de Stopera gaat niet op. De eventuele extra exploitatiekosten zullen niet ten koste komen van het kunstenbudget van C. Laten wij hopen dat het met de Stopera net zo gaat als met het Suez-kanaal: in het begin heeft ieder het over de hoge kosten en later maakt ieder er dankbaar gebruik van. Van de Oosterschelde zegt men dat ook wel eens.

De heer Beinema (CDA): De uitspraak van de minister is wat boud. Hij heeft in zoverre gelijk dat in de Aïda – dat is geen komische opera – inderdaad een kameel optreedt. Hij weet dat er zoveel komische opera's zijn geweest – van een groot aantal daarvan weten wij nauwelijks iets af – dat de statistische kans dat daarin tientallen kamelen optreden, duidelijk aanwezig is. Los daarvan: De Lesseps is failliet gegaan. De minister heeft gelijk dat daarna wel het een en ander is goed gekomen. De enige les van de historie is echter dat de historie zich nooit precies herhaalt. Ik vrees dat de historie zich wel zal herhalen in het failliet en niet in de rest!

Minister Brinkman: Ik sta altijd een zeer open en nauw contact tussen mijn ambtenaren en kamerleden voor. In dit geval heb ik daar zelf nadeel van, want de heer Beinema is mij nu voor. Ik heb op het punt van de operakennis geen repliek. Dat punt is dus voor hem. Ten aanzien van het zich eventueel herhalen van de historie hoop ik duidelijk te hebben gemaakt dat de exploitatiekosten van de Stopera, in ieder geval niet op het WVC-kunstenbudget zullen drukken. De heer Beinema hoeft dus niet zo bevreesd te zijn als hij is.

De heer Beinema (CDA): Los van het feit dat wij iets verder moeten kijken dan de belangen van het Rijk, is er een verschil tussen het direct of indirect op het kunstenbeleid drukken. Voor het laatste ben ik toch bang.

Minister Brinkman: Ik zal er nog eens op letten. Het is duidelijk dat wij buitengewoon voorzichtig moeten zijn met de Stopera. Vorige kabinetten hebben duidelijke afspraken gemaakt met het gemeentebestuur van Amsterdam. Er zijn concrete bedragen afgesproken. Ik meen dat die in de orde van grootte van 250 mln. liggen.

Brinkman

Dat gegeven is een belangrijk uitgangspunt in de discussie met Amsterdam.

Mijnheer de Voorzitter! 1985 is het jaar van de jeugd. De Verenigde Naties hebben, mede op initiatief van Nederland, een internationaal jongerenjaar uitgeschreven, waarin de jeugd in alle landen van de wereld de aandacht krijgt, aandacht die te lang onvoldoende is gegeven. In een wereld waarin honderden miljoenen jongeren geen toekomst hebben vanwege het feit dat hun op te jeugdige leeftijd het leven wordt ontnomen, is het een ware zegen te noemen dat wij in Nederland met een gericht jeugdbeleid de noden van onze jongeren te lijf kunnen gaan, een zegen, hoewel wij beseffen dat de toekomst van onze jongeren ook in onze samenleving veel te wensen over laat.

In de kort geleden uitgebrachte nota jeugdbeleid pogen wij een, overigens zeker niet volledig, antwoord te geven op de vraagstukken die de jongeren en met name de 250.000 werkloze jongeren, met zich meedragen. In een tijd waarin veel jongeren moeilijk werk kunnen vinden, een toenemend aantal jongeren de school voortijdig de rug toekent of anderszijds buiten de zo belangrijke verbanden van familie, school, werk en vrije-tijdsorganisaties aan de rand van de samenleving terecht dreigt te komen, is de aandacht van de overheid meer dan noodzakelijk. Daarbij denk ik evenzeer aan de groeiende groep jonge buitenlanders die moeilijkheden ervaren bij het vinden van een goede aansluiting op de Nederlandse samenleving.

De staatssecretaris en ik menen dat wij ten aanzien van de jeugdproblematiek een aantal beleidsvoornemens hebben ontwikkeld, waarmee een deel van de problemen kan worden opgelost. Ook hier geldt dat zonder inspanning van de ouders en de jongeren zelf, de overheid – hoe goed zij haar voorwaardenscheppend beleid ook handen en voeten geeft – met lege handen komt te staan. Een samenleving waarin het perspectief voor jongeren ontbreekt, is gedoemd ten onder te gaan.

In dit verband wil ik wijzen op hetgeen is gevraagd over de invulling op mijn beleidsterrein van het START-plan. In de collectieve sector is verdringing haast onvermijdelijk. De werkgevers daar, instellingen en dergelijke, zullen zelden of nooit fondsen tot hun beschikking hebben voor het eigen aandeel van twee

derde van de loonkosten. De rekening voor toepassing van het START-plan binnen de collectieve sector dreigt dan doorgeschoven te worden naar de nieuwe toetreders. Dat is, in die omvang, toch niet de bedoeling.

Een dergelijke ontwikkeling op mijn beleidsterrein zou ik betreuren, te meer omdat zich juist daar – in onder andere maatschappelijke dienstverlening en gezondheidszorg – veel kansen voordoen op inschakeling van langdurig werkloze jongeren. Voor dat probleem heb ik aandacht gevraagd van mijn collega van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Ik zal met hem nagaan wat ons te doen staat om een verantwoorde uitvoering van het START-plan in de kwartaire sector te waarborgen. Ik ben bereid, de Kamer te zijner tijd te informeren over de uitkomsten van dat overleg.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Wanneer denkt de minister dat hij het START-plan aan de Kamer kan aanbieden?

Minister **Brinkman**: Het START-plan is bij de Kamer bekend. Het gaat nu om het deel dat eventueel betrekking heeft op de kwartaire sector. Het overleg met collega De Koning is al gestart. Ik zal proberen, de Kamer begin volgende week bij de hervatting van de behandeling van dit deel van de beraadslaging, uitsluitel te geven.

Mijnheer de Voorzitter! Dat ik op mijn beleidsterrein werk maak van de bestrijding van langdurige werkloosheid, waaronder die van jongeren, blijkt trouwens ook uit hetgeen al in gang is gezet. Ik denk hierbij aan de twee grote werkgelegenheidsprogramma's van het kabinet, waarvan mijn departement een substantieel voor zijn rekening neemt, het 'één-miljardprogramma' en het terugploegprogramma in de bouw. Met een gezamenlijke rijkssubsidie van 110 mln. komt in het één-miljardplan een bouwstroom op gang van ongeveer 246 mln., met een geschat werkgelegenheidseffect van 1785 arbeidsjaren, waarvan ongeveer 1250 ten behoeve van langdurig werklozen.

Het gaat dan op mijn beleidsterrein om projecten in de monumentenzorg en voorzieningen in de stadsvernieuwingsgebieden. Binnen het zogenaamde terugploegprogramma heb ik de verantwoordelijkheid voor een bouwstroom van f 280 mln. in de sfeer van eveneens monumentenzorg en bovendien kunst- en sportaccommodaties. Daarmee worden zo'n 2150 arbeidsjaren aan werkgelegenheid geschapen, waarvan 1500 voor langdurig werklozen.

Mevrouw **Lucassen-Stauttener** (VVD): Is de minister klaar met het hoofdstuk Internationaal jongerenjaar?

Minister **Brinkman**: Niet helemaal, maar misschien kan mevrouw Lucassen haar vraag, die op haar lippen brandt, formuleren.

Mevrouw **Lucassen-Stauttener** (VVD): Ik heb begrepen, dat in samenspraak met de Nationale werkgroep jongerenjaar en de interdepartementale stuurgroep jeugdbeleid een nationaal programma van activiteiten is ontwikkeld. Daarin is aangekondigd, dat men graag een jeugdbondsman wil. Ik begrijp het antwoord, dat een nationale jeugdbondsman ver af staat van de jongeren en te hoogdrempelig is, niet zo goed. Het is in samenspraak met de werkgroep en de stuurgroep vastgesteld. Het gaat om jongeren van 16 tot 25 jaar. De minister wil die naar de kindertelefoon verwijzen. Het gaat natuurlijk om heel andere zaken.

Minister **Brinkman**: Het kabinet heeft zich op mijn voorstel ook over deze zaak gebogen. Het heeft daarbij als uitgangspunt genomen, dat wij jongeren in het Jaar van de jongeren geen dingen moeten beloven, die wij toch niet waar kunnen maken. Wij hebben wel eens een mooie toekomst voorspeld voor jongeren op 18-jarige leeftijd, die echter niet kon worden waargemaakt. Dat moeten wij niet weer gaan doen. Vanwege dit uitgangspunt heeft het kabinet negatief gereageerd op dit overigens beperkte onderdeel van het voorstel van het voorbereidende comité.

Mijnheer de Voorzitter! Ik was bij een korte beschrijving van een aantal projecten. Ik probeerde met voorbeelden aan te geven hoezeer ik er belang aan hecht, dat wij alles proberen om werkgelegenheidsprojecten binnen mijn departement met multiplier-effecten van de grond te krijgen. Ter zake van de door mij genoemde projecten is sprake van naar schatting f 116 mln. aan bespaarde uitkeringsgelden. Van mijn kant wordt geprobeerd, onder meer door bouwprojecten als leerling-bouwplaatsen uit te zetten, ten minste een deel van de extra arbeidsplaatsen ten goede te laten komen aan langdurig werkloze jongeren. Vrijwel alle projecten zijn inmiddels vrijgegeven. De betrokken opdrachtgevers hebben de subsidiebeschikking ontvangen en naar verwachting zullen uiterlijk begin 1985 alle bouwwerken van start kunnen zijn gegaan.

Voorzitter! Bijna alle afgevaardigden hebben zich uitgelaten over de in gang gezette herschikkingsoperatie in

Brinkman

de sfeer van de landelijke organisaties en adviesraden. Ik heb ze niet geteld, maar ik denk, dat van de 300 aangeschreven organisaties er ongeveer 100 in de amendementen worden genoemd. Dit is gewoon een cleane mededeling zonder commentaar. Ik wil nogmaals twee hoofdoverwegingen noemen, die ertoe hebben geleid, dat in de begroting-1985 de budgetten van landelijke instellingen zijn gekort. Ik wil er allereerst aan herinneren, dat aan mijn financiële beleid een meerjarrenvisie ten grondslag ligt. Het is alleszins redelijk, over de jaren heen gezien, nu deze sectoren een bijdrage leveren aan het vrijmaken van financiële middelen. In de vorige begrotingen hebben met name de lagere overheden een belangrijk aandeel geleverd. Ik acht het niet juist die weg ook in 1985 te volgen.

Vervolgens hebben de staatssecretaris en ik, evenals in 1984, geprobeerd om ook in deze begroting het uitvoerend werk zoveel mogelijk te ontzien. De consequentie daarvan is, dat kritisch wordt gekeken naar vermijdbare bureaucratie-activiteiten, waarvoor een taakstelling is geformuleerd. Overigens is ook gekeken naar de hoeveelheid papier die in omloop is. Ik meen, dat wij hierop f 2,5 à f 3 mln. hebben bespaard.

Ik meen uit de eerste termijn van de Kamer te mogen afleiden, dat ook buiten de regeringsfracties de keuze ten principale – waar eindigt het principe, als je over 100 organisaties spreekt – van de staatssecretaris en mij steun ondervindt. De kritiek van de Kamer richt zich met name op de gekozen techniek om in kwantitatieve zin vorm te geven aan de gestelde doeleinden. Die techniek is ontleend aan het uitgangspunt om te komen tot een zoveel mogelijk parallele behandeling van de uitgaven van instellingen met die van rijksuitgaven in de sfeer van materieel en personeel.

Een zeer geachte afgevaardigde heeft de door mij gekozen techniek vergeleken met die van Black & Decker.

Hoewel ik sluikreclame afwijs, wil ik die feitelijke constatering wel onderschrijven. Ik vermoed alleen, dat de geachte afgevaardigde dat feit vervolgens negatief beoordeelt. Dan haken de staatssecretaris en ik af. Onze keuze is geweest zoveel mogelijk instellingen op een gelijke manier te behandelen. Alleen het rechtvaardighedsbeginsel leidt al tot die keuze.

De heer **Worrell** (PvdA): De minister loopt wel snel langs de uitvoerende

en koepelorganisaties heen. Hij vindt dat die landelijke organisaties gelijk met de norm die de regering zelf stelt, moeten worden behandeld. Waarom is de begroting van het departement dan niet overal met 10% gekort in de periode 1984–1985?

Minister **Brinkman**: De materieelbegroting van het departement is verleden jaar al gekort op indringende wens van de Kamer.

De heer **Worrell** (PvdA): In 1985 hebt u dat zelf hersteld. Daarvoor hebt u de eigen middelen beschikbaar gesteld. Alle materiële posten op uw begroting – op welk gebied u tegen de landelijke organisaties zegt dat ze 10% moeten bezuinigen, omdat de overheid dat ook doet – worden van 1984 op 1985 beslist niet met 10% gekort. Daar is geen sprake van. Integendeel, sommige posten worden zelfs verhoogd.

Minister **Brinkman**: Ik heb daarvoor een verklaring die de heer **Worrell** zeer zal aanspreken. Hij en zijn fractie hebben namelijk sterk gepleit voor meer samenhang in het departementale beleid. Een van de belangrijkste voorwaarden daarvoor is, dat wij op één lokatie zijn gehuisvest. Dat zal kunnen plaatsvinden in 1985 en dat brengt aanzienlijke kosten met zich mee. Wij zullen onze gebouwen concentreren rondom het centrum 'In de Bogaard' te Rijswijk. Dat is de verklaring voor de kostenstijging.

De heer **Worrell** (PvdA): Prima, maar de landelijke organisaties vraagt u ook om zoveel mogelijk samen te werken in één pand en om zoveel mogelijk het beleid op elkaar af te stemmen. Die kort u in 1985 echter wel met 10%! Uw redenering klopt dus niet.

Minister **Brinkman**: In de verschillende toelichtingen om deze operatie heb ik steeds gesproken over landelijke organisaties. Daarbij heb ik niet gesproken over onderscheid tussen uitvoerend en overkoepelend werk. Ook adviesraden zijn aangesproken. Wij moeten niet het misverstand doen ontstaan dat hier alleen over uitvoerend werk wordt gesproken. Als ik naar de verschillende amendementen kijk – ook die van de fractie van de heer **Worrell** – wordt dat onderscheid daarin ook niet consequent gemaakt.

De heer **Mik** (D'66): Het verheugt mij dat de minister in dezen rechtvaardigheid wil betrachten. Hij onderstreept dit door te zeggen dat hij een ieder pons-ponds-gewijs laat betalen. Zelf voert hij echter het criterium van de vermijdbare kosten van bureaucratie

in. Liggen die dan voor al die instellingen op hetzelfde niveau? Heeft de minister dat nagegaan, want ik denk dat daarin een zekere onrechtvaardigheid is ingebouwd.

Minister **Brinkman**: Al die instellingen zijn natuurlijk bijzonder. Ik heb van de 300 instellingen evenzovele brieven gekregen. In uiteenlopende bewoordingen was daarin te lezen dat hun organisaties nauwelijks of geen bureaucratie kennen, zodat ze niet kunnen worden aangeslagen. Wat moet ik dan?

De heer **Mik** (D'66): U kunt er zelf toch nader onderzoek naar doen?

Minister **Brinkman**: Dat hebben wij ook gedaan. Vervolgens hebben wij besloten – zoals dit zo vaak gebeurt bij de overheid en in het bedrijfsleven – om een taakstelling op te leggen om op die manier te bezien hoe wellicht toch wat efficiënter kan worden gewerkt.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik sta hier bij deze interruptiemicrofoon om bezwaar te maken tegen het feit dat de minister één van mijn collega's als 'zeer geachte afgevaardigde' betitelde. Daarmee betitelt hij de overigen als 'gewone' geachte afgevaardigden. Daar protesteer ik tegen.

Minister **Brinkman**: Ik zal mijn woordgebruik in het vervolg aan deze indringende wens trachten aan te passen.

De heer **Worrell** (PvdA): Ik wil toch nog even wat vragen. Ik heb toch goed begrepen dat de verhuizing plaatsvindt in de periode 1986–1987? Bent u van plan om het pand al in 1985 te betrekken?

Minister **Brinkman**: Meestal moet je een pand aanpassen voordat je er mensen in kunt huisvesten.

De heer **Worrell** (PvdA): Ik wil alleen weten of in 1985 wordt begonnen met de verhuizing of niet. Het is volgens onze gegevens gepland in 1986–1987. Dat is nog een aanwijzing dat uw argumenten niet valide zijn.

Minister **Brinkman**: Dit is toch wel een ernstig verwijt. Ik wil dit onmiddellijk weerleggen. Op dit moment vinden verbouwingstechnische werkzaamheden plaats, zowel in de bestaande als in de nieuwe gebouwen. Voor een deel moeten die werken in 1985 worden afgerond, ten einde in de loop van 1985 en 1986 – met een mogelijke overloop naar een klein deel van 1987 – te kunnen verhuizen. Ik neem

Brinkman

toch aan dat de heer Worrell mij op mijn woord gelooft als het om dit soort praktische zaken gaat. Door mijn ambtenaren wordt mij overigens zoëven ingefluisterd dat wij voortaan de dienststukken van het kabinet zelf moeten gaan frankeren. Daar schijnen wij ook enkele miljoenen voor te moeten betalen.

De heer **Worrell** (PvdA): Die staan apart op de begroting. Ik refereer nu aan de memorie van toelichting, waarin u op blz. 23 schrijft: '1986/1987'. En u rechtvaardigt het bezuinigen voor 1985 met het argument dat u verhuizen moet. Dan moet u het mij niet kwalijk nemen als ik het niet meer begrijp. Het staat in uw eigen memorie van toelichting. Die redenering klopt niet.

Minister **Brinkman**: De meeste mensen en de meeste bedrijven die een nieuw pand willen betrekken, verbouwen dat voordat ze dat doen. Welnu, dat proberen wij ook te doen, wij proberen ons aan te sluiten bij de goede gewoonten die elders in de maatschappij ingang hebben gevonden.

Voorzitter! Mij is gevraagd, waarom ook jeugdorganisaties een financiële bijdrage moeten leveren aan de operatie die ik zojuist aanduidde, terwijl het vrijkomende geld juist in de jeugdsector besteed wordt. Dat lijkt een schijnbare tegenstelling. Zelfs binnen het terrein van jeugdactiviteiten blijft de vraag legitiem, waaraan prioriteit moet worden gegeven: aan bureaucratie die te vermijden is, of aan een investeringsimpuls ten behoeve van accommodatie voor gereactiveerde jongerenorganisaties op plaatselijk niveau. De Kamer kent mijn antwoord.

Verscheidene afgevaardigden, geachte, zeer geachte en anderszins geachte, hebben gevraagd, hoe de in gang gezette exercitie zich verhoudt tot de operatie van de commissie-Van Gils. Men zal begrepen hebben dat ik die relatie niet wil leggen.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Ik zou nog wel graag willen aanduiden dat er nu jeugdorganisaties getroffen worden die anderzijds aanvullend beleid moeten voeren inzake de reductie van residentieële voorzieningen. Hoe moet ik die dingen nu met elkaar in verband brengen? Ik denk bij voorbeeld aan dagopvang voor jeugdigen.

Minister **Brinkman**: Ik heb zojuist al in antwoord op een interruptie gezegd,

dat van al die 300 organisaties die door de staatssecretaris en mij zijn aangeschreven, te zeggen zou zijn dat ze in bijzondere omstandigheden verkeren. Dat geldt natuurlijk ook voor departementen, die hebben ook bijzondere taken, hetzij zelf op zich genomen, hetzij geïnspireerd door de Kamer. Tal van moties hebben daarop betrekking.

Desalniettemin, dus ondanks die bijzondere overwegingen, moeten wij een beroep op al die organisaties doen om zo doelmatig mogelijk te werken. En om nu te voorkomen dat daarvoor allerlei inspecties ingeschakeld zouden moeten worden, hebben wij besloten om een taakstellende omgiving voor die organisaties vast te stellen. Maar uiteraard is het het recht van de Kamer om op onderdelen een andere beoordeling te geven, mits in zo'n geval de vereiste dekking wordt aangegeven, waarover ik mij straks nog enkele opmerkingen wil veroorloven.

De heer **Lankhorst** (PPR): Maar als de Kamer veranderingen wil aanbrengen, heeft de minister daar dan geen mening over? Hij vindt dat de Kamer dan maar moet aangeven, op welke instellingen er in het komende jaar niet bezuinigd zal worden? Dat laat hij graag aan de Kamer over?

Minister **Brinkman**: Ik was nog bezig met mijn betoog juist over dit onderwerp, dus misschien kan de heer Lankhorst straks beoordelen of ik hem voldoende antwoord heb gegeven.

Ik sprak dus over een eventuele relatie met de operatie van de commissie-Van Gils. Weliswaar strekt deze zich voor een groot deel ook uit tot de bij de herschikkingsoperatie betrokken instellingen, maar de invalshoek is anders. Bij de discussie in het kader van de commissie-Van Gils gaat het met name om een herijking van het gehele systeem van relaties tussen overheid en maatschappelijke organisaties en die tussen de organisaties onderling, en niet alleen het systeem, maar ook de hele financieringssysteem. Bij de exercitie waarop de kritiek gisteren en vandaag was gericht, worden de budgetten van de betrokken instellingen gelijkelijk verlaagd. De relatieve posities van de instellingen staan daarbij niet ter discussie.

Het is al duidelijk geworden dat deze anti-bureaucratie-actie tot vele amendementen van de Kamer heeft geleid. Jammer, maar het is zo. Ik leg er sterk de nadruk op dat met die amendementen inbreuk wordt

gemaakt op mijn uitgangspunt, zoveel mogelijk instellingen deel te laten hebben aan de herschikkingsoperatie. Alleen al daarom doe ik een beroep op deze Kamer, de ingediende amendementen in heroverweging te nemen. Verder acht ik de door diverse fracties aangegeven dekking niet altijd even gelukkig. Zo wordt bij voorbeeld voorgesteld om het budget van de Directie Internationale Betrekkingen te verlagen. Dat is echter een terrein dat nu juist beleidsprioriteit binnen mijn begroting heeft gekregen. Ik hoop dat ik daarover duidelijk genoeg ben geweest.

De heer **Beinema** (CDA): Ik neem die beleidsprioriteit serieus. Er blijft relatief een vrij grote verhoging over. Als dit nu zo'n grote prioriteit heeft, verbaas ik mij erover dat een nota op dat terrein jaar in jaar uit, uitblijft.

Minister **Brinkman**: Gelukkig hoeft de regering niet alleen bij nota's te leven. Er heeft zich een aantal intensiveringen van culturele betrekkingen voorgedaan. Pas geleden is een cultureel verdrag met India gesloten. Er is voorzien in intensivering van de culturele relatie met China. Een nadere intensivering van de promotie-activiteiten in Japan is geprogrammeerd. Verder zijn er geconcentreerde activiteiten voorzien in Hongarije, Bulgarije en Canada in deze regeerperiode.

Er zijn ongeveer 30 culturele verdragen. Wij stellen ons niet voor, met alle landen met wie wij die verdragen hebben, intensieve culturele relaties op na te houden. Wij zullen mede uit werkgelegenheidsoverwegingen proberen de activiteiten te concentreren en te intensiveren in de landen die ik noemde.

De heer **Beinema** zegt dat alles pas kan, als daarover een nota ter beschikking komt. Ik verwijs naar een schriftelijk antwoord, waarin staat dat de nota één dezer weken het departement zal verlaten. Los daarvan hoeft het kabinet niet uitsluitend bij nota te regeren.

De heer **Beinema** (CDA): Alstublieft niet. Die wens delen wij. Het blijft echter merkwaardig dat u hier concrete punten noemt, maar dat de samenhang nooit is gegeven en nu pas op komst is.

Minister **Brinkman**: Dat bestrijd ik, deels onder verwijzing naar wat ik zojuist zei en voor een ander deel door te zeggen dat een globale optelling van de amendementen die betrekking hebben op de Directie

Brinkman

Internationale Betrekkingen, mij leert dat er een totaal amendement van ongeveer f 1,5 miljoen ligt. Het budget van de DIB zal in 1985 worden verhoogd met ongeveer f 2 miljoen, waarvan f 0,5 miljoen incidenteel. Dat betekent dat de voorziene structurele aanvulling van het budget nu ongedaan moet worden gemaakt. De Kamer vraagt mij om een beleidsmatig oordeel en ik geef dat.

De heer **Worrell** (PvdA): Er is een bedrag van f 1 miljoen geamendeerd. Wij hebben hier niets te vertellen over een keuze voor incidenteel of structureel. Dat is de zaak van de minister. Wij hebben hier te maken met de begroting. Als de minister dat bedrag voor 1986 structureel maakt, is dat zijn verantwoordelijkheid. Er is een verhoging van f 2,5 miljoen gekomen en er is voor f 1 miljoen geamendeerd. Er blijft nog f 0,5 miljoen over voor al die mooie dingen die ver in het buitenland moeten gebeuren.

Minister **Brinkman**: De heer Worrell heeft nog niet het genoegen mogen smaken om op mijn stoel te zitten. Hij kan dus niet weten dat bij voorbeeld de voorbereiding van een culturele activiteit in het buitenland wel degelijk structurele maatregelen vereist. Je kunt niet zeggen dat het onderscheid tussen incidenteel en structureel niet zo belangrijk is. Je kunt niet even een orkestimpresariaat opbellen en vragen of men morgen naar Peking kan reizen. Zo werkt het niet in de praktijk.

Mijn optelsom leert mij dat er voor bijna f 1,5 miljoen aan amendementen ligt op het IB-artikel. Wij zullen een en ander uiteraard toelichten, voor zover dat nog niet is gedaan.

De heer **Beinema** (CDA): Ter correctie: volgens uw eigen schriftelijke antwoord is het bedrag f 1,225 miljoen. Dat scheelt 2,5 ton.

Minister **Brinkman**: Dan is er slechts f 0,775 miljoen voor incidentele uitbreiding beschikbaar en f 0,275 miljoen voor structurele maatregelen. Ik blijf dit beleidsmatig te weinig vinden.

De heer **Worrell** (PvdA): Een kwestie van prioriteiten stellen!

Minister **Brinkman**: Uw prioriteiten zijn kennelijk anders dan de mijne.

Ik wil thans reageren op wat in de motie op stuk nr. 60 wordt gevraagd in verband met de herschikkingsoperatie. U hebt, hoop ik, na mijn betoog willen begrijpen, waarom ik aanvaar-

ding van deze motie wil ontraden. Het inbouwen van criteria in de generale operatie is per definitie een hopeloze weg. Mijn stelling is: of je kort generaal, of je kort niet. Als de Kamer daartussen een operationele weg ziet, dan zal ik die graag proberen te ontdekken. Ik wacht dan verder het definitieve oordeel van de Kamer af. Ik adviseer in ieder geval de amendementen niet te aanvaarden.

De heer **Mik** (D'66): Motie nr. 60 is van mijn hand. Ik heb al enigszins op uw wijsheid geanticipeerd. Ik overweeg namelijk een wijziging van die motie, die ik dan in tweede termijn zal indienen.

Minister **Brinkman**: Ik zal daarvan graag kennis nemen op een later moment. Zo nodig zal ik daarop nog reageren. Ik blijf in elk geval van mening, zowel op procedurele als op inhoudelijke gronden, dat de Kamer er goed aan zou doen dit onderdeel van het beleid van de staatssecretaris en mij te aanvaarden, zij het hier en daar niet con amore. Ik ben er buitengewoon beducht voor om in nieuwe procedures te geraken, waarbij de intensivering van activiteiten voor jongeren toch weer in het gedrang dreigt te raken. Ik zou dat betreuren, juist vanwege de signalen die wij de jongeren graag willen geven. Blijvende onzekerheid voor de instellingen, doordat wij met nieuwe procedures beginnen, lijkt mij ook niet bevorderlijk voor de zo noodzakelijke rust aan dat front.

Ik kom aan een afronding van mijn betoog. Jong noch oud, man noch vrouw, moet in hokjes worden geplaatst. Niets werkt misschien zo achterstandbevorderend als bijzondere politieke merktekens. De maatschappij en het individu zitten misschien ook wel iets anders in elkaar dan de gemiddelde statistische tabel soms lijkt te kunnen verklaren. Gewone mensen met gewone probleempjes hebben bovendien ook recht op aandacht, van elkaar en van politici. Het blijft onze taak om niet te stellen dat de jongeren of de ouders in de problemen zitten. Wij moeten tegelijkertijd waken tegen een voorstelling van zaken, alsof f 43 miljard aan WVC-geld in 1985 alleen maar bestemd zou zijn voor bijzondere groepen.

Oud en jong, werkende en niet-werkende, bedeelde en minder-bedeelde, gezonde en zieke, parlementariër en bewindspersoon; zij zijn op elkaar aangewezen. Wij hebben elkaar nodig als brood. Daarbij kan het WVC-beleid

niet gemist worden, omdat juist daarin de zorg voor elkaar en de onderlinge solidariteit van mensen centraal staan. Dat zal ik in en buiten de Kamer, als generalist, met hoofd en hart blijven volhouden, ook als het stormt.

De heer **Ernsting** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een probleem. Ik heb in eerste termijn een vijftal vragen gesteld over het beleid ten aanzien van de beeldende kunst. De minister is daar mondeling niet op ingegaan. Ook in de schriftelijke beantwoording is daarover niets gezegd. Ik meen dat wij hoe dan ook recht hebben op antwoord op onze vragen. Dat antwoord is er nu nog niet.

Minister **Brinkman**: Ik heb de heer Ernsting in de pauze er al op attent gemaakt dat, als gevolg van een administratieve vergissing, enkele vragen nog niet zijn beantwoord. Zij zullen in de loop van de avond worden beantwoord. Het gaat dan om de vragen over het beleid ten aanzien van de beeldende kunst, om de vragen over het aantal procedures, waarnaar de heer Dijkstal heeft geïnformeerd, en om één of twee andere vragen. Ik zeg de Kamer toe dat die vragen, zo mogelijk, vanavond nog zullen worden beantwoord. Ik heb begrepen dat zij in de administratieve verwerking 'zitten'.

Van de vragen over het onderdeel Volksgezondheid weet ik niet waar ze liggen. Ik hoor de staatssecretaris zeggen dat die morgenochtend worden beantwoord.

De heer **Schutte** (GPV): Geldt dat ook voor de vragen aan de minister? De minister zou ook antwoorden op een aantal vragen met betrekking tot Volksgezondheid. Wanneer komen die antwoorden?

Minister **Brinkman**: Ik heb een antwoord geformuleerd op vragen over een aantal algemene aspecten van ethisch-technologische aard. Ik heb een antwoord gegeven op vragen over de belangrijke problematiek van de f 145 miljoen voor de gezinsverzorging. Verder zijn er een aantal vragen van de heren Schutte, Leerling en Van der Vlies die morgenochtend, bij de behandeling van het deel Volksgezondheid, beantwoord zullen worden.

De heer **Ernsting** (CPN): Ik zit nu met het probleem, dat ik nu niet kan beoordelen of in de eerste termijn van de regering inderdaad wordt geantwoord op vragen die wij hebben gesteld. Ik behoud mij het recht voor

Brinkman

om na ontvangst van het nadere, schriftelijke antwoord bij de minister terug te komen ten aanzien van de kwestie of hij inderdaad de vragen heeft beantwoord.

Mevrouw Terpstra (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb ook een probleem. Na de afronding van de eerste termijn van de Kamer van het onderdeel Volksgezondheid van de begroting van WVC, is duidelijk uitgesproken dat morgenochtend daarop geantwoord zal worden.

De Voorzitter: Hoe komt u daarbij? Ik heb gezegd dat de minister vanavond zal antwoorden, wat zijn deel betreft. Morgen, in de loop van de dag, wellicht 's avond en anders aan het eind van de middag, zal de staatssecretaris antwoorden. Dat is altijd de bedoeling geweest. En dat heb ik herhaald.

□

Staatssecretaris Van der Reijden: Mijnheer de Voorzitter! Als Staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en niet alleen van Volksgezondheid wil ook ik graag een paar inleidende opmerkingen maken. Daarna stel ik mij voor twee onderwerpen te behandelen die bijna kamerbreed zijn besproken, te weten de vraagstukken op het gebied van de verzetsdeelnemers en de vervolgd en – ik bedoel dat niet ironisch; het is een feitelijkheid – de Olympische Spelen. Ten slotte zal ik een enkel woord zeggen over een amendement dat niet schriftelijk is behandeld. Ik ga ervan uit, dat de overige aan mij gestelde vragen schriftelijk zijn behandeld. Wellicht hoor ik dat straks aan het einde van mijn betoog.

Mijnheer de Voorzitter! In de laatste decennia hebben zich grote veranderingen voorgedaan in het denken en het handelen van individuen en groepen. Wat in de samenleving gist en borrelt, beïnvloedt onze gevoelens, in sommige gevallen zelfs onze overtuiging. Het bepaalt ook het beleid en de wetgeving. Het lijkt erop of de levenscyclus van al hetgeen dagelijks als echte of vermeende nieuwe waarheden aan ons wordt voorgehouden, ook steeds korter wordt.

Terwijl de ene nieuwe denkrichting nog niet tot volle wasdom is gekomen, tuimelt de volgende er al weer overheen en verdringt eventueel de voorgaande zelfs al snel. Nu wijzigen cultuurpatronen zich wel, maar niet met de snelheid waarin nieuwe

opvattingen over de inrichting van de maatschappij, over het leven en werken, over dienstbaarheid en zorgbehoefte zich wijzigen. Daardoor ontstaan tegenstellingen en verwarring. Het publiek wordt erdoor beïnvloed en dus ook de politieke partijen. De een soms meer dan de ander, maar niet de een ten volle en de ander volstrekt niet.

Op het terrein van het Departement van WVC is dat opkomen en neergaan van denkbeelden en gedragingen wel zeer opvallend. Dat is goed verklaarbaar. Het departement heeft immers meer dan enig ander departement direct te maken met mensen en het registreert daardoor ook zeer snel de verlangens naar wijzigingen die zich in de maatschappij, in de omgeving van het departement aandienen.

Aan een staatssecretaris van een dergelijk departement, die verantwoordelijk is voor een breed terrein van volksgezondheid, maatschappelijke dienstverlening – waartoe jeugdhulpverlening behoort – en sport, maar op welk terrein het ook gaat om de vaak heel benarde situaties waarin degenen die verzet pleegden in de oorlog verkeren of om slachtoffers van vervolging in de Tweede Wereldoorlog mag de vraag worden gesteld wat hem op die terreinen drijft bij zijn beleid.

De vraag kan ook anders worden geformuleerd. Als de bewindsman de verantwoordelijkheid mag dragen voor al die uiteenlopende zaken, wat beweegt hem dan daarvoor de verantwoordelijkheid te willen dragen? Hoe denkt hij daaraan gestalte te geven? Natuurlijk in samenwerking met anderen, die wellicht andere principiële drijfveren hebben, maar die toch ook op hun verantwoordelijkheid mogen worden aangesproken en dat ook willen worden. Nog weer anders geformuleerd is het de vraag of onder de oppervlakte van die zee van veranderingen toch nog consistentie in het denken over het beleid is te vinden.

In de tijd van degene die het welzijnsgebouw ontwierp – ik doel dan op mevrouw Klompé – ging het erom initiatieven van degenen die beoogden zorgzaam te zijn voor de medemens, mogelijkheid te geven tot ontplooiing, opdat de doelstelling waargemaakt kon worden. Het ging er toen ook om de samenleving, de individuen daarin, te stimuleren om te helpen bouwen aan de gemeenschap.

Natuurlijk kwamen daar ook toen financiën aan te pas en ook toen moesten er bestuurlijke problemen

worden opgelost, maar deze waren geen uitgangspunt van beleid, maar dienstbaar aan het beleid. In de jaren zeventig verschoof het accent naar de vormgeving van het overheidsbestuur en nog later naar het beheer van de overheidsfinanciën.

Toen wij te maken kregen met een forse economische teruggang kwam daarop zelfs het zwaarste accent te liggen. Zijn dat nu echter wel nieuwe doelstellingen die de oude vervangen, mogen vervangen? Het is onloochenbaar dat in het laatste decennium de aandacht voor het particulier initiatief gericht op zorg en ontplooiing wat naar de achtergrond is geschoven, al zijn er gradaties, wellicht gebeurde het wat minder in de gezondheidszorg dan in de maatschappelijke dienstverlening en misschien het minst in de sport. Zijn de rollen daarmee nu omgedraaid? Zijn de zorgterreinen nu middel geworden tot een bepaald bestuurlijk beleid of een financieel beleid? Mijnheer de Voorzitter! Dat gaat mij te ver, dat is voor mij onacceptabel.

Het gaat ook mij nu allereerst om de zorg voor de mensen, sociaal of medisch, om hun ontplooiing en zelfs nog om het oude streven de burgers in staat te stellen met elkaar naar ontplooiing te zoeken.

Natuurlijk is het duidelijk dat waar wij spreken over een bedrag van in totaal meer dan f 30 mld. er de plicht is tot zorgvuldig beheer. Voorts in een tijd waarin wij in financieel opzicht terug moeten, zal dit ook op dit terrein moeten gebeuren. Ook moet het daarbij blijven gaan om de zorg, de ontplooiing en de posities van groepen uit de bevolking. Ik meen dat deze voorrang voor de zorg voor en de ontplooiing van de mensen voortvloeit uit de opdracht die een christen erkent te hebben. Die opdracht is in mijn ogen gericht tot de persoon maar ook tot de samenleving. Ik weet dat deze doelstellingen niet het monopolie zijn van de christen. Ik hoop dan ook mijn beleid gericht op die doelstellingen te kunnen voeren met de hulp van velen in het parlement die zich geen christen dan wel geen CDA'er willen noemen.

Ik meen dat dit alles ook betekent, dat wij moeten oppassen de overheid niet te gebruiken als substituut voor ons eigen handelen; niet om onze verantwoordelijkheid waar te maken; niet als de instantie die het wel voor ons zal doen. Dat moet niet als het om Economische Zaken gaat maar ook niet als het om sociale en culturele vraagstukken gaat. Als wij de samen-

Van der Reijden

leving willen stimuleren, moeten wij zelf actief zijn, ook zonder overheidsdwang solidair met de zwakken. Het betekent echter tegelijkertijd dat ook vandaag de overheid nog wel degelijk gehouden is, de voorwaarden te scheppen die het de bevolking mogelijk moeten maken de verantwoordelijkheid voor elkaar en voor de gemeenschap te beleven en de vormen waarin zich dat uit te beschermen.

De heer **Worrell** (PvdA): Ik heb in mijn eerste termijn geprobeerd dat overheids-handelen inderdaad te analyseren. Ik heb gezegd dat men niet simpel kan zeggen, dat men a-sociaal en egoïstisch is. Toch komt de regering steeds weer terug op het feit dat de overheid niet overvraagd moet worden, enzovoorts. Kan de staatssecretaris voorbeelden noemen uit de praktijk waarvan u kunt zeggen: op die en die terreinen, daaraan en daaraan blijkt dat? Ik vind het op zich zelf best wat de staatssecretaris allemaal zegt; het is echter niet geadstrueerd en wordt genoemd zonder een onderbouwing te geven. Komt u eens met voorbeelden uit de praktijk.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Welke voorbeelden wilt u waarvan hebben, mijnheer Worrell?

De heer **Worrell** (PvdA): Ik heb gezegd dat mensen eerst hulpverlening zoeken bij bureaus, bij vrienden, bij kennissen of bij partners. Daarna gaan zij pas naar de professionele hulpverlener. De minister en de staatssecretaris zeggen voortdurend dat men een beroep doet op de overheid en dat de overheid dan steeds klaar moet staan. Ik vraag de staatssecretaris om die stelling wetenschappelijk te onderbouwen. Dat is namelijk tot nu toe nog niet gebeurd.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: De heer Worrell heeft voor de tweede keer niet geluisterd naar wat ik zei. Hij wilde zoëven niet wachten totdat ik een in mijn ogen nogal fundamentele zin had uitgesproken. Ik heb in mijn inleiding een evenwicht aangebracht. Het was een duidelijk en herkenbaar evenwicht voor degenen die goed luisteren. Ik sprak over een evenwicht tussen wat de regering moet doen en wat het individu van de overheid mag vragen. Ik heb getracht dit evenwicht naar voren te brengen. Het past niet bij deze inleiding om in detail in te gaan op de vraag of iemand nu wel of niet om zelfzorg/mantelzorg moet vragen. Hierop ben ik niet ingegaan.

De heer **Worrell** is hierop ingegaan in zijn eerste termijn. Het lijkt mij beter om hierop terug te komen bij de behandeling van het deel volksgezondheid. Immers, dan is de zelfzorg/mantelzorg een onderdeel van het betoog. Ik acht het nu niet opportuun om hierop in te gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Nu naar mijn mening de minister en ik halverwege de rit de wijze waarop wij onze plicht om een bijdrage te leveren aan de actuele financiële vraagstukken duidelijk hebben aangegeven, zal ik de rest van deze kabinetsperiode juist aan dit voorwaardenscheppend beleid alle aandacht geven. Hieraan mag een ieder in deze Kamer mij houden.

Ik ga over naar het volgende onderwerp, namelijk de vervolgden en de verzetsdeelnemers. Hierover zijn nagenoeg kamerbreed vragen gesteld. Dit onderwerp is van een zodanig gewicht dat ik er mondeling op zal reageren. Bovendien sluit het aan bij mijn inleiding. De heer **Worrell** betreurde het dat de voorstellen van de regering inhouden dat de uitkeringen ingevolge de wetten voor oorlogsgetroffenen gekoppeld worden aan de uitkeringen krachtens de sociale-verzekeringwet. De geachte afgevaardigde vroeg mij in dit verband om nadere uitleg.

Ik denk dat er sprake is van een misverstand. De regering is het nu juist met de heer **Worrell** eens dat de wetgeving voor oorlogsgetroffenen, gezien het bijzondere karakter, niet op één lijn kan worden gesteld met de sociale-verzekeringwetgeving. Ik wijs erop dat de voorstellen tot verlaging van de uitkeringspercentages van de WAO, de WW en de WWV geen doorwerking zullen vinden in de uitkeringen aan oorlogsgetroffenen. De regering ziet daarentegen wel een relatie met de voorzieningen voor de militaire oorlogsslachtoffers en stelt zich op het standpunt dat het best een koppeling kan worden gelegd met de militaire pensioenwetgeving. De militaire pensioenen zullen voor 1985 bevroren zijn. Voor de uitkeringen en de pensioenen voor de oorlogsgetroffenen zijn overeenkomstige maatregelen voorgesteld.

Ik moge de heer **Worrell** op de memorie van toelichting en op de memorie van antwoord op wetsvoorstel nr. 18 687 wijzen, inhoudende een bevroering van de indexering van deze regelingen, ingediend op 14 november 1984. Overigens zal de vaste Commissie voor Welzijn en Cultuur één dezer dagen een brief bereiken, waarin

uitgebreid op deze materie wordt ingegaan.

De heer **Ernsting** (CPN): De bevroeringswet wordt, naar ik meen, volgende week in de Kamer behandeld. Heb ik het goed begrepen dat hier sprake is van een koppeling met de Wet buitengewoon pensioen en dat er ook een analoge werking is met betrekking tot de WWV en de WUBO?

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Ja.

De heer **Ernsting** (CPN): Dat lijkt mij voldoende aanleiding om hierop volgende week terug te komen!

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Mevrouw Cornelissen, mevrouw Lucassen en de heer **Worrell** hebben hun zorg uitgesproken over de lange wachttijden bij de uitvoering van de Wet uitkering vervolgingsslachtoffers en de Wet buitengewoon pensioen.

Ik wil er geen misverstand over laten bestaan, dat de bestaande achterstanden met name bij de uitvoering van de WUV naar mijn oordeel maatschappelijk en politiek onaanvaardbaar zijn. Dat is het uitgangspunt. Daarop gebaseerd, heeft in 1983 de wettelijke overheveling van de uitvoering van de WUV naar het ABP plaatsgevonden. Bij brief van 27 februari 1984 heb ik de vaste commissie bericht, dat deze materie in de komende periode mijn bijzondere aandacht zou hebben. In die brief heb ik ook medegedeeld, dat de Uitkeringsraad en het ABP ernaar streven, de bestaande achterstand binnen twee jaar weg te werken en dat ik de commissie tussentijds en voor het eerst aan het eind van dit jaar over de vorderingen nader zou informeren.

Inmiddels hebben de Uitkeringsraad en het ABP laten weten, dat het hun doel is, in juli 1985 deze achterstand weggewerkt te hebben. Op dit moment wordt de aan de Kamer toegezegde rapportage voorbereid. De Kamer zal die, zoals is toegezegd, voor het eind van dit jaar ontvangen. Ik stel de Kamer voor, aan de hand van die rapportage nader over deze materie te spreken en eventueel een oordeel uit te spreken.

Mevrouw Cornelissen heeft mij gevraagd om de Commissie vereenvoudiging wetgeving oorlogsgetroffenen – ik noem haar nu maar even zo, want dit is nog niet de officiële naam – aan een datum te willen binden. Ik vermoed achter die vraag haar zorg dat met die commissie de problemen op de lange baan worden geschoven. Ik kan haar verzekeren dat

Van der Reijden

dit geenszins in mijn bedoeling ligt en dat dit ook niet het geval zal zijn. Het stellen van een einddatum aan de rapportage wil ik echter op dit moment vermijden. Ik ben bezig met de formulering van de precieze taakstelling van de commissie en daarbij wil ik de vraag van mevrouw Cornelissen graag meenemen.

De heer **Ernsting** (CPN): U zegt dat u nu geen einddatum wilt noemen. In de memorie van toelichting heeft u echter gezegd dat die commissie voor de zomer van 1985 met haar rapport zal komen.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Dat heeft alleen betrekking op een deel van haar werkzaamheden. Dat gaat over de werkzaamheden die betrekking hebben op het nagaan, welke deeltuitkeringen boven het normale gebruik in deze maatschappij worden verleend. Daarbij wordt bij voorbeeld gedacht aan het feit dat in de Wet BP de mogelijkheid is opgenomen, dat na pensionering het inkomen hoger is dan voor pensionering. Dat is in onze maatschappij een ongebruikelijke zaak. Bij voorbeeld zo'n zaak hoort bij het setje eerste vraagstukken dat in elk geval voor de zomer behandeld moet zijn.

De heer **Ernsting** (CPN): In de memorie van toelichting staat, dat uw aandacht zal uitgaan naar het creëren van een rechtvaardig en voor de burgers meer inzichtelijk systeem voor de regeling van de uitkeringen. 'Een daartoe in te stellen commissie zal mij daarover nog voor de zomer van 1985 rapporteren', zo staat er in de memorie van toelichting. Dat is heel wat breder dan hetgeen u nu formuleert van wat er voor de zomer van 1985 wordt gerapporteerd. Daar komt nog bij dat u in de schriftelijke beantwoording hebt gesteld, dat de commissie in de eerste helft van november zou worden ingesteld. Ik begrijp nu, dat dit nog niet is gebeurd.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Ik kom daarop nog terug, want u heeft daarover al eerder een vraag gesteld. Ik wil nu nog even ingaan op het vorige onderwerp. Ik heb aangeduid, wat thans het meeste haast heeft. Ik denk dat ik in alle redelijkheid aan geen enkele commissie, hoe hoog ook gekwalificeerd, een rapport kan vragen over de vereenvoudiging van de wetgeving binnen een tijdperk van zes maanden. Ik denk dat dit onredelijk zou zijn, vandaar dat ik nu voor een ruimere termijn pleit. De vraag van

mevrouw Cornelissen over de samenstelling van de commissie zal ik gaarne tegelijk beantwoorden met een daarover door de heer Ernsting gestelde vraag.

Aan haar zorg over de uitvoering van de WUV verbond mevrouw Lucassen een sombere prognose ten aanzien van de uitvoering van de WUBO.

Ik kan deze somberheid niet delen mijnheer de Voorzitter, het aantal aanvragen blijft tot nu toe binnen de prognoses die voor de wet zijn gemaakt. Tot 1 oktober van dit jaar zijn 4000 aanvragen ontvangen. Door de WUBO zijn reeds 150 beslissingen genomen. 1357 aanvragen worden binnen enkele maanden afgehandeld, 1998 verkeren in een vergevorderd stadium en 825 verkeren in het beginstadium van behandeling. Ik wil daaraan toevoegen dat ik er zeer aan hecht dat uitvoering van de wetten op dit beleidsterrein zoveel mogelijk overeenkomstig de daarin voorgeschreven termijnen plaatsvinden. Ik stel mij ten doel dat er bij de WUBO geen achterstanden ontstaan. De rapportage bij de WUBO wordt verzorgd door de sociale rapporteurs van het ABP.

Mevrouw Lucassen heeft een bijzondere situatie aan mij voorgelegd, namelijk de positie van een minderjarige, halfvolle wees, wiens moeder op grond van onwaardigheid van een WUV-uitkering is uitgesloten. Ik hoop dat mevrouw Lucassen het mij niet kwalijk neemt dat ik op deze korte termijn en op grond van de schaarse gegevens die zij, overigens terecht, aan mij deed geworden, haar niet kan antwoorden. Indien ik op vertrouwelijke basis wat meer informatie zou mogen ontvangen, zal ik mevrouw Lucassen graag informeren.

Ik kom nu toe aan de vragen van de heer Ernsting. In de brief die dezer dagen de kamercommissie zal bereiken, zal worden ingegaan op de onderwerpen stelselwijziging, vereveningsbijdrage en gelijkberechtiging. Het antwoord op de vraag of ik zijn motie met betrekking tot de gelijkberechtiging in de WUBO per 1 januari 1985 zal uitvoeren, luidt negatief.

Het vraagstuk 'sluiting, criteria, voorrapportage' wet BP zal in de komende maanden met de Stichting 1940-1945 en de buitengewone pensioenraad worden besproken. Het is mijn voornemen om in het komende jaar een wetsontwerp ter zake bij de Staten-Generaal in te dienen, maar dan moet alles wel mee zitten. De Raad van State heeft inderdaad

slechts enkele dagen geleden het advies over de WIV heeft uitgebracht.

Als ik uit het betoog van de heer Ernsting moet opmaken dat ik primair zou moeten doen wat de hand op korte termijn te doen geeft, wil ik wat de wetgevende maatregelen betreft, want er zijn ook nog wat andere zaken aan de orde, wijzen op de volgende activiteiten die naar mijn mening weerspreken dat er sinds 29 februari nauwelijks vorderingen zijn gemaakt. Dat is ten eerste het tot stand komen van de WUBO met diverse uitvoeringsbesluiten.

Verder wil ik noemen de memorie van antwoord op de WUV, de tweede nota van wijziging met toelichting, het wetsontwerp inzake het achterwege laten van de herziening van onder andere de uitkering van pensioenen voor oorlogsgetroffenen voor 1985, het indienen van de wijziging van de wetten BP en voor het einde van het jaar zullen de Kamer verder nog bereiken de memorie van antwoord inzake de wijziging op de wetten BP en de WIV. De heer Ernsting en anderen weten dat ik aan dat laatste erg veel prioriteit geef.

De heer **Ernsting** (CPN): Ik vind dat allemaal prachtig. Ik wil over deze kwestie ook geen strijd leveren. Het probleem wat ik gesteld heb, is of de concrete wetgevingsactiviteiten nu dreigen te stagneren, terwijl wij tegelijkertijd bezig zijn een vrij omvangrijke opdracht te creëren voor de toekomst.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Het antwoord daarop is neen.

De heer **Ernsting** (CPN): U noemt nu een aantal concrete voorbeelden, zoals de nota van wijziging op de BP. Daarin heeft de Kamer een inbreng gehad en daarop moet nog een memorie van antwoord komen. U sprak over de nota van wijziging op de WUV. Daarop is buitengewoon lang gewacht. De Kamer had daarvoor de inbreng al lang klaar. De WUBO was voor 29 februari al door de Kamer heen. De WIV moet nog komen, want die heeft acht maanden bij de Raad van State gelegen. Dat kunt u toch niet als bewijsvoering voor uw activiteiten aanvoeren.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Dat laatste kunt u mij niet verwijten.

De heer **Ernsting** (CPN): Ik constateer daarmee dat u in deze periode geen activiteiten heeft kunnen ondernemen.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Ik had de zin willen uitspreken dat u naar mijn mening te ver ging toe nu

Van der Reijden

over stagnatie van de concrete wetgeving sprak. Daarover verschillen wij kennelijk van mening. Ik deel verder nog mede dat ik in juni schriftelijk ben ingegaan op de brief van het LKG inzake de vereveningsbijdrage.

De heer Ernsting heeft ook gesproken over de commissie vereenvoudiging wetgeving oorlogsgetroffenen. De samenstelling is bijna gereed. De commissie moet dan aan de slag. Het wordt een nogal 'zware' commissie. Ik denk dat daartoe ook reden is, want het gaat om een buitengewoon moeilijk karwei. Het aanbrengen van coördinatie en samenwerking in wetgeving die over een periode van meer dan tien jaar tot stand is gebracht is een heidens karwei. Ik ben erg blij dat ik een aantal deskundigen heb kunnen vinden.

Het was trouwens erg moeilijk, omdat ik deskundigen moest vinden, mensen met wat hier dan heet 'invoelvermogen', die tijd konden vrijmaken om zich werkelijk intensief met dit vraagstuk bezig houden. Het heeft echt maanden geduurd voordat ik de leden bij elkaar had. De commissie moet mij adviseren over de coördinatie. Het is wel nodig dat de lopende zaken en het nieuw te ontwikkelen beleid in die tijd over elkaar heen schuiven. Wij kunnen niet het één op het ander laten wachten. Ik kan mij voorstellen dat de heer Ernsting daar toch wat zorgelijk tegen aankijkt. Ik wil de problemen die zich daarbij voordoen bepaald niet wegpoetsen.

De heer Ernsting vroeg mijn aandacht voor de herdenking van 4 mei en de viering van 5 mei. Ik ervaar zijn suggesties als een ondersteuning van het door mij gevoerde beleid. De organisatie van de viering van 5 mei ligt in handen van het Comité nationale viering bevrijding, die naast anderen uitgebreid aandacht aan dit gebeuren zal geven. Over de herdenking van 4 mei heb ik in de afgelopen periode reeds overleg met de minister-president en de Minister van Onderwijs en Wetenschappen gevoerd om deze plichtigheid meer onder de aandacht van de mensen, in het bijzonder van de jongeren te brengen. Daarbij heb ik dezelfde suggesties gedaan als de heer Ernsting mij nu heeft gedaan. Ik zal gesterkt door de woorden van de heer Ernsting mede in overleg met het Comité nationale viering bevrijding nagaan hoe dat het beste kan gebeuren. Ik zal het in acht nemen van de twee minuten stilte alle aandacht geven.

Mevrouw **Lucassen-Stauttener** (VVD): Ik begrijp dat in juni 1985 de achterstanden praktisch zullen zijn opgeheven.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Dat is de bedoeling.

Mevrouw **Lucassen-Stauttener** (VVD): Dan kan ik dus aan alle mensen die ons wekelijks schrijven, mededelen dat in juni 1985 alle zaken zullen zijn afgewerkt. Het lijkt mij dan verstandig dat het hoofd van DVV wat andere brieven gaat schrijven. Ik heb er hier één van 25 september 1984, gericht aan iemand die al drie jaar schrijft over dieetkosten, waarover maar geen beslissing kan worden genomen, omdat hierbij sprake is van een bijzonder karakter. Er wordt geschreven dat het vervelend moet zijn nog een tijdje te moeten wachten, maar dat men toch nog een beetje geduld moet hebben. Is het dan niet verstandiger dat het hoofd van DVV, wanneer daarover brieven komen, zegt dat in juni 1985 alles afgewerkt zal zijn. Ik weet namelijk echt niet meer wat ik met al die gevallen moet doen.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Ik wil best eens naar de brieven kijken die de heer Kramer uitzendt. Of het nu zo verstandig is om aan iemand die wellicht ver voor juni 1985 antwoord krijgt te schrijven dat hij het voor 1 juni 1985 in ieder geval krijgt weet ik niet. Ik zal in ieder geval eens naar de toonzetting vooral van dat soort brieven kijken.

Mevrouw **Lucassen-Stauttener** (VVD): Het is toch zo dat de 'nieuwe' gevallen sowieso al direct worden afgehandeld. Het gaat om de grootste categorie die al jaren wacht.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Het probleem is dat er inderdaad zo'n stapel lag toen het ABP de zaak overnam. Die stapel moet weggewerkt worden. Daarnaast mag geen andere stapel aangroeien van de nieuwe gevallen. Het is eigenlijk hetzelfde systeem als bij de WUBO, alhoewel daarbij geen achterstand was: zoveel mogelijk proberen om in de pas te blijven lopen.

Mevrouw **Lucassen-Stauttener** (VVD): Ik kijk niet op één week of op twee of drie maanden. Ik mag na dit antwoord toch aannemen dat aan het eind van 1985 deze zaak helemaal geregeld is?

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Daar ga ik in elk geval ook van uit.

Mevrouw **Lucassen-Stauttener** (VVD): Dan kan ik dat schrijven.

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Ik kan niet veel meer zeggen dan wat ook de afspraak met het ABP is.

De heer **Worrell** (PvdA): Ik heb de staatssecretaris niet horen spreken over beroep en bezwaarschriften. Die achterstand lopen wij op dit moment niet in; het is nog erger: deze neemt toe! Wat is daarop het antwoord van de staatssecretaris?

Staatssecretaris **Van der Reijden**: Ik kan niet veel anders zeggen dan wat ik nu al twee keer heb gezegd, namelijk dat er op dat punt vrij duidelijke afspraken zijn gemaakt met het ABP en met de uitkeringsraad en dat er door die organisaties naar gestreefd moet worden om voor juli 1985 de bestaande achterstand weg te werken. Dat is de opdracht en deze kan ik nu slechts herhalen.

Het volgende onderwerp betreft de Olympische Spelen '92. De heer Schutte vroeg wat nu eigenlijk de meerwaarde van deze spelen voor ons land is en waaruit moge blijken dat in de praktijk de spelen worden overheerst door ideële en niet door materiële belangen. Ik zou dan wellicht ook nog op de culturele en sociale belangen kunnen ingaan. Ik hoop dan tegelijkertijd te reageren op de opmerkingen van de heren Beinema, die in dat opzicht ook kritiek uitte, Lankhorst en Worrell en mevrouw Lucassen.

Zowel de adviesgroep Olympische Spelen '92 onder voorzitterschap van de heer Wagner – zijn naam viel vanmorgen in een betoog van mevrouw Terpstra – als de interdepartementale werkgroep Olympische Spelen '92, die de ministerraad hierover hebben geadviseerd, gingen uitgebreid op deze aspecten in. Men is overigens al eerder over de bevindingen van deze werkgroepen geïnformeerd. Als het gaat om de ideële belangen, wil ik allereerst graag aansluiten bij fair play bij actieve sportbeoefening. Dat zijn acties die door de Olympische beweging worden ontwikkeld, maar bij voorbeeld ook door de NCSU of de NCS. Het is een ervaringsfeit dat van het houden van Olympische Spelen een grote positieve invloed op de ontwikkeling van de sport in het organiserende land uitgaat. De organisatie van de spelen voor gehandicapten als onlosmakelijk onderdeel van de Olympische Spelen voegt daaraan, naar mijn mening, nog een dimensie toe.

Naast het sportieve programma maakt onder meer een cultureel programma deel uit van de organisatie.

Van der Reijden

Dat is gebruikelijk en zal zeker ook, als Amsterdam wordt aangewezen, deel uitmaken van de organisatie. Deze organisatie van het culturele programma biedt nogal wat mogelijkheden, de culturele waarden van ons land op een breed podium te etaleren.

Bij de organisatie van de spelen zijn voorts de werkgelegenheid die de realisering van accommodaties met zich brengt, de woningbouw, de ontwikkeling van de infrastructuur, het toerisme, de media, de reclamebranche en de telecommunicatie-industrie in het geding. In het algemeen krijgt het daarbij betrokken bedrijfsleven een belangrijke impuls. Deze ontwikkelingsmogelijkheden en de vergroting van de werkgelegenheid, die deze met zich brengen, zijn de grondredenen van de belangstelling van de organisaties van het bedrijfsleven en niet uitsluitend, zoals bij voorbeeld de heer Lankhorst veronderstelde, de commercialisatie van de spelen.

Dit materiële belang wil ik positief beoordelen en het niet negatief tegenover een ideëel belang willen stellen. Overigens is juist de toenemende commercialisering, het gigantisme en de dreiging dat de kosten de pan uit zullen rijzen – van dat laatste hebben wij een redelijk voorbeeld in Montreal kunnen zien – die mij zorgen baren. Het begrip 'sobere spelen' is dan ook geïntroduceerd om aan te geven dat bij de voorbereiding van de kandidaatsstelling deze zaken de aandacht dienen te krijgen. Daarvoor zijn – een van de kranten zei dat dit echt Nederlands is – enkele commissies in het leven geroepen.

Eén commissie heeft in het bijzonder tot taak aan te geven of het mogelijk is, de Olympische Spelen in ons land op een zodanige manier te organiseren dat dit op economische gronden verantwoord is te achten en dat deze spelen ten goede kunnen komen aan de Nederlandse samenleving als geheel. In mei volgend jaar zal deze commissie haar werkzaamheden hebben afgerond, waarna de minister-raad zich uiterlijk 1 augustus 1985 zal uitspreken.

Mevrouw Lucassen heeft een vraag gesteld over de rol van de rijksoverheid inzake de Olympische Spelen. Deze is er thans op gericht, de vervulling van de door de regering gestelde voorwaarden mogelijk te maken. Bij de voornamelijk commissoriale werkzaamheden heeft het Departement van WVC een coördinerende functie ten opzichte van de overige departementen. Mocht mij blijken dat de door de

regering aan de organisatie van de spelen gestelde voorwaarden niet kunnen worden vervuld zal ik niet aarzelen – ik zeg dus niet, zoals sommigen van mij kwaad denken, dat ik sta te trappelen om ... – de minister-raad te adviseren af te zien van de medewerking aan de kandidatuur van Nederland, i.c. van Amsterdam. Het is duidelijk dat voor deze werkzaamheden die zeer zorgvuldig worden en moeten worden verricht, financiering nodig is. Gelet op het belang dat wordt gehecht aan een zo goed mogelijk onderzoek en rapportage, heeft de regering gemeend een bedrag ter beschikking te moeten stellen.

Er zijn dus duidelijk twee kanten aan deze olympische medaille. Enerzijds de duidelijke voorkeur om na te gaan of het mogelijk is, dit sportieve festijn in Nederland te krijgen en anderzijds de aarzeling of dit op verantwoorde wijze kan gebeuren. Als die aarzeling wordt weggenomen, is er naar de mening van de regering en dus van mij, geen enkele reden om de spelen niet te organiseren.

De heer **Lankhorst** (PPR): Ik heb de staatssecretaris nog gevraagd op welke begrotingspost de voorbereidingskosten van 1,25 mln. staan.

Staatssecretaris **Van der Rijden**: Ik dacht als ik het niet zeg, vraagt de heer Lankhorst het wel hij interruptie. De WVC-bijdrage aan de voorbereiding van de Nederlandse kandidatuur is grotendeels uit incidentele middelen voor 1984 gefinancierd. In 1985 zal voor een betrekkelijk gering bedrag, f 250.000, dekking moeten worden gevonden. Ik hecht eraan die bij de voorjaarsnota aan te geven, tegelijkertijd met de dekking die dan voor een aantal andere zaken moet worden gevonden.

De heer **Lankhorst** (PPR): Ik vind het een beetje vreemd om het door te schuiven naar de voorjaarsnota. Ik begrijp het wel. Het is natuurlijk ook handig om, als je incidenteel wat geld overhoudt, dit hier maar voor te gebruiken. Het normale begrotings-overleg met de Kamer vergt toch dat de Kamer daar inzicht in krijgt. Voor zover dat over 1984 gaat, wil ik op zijn minst weten op welke begrotingsposten dat geld is overgehouden. Verder meen ik dat wij er recht op hebben om nu te weten van welke begrotingspost het bedrag voor 1985 afgaat.

Staatssecretaris **Van der Rijden**: Is het goed dat ik daarop in tweede termijn terugkom?

Er is geen sprake van dat ik na 1986 tot 1992 gebeiteld zit. Ik heb bij voorbaat afstand gedaan van de mogelijkheid om als directeur of als Voorzitter aan deze organisatie deel te kunnen nemen. Mijn functie – de geachte afgevaardigde zei het wat honend – in de Raad van beheer van deze organisatie is louter aan mijn huidige functie verbonden; qualitate qua. Zodra ik aftreed, is mijn opvolger tot dit hoge ambt geroepen.

De heer **Borgman** (CDA): Reden voor u om niet af te treden.

Staatssecretaris **Van der Rijden**: Dank u zeer.

De heer **Worrell** (PvdA): Wellicht roept het volk u wel!

Staatssecretaris **Van der Rijden**: Dat is mogelijk. Ik hoop dat ik uw stem daarin herken.

Ten slotte heb ik nog enkele opmerkingen te maken over twee amendementen, die op de sportbegroting zijn ingeleid door respectievelijk de geachte afgevaardigden Hennekam, Keja, Worrell en Beinema. In de notitie Accenten sportbeleid worden beleidsvoornemens genoemd met name ten aanzien van de stimulering sportdeelname, maar ook ten aanzien van sportaccommodaties. De Kamer heeft met deze notitie in hoge mate ingestemd, zij het met verschillende kanttekeningen.

Voor stimulering sportdeelname, waarop thans wordt voorgesteld f 200.000 te bekorten, staan projecten op stapel, die gerealiseerd zullen worden in nauwe samenwerking tussen de overheid en de sportorganisaties. Deze projecten hebben in het kader van de bevordering van blijvende sportbeoefening betrekking op sport overdag en jeugdige sporters. Deze projecten zullen schade ondervinden bij de verschuiving in de orde van grootte, zoals thans voorgesteld.

Voor het beleid op het vlak van de sportaccommodaties geldt, dat een korting op dit artikel direct gevolgen heeft voor het ontwikkelen van maatregelen om exploitatielasten te verlagen, bij voorbeeld energiebesparing en doelmatig beheer, het toegankelijk maken van accommodaties voor gehandicapten, het ontwikkelen van diverse vormen van privatisering bij het beheer van sportaccommodaties en het mogelijk maken van experimenten, gericht op gebruiksvergroting en kostenverlaging van allerlei vloeroppervlakten. Deze invulling van de beleidsvoornemens van de accenten sportbeleidnotitie komt met een

Van der Reijden

verschuiving van in totaal f 600.000 te veel onder druk.

Ik moet bovendien constateren, dat waar de twee amendementen door dezelfde leden zijn ingediend, het ene amendement middelen weghaalt bij stimulering sportdeelname – waar met name het sport-overdagbeleid vorm moet krijgen – en het andere amendement middelen toevoegt aan opleidingen voor met name sport overdag. Het is een merkwaardig samenlopen, dat naar ik aanneem een volstrekt onbedoeld effect is geweest. Kennelijk wordt sport overdag enerzijds belangrijk geacht en anderzijds wordt er toch op dat artikel gekort.

Ondanks deze laatste opmerking, heb ik toch begrip voor de strekking van de amendementen. Natuurlijk erken ook ik, dat de sportorganisaties noodzakelijk zijn bij de uitvoering van de in de notitie neergelegde accenten. Ik ben daarom dan ook bereid dit begrip te vertalen in een bijstelling van de begroting. Ik ben graag bereid de Kamer een nota van wijziging toe te zenden.

Het bedrag van die wijziging zal dan echter niet op f 600.000 kunnen uitkomen, maar op – ik moet het nog eens bekijken – zeg f 400.000 à f 450.000, waarbij ik mij een dekking voorstel, zoals die globaal is verdeeld in de amendementen, dus f 100.000 stimulering sportdeelname – ik betreur dat, maar het is niet anders – en f 350.000 sportaccommodaties. Ik hoop, dat deze toezegging de indieners van de amendementen aanleiding zal geven de amendementen terug te nemen.

De **Voorzitter**: Volgende week zal de beraadslaging worden voortgezet.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

Sluiting 22.10 uur.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. een Koninklijke boodschap, ten geleide van het volgende voorstel van wet:

Instelling van een provincie Flevoland, indeling bij die provincie van de gemeenten Almere, Dronten, Lelystad en Zeewolde en overgang naar die provincie van de gemeenten Noord-oostpolder en Urk; tevens houdende wijziging van de Provinciewet en enkele andere wetten (Wet instelling provincie Flevoland) (18 738);

Deze Koninklijke boodschap, met de erbij behorende stukken is al gedrukt.

2. de volgende brieven:

een, van de staatssecretaris van Justitie, ten geleide van de notitie Vreemdelingenbewaring (18 737);
drie, van de minister van Verkeer en Waterstaat, te weten:

een, ten geleide van Deel C van het structuurschema Vaarwegen (16 701, nr. 5);

een, over de zesbaksduwvaart (18 600, XII, nr. 24);

een, over de stand van zaken van 13 zich nog in de pijplijn bevindende overdrachten van wegen (18 600B, nr. 6);

een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, over het initiatief Willems (18 176, nr. 11);

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer De Graaf, over W.W.V. (18 600, XV, nr. 20);

een, van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, over de monumentenzorg (18 399, nr. 11);

Deze brieven zijn al gedrukt.

3. een brief van de minister en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer De Graaf, over intrekking van wetsvoorstel 17 348 (17 348, nr. 17).

De Voorzitter stelt voor deze brief, die al is gedrukt, voor kennisgeving aan te nemen.

Noot 1 (zie blz. 1750)

BIJVOEGSEL

Schriftelijke antwoorden van de Minister en de Staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur op vragen, gesteld bij de openbare behandeling in eerste termijn van hoofdstuk XVI van de rijksbegroting voor 1985 (18 600 – XVI)

Amendementen nrs. 35, 50 en 42 van de heren **Worrell** (PvdA) en **Beinema** (CDA) en anderen over dekking uit artikel 192.

Naar aanleiding van de amendementen ten laste van artikel 192, internationale betrekkingen, f 1.255.000, ten gunste van een groot aantal landelijke organisaties op het terrein van de Kunsten, merk ik het volgende op:

In de eerste plaats verbaast het mij dat in de amendementen dekking gezocht wordt in een artikel dat vrijwel uitsluitend gericht is op subsidiëring van activiteiten. Het effect van de amendering zal zijn uitstraling hebben naar veel kanten.

Niet alleen zal hierdoor het totaal van de activiteiten worden teruggebracht, ook de landelijke organisaties, die in de praktijk vaak actief meewerken aan de realisering van die activiteiten, zullen daardoor minder kunnen worden ingeschakeld. In dit verband wijs ik bij voorbeeld op de belangrijke rol van het Nederlands Theater Instituut bij het organiseren van de zogenaamde cluster-operaties Berlijn-Amsterdam en het Nederlands Festival in Athene.

Daarenboven zal slechts in beperkte zin de weg vervolgd kunnen worden om Nederland meer actief in het buitenland te profileren, hetgeen zijn doorwerking zal hebben zowel voor de mate waarin groepen of individuele kunstenaars zich in het buitenland kunnen manifesteren, als voor de beoogde samenwerking met andere gebieden uit onze samenleving ten behoeve van de duidelijke profilering van de cultuur als de basis en de drager van al de relatiepatronen die Nederland met het buitenland onderhoudt.

Ik heb de laatste jaren positieve ervaringen opgedaan met de eerste aanzetten voor het beleid dat ik in gang heb gezet. De voorbeelden van de clusters in Berlijn en Athene noemde ik u reeds.

Thans wordt gewerkt aan de realisering van een versterkte culturele presentatie in de VS, alsmede aan de

uitbouw van de gezamenlijke actie van EZ, L&V, Rotterdam, Amsterdam en WVC in Japan. Uit een rapport van de Nederlandse Ambassadeur in Japan blijkt dat de gezamenlijke actie in 1984 bijzonder goed is gevallen.

Voorts wordt gewerkt, en hier ga ik in op de vraag van de heer Lankhorst, aan de realisering van Amsterdam, culturele hoofdstad van Europa in 1986. Ik heb destijds dit voorstel in Athene gedaan, omdat naar mijn mening niet alleen via meer activiteiten in het buitenland, aandacht gevraagd moet worden voor onze rijk geschaakte cultuur, maar door nadrukkelijk ook in Nederland zelf grote acties op touw te zetten die internationaal de aandacht op Nederland richten.

Vanuit ten slotte de overtuiging dat de Nederlandse cultuur, minimaal het niveau zal kunnen behouden dat het nu bezit, door zich sterk in het buitenland te manifesteren om daarmee zichzelf ook een afzetmarkt te creëren, ontraad ik de Kamer deze amendementen dan ook met klem. Ik kan mij niet voorstellen dat de Kamer, via het verminderen van activiteiten, de cultuur zo'n slechte dienst zal willen bewijzen.

Ik wijs de Kamer er ten slotte nog op dat ik mij beijverd heb ook voor de begroting 1985 f 2 mln. extra beschikbaar te stellen voor het promotiebeleid zoals ik u dat heb uiteengezet. Van dit bedrag is f 1,5 mln. structureel en f 0,5 mln. incidenteel. Uw amendementen betekenen derhalve dat dit beleid vrijwel wordt weggevaagd. Het kabinet hecht grote waarde aan een betere presentatie van Nederland in het buitenland en zou het aanvaarden van deze amendementen ten zeerste betreuren.

Vraag van de heer **Willems** (PSP) over ontslagvolgorde.

Naar aanleiding van de vraag van de heer Willems inzake het Last-in, First-out systeem bij de ontslagvolgorde, zoals deze is vastgelegd in diverse c.a.o.'s, kan ik mededelen dat partijen bij de c.a.o.-Welzijnswerk een systeem ter zake van de ontslagvolgorde zijn

overeengekomen, waarbij aan de individuele werkgever meer beleidsvrijheid wordt gegeven om zelf invulling aan de volgorde van ontslag te geven. Voor de realisering van deze vrijheid behoeft de c.a.o. niet te worden aangepast.

Ik ben overigens niet voornemens om deze zaak opnieuw bij werkgevers- en werknemersorganisaties aan de orde te stellen gelet op hun pertinente afwijzing van enige bemoeienis van de Rijksoverheid ter zake.

Vraag van de heer **Leerling** (RPF) over sociaal werk tegenover uitkering.

Wat betreft de vraag van de heer Leerling (RPF) of het zo onredelijk is om van werkloze jongeren te mogen verwachten dat zij als tegenprestatie voor hun uitkering enige beschikbaarheid voor sociaal werk vertonen, verwijs ik naar de uitvoerige mondelinge gedachtenwisseling die ik over dat onderwerp met de Tweede Kamer heb gevoerd tijdens het vragenuurtje op 20 november naar aanleiding van de desbetreffende vragen gesteld door het kamerlid Lankhorst. Ik heb het idee dat op dit punt mijn opvattingen en die van de heer Leerling niet wezenlijk uiteenlopen.

Vraag van de heer **Ernsting** (CPN) over bureaucratisering projectgroep vrije tijd.

Het door de heer Ernsting aangehaalde voorbeeld waarin de suggestie wordt gewekt dat de projectgroep vrije tijd bureaucratiserend zou werken is onjuist. De instelling van de projectgroep is juist bedoeld om de doelmatigheid te bevorderen. Een langdurig interdepartementaal ambtelijk beraad zonder politieke sturing, maar juist het tegenovergestelde:

na een eerste inventarisatie die slechts enkele maanden in beslag heeft genomen is er een duidelijke politieke opdracht van het kabinet uitgegaan aan een kleine, deskundige projectgroep, die los van de dagelijkse departementale beslommingen snel

kan werken. Medio 1985 hoop ik concrete beleidsvoorstellen te ontvangen. Daarna kan snel fiattering door de verantwoordelijke bewindslieden volgen. Dus een nieuwe aanpak waarmee de bureaucrativering wordt bestreden.

Vraag van de heer **Dijkstal** (VVD) over beroepsprocedures.

De stelling van de heer Dijkstal dat de zeer vele beroepsprocedures erop zouden wijzen dat de bestuurlijke en

1979	116 beroepen	2 gegrondverklaringen (van het beroep)
1980	116 beroepen	6 gegrondverklaringen
1981	189 beroepen (nog 7 in behandeling)	9 gegrondverklaringen
1982	244 beroepen (nog 42 in beh.)	12 gegrondverklaringen
1983	272 beroepen (nog 132 in beh.)	1 gegrondverklaring
1984	77 beroepen	
tot heden		

Daaruit is in ieder geval af te leiden dat het percentage vernietigde beschikkingen altijd al betrekkelijk gering is geweest en de laatste jaren niet is gestegen. Hierbij moet worden aangetekend dat over 1983 en zeker over 1984 in veel gevallen nog geen definitief oordeel door de afdeling Rechtspraak is uitgesproken. Maar wel staat vast dat de jurisprudentie van de afdeling Rechtspraak ter zake geenszins de stelling van de heer Dijkstal rechtvaardigt.

Motie van mevrouw **Andela-Baur** (CDA) ingediend bij behandeling van de BIW.

Ten aanzien van de motie die mevrouw Andela-Baur indiende bij de behandeling van de BIW, moet ik zeggen dat het kabinet er geen voorstander van is vooruitlopend op de reguliere begrotingsbehandeling 1986 voor enkele sectoren al piketpalen te laten slaan zonder dat het totale financiële scenario voor 1986 zichtbaar is – zulks nog afgezien van de meer praktische bezwaren die ik tegen aanvaarding van deze motie heb ingebracht bij de behandeling van de BIW. Het staat intussen de Kamer natuurlijk vrij de behandeling van de Voorjaarsnota 1985 niet alleen door de financiële specialisten uit de Kamer te laten plaatsvinden.

Vraag van de heren **Worrell** (PvdA) en **Leerling** (RPF) over herstructurering landelijke organisaties.

De heren Worrell en Leerling vroegen naar de stand van zaken met betrekking tot mijn standpuntbepaling over de herstructurering landelijke organisaties.

In juni jl. heb ik een voorlopig standpunt aan een groot aantal

juridische uitwerking van het beleid te vaak te wensen over zou laten, is aanvechtbaar. De stijging van het aantal AROB-beroepen tussen 1979 en 1984 hangt samen met de bezuinigingen van de afgelopen jaren. Zij zegt op zich nog niets omtrent de juridische kwaliteit van de beslissingen. Wanneer men bij dit laatste afgaat op het oordeel van de afdeling Rechtspraak van de Raad van State dan ontstaat globaal over de jaren 1979 tot 1984 het volgende beeld:

organisaties gestuurd en met hen daarover gesproken in een overlegronde eind augustus/begin september.

Een op grond van dit alles nader uitgewerkte standpuntbepaling kan de Kamer binnenkort tegemoet zien.

Vraag van de heer **Beinema** (CDA) over Stichting De Ombudsman.

Wanneer de heer Beinema ten behoeve van de Stichting De Ombudsman geld wil vrijmaken dan adviseer ik hem ter zake een amendement in te dienen. Ik zal mij tegen een dergelijke steun aan de Stichting De Ombudsman niet verzetten, wanneer aanvaardbare dekking wordt aangegeven.

Vraag van de heer **Mik** (D'66) over post-HBO-onderwijs.

De ontwikkelingen rond het post-HBO onderwijs in de welzijnssector volg ik uiteraard met belangstelling. Indien zich voor onderscheiden beroepsgroepen in de welzijnssector de noodzaak van post-HBO onderwijs zal voordoen – en hier zijn inderdaad verschillende aanwijzingen voor – dan zie ik voorstellen ter zake van de betrokken beroepsgroepen en onderwijsinstellingen met belangstelling tegemoet. Ik wil daar thans niet op vooruit lopen.

Vraag van de heer **Mik** (D'66) over Sociale Academies.

Het lijkt mij thans nog te vroeg om de vraag te kunnen beantwoorden wat er van de Sociale Academies zal worden in het kader van de operatie welke moet leiden tot grootschalige HBO-instituten.

In de vraag van de geachte afgevaardigde bespeur ik een zekere verontrusting over de mogelijke gevolgen van

een en ander, een verontrusting waar ik wel enig begrip voor op kan brengen.

Ik kan de heer Mik dan ook verzekeren, dat, wanneer deze verontrusting op termijn gerechtvaardigd zou blijken te zijn, ik zeker mijn weg zal weten te vinden naar mijn collega van onderwijs en wetenschappen voor nader overleg ter zake.

Vraag van de heer **Mik** (D'66) over opleidingen.

Het is mij bekend dat de beroepsopleidingen in de welzijnssector zich op zodanige wijze op verschillende methodieken hebben toegelegd, dat het daardoor voor de instellingen, waarheen de afgestudeerden van de betrokken opleidingen hun weg heen vinden, moeilijk is een duidelijke koers te varen. Signalen hierover hebben mij niet bereikt; noch rechtstreeks, noch via mijn collega van Onderwijs en Wetenschappen. Wél bereiken mij steeds meer geluiden dat – meer in het algemeen gesteld – de opzet en inhoud van de beroepsopleidingen in de welzijnssector onvoldoende afgestemd zou zijn op de eisen van de beroepspraktijk, zoals deze zich de afgelopen jaren in de verschillende sectoren ontwikkeld heeft. Ik zal in overleg met mijn collega van Onderwijs en Wetenschappen voor deze problematiek de aandacht vragen.

Motie 43 betreffende basiseducatie

Een aantal fracties heeft stilgestaan bij het voornemen om de uitvoering van de rijksregeling basiseducatie neer te leggen bij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Mijn collega Deetman en ikzelf zagen beide het belang in van een taakbehartiging door het eigen departement. Zowel voor onderbrenging bij WVC als O & W was een legitieme argumentatie op te bouwen. We hebben een neutraal deskundige, in de persoon van de oud-voorzitter van de Stuurgroep reorganisatie rijksdienst ons keuzeprobleem voorgelegd. Wij vonden dat een knoop moest worden doorgehakt omdat meerdere kapiteins op het schip te veel van het goede lijkt. De heer Vonhoff heeft een advies uitgesproken.

Ik zie geen reden om van dit advies af te wijken; als je een arbiter inhuurt moet je genoeg nemen met de einduitkomst. Het advies van de heer Vonhoff heb ik als bijlage gevoegd bij de schriftelijke antwoorden. Dit betekent intussen geenszins dat verworvenheden bij de basiseducatie zoals de laagdrempeligheid van de cursussen en het ook aandacht besteden aan sociale vaardigheden voortaan tot het verleden behoren. Er

zijn afspraken gemaakt met collega Deetman dat daarvoor terdege ruimte zal blijven bestaan. Ik meen aanvaarding van motie 43 dan ook te moeten ontraden.

Vraag van de heer **Leerling** (RPF): wat moet ik verstaan onder deze cryptische zin in de samenvatting van de begroting van WVC in trefpunt: 'in toenemende mate worden hulpverlenende instanties geconfronteerd met ongewenste gevolgen van de toenemende individualisering van onze maatschappij? Waren die gevolgen niet te voorzien geweest; om welke gevolgen gaat het en tot welke ombuigingen in het beleid geeft dit aanleiding?

Ik verwijs naar de schriftelijke beantwoording op het voorlopig verslag.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA): over eerstelijnsbeleid.

Van enige stagnatie in het overleg tussen de voorzitter van de vier landelijke organisaties op het terrein van het eerstelijnsbeleid is mij niets bekend. In ieder geval vindt binnenkort wederom ambtelijk overleg plaats met de vier voorzitters over de stand van zaken.

Vraag van mevrouw **Cornelissen** (CDA) over retributie gezinsverzorging.

Terecht wordt waardering uitgesproken over het innoverende beleid bij de instelling van Gezinsverzorging. Ik deel die waardering, temeer daar deze initiatieven plaatsvinden binnen het beschikbare budget. Overigens blijkt hiermee dat één van de uitgangspunten van de invoering van dit systeem resultaten begint af te werpen. Het is overigens niet zo, dat er slechts sprake zou zijn van koplopers. Genoemde ontwikkelingen spelen zich bij veel instellingen af. Voor wat betreft het volume verwijs ik naar mijn beantwoording van de vragen ter zake van de heer Worrell.

Het is mij bekend, dat er binnen de gezinsverzorging zorgen bestaan ten aanzien van de hoogte van de eigen bijdragen. Dit punt is aan de orde geweest in het overleg met het Bestuur van de Centrale Raad van Gezinsverzorging in december 1983. Ik heb de Centrale Raad verzocht daar meer onderzoek naar te doen met name waar het de effecten op andere voorzieningen betreft.

Vraag van mevrouw **Cornelissen** (CDA) over AMW motie 49.

De motie van mevrouw Cornelissen, vraagt mij te bevorderen, dat het

AMW in staat wordt gesteld, zijn functie te blijven vervullen. Ik deel haar opinie, dat het AMW een kerndiscipline in de Eerste lijn is en dat dat zo moet blijven. Dat te bevorderen zal ik graag doen. Ik heb trouwens nooit anders gedaan. De motie lijkt mij dus een vanzelfsprekendheid te vragen; daartegen staat mijnerzijds geen overwegend bezwaar.

Vraag van de heer **Mik** (D'66) en mevrouw **Cornelissen** (CDA) over korting op het AMW na 1985.

Gesignaleerd wordt een terugval voor het AMW in de meerjarenraming na 1985. Verwezen wordt daarbij naar de behandeling van de Nota Eerstelijnszorg en de Begroting 1984 van WVC.

Ik kan mededelen dat ik blijf bij mijn standpunt dat ook structureel de korting op het AMW ongedaan gemaakt dient te worden. Voor 1984 en 1985 is de korting al ongedaan gemaakt. Voor volgende jaren zal dat nog moeten gebeuren, maar zal ik de dekking nog aanwijzen.

De kwaliteitsbewaking van de dienstverlening in het algemeen maatschappelijk werk, waar de geachte afgevaardigde Mik op doelde in zijn betoog is een taak van de betrokken AMW instellingen zelf.

Basis voor deze kwaliteitsbewaking zijn de kwaliteitseisen zoals die zijn neergelegd in de salarisregeling voor het Algemeen Maatschappelijk werk.

Op grond van de toekomstige WGM zullen kwaliteitseisen – ook voor het AMW – geformuleerd kunnen worden.

De geachte afgevaardigde vraagt in een motie met name om invoering van een inspectie op het (algemeen) maatschappelijk werk uit een oogpunt van kwaliteitscontrole.

Ik deel de zorg van de Kamer voor behoud van de kwaliteit en de eigenheid van de voorzieningen op dit terrein ook in een situatie waarin de verantwoordelijkheid verdergaand is gedecentraliseerd.

Ik betwijfel evenwel of voldoende ruimte gelaten wordt aan het particulier initiatief indien tot instelling van een inspectie zal worden besloten, nog afgezien van het feit dat dit niet past in het dereguleringsstreven van het kabinet. Ik ontraad de Kamer derhalve aanvaarding van deze motie ten stelligste.

Vraag van de heer **Mik** (D'66) over problemen voor de regionale AMW-instellingen.

Gemeenten die een rijksbijdrage ontvangen op basis van de RBR/MD

zijn gehouden zich aan de betreffende regelgeving te houden. Met name de overgangsfase van deze regeling biedt een bestaansgarantie voor de betrokken instellingen.

De RBR/MD biedt echter geen garantie tegen bezuinigingen door gemeenten op het gemeentelijk aandeel in de financiering van het AMW. De betrokken instellingen moeten echter wel in staat gesteld worden om werkzaamheden te kunnen blijven uitvoeren.

In de regelgeving met betrekking tot de proef- en convenant-gemeenten zijn er geen waarborgen vastgelegd zoals in de RBR/MD. Deze gemeenten mogen ter zake een eigen beleid ontwikkelen.

Ik zal deze gemeenten wijzen op het belang van aansluiting van hun beleid op de toekomstige wetgeving.

Ook in mijn eerstvolgend overleg met de VNG zal ik deze problematiek aan de orde stellen.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA) en anderen over flankerend bejaardenbeleid en kadervorming ouderenorganisaties.

De geachte afgevaardigde Worrell spreekt over extra steun voor participatie van ouderen en wijst op de motie van mevrouw Ter Veld hierover van een jaar geleden. Recente besluitvorming zou, volgens spreker, financiering van kadervormingsactiviteiten uit het Flankerend Bejaardenbeleid niet meer mogelijk maken.

Dit laatste is niet juist. Ik heb besloten in overeenstemming met het IPO voor de landelijke-ouderen-organisaties met ingang van 1985 structureel een bedrag uit het budget voor Flankerend Bejaardenbeleid op mijn begroting te reserveren. Een bedrag van 2 1/2 miljoen lijkt realistisch.

Met dit bedrag zullen zeker extra mogelijkheden voor kadervormingsactiviteiten te creëren zijn. Het is de Kamer bekend dat deze activiteiten behoren tot Flankerend Bejaardenbeleid.

Voor 1984 is onlangs aan de 3 ouderenorganisaties en het COSBO een bedrag van samen ca. f 700 000 uit het budget Flankerend Bejaardenbeleid (incidentele besteding 1984) beschikbaar gesteld. Concluderend meen ik dat voor kadervormingsactiviteiten voldoende mogelijkheden zijn geschapen.

Met het voorgaande heb ik ook antwoord gegeven op de vraag van de heer Van der Vlies over Flankerend Bejaardenbeleid en specifiek vrijwilligers – en post p.i. – werk. Ook voor

wat betreft de vragen van mevrouw Cornelissen ter zake verwijs ik naar het voorgaande.

Vraag van mevrouw **Cornelissen** (CDA) over woontussenvoorzieningen.

De geachte afgevaardigde mevrouw Cornelissen vraagt naar de notitie over de situatie en de financiering van de zogenaamde woontussenvoorzieningen. Zoals reeds tijdens de Uitgebreide Commissie Vergadering over het Ouderenbeleid werd gesteld, is genoemde problematiek onderwerp van – bijna afgerond – interdepartementaal overleg. Het resultaat van dit overleg kan medio december verwacht worden.

Vraag van de heer **Lankhorst** (PPR) over het gecoördineerd bejaardenwerk.

De heer Lankhorst betwijfelt de mogelijkheid van een samenhangend beleid bij het onderbrengen van het gecoördineerd bejaardenwerk in de Wet op de Bejaardenoorden.

De beoogde onderbrenging van het gecoördineerd bejaardenwerk in een bredere WBO betekent dat op dit moment de regie voor specifieke bejaardenvoorzieningen door één bestuurlijk niveau kan plaatsvinden. Het gaat hierbij met name om het beleid ten aanzien van de bejaardenoorden en de wijkfunctie daarvan, het flankerend bejaardenwerk en het gecoördineerd bejaardenbeleid. Ik ben van mening, dat door deze ontwikkeling een afgestemde beleidsvorming ten aanzien van voorzieningen voor bejaarden meer binnen bereik komt.

Met betrekking tot de begrotings-technische consequenties bereikt de Kamer een nota van wijziging.

Vraag van mevrouw **Cornelissen** (CDA) over voorlopige raad voor het ouderenbeleid.

Mevrouw Cornelissen uit haar verontrusting over het niet uitvoeren van de door de Kamer aangenomen moties en dit in verband met de voorlopige Raad voor het Ouderenbeleid.

Onlangs haar verontrusting zal zij er begrip voor hebben dat deze kwestie onderdeel vormt van de complexe operatie rond de herstructurering van de landelijke organisaties en de adviesorganen.

Overigens zullen de functies, welke over de voorgestelde Raad nu het Bejaardenbeleid zijn toegedacht, worden ondergebracht in de nieuw te

vormen structuren welke het gevolg zullen zijn van de voornoemde herstructurering.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA) over apparaatskostenvergoeding WBO.

De heer Worrell heeft gevraagd wat het overleg heeft opgeleverd met mijn collega van Financiën over de apparaatskostenvergoeding aan de gemeenten in verband met de uitvoering van de gewijzigde Wet op de Bejaardenoorden. Ik kan hierover het volgende mededelen.

De Raad voor de Gemeentefinanciën, die ik om advies heb gevraagd heeft geadviseerd voor 1984 een bedrag van 29 miljoen aan de gemeenten te verstrekken als tegemoetkoming in de invoeringskosten van de eigen bijdrageregeling. Structureel dient naar het oordeel van de Raad per jaar 32,5 miljoen aan de gemeenten te worden verstrekt ten behoeve van de uitvoering van de eigen bijdrageregeling. Over dit doel van het advies heb ik reeds gesproken met VNG en DIVOSA waaruit is gebleken dat men met dit bedrag voor de aanloopkosten wel uit de voeten kan, doch men wijst erop dat er in de gemeenten nogal verschillende situaties kunnen voorkomen met name ten aanzien van de administratieve verwerkingsmogelijkheden. Ik ben derhalve bereid een voorschot van f 29 miljoen gulden beschikbaar te stellen voor 1984.

Dit zou aldus de Raad voor de Gemeentefinanciën boven op de reeds uitgegeven apparaatskosten in het kader van de bijstand voor verzorgingskosten aan bejaarden in bejaardenoorden moeten komen. Dit laatste bedrag meet men op 40 miljoen per jaar. Zodat men voorstelt 72,5 miljoen structureel als apparaatskosten voor de eigen bijdragen regeling beschikbaar te stellen.

Over de hoogte van structureel gevraagde middelen voor de gemeenten ben ik voornemens nader overleg te voeren met de Raad voor de Gemeentefinanciën temeer omdat het advies op sommige punten te summier is onderbouwd en enige technische vragen oproept.

Zoals ik al eerder heb gezegd zullen de extra kosten voor de gemeenten moeten worden gevonden binnen het beschikbare budget van de bejaardenoorden.

Overigens heb ik aan incidentele kosten inmiddels een bedrag van f 2,6 miljoen aan de LSB en de bejaardenoorden en f 2,5 miljoen aan de provincies bevoorschot voor 1984.

Motie 62 van de heren **Willems** (PSP) en **Lankhorst** (PPR) over Blijf-van-m'n-lijfhuizen (en opvangvoorzieningen) in welzijnsvereenkomst grote steden.

Sedert 1983 bestaat er een welzijnsvereenkomst met de vier grote steden, waarin is voorzien in de overdracht van de beleidsverantwoordelijkheid voor de opvangvoorzieningen waaronder de Blijf-van-m'n-lijfhuizen. Met de vier grote steden is over deze overdracht overeenstemming bereikt.

Ik heb onlangs in een gesprek met de Blijf-van-m'n-lijfhuizen toegezegd dat ik aan de betrokken gemeentebesturen van Amsterdam en Utrecht bijzondere aandacht zal vragen voor het belang van de Blijf-van-m'n-lijfhuizen voor de hulpverlening aan mishandelde vrouwen. Ik ben geen enkele aanleiding om te veronderstellen dat de positie van deze Blijf-van-m'n-lijfhuizen door de beleidsoverdracht in gevaar zou komen.

Vraag van de heren **Worrell** (PvdA) en **Lankhorst** (PPR) en anderen over de specifieke uitkering bejaardenoorden.

De bevoorschotting voor 1985 op de specifieke uitkering zal dusdanig vroeg op gang worden gebracht dat de liquiditeit van de oorden geen gevaar behoeft te lopen. Met de provincies heb ik gisteren in beginsel overeenstemming bereikt over de verdeling van de uitkering voor 1985 zodat technische en juridische details thans kunnen worden afgerond.

Aan de uitkering zullen de gelden voor flankerend beleid en gecoördineerd bejaardenwerk worden toegevoegd onder één artikel doch deze zullen in de toelichting zichtbaar worden gemaakt. De gelden voor flankerend bejaardenbeleid zullen in dezelfde systematiek worden verdeeld als die voor de bejaardenoorden. Voor landelijke organisaties zal een bedrag van 2 miljoen gulden beschikbaar komen uit dit artikel. Ook voor het flankerend beleid bij de oorden met een landelijke functie zullen uit het artikel mideelen worden vrijgemaakt. De gelden voor het gecoördineerd bejaardenwerk zullen in 1985 op dezelfde wijze worden verdeeld als in 1984.

Vraag van de heer **Lankhorst** (PPR) over hoeveel geld wordt overgeheveld met betrekking tot Blijf-van-mijn-lijfhuizen naar begrotingspost 15.

Ca. f 850.000 ten behoeve van Utrecht en Amsterdam.

Vraag van de heer **Schutte** (GPV) over de Nederlandse Gezinsraad.

Het is van groot belang, dat in het overheidsbeleid rekening wordt gehouden met de consequenties in het beleid voor gezinnen en andere samenlevingsvormen. Het gaat voorts om effecten van het overheidsbeleid en om het bewaken van de samenhang in het beleid. De Nederlandse Gezinsraad speelt daarin een rol. Aangevend kan worden dat een deel van het subsidie van de Gezinsraad overigens bestaat uit contributies aan nationale en internationale organisaties.

Via de Nederlandse Gezinsraad wordt ook de Raad van Toezicht op de Dienstverlening bij Relatievorming gesubsidieerd ($\pm$ f 250.000).

Ten slotte wordt een deel van het subsidie van de Nederlandse Gezinsraad verstrekt door het Ministerie van Economische Zaken voor een beleidsmedewerker Consumentenzaken.

Vraag van de heer **Lankhorst** (PPR) over coördinatie alleenstaanden.

Met het Platform van Organisatie voor alleenstaanden zal binnenkort overleg plaatsvinden, waarbij ook mijn collega's van Sociale Zaken en Financiën betrokken zullen zijn. Dat gesprek was eerder vastgesteld, maar moest helaas naar een later tijdstip worden verschoven.

Ter voorbereiding van dat gesprek over een groot aantal onderwerpen, waarbij de belangen van alleenstaanden in het geding zijn, heeft intensief ambtelijk vooroverleg plaatsgevonden tussen de drie betrokken departementen. Er zijn mij een aantal voorstellen voorgelegd voor een nieuwe vormgeving van de relatie tussen het Platform als spreekbuis van de alleenstaandeenorganisaties en het ministerie van WVC.

Na het gesprek met het Platform zal ik daarover een standpunt innemen zodat zo spoedig mogelijk opnieuw inhoud kan worden gegeven aan de overlegrelatie met het Platform, aangepast aan de wijzigingen die zich in de departementale organisaties hebben voorgedaan. Overigens vindt er regelmatig overleg plaats tussen het Platform en de ambtenaren, die bij de beleidsvorming rond dit onderwerp zijn betrokken.

Vraag van mevrouw **Cornelissen** (CDA) over het minderhedenbudget.

Op de vraag van de geachte afgevaardigde mevrouw Cornelissen inzake het minderhedenbeleid, kan ik

bevestigen dat de herstructurering van het welzijnsbeleid voor buitenlandse migranten en verschuivingen van middelen, en wel in de richting van het gemeentelijk welzijnsbeleid en de eigen organisaties van minderheden zal betekenen.

Er is evenwel geen sprake van een korting op de landelijke organisaties voor minderheden.

Ten aanzien van de veronderstelde korting op het begrotingsbedrag ten opzichte van 1984 en het verschil met het ontwerp-Rijksprogramma 1985 merk ik het volgende op.

Het onderdeel buitenlandse migranten is ongeveer 1,2 miljoen lager ten opzichte van 1984 ten gevolge van de algemene loonkorting 1983/1984, de PGGM-korting, een overboeking naar het onderdeel minderheden algemeen ten behoeve van het facet- en voorzorgsbeleid en het effect van herbezettingsgelden.

Het onderdeel Minderheden Algemeen is ten opzichte van het vermelden in het ontwerp-Rijksprogramma Welzijn Minderheden ongeveer 3 miljoen hoger dan genoemd in de begrotingstukken aangezien in het rijksprogramma uitgaven zijn opgenomen, die formeel gezien, ten laste komen van andere begrotingshoofdstukken en begrotingsartikelen.

Vraag van mevrouw **Cornelissen** (CDA) over het projectenbeleid.

Mevrouw Cornelissen reageert positief op het door de Kamer gewenste beleid om niet verder te bezuinigen op het terrein van het sociaal-cultureel werk. Heroriëntatie en een zekere stabilisatie is hierdoor inderdaad mogelijk geworden.

Zij memoreerde in dit verband het honderdjarig bestaan van deze werkvorm, met Gamma als haar vertegenwoordigster op landelijk niveau. Haar opmerking dat voorkomen moet worden dat te veel tijd en regelgeving in projectenbeleid gestoken gaat worden, spreekt mij zeer aan. Ik wijs er wel op dat extra aandacht voor specifieke groepen ook enige extra profilering in geld en regels noodzakelijk maakt.

De regelgeving zal uiteraard beperkt blijven tot het stellen van die voorwaarden, die nodig zijn voor een goede inhoudelijke en technische uitvoering van het beleid.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA) over de RBR-SCW.

De werkgroep Evaluatie Rijksbijdrageregeling Sociaal-Cultureel Werk heeft mij verzocht haar werkzaamheden als beëindigd te beschouwen op grond van de gewijzigde omstandigheden als gevolg van het overleg met uw Kamer over mijn beleidsbrief inzake wetgeving WVC, stuk nummer 18 111. Ik heb daarmee ingestemd. De bevindingen zullen niet worden samengevat in een eindrapport.

U zult binnenkort de resultaten van de deelonderzoeken die door de werkgroep zijn verricht, en de samenvatting van de bevindingen uit de praktijk van de Rijksbijdrageregeling ontvangen.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA) naar bezuinigingen SCW.

Anders dan bij het bibliotheekwerk is naar de gevolgen van de bezuinigingen op het sociaal-cultureel werk geen specifiek onderzoek uitgevoerd. De algemene indruk is dat gemeenten de bezuinigingen op korte termijn voor een deel hebben kunnen opvangen met behulp van afkoopsommen, wachtgelden en herbezettingsgelden.

Bovendien heeft de invoering van een bodembedrag per inwoner voorkomen dat er echter knelsituatie ontstonden.

Vraag van de heer **Lankhorst** (PPR) over verevening binnen sociaal-cultureel werk.

In het kader van de uitvoering van de Rijksbijdrageregeling sociaal-cultureel werk vindt geen verevening plaats.

Vraag van de heren **Worrell** (PvdA) en **Willems** (PSP) over achterstandsgroepen/werklozen en WAO-platforms.

Zoals ik in de memorie van toelichting (blz. 29) reeds heb aangegeven gaat het er mij om groepen in achterstandssituaties passend met basisvaardigheden toe te rusten opdat zij zelfstandig en volwaardig kunnen deelnemen aan de Nederlandse samenleving. Buitenschoolse vorming heb ik daarbij van elementair belang genoemd.

In het algemeen gaat het om de toerusting van mensen om zich individueel en maatschappelijk te kunnen ontplooiën door actieve en zelfstandige deelname aan de samenleving.

Concreet denk ik daarbij aan prioriteitsstelling binnen reguliere voorzieningen als plaatselijk vormings- en ontwikkelingswerk, vormingswerk

in internetaatsverband, club- en buurt-huizen, opbouwwerk, volksuniversiteiten, bibliotheken en educatieve activiteiten voor minderheden. Voor een deel gaat het om voorzieningen die onder de primaire verantwoordelijkheid van de gemeenten vallen. Van rijkswege wordt aanvullend ontwikkelings- en stimuleringsbeleid gevoerd.

Enkele voorbeelden hiervan zijn: een 8-tal projecten opbouwwerk en werkgelegenheid, een aantal buurt-economie-projecten en projecten die als doel hebben belangenbehartiging voor groepen uitkeringsgerechtigden, zoals WAO'ers en vrouwen in de bijstand.

Voor een meer volledig overzicht verwijs ik u naar het ontwerp-Rijksprogramma Sociaal-Cultureel Werk 1985, de Nota Jeugdbeleid, en het Rijksprogramma Welzijn Minderheden.

Voor wat betreft de subsidie aan de regionale WAO-platforms welke binnen het hiërarchisch kader is verleend vindt binnenkort nader overleg plaats over de continuering en verdere opzet van de door de platforms ingediende projecten. Er is derhalve nog geen beslissing over het al dan niet continueren genomen.

Vraag van de heer **Schutte** (GPV) over de evaluatie RBR-emancipatiewerk.

In de u onlangs toegezonden Thematische rapportage over de werking van de Rijksbijdrageregeling Emancipatiewerk in gemeenten en provincies in het jaar 1983 is op de door u aangegeven punten ingegaan.

Zo wordt op de blz. 6 en 44 t/m 48 aandacht besteed aan de diverse soorten activiteiten (bewustmakende activiteiten, hulpverlening, culturele en algemene projecten, voorlichting en publiciteit en bijeenkomsten in de sfeer van educatie en vorming).

Voorts wordt op blz. 6 onder punt 2a meer inzicht geboden in het aantal gemeenten die van deze regeling geen gebruik maken. Ook bij de evaluatie in de komende jaren zal opnieuw aan deze onderdelen aandacht worden besteed.

Vraag van mevrouw **Lucassen-Stauttner** (VVD) over onderzoek met betrekking tot de problematiek van groeigemeenten.

Met betrekking tot de vraag naar een onderzoek naar de welzijnsproblemen in de groeigemeenten merk ik op dat uit de eerste resultaten van een intern onderzoek naar de verdeling van de middelen ten behoeve van deze gemeenten niet blijkt dat van

een algemene achterstand voor alle gemeenten als zodanig kan worden gesproken.

Motie 61 van mevrouw **Lucassen-Stauttner** (VVD) en de heer **Worrell** (PvdA) over vormingswerk in internetaatsverband.

De geachte afgevaardigden mw. Lucassen en de heer Worrell verzoeken bij de nadere invulling van de zogenoemde werkpakketten in het vormingswerk in Internetaatsverband de categorie Jongeren te betrekken.

Bij de onlangs gehouden uitgebreide commissievergadering over internetaatsvormingswerk is uitvoerig gesproken over de herstructurering van het werk naar aanleiding van het advies van de commissie van externe deskundigen. Ik heb daarbij aangegeven dat ik de mening van de commissie deel dat het cursuswerk vooral gericht moet zijn op actief betrokken en bewust participerende groepen en personen. Dit criterium dient een belangrijk uitgangspunt te zijn bij de komende herstructurering.

Ik heb daarbij tevens aangegeven dat dit niet wegneemt dat bepaalde groepen jongeren met name jong volwassenen zeer wel kunnen passen binnen dit criterium. Uiteraard mag het daarbij niet gaan om vrijblijvende, algemene programma's. Invalshoek moet steeds zijn het thema dan wel de problematiek waarop een werkpakket is gebaseerd (bij voorbeeld minderheden, emancipatie, werkloosheid). De ontwikkeling van een werkpakket 'Jongeren' los van thematische onderwerpen acht ik niet raadzaam omdat het al snel zal leiden tot een terugkeer van de schoolwerkweken waarbij de vorming ongericht is.

De conclusie uit het voorafgaande is dat jongeren binnen de gegeven uitgangspunten voor de herstructurering bij de nadere invulling van de werkpakketten een plaats kunnen krijgen. Uit de discussie over dit onderwerp tijdens de uitgebreide commissievergadering heb ik begrepen dat de Kamer deze conclusie deelt. Ik acht de motie dan ook overbodig.

Vraag van mevrouw **Cornelissen** (CDA) en anderen over het Internationaal Jongerenjaar.

Verschillende afgevaardigden hebben mij gevraagd of de Kamer kan worden geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot de concrete invulling rond projecten in het Internationaal Jongerenjaar.

Op 20 oktober 1983 heb ik de Kamer meegedeeld dat de organisatie van het Jongerenjaar aan particuliere zijde is toegewezen aan het Nederlands Platform Internationaal Jongerenwerk (PIJON). Het PIJON heeft op haar beurt een Nationale Werkgroep Jongerenjaar ingesteld, waarin vertegenwoordigers van een groot aantal jongerenorganisaties participeren (inclusief organisaties van jongeren uit minderheidsgroepen).

De Nationale Werkgroep Jongerenjaar heeft een actieplan vastgesteld waarin uitwerking is gegeven aan de VN-thema's voor het Jaar: participatie, ontwikkeling en vrede. Dit plan is mij op 20 september jl. aangeboden. De Nationale Werkgroep heeft daarin gekozen voor de volgende prioriteitsvelden, die ook door de regering worden ondersteund:

- jeugdwerkloosheid;
- jongeren uit minderheden;
- minderjarigheid;
- jongerencultuur;
- vrede en ontwikkeling.

In samenspraak tussen de Nationale Werkgroep en de Interdepartementale Stuurgroep Jeugdbeleid (ISJ) is een nationaal programma van activiteiten ontwikkeld. De regering heeft voor dit programma maximaal f 3 mln. beschikbaar gesteld. Hiervan zal ongeveer de helft beschikbaar zijn voor de uitvoering van het actieplan van het PIJON, terwijl de andere helft beschikbaar is voor de bekostiging van afzonderlijke projecten die in de loop van het Jaar incidenteel zullen worden ingediend. De activiteiten uit het nationaal programma zullen door het PIJON verder geconcretiseerd worden. Nadere toetsing van de geconcretiseerde en begrote projecten zal plaatsvinden binnen de ISJ. Het is geenszins de bedoeling dat het departement of de ISJ bij voorbaat wijzigingen zouden willen aanbrengen in het activiteitenplan.

De projecten zullen evenwel worden getoetst aan een aantal criteria die ook door het PIJON worden onderschreven. De activiteiten moeten:

- gericht zijn op jongeren van 16 en 25 jaar;
- verband houden met één van de hiervoor vermelde prioriteitsvelden;
- gekenmerkt worden door een werkwijze 'door en voor jongeren';
- een voorbeeldfunctie vervullen of in ieder geval voorwaardenscheppend van aard zijn;
- bij voorkeur aansluiten bij bestaand beleid of bijdragen aan beleidsontwikkeling.

Ten einde het particulier initiatief en de andere overheden van deze mogelijkheid op de hoogte te brengen zal een dezer dagen ter zake een circulaire uitgaan.

Op zeer korte termijn zal ik de Kamer een meer uitgebreide notitie over de nadere concretisering van de projecten in het Jongerenjaar doen toekomen.

Mevrouw Lucassen vraagt naar mijn standpunt inzake het idee van de Nationale Werkgroep Jongerenjaar om de wenselijkheid van de instelling van een jeugdbudsmansman te onderzoeken.

Een jeugdbudsmansman met bevoegdheden wordt niet wenselijk geacht en wel om de volgende redenen:

- een nationale jeugdbudsmansman staat ver af van jongeren en zal in de praktijk door jongeren hoogsdrempelig worden ervaren;
- jongeren kunnen - als zij dit toch willen - zich nu reeds wenden tot de nationale ombudsmansman.

Jongeren zijn meer gebaat bij laagdrempelige voorzieningen zoals kindertelefoons, JAC's, de huisarts of de vertrouwensarts.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA) over randgroepjongeren.

Wat betreft de opmerkingen van de heer Worrell met betrekking tot het onvoldoende effect van het aanvullend beleid voor randgroepjongeren bij het ontbreken van algemeen beleid gericht op werk en zelfstandigwording verwijs ik naar de nota Jeugdbeleid.

Hierin wordt juist aan een algemeen beleid met betrekking tot de bestrijding van jeugdwerkloosheid expliciet aandacht geschonken (uitwerking Stichtingsakkoord, START-plan, BiZa-plan). De nota is daarom ook mede door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Kamer gepresenteerd.

Wat betreft randgroepjongeren onderschrijft de nota de noodzaak voor een meervoudige aanpak o.a. op het terrein van de hulpverlening, opvang, educatie en arbeid. Over concrete aanvullende maatregelen op het terrein van arbeid ten behoeve van specifieke categorieën zoals randgroepjongeren vindt overleg plaats met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Wat betreft de onduidelijkheid die de heer Dijkstal ervaart met het begrip randgroepjongeren verwijs ik eveneens naar de nota Jeugdbeleid, waarin het begrip op basis van ervaringen in experimenten nader

wordt toegespitst: het zijn jongeren van 14 tot 25 jaar die op meerdere terreinen van het maatschappelijk leven in een achterstandssituatie verkeren en die door bestaande voorzieningen niet of onvoldoende worden bereikt.

Vraag van de heer **Mik** (D'66) over de kinderopvang.

De heer Mik heeft na de UCV van de vorige week nog enkele woorden gewijd aan de kinderopvang.

Inmiddels heeft u een nota van wijziging bereikt, waarin voor het jaar 1985 15 miljoen aan de begroting van WVC wordt toegevoegd.

Bij de besteding van deze middelen zal ik naast de financiering van de experimenten voor de duur van één jaar ook aandacht geven aan het bevorderen van samenwerkingsprocessen op lokaal niveau, zoals door de D'66-fractie wordt bepleit.

Vraag van de heer **Lankhorst** (PPR) over kindertelefoons.

Met 200.000 gulden extra voor kindertelefoons kan het voortbestaan van de kindertelefoons worden gegarandeerd. In het kader van het zgn. aanvullend beleid jeugdhulpverlening kan vanaf 1986 nog een wat groter bedrag ter beschikking komen. Dit hangt echter mede af van provinciale en gemeentelijke adviezen ter zake.

Vraag van mevrouw **Cornelissen** (CDA) over de positie van de FIOM-tehuizen.

Mevrouw Cornelissen vreest dat de FIOM-tehuizen buiten de boot dreigen te vallen.

Ik mag aannemen dat zij doelt op de lopende discussie rond de positiebepaling van de FIOM-tehuizen ten opzichte van de onderscheiden beleidskaders.

Een en ander zal worden betrokken bij de behandeling van de rapporten IWRV/IWAPV, mede in het licht van de voorgenomen wetgeving. Hetzelfde geldt overigens voor de jeugtopvangvoorzieningen.

Vraag van mevrouw **Lucassen-Stautener** (VVD) over het tijdig toezenden van stukken aan de Centrale Raad van Beroep.

Mevrouw Lucassen stelt het tijdig opsturen van stukken door de Uitkeringsraad aan de Centrale Raad van Beroep aan de orde en vraagt of er geen sancties te bedenken zijn.

Ik ben van mening dat verbeteringen op dit punt gezocht moeten worden in

verbetering in de uitvoeringsprocedure. Ik acht het geen goede zaak om hiervoor sancties in te stellen.

De suggestie die mevrouw Lucassen in dit verband doet, namelijk dat de uitkering geacht wordt toegekend te worden, zou de zorgvuldigheid van besluitvorming die mijns inziens zozeer vereist is, juist waar het gaat om het toekennen van een uitkering, niet ten goede komen.

Vraag van **Mevrouw Lucassen-Stautener** (VVD) over openbaarheid van jurisprudentie.

Mevrouw Lucassen vraagt of ik de openbare beschikbaarheid van jurisprudentie op het terrein van de wetgeving voor oorlogsgetroffenen wil bevorderen.

Het antwoord is ja, op ambtelijk niveau wordt hierover overleg gevoerd. Het ICODO is daarbij betrokken.

Vraag van mevrouw **Lucassen-Stautener** (VVD) over professor Bastiaans.

Met betrekking tot de vraag van mevrouw Lucassen aangaande het vertrek van professor Bastiaans zal ik de Kamer binnenkort schriftelijk informeren.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA) over Herinneringscentrum Westerbork (indien met amendement akkoord wordt gegaan).

Ik sta sympathiek tegenover de strekking van het amendement nr. 30 van de heer Worrell en mevrouw Lucassen ten gunste van personeelsuitbreiding van het Herinneringscentrum Westerbork. In de dekking die in het amendement wordt voorgesteld kan ik mij echter niet vinden. Ik nodig de indieners dan ook uit een alternatieve dekking voor te stellen.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA) over de voorjaarsdiscussie over het sportbeleid.

De heer Worrell heeft gevraagd of ik bereid ben in het voorjaar met de Kamer over de voortgang van het sportbeleid te discussiëren.

Die bereidheid is er van mijn kant vanzelfsprekend. Het lijkt mij aangewezen dit te doen zodat in het voorjaar de Kamer in het bezit zal zijn van de Nota Sport en Minderheden en de Voortgangsnotitie over het sportbeleid voor gehandicapten. Ook zou de voortgang van de projecten 'Jeugdsport' en 'Sport Overdag' dan aan de orde kunnen komen.

Misschien zijn er tegen die tijd de eerste resultaten van de WVC/O en W-commissie 'Sport en Lichamelijke Opvoeding' bekend.

Vraag van mevrouw **Lucassen-Stautener** (VVD) en anderen over voetbalvandalisme.

De geachte afgevaardigden Lucasen, Schutte en Van der Vlies hebben nog eens gewezen op de verschillende aspecten van het voetbalvandalisme. Het beleid is gericht op een reeks van activiteiten om dit verschijnsel te beteugelen en om daarbij vooral tot een meer uniforme gedragslijn te komen.

Tegen deze achtergrond zal ik met de beleidspartner en de bewindslieden van Binnenlandse Zaken, Justitie en Verkeer en Waterstaat binnekort overleg voeren over het vraagstuk van de kosten die uit het vandalisme voortvloeien. Dit aspect van deze zaak werd door de heer Schutte nog eens met name genoemd. Over de uitkomsten van dit overleg zal ik – in aansluiting op de naar verwachting binnekort uit te brengen notitie 'Vervoerplicht' door de Minister van Verkeer en Waterstaat – de Kamer informeren.

De resolutie van de Raad van Europa inzake voetbalvandalisme, aan de orde gesteld door mevrouw Lucassen, zal ik in het bewindsliedenoverleg eveneens inbrengen.

Vraag van de heer **Beinema** (CDA) over gehandicaptensport.

De heer Beinema heeft opgemerkt dat de gehandicaptensport niet aan onze aandacht mag ontsnappen en stelde de vraag: 'Hoe gaat de staatssecretaris verder?' Ook de heer Van der Vlies vroeg ernaar. Conform de in oktober aan u overlegde planning van nota's verwacht ik medio maart 1985 een voortgangsnotitie sportbeoefening door gehandicapten te kunnen aanbieden. Deze rapportage die in hoofdzaak een beleids-evaluerend karakter zal hebben, zal onder meer ingaan op de resultaten van een onderzoek van het Instituut voor Toegepaste Sociologie naar de feitelijke en gewenste sportbeoefening door gehandicapten. Het integrale onderzoeksverslag zal nog voor het eind van dit jaar worden gepubliceerd.

Voorts verwacht ik in de notitie te kunnen ingaan op de binnenkort te publiceren resultaten van de werkgroep toegankelijkheid sportaccommodaties voor gehandicapten.

Ik ben gaarne bereid zodra de resultaten van beide onderzoeken beschikbaar zijn deze aan u te doen toekomen.

Vraag van de heren **Worrell** (PvdA) en **Schutte** (GPV) over betaald voetbal.

De heren Worrell en Schutte hebben gevraagd om de 1,2 mln. gulden voor het betaald voetbal eerst uit te keren nadat overeenstemming met de Kamer is bereikt over de te stellen voorwaarden.

Niet omdat zoals de heer Schutte sugereerde mijn opvattingen over het sportbeleid zo nu en dan enige (spel)variatie zou vertonen maar geheel conform de afspraak die in het overleg dat ik op 6 en 27 juni 1984 met de Kamer voerde is gemaakt zijn betrokken partijen overeengekomen de mogelijkheden na te gaan om alsnog tot een eventueel nieuw meerjarenplan (1985–1990) te geraken.

Als uitgangspunt heeft daarbij gegolden dat zonder blokkades vooraf in het overleg de beleidspunten 'eventuele afschaffing van het vergoedingssysteem, het vereveningsfonds, de democratisering en de produktverbetering' zouden worden besproken.

Zoals ik reeds in mijn brief van 16 november jl. aan de vaste Commissie heb aangegeven zal ik graag op korte termijn overleg voeren met de Kamer over het ontwikkelde nieuwe meerjarenplan. Het lijkt mij gewenst dit overleg te laten plaatsvinden nadat de Algemene Vergadering Betaald Voetbal op 26 november a.s. zich over de voorstellen heeft uitgesproken.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA) over bezuinigingen landelijke sportorganisaties.

De geachte afgevaardigde Worrell vroeg zich af of de korting op de sportorganisaties mij wellicht is opgedrongen.

Een van de vormen is het doorvoeren van een aantal kortingen op subsidies in het kader van de noodzakelijke terugdringen van het financieringsstekort waarvoor de regering heeft gekozen. Het is geen reden de sport, ook niet de georganiseerde sport, in een volstrekte uitzonderingspositie te plaatsen.

Deze beslissing legt naar mijn mening, gelet op de beperkte omvang van de bezuinigingen, geen onverantwoorde hypotheek op de uitvoering van de notitie 'Accenten Sportbeleid'.

Vraag van de heer **Van der Vlies** (SGP) over paracommercialisme.

De heer Van der Vlies heeft gevraagd naar de stand van zaken met betrekking tot het anders dan voor eigen gebruik exploiteren van sportkantines.

Zoals bekend is er in overleg tussen het bedrijfsschap Horeca en de georganiseerde sport (NSF) een modelovereenkomst ontwikkeld die beoogt om het hier in geding zijnde verschijnsel 'paracommercialisme' in te perken.

Het aantal sportbonden dat deze modelovereenkomst heeft ondertekend bedraagt inmiddels 15, omvattende het overgrote deel van de verenigingen die kantines exploiteren.

Bij een aanzienlijk aantal bonden is echter geen sprake van kantine-exploitatie. Ook zijn er bonden waarbinnen uitsluitend sprake is van een verpachte kantine-exploitatie door de verenigingen. In beide gevallen is ondertekening niet aan de orde.

De NSF heeft mij toegezegd de bonden die nog niet gereageerd hebben door middel van een afzonderlijk schrijven opnieuw te wijzen op de wenselijkheid en het belang van een spoedige ondertekening.

Vraag van de heren **Beinema** (CDA) en **Worrell** (PvdA) over de Cultuurnota/-notitie.

Met de geachte afgevaardigde de heer Beinema verheug ik mij op een discussie met de Kamer over het cultuurbeleid. Ik heb begrepen – ook de heer Worrell sprak in deze geest – dat met enige spanning wordt uitgezien naar de notitie Cultuurbeleid, die ik na het kerstreces aan de Kamer hoop aan te bieden.

Het is overigens niet mijn bedoeling met deze notitie alle aspecten van het cultuurbeleid in zijn volle breedte aan de orde te stellen. Daar zijn twee redenen voor.

Enerzijds zijn belangrijke onderdelen van het cultuurbeleid recent uitvoerig in bespreking geweest, of is een afzonderlijke discussie daarvoor voorzien (ik denk in dit verband bij voorbeeld aan de aangekondigde nota over het museumbeleid).

Anderzijds heb ik zoals u bekend zal zijn het Sociaal en Cultureel Planbureau verzocht een studie te verrichten naar de mogelijkheden en wenselijkheden van wetgeving op het terrein van de cultuur.

Tegen deze achtergrond wil ik de notitie vooral een praktisch karakter geven en nog niet de aandacht vragen voor fundamentele beschouwingen,

die ongetwijfeld bij een discussie over een cultuurwetgeving aan de orde zullen komen.

In de komende notitie wil ik vooral laten zien met welke intenties ik het beleid op het gebied van de cultuur denk vorm te geven, welke accenten ik daarin wil aanbrengen en hoe die accenten in de praktijk van het beleid gestalte krijgen en zullen krijgen. Het ligt voor de hand, gezien ook hetgeen bij de behandeling van de begroting 1984 naar voren is gebracht, bij die accenten aandacht te geven aan de samenhang in het cultuurbeleid, in het bijzonder wat betreft de relatie cultuur - media.

Voorts wil ik in die notitie ingaan op een versterking van de relatie tussen het culturele aanbod en de participatie. Mede gezien de recente beleidsontwikkeling met betrekking tot de podiumkunsten zal de verdeling van verantwoordelijkheden aan de orde komen. Ook zal ik aandacht besteden aan enige aspecten van meer instrumentele aard.

Met dit soort accenten wil ik komen tot een versterking, zo men wil een nadere profilering van het cultuurbeleid.

De beperkte opzet van de notitie is gelegen in het praktische karakter en het accentueren van een aantal mijns inziens belangrijke beleidsaspecten, niet echter in de beperking tot één deelsector van het beleid. De gekozen aanpak en overwegingen die ik daartoe heb aangegeven, leiden mij ertoe - en dit in antwoord aan de heer **Beinema** - de voorkeur te geven aan een notitie boven een nota cultuurbeleid.

Motie 46 van de heer **Beinema** (CDA) betreffende effecten uitruil podiumkunsten.

Met betrekking tot eventuele negatieve effecten voor de gemeenten en provincies, merk ik op dat door het amendement op de begroting van de fondsen, waarbij een verschuiving ten gunste van het gemeentefonds heeft plaatsgevonden, de herverdelingsnadelen aanmerkelijk zijn verminderd.

Zoals aan de Kamer bij brief van 15 oktober jl. reeds is medegedeeld, ziet het kabinet geen mogelijkheden om herverdelingspijn bij lagere overheden te compenseren.

Het staat lagere overheden uiteraard vrij om een beroep te doen op bestaande subsidieregelingen. Ik zeg u toe om subsidieverzoeken van lagere overheden die thans met herverdelingspijn worden geconfronteerd welwillend tegemoet te treden.

Uiteraard voor zover mogelijk binnen de bestaande beleidskaders en budgettaire grenzen.

Vraag van de heer **Dijkstal** (VVD) over de generale korting voor gemeenten in verband met uitruil podiumkunsten.

Zoals de Kamer bekend is, wordt op de generale korting voor de gemeenten in verband met de uitruil podiumkunsten, binnenkort teruggekomen in een mondeling overleg tussen Kamer en de staatssecretarissen van Binnenlandse Zaken en Financiën.

Vraag van de heer **Dijkstal** (VVD) over bestuursovereenkomsten met de grote steden inzake de podiumkunsten.

Binnenkort zal ik bestuurlijk overleg voeren met de grootste steden. Dit nadat ik heb moeten constateren, dat ambtelijk vooroverleg nog niet meteen tot een zekere afronding heeft kunnen leiden.

Van mijn kant zal ik dat overleg ingaan met het uitgangspunt dat Rijk en grootste steden met betrekking tot de podiumkunsten financieel en beheersmatig gezamenlijk verantwoordelijkheid dienen te dragen en dat deze verantwoordelijkheid bij voorkeur in bestuurlijke afspraken moet worden vastgelegd.

Ik wacht de voorstellen van de grote steden nu af.

Vraag van de heer **Dijkstal** (VVD) over kunstsporsoring.

Op dit moment wordt op het departement gewerkt aan een inventarisatie van ideeën en ervaringen op het gebied van de sponsoring in de culturele sector. Dit moet leiden tot een notitie waarin beleidsopvattingen worden geformuleerd over de rol van de overheid in deze.

Naar verwachting zal deze notitie in het voorjaar openbaar worden gemaakt.

Vraag van de heer **Dijkstal** (VVD) over Peat Marwick.

Ik heb het rapport naar de Raad voor de Kunst gezonden voor advies en daarnaast heb ik het op ruime schaal verspreid met het verzoek om reacties. Het is mijn bedoeling om na ontvangst van advies en commentaren verdere voorstellen te doen voor marktverruimende maatregelen.

Vraag van de heer **Dijkstal** (VVD) over wachtgelden toneel.

Zoals ik al eerder naar voren bracht in de UCV Toneelbestel, wacht ik de

uitspraak op de ingestelde AROB-beroepen af en zal alsdan naar bevind van zaken handelen. Wel heb ik, om snel klaarheid te brengen in deze zaak, gemeend af te moeten zien van een voorafgaande bezwaarschriftprocedure.

Vraag van de heren **Beinema** (CDA), **Lankhorst** (PPR), **Dijkstal** (VVD) en **Willems** (PSP) over kinder- en jeugdtheater.

Een aantal sprekers, de heren **Beinema**, **Lankhorst** en **Dijkstal** hebben het kinder- en jeugdtheater aan de orde gesteld.

In zijn algemeenheid kan worden vastgesteld, dat de eventuele belemmeringen voor de decentralisatie van het kinder- en jeugdtheater zijn verdwenen.

Het is u bekend dat door de amendering van de begroting van Binnenlandse Zaken de provincies extra financiële armslag hebben gekregen om o.a. vorm te kunnen geven aan de aan de provincies toebedeelde podiumkunsttaken, waaronder het kinder- en jeugdtheater. Terecht hebben enkele sprekers daarbij nog speciaal aandacht gevraagd voor de met subsidiestopzetting bedreigde Zuidhollandse theatergroep **Maccus**.

Ik heb mij dan ook voorgenomen mij spoedig met het Interprovinciaal Overleg voor Cultuur te verstaan of er oplossingen voor deze groep kunnen worden gevonden. Dit zou wijziging van vestigingsplaats van die groep kunnen inhouden.

Ten aanzien van Lijn 9, waarover de heer **Willems** sprak, moet ik meedelen dat ik uit de mij ter beschikking staande gegevens moet constateren dat er geen verband bestaat tussen de podiumkunstenoperatie en de subsidiestop vanwege de provincie Overijssel.

Vraag van de heer **Beinema** (CDA) over balletbegeleiding.

De heer **Beinema** constateert dat de orkestbegeleiding van balletvoorstellingen in het slop is geraakt. Ik wil niet ontkennen dat de problematiek lastig is, maar door de z.g. Commissie-Van Royen zijn voorstellen gedaan voor een oplossing. De Commissie-Sutherland, die het reorganisatieproces van het orkestbestel als Stuurgroep begeleidt, heeft zich op mijn verzoek over de aangedragen oplossingen gebogen. Ik heb begrepen dat deze Stuurgroep mij in de maand december 1984 over dit onderwerp haar reactie zal geven.

De heer **Lankhorst** is er benieuwd naar hoe ver de Commissie-Van Lier

is. Binnenkort zal ik de voorzitter van de commissie spreken, ten einde tot een meer toegespitste opdracht te komen, die aansluit bij de besluitvorming over de uitvoering van de Medianota. Waar de commissie zich zal buigen over de relatie tussen het landelijk muziekbestel en dat van de omroep, ligt het voor de hand dat ook over eventuele begeleiding van ballet door de omroeporkesten wordt geadviseerd.

Vragen van de heren **Beinema** (CDA) en **Lankhorst** (PPR) over de balletsalarissen.

Ik dank de heer Beinema voor zijn lovende woorden over het realiseren van een inderdaad volstrekt noodzakelijke verbetering van de dansersalarissen.

Tegelijkertijd vraag hij mijn aandacht voor de opvang en omscholing van balletdansers na hun betrekkelijk korte loopbaan. Ik ben daarover reeds in gesprek met de Directies van de verschillende gezelschappen en zal, zoals de heer Beinema suggereert, ook mijn collega van Sociale Zaken daarover aanspreken.

Wel wil ik hierbij opmerken dat ook dit deel van het arbeidsvoorwaardenpakket primair een zaak is van de sociale partners, zeker in het licht van de toekomstige nieuwe wetgeving op dat terrein.

Vragen van de heer **Schutte** (GPV) over teloorgaan van cultuuroed en toezicht archieven lagere overheden.

De heer Schutte is ongerust over het teloorgaan van ons cultuuroed. Ook ik ben mij van die dreiging bewust, reden waarom ik het initiatief heb genomen om tot een betere opzet van conservering- en restauratieactiviteiten te komen. De kern van die opzet is dat door een betere prioriteitsstelling en efficiënter gebruik van de mogelijkheden tot een optimale benutting van de capaciteit kan worden gekomen. In dat kader past uiteraard geen bezuiniging op deze activiteiten.

Ter zake van de archieven zij nog vermeld, dat het toezicht op de archieven van de lagere overheden ingevolge de artikelen 22 en 26 van de Archiefwet opgedragen is aan een provinciaal archiefinspecteur.

Vraag van de heer **Beinema** (CDA) over de Stopera.

Sprekend over de Stopera – ik hanteer liever de term Muziektheater – roept de heer Beinema het beeld van een kamelenneus op. Voor alle

duidelijkheid: de exploitatie van het theater zelf zal niet op de rijksbegorting voorkomen. Wel heb ik te maken met de exploitatie van de toekomstige vaste bespelers: de Nederlandse Operastichting en Het Nationale Ballet. Eén en andermaal is gezegd, en ik herhaal het nogmaals om de heer Beinema van althans die zorg te bevrijden, dat de bespeling van het Muziektheater geen negatieve financiële gevolgen kan, mag en zal hebben voor andere voorzieningen op het brede terrein van de kunsten, die mede van rijkssubsidies afhankelijk zijn.

Vraag van de heer **Beinema** (CDA) over het orkestenbestel.

De heer Beinema vraagt mijn aandacht voor het Frysk Orkest en het Noordhollands Philharmonisch Orkest in verband met door hen gesignaleerde problemen bij het vervullen van hun taken.

Ik zeg de heer Beinema die aandacht graag toe, maar zal mij daarbij toch moeten laten leiden door de afspraken die met de Tweede Kamer over het orkestenbestel zijn gemaakt. Ik neem aan dat ook de heer Beinema daar niet vanaf wil wijken.

Overigens vind ik dat de oplossing van die eventuele problemen niet uitsluitend een zaak van mij is.

Ik zie bij voorbeeld met genoeg de ontwikkelingen die zich in Groningen voordoen en die, beluister ik het goed, ook hun positieve consequenties voor Friesland kunnen hebben.

Zeer concreet vraagt de heer Beinema mij met woord en daad te bevestigen dat het USO in de interimperiode tot de totstandkoming van het nieuwe orkest niet in een ongunstiger positie komt dan het Amsterdams Philharmonisch Orkest en het Nederlands Kamerorkest.

Ik weet niet op welke mondelinge of schriftelijke uitspraken van mijn kant de heer Beinema de in zijn vraag besloten suggestie baseert. In ieder geval kan ik, op dit moment slechts de door de heer Beinema gevraagde bevestiging geven.

Vraag van de heer **Lankhorst** (PPR) over arbeidsplaatsenplan directie overleg dansgezelschappen.

Gevraagd naar mijn oordeel over het arbeidsplaatsenplan voor de danssector kan ik de heer Lankhorst antwoorden dat dit positief is en inmiddels belegd met middelen vanwege mijn departement.

In de financiële dekking van dit plan wordt evenwel ook rekening gehouden met andere bijdragen, zoals werkgelegenheids- en herbezettingsgelden.

Op deze onderdelen zijn de onderhandelingen nog niet afgerond, zodat nog onduidelijk is of het plan in volle omvang gerealiseerd kan worden.

Motie 47 van de heer **Beinema** (CDA) betreffende fotografie.

De motie van de heer Beinema met betrekking tot de fotografie ervaar ik als een ondersteuning van mijn eigen opvattingen. Ik zal dan ook met genoeg gevolg geven aan zijn verzoek binnen het aankoop- en opdrachtenbeleid meer mogelijkheden te scheppen voor deze sector. Voor wat betreft de opmerking van de heer Dijkstal over fotografie, verwijs ik naar mijn antwoord op de motie over dit onderwerp van de heer Beinema.

Vraag van de heer **Worrell** (PvdA) over vaste boekenprijs en beleidsnota letteren.

Het ongeduld dat de heer Worrell namens zijn fractie met betrekking tot een definitieve regeling van de vaste boekenprijs vertolkt, kan ik mij indenken.

De onzekerheid die thans heerst, en ik constateer dat met zorg, werkt desintegrerend in op het boekenvak.

Overtuigd van het essentiële belang van het boek als drager van de geestelijke identiteit, zowel nationaal als in Europees perspectief, heb ik in juni van dit jaar, in verband met de procedure voor het Hof der Europese Gemeenschappen te Luxemburg, als Minister van Cultuur mijn Franse collega Lang schriftelijk van mijn adhesie doen blijken.

De motie-Beinema c.s. is dus wat deze minister betreft, zeker niet aan dovenmansoren gericht. Hangende de thans lopende adviesprocedure ter zake van een nationale wettelijke regeling van de vaste boekenprijs geef ik er op procedurele gronden de voorkeur aan te verwijzen naar wat ik eerder reeds de Kamer – en met name in het overleg van 31 oktober 1984 – heb medegedeeld. Daarbij onderstreep ik dan nogmaals en uitdrukkelijk dat de Kamer en ik in hun taxering van het belang dat hier aan de orde is, niet van inzicht verschillen.

Een beleidsnota Letteren is in voorbereiding en komt naar verwachting in de loop van het voorjaar gereed.

Vraag van de heer **Beinema** (CDA) over vestigingsplaats architectuurmuseum.

De vestigingsplaats van het nieuw op te richten architectuurinstituut zal in de museumnota niet aan de orde komen.

Binnenkort – en naar ik hoop voor het einde van het jaar – zal ik na overleg met mijn ambtgenoot van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer mijn standpunt over de vestigingsplaats bepalen.

Vraag van mevrouw **Cornelissen** (CDA) over de monumentenzorg (oude Nederlandse zeilschepen).

In de vraag van mevrouw Cornelissen wordt een verband gelegd tussen de aanwijzing van gebieden tot beschermd stads- of dorpsgezicht en oude Nederlandse zeilschepen. Hoewel ik mij kan voorstellen, dat de aanwezigheid van 'oude' schepen in de havens en aan de kaden van 'oude' steden en dorpen aantrekkelijk is, komt het mij voor, dat tussen het aanwijzen van beschermde stads- en dorpsgezichten en die aanwezigheid van oude schepen niet een zodanig nauwe relatie bestaat, dat de Monumentenwet zou moeten worden gewijzigd om ook oude schepen onder de werking van die wet te plaatsen.

Al eerder heb ik mij in antwoorden op Kamervragen over dit onderwerp zeer terughoudend opgesteld ten aanzien van het vergroten van de rijksbemoediging op het terrein van de 'oude schepen'. Ik herhaal dat standpunt bij deze gelegenheid. Overigens heeft in de loop van de zomer nader overleg plaatsgevonden met vertegenwoordigers van de Federatie van Oud-Nederlandse Zeilschepen. Op basis van de conclusies uit dat overleg zal ik binnenkort een meer gedetailleerd standpunt innemen ten aanzien van deze problematiek.

Vraag van de heer **Beinema** (CDA) over technisch en juridisch kader lokale omroep via de ether.

In de kabelregeling van 26 juli 1984 is voornamelijk de lokale kabelomroep geregeld.

Momenteel wordt in verband met de Internationale Telecommunicatie Unie een plan opgesteld waarin ook een naar verwachting relatief groot aantal uitzendmogelijkheden voor de lokale etheromroep zal worden vastgelegd. De aldus door ons land te verkrijgen mogelijkheden zullen zo

spoedig mogelijk in overleg met NOZEMA en PTT worden benut voor het aangeven van een technisch kader met behulp waarvan de kleinschalige radio-omroep ook zonder gebruik van kabeltelevisienetten tot ontwikkeling kan komen.

Omdat in het streven naar decentralisatie de actieve bemoeienis met lokale (en regionale) omroep bij de gemeenten c.q. de provincies is gelegd, ook voor wat betreft de financiering, ligt het in de rede dat de overkoepelende landelijke organisatie voor lokale omroep – OLON – niet vanwege mijn departement wordt bekostigd. Wel heb ik de OLON verzocht het behoeftepatroon, zo mogelijk vergezeld van een tijdsplan voor de realisering, voor lokale omroep te willen aangeven.

Vraag van de heer **Dijkstal** (VVD) over heffing op beeld- en geluidsdragers. is in voorbereiding in overleg met het Departement van Justitie.

Gezien het complexe karakter van de auteursrechtelijke problematiek valt nog niet te zeggen, wanneer dit ontwerp aan de Kamer zal kunnen worden aangeboden.

Vraag van de heer **Lankhorst** (PPR) over Europese film.

De heer Lankhorst vraagt mij naar mijn standpunt met betrekking tot de Europese film, gezien in het licht van de vloed van geïmporteerde Amerikaanse films.

Ter versterking van een eigen Europese identiteit waarbij ook het boek een belangrijke rol kan spelen, acht ik stimulering van een eigen Europese film van groot belang. Dit eigen gezicht van Europa op filmgebied moet echter gedragen worden door de authentieke nationale filmproducties der lid-staten.

Voordat ik plannen zal steunen om bijvoorbeeld te komen tot een Europees filmfonds, wil ik terdege nagaan of dit niet tot bureaucratisering zal leiden en of dit, gezien de Europese wetgeving, de beschikbare Europese fondsen etc. niet ten koste zal gaan, of dreigt te gaan, van het nationale filmbeleid.

Vraag van de heer **Lankhorst** (PPR) over stimulerende maatregelen samenwerking cultuur/omroep.

Zoals u weet draait het in 1983 van start gegane Filmfonds op volle toeren.

Er vindt nu een evaluatie plaats van het samenwerkingsverband film en t.v.

Ik verwacht dat de betreffende evaluatie-werkgroep snel met een nieuw advies over de samenwerking zal komen.

Ambtelijk overleg aangaande een grotere toegankelijkheid van omroepmateriaal en een gecoördineerde conservering en archivering zal binnenkort plaatsvinden.

Omtrent de samenwerking toneel/t.v. zal binnenkort ook overleg worden gevoerd.

Dit zijn voorbeelden waarmee ik u wil aantonen, dat het mij ernst is met het treffen van stimulerende maatregelen.

Vraag van de heer **Lankhorst** (PPR) over film en mediabeleid en over cultuurministers EEG.

De discussie tussen de Europese cultuurministers (22 november a.s.) ten aanzien van intergouvernementele – danwel EEG-maatregelen ten behoeve van de Europese audiovisuele industrie is zeker een belangwekkende zaak.

Ik zelf denk hierbij vooral aan stimulering van de samenwerking tussen de omroep en de filmindustrie in Europa.

Met nadruk heb ik overigens het woord discussie gebruikt; er is nog veel overleg nodig.

Vraag van de heer **Leerling** (RPF) over realisatie mediaplannen binnen huidige kabinetsperiode.

Hoewel er uiteraard vele hindernissen zijn te nemen bij de effectivering van de door deze Kamer aanvaarde voorstellen, die ik in de vorm van de Medianota 1983 heb gepresenteerd, acht ik het nog steeds 'een haalbare kaart', dat de betreffende voorstellen tot wetswijziging u nog in de loop van dit parlementaire jaar worden aangeboden.

Vraag van de heer **Schutte** (GPV) over Hilversum V.

Naar aanleiding van het vonnis van de president van de Haagse Rechtbank, waarbij de radiozendtijdbeschikking 1984/1985 ten aanzien van de aan het Humanistisch Verbond toegewezen zendtijd, is ingetrokken, heb ik de NOS om medewerking verzocht bij de tenuitvoerlegging van dit vonnis. De reactie van de NOS is nog niet ontvangen.

Daar ik tegen het vonnis van de Haagse Rechtbank beroep heb aangetekend, kan ik in dit stadium niet vooruitlopen op de alsdan ontstane situatie. De uiteindelijke indeling van de zendtijd van met

name de kleine zendgemachtigden over de verschillende radiozenders is mede van het resultaat van dit beroep afhankelijk.

Vraag van de heer **Beinema** (CDA) over vervolgotitie internationale culturele betrekkingen.

Onlangs is het ambtelijk interdepartementale beraad rond dit onderwerp afgesloten.

Thans wordt, met betrekking tot de hieruit voortgekomen notitie, de instemming gezocht van de betrokken bewindslieden van BuiZa, O&W en WVC.

Ik verwacht dat de Kamer bedoelde notitie zeer binnenkort zal ontvangen.

Aanvullend schriftelijk antwoord van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur op vragen, gesteld bij de openbare behandeling in eerste termijn van hoofdstuk XVI van de rijksbegroting voor 1985, met uitzondering van het deel Volksgezondheid (18 600-XVI).

Door de heer Ernsting evenals door de heer Willems is gesproken over de uitputting van het BK-budget. In aanvulling op hetgeen ik in mijn brief van 21 november jl. (nr. BSG-U-003241) hierover meedeelde, wijs ik nog op het volgende.

Medio november zijn er nog 2 artikelonderdelen die nog een redelijk besteedbaar bedrag te zien geven, te weten f 1,3 mln. voor de individuele subsidies en f 0,4 mln. bestemd voor de marktverruiming. Gelet op het aantal subsidie-aanvragen dat in behandeling is, mag worden verwacht dat het totale budget tot besteding kan komen.

Bij de marktverruiming is het instrument rentesubsidiereregeling recent in werking getreden. De eerste geluiden van de uitvoerende instanties zijn zeer bemoedigend, zodat ook hier de verwachting gerechtvaardigd is, dat de hiervoor gereserveerde middelen ook daadwerkelijk tot besteding komen.

Dan is er door de heer Willems in het kader van de BKR gesproken over de besteding van de extra f 20 mln. Zijn daarbij geuite veronderstelling, dat bij mij onduidelijkheid bestaat over de vraag of dit bedrag ook daadwerkelijk aan de beeldende kunst ten goede is gekomen, moet op een misverstand berusten.

Ik ben er zelfs zeker van dat die twintig miljoen, additioneel aan de middelen die reeds eerder voor dat doel beschikbaar waren, aan de beeldende kunst en met name aan

beeldende kunstenaars ten goede zijn gekomen. Ik verwijs de heer Willems in dat verband naar de schriftelijke beantwoording van vraag 118, waaruit blijkt dat van de extra f 20 mln. een bedrag van f 12,6 mln. rechtstreeks van mijn departement bij de beeldend kunstenaars is terechtgekomen via de individuele subsidies, het aankoop- en het opdrachtenbeleid.

Ook de geldstroom van 7 mln. aan de provincies en de vier grootste gemeenten, onderdeel van de 20 mln., komt ten goede van de beeldende kunst en beeldend kunstenaars, aangezien ik voorwaarden dienaangaande heb gesteld en deze overheden daarmee hebben ingestemd.

Door de heer Ernsting is tot slot ook nog gesproken over het onderwerp vrouwen in de beeldende kunst. Op zijn vraag of er tussen mevrouw Kappeyne van de Coppello en ondergetekende overleg heeft plaatsgevonden over de Stichting Vrouwen in de Beeldende Kunst moet ik ontkennend antwoorden. Als echter de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de vragensteller heeft toegezegd hierover met mij in overleg te treden, dan neem ik zonder meer aan dat zij dat zeer binnenkort zal doen.

Bijlagen:

Opgave bezoekersaantallen rijksmuseum en -monumenten eerste en tweede kwartaal 1984

	1e kwartaal 1984	1e kwartaal 1983	2e kwartaal 1984	2e kwartaal 1983
Amsterdam, Rijksmuseum	181 222	129 714	370 861	300 840
Amsterdam, Rijksmuseum «Nederlands Scheepvaart Museum»	16 212	17 285	19 101	21 695
Amsterdam, Rijksmuseum «Vincent van Gogh»	61 963	59 686	135 323	127 382
Apeldoorn, Rijksmuseum Paleis Het Loo	10 342	11 837	71 127	55 832
Arnhem, Rijksmuseum voor Volkskunde «Het Nederlands Openlucht museum»	gesloten	gesloten	157 208	141 531
Breda, Volkenkundig Museum «Justinus van Nassau»	3 752	3 038	4 385	7 360
Delf, Rijksmuseum «Huis Lambert van Meerten»	3 423	3 785	6 720	4 099
Enkhuizen, Rijksmuseum «Zuiderzeemuseum»	4 665	4 628	39 695	40 144
Enschede, Rijksmuseum Twenthe	3 709	4 670	4 554	4 746
's-Gravenhage, Galerij Willem V	2 943	3 020	4 400	5 047
's-Gravenhage, Koninklijk Penningkabinet	464	664	341	535
's-Gravenhage, Mauritshuis	9 296	11 372	15 176	17 059
's-Gravenhage, Rijksmuseum Meermannno-Westreenianum	2 672	1 266	1 558	1 779
's-Gravenhage, Rijksmuseum H.W. Mesdag	1 227	1 176	1 379	1 618
Leiden, Museum Boerhaave	3 189	4 030	2 758	3 642
Leiden, Rijksmuseum van Natuurlijke Historie	—	—	—	—
Leiden, Rijksmuseum van Oudheden	21 918	24 955	18 628	16 915
Leiden, Rijksmuseum voor Volkenkunde	26 600	15 845	14 149	22 099
Nijmegen, Rijksmuseum G. M. Kam	2 965	2 011	4 656	4 043
Otterlo, Rijksmuseum Kröller-Müller	22 863	25 972	119 511	108 872
Utrecht, Rijksmuseum Het Catharijneconvent	10 991	10 495	12 308	10 898
Rijksdienst Kastelenbeheer	15 501	14 934	90 843	80 186
Totaal	405 917	350 383	1 044 681	976 322

	1e kw. 1984	1e kw. 1983	2e kw. 1984	2e kw. 1983
Brakel, Slot Loevestein 's-Gravenhage, Rijksmuseum de Gevangen- poort	gesloten	gesloten	29 988	26 911
Muiden, Rijksmuseum Muiderstot	4 457	4 390	10 602	535
Santpoort, Ruïne van Brederode	10 075	9 787	43 843	47 531
Voorhout, Ruïne van Teylingen	781	666	5 963	4 559
	188	91	458	338

MINISTERIE VAN ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

Aan de Voorzitter van de Tweede
Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 1a
's-Gravenhage

Onderbrenging uitvoering rijksregeling
basis-educatie.

Zoetermeer, 15 november 1984

Op 20 juli 1984 heeft de eerste ondergetekende, mede namens staatssecretaris drs. N. J. Ginjaar-Maas, staatssecretaris mr. A. Kappeyne van de Coppello en de tweede ondergetekende, de concept-rijksregeling basiseducatie volwassenen gepubliceerd. Inmiddels heeft een groot aantal organisaties zijn commentaar hierop uitgebracht. Het ligt in het voornemen van de betrokken bewindslieden de concept-regeling, na verwerking van het commentaar, te bespreken in de Tweede Kamer voordat de definitieve regeling wordt uitgevaardigd. Naar verwachting zal het nieuwe concept nog dit jaar de Kamer bereiken. Van onze kant wordt ernaar gestreefd de regeling op 1 augustus 1985 in werking te laten treden.

Wij zijn van mening – een mening die wordt gedeeld door de andere betrokken bewindslieden – dat de doelmatigheid van de uitvoering van voornoemde regeling ermee gediend is als de regeling vanuit één organisatorisch kader wordt uitgevoerd.

De verschillende beheerstaken op het terrein van de basiseducatie zijn thans verdeeld over hoofdzakelijk de ministeries van O & W en WVC. Gelet op de aard en omvang van de activiteiten ligt het voor de hand voor een geïntegreerde uitvoering te kiezen en daarbij een afweging te maken tussen departementen van O & W en WVC.

Voor beide keuzemogelijkheden zijn pro's en contra's aan te voeren. Wij meenden dan ook tot een zo volledig mogelijke en tevens objectieve afweging te moeten komen. Daarom hebben wij het advies gevraagd aan de voorzitter van de voormalige Commissie Hoofdstructuur Rijksdienst, de heer H. J. L. Vonhoff, die ook uit andere hoefde bekend is op dit terrein. De heer Vonhoff heeft zijn advies inmiddels aan ons aangeboden. In bijlage treft u dit aan.

Wij zien geen aanleiding om van de eindconclusies van dit advies af te wijken. Op grond hiervan zijn wij overeengekomen om de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de rijksregeling basiseducatie volwassenen voor zover deze op rijksniveau moet plaatsvinden, neer te leggen bij het departement van O & W. Gaarne zullen wij over dit voornemen met u van gedachten wisselen ter gelegenheid van de behandeling van de concept-regeling in de Tweede Kamer. Nadat de definitieve beslissingen over de inhoud en uitvoering van de regeling zijn genomen, zullen de secretarissen-generaal van beide departementen worden belast met de verdere uitwerking en uitvoering van de beslissingen, waarbij rekening wordt gehouden met de overige aanbevelingen van het advies.

Een afschrift van deze brief hebben wij naar de Bijzondere Commissies van Overleg van beide departementen gezonden.

De minister van
Onderwijs en Wetenschappen,
drs. W. J. Deetman

De minister van
Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur,
mr. drs. L. C. Brinkman

Groningen, 7 november 1984.

Excellentie,

Bijgesloten vind u het resultaat van mijn bevindingen over de vraag welk departement de beheersverantwoordelijkheid voor de basiseducatie op zich zou moeten nemen.

Vertrouwend dat ik u met de toezending van dit advies van dienst ben geweest,

Hoogachtend,
H. J. L. Vonhoff.

Aan
Zijne Excellentie De heer Mr. Drs.
L. C. Brinkman, Minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Cultuur
Steenvoordelaan 370,
2280 HK Rijswijk.

(Brief ook verzonden aan de minister van Onderwijs en Wetenschappen)

Naar aanleiding van uw verzoek om uitspraak te doen over de vraag welk departement belast moet worden met de beheerstaken die verbonden zijn aan de uitvoering van de rijksregeling basiseducatie volwassenen kom ik na kennisneming van de stukken en na ampele afweging tot de volgende beoordeling:

1. Het begrip basiseducatie is op zichzelf weinig gedefinieerd. Er is een grote hoeveelheid zeer verschillende activiteiten onder te rangschikken.

Sommige daarvan zijn zeer goed te vergelijken met vormen van min of meer geformaliseerd onderwijs, andere activiteiten doen sterk denken aan vormings- en ontwikkelingswerk.

2. Deze verscheidenheid van activiteiten hangt ten eerste samen met de groepen waarop men zich richt en de doelstellingen die men in bepaalde concrete situaties wil bereiken.

Grosso modo vallen die in twee hoofdcategoryën uiteen. Diegenen, die ooit zijn vastgelopen in het formele onderwijs en daardoor een blijvende achterstand hebben opgelopen en daarnaast zij, die nimmer hebben kunnen deelnemen aan een Nederlandse onderwijssituatie b.v. doordat zij uit andere gebieden naar Nederland zijn gekomen.

3. Naar organisatievormen noch naar gemotiveerdheid van deelnemers of beoogde onderwijsdoelen is daarmede zonder meer tot een departementale indeling te besluiten.

De keuze blijft wat dit betreft gemeten aan de inhoud van het begrip basiseducatie en gelet op de deelnemers een arbitraire. Ook in dit geval deelt het leven zich niet langs lijnen van departementale competenties.

4. Een keuze voor een bepaald departement is echter desondanks geboden. Het verdelen van beheerstaken over meer dan een departement is ongewenst.

De Staten-Generaal heeft die opvatting nog recentelijk impliciet bevestigd bij de aanvaarding van het Voorstel van Wet van de leden Van Kemenade, Worrell en Wallage houdende vaststelling van een wettelijk kader voor de volwasseneneducatie (kaderwet volwasseneneducatie).

In dit initiatiefontwerp wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen Onze minister belast met de coördinatie en Onze ministers die verantwoordelijkheid dragen voor het beleid t.a.v. een of meer activiteiten of voorzieningen op het terrein van de volwasseneneducatie.

5. Niet voorbij gegaan mag worden aan de keuze die door de Staten-Generaal is gedaan bij de aanvaarding van dit initiatiefvoorstel te weten een duidelijke voorkeur voor een min of meer geformaliseerde onderwijsstructuur. De discussies aan beide zijden van het Binnenhof hebben in dit opzicht verhelderend gewerkt en zijn in belangrijke mate bepalend geweest voor de uiteindelijke standpuntbepaling.

6. De beheerstaken die door de rijksoverheid moeten worden aangevat behelzen:

- a. Planning.
- b. Financieel beheer.
- c. Personeelsbeleid.
- d. Inspectie.
- e. Beleidsvoorbereiding c.q.-ontwikkeling.
- f. Subsidiering door provinciale ondersteuning.
- g. Overleg.

Met name t.a.v. de onder a t/m d genoemde beheerstaken lijkt aansluiting bij de organisatie van het onderwijsbestel voor de hand te liggen.

Educatieve voorzieningen zijn in dit land in een uitgebreid planningssysteem ondergebracht. Die onderwijsplanstructuur moge op zichzelf mede onderwerp van kritische beschouwing zijn, het lijkt op dit ogenblik niet gewenst op een bepaald beleidsonder-

deel een nieuw onafhankelijk planningssysteem in het leven te roepen. Willen planprocedures overzichtelijk en beheersbaar blijven dan is samenhang met een functionerend systeem voor de hand liggend. Aangezien planning en financiering nauw met elkaar zijn verbonden en het aannemelijk is dat voor het financieel beheer standaardprocedures kunnen worden gehanteerd, die al evenzeer gebruikelijk zijn op het departement van onderwijs en wetenschappen, is ook hier de keuze voor dat departement voor de hand liggend.

Dat voor de basiseducatie financiële procedures worden toegepast, die op het departement van WVC niet ongebruikelijk zijn doet daaraan niet af. Immers de overwegingen onder de punten 4 en 5 duiden er op dat de verwevenheid met het onderwijsbestel zal toenemen.

Met betrekking tot het personeelsbeleid lijkt het juist gezien het onder 5 vermelde aansluiting te zoeken bij min of meer bestaande structuren als VJV, Open School e.d.

Voorts is het aantrekkelijk om in dit verband ook te denken aan beroeps-onderwijs en sommige vormen van AVO.

Op die basis kan een personeelsbeleid worden ontwikkeld dat aansluit bij de positie van onderwijsgeevenden.

Op grond van zulke inhoudelijke, rechtspositonele en organisatorische redenen lijkt de vervulling van die beheerstak door het ministerie van onderwijs aannemelijk.

Gelet op die overweging en ook uit hoofde van de taken die door een inspectie op educatief terrein moeten worden verricht, lijkt die beheerstak het meest te passen binnen het raam van het ministerie van onderwijs.

Een dergelijke voorkeur kan niet worden geformuleerd voor de overige beheerstaken. Zo zijn bij overlegsituaties die voor de praktische uitwerking van basiseducatie noodzakelijk zijn, de traditioneel wat lossere structuren binnen het departement van WVC wat meer geëigend dan de strakkere regelingen die het departement van onderwijs hanteert.

7. Voor de uitvoering van beheerstaken lijken de argumenten met betrekking tot de planning, financieel beheer, personeelsbeleid en inspectie uiteindelijk doorslaggevend te moeten zijn voor welk departement men kiest. Alvorens die conclusie te kunnen trekken dienen echter nog een

aantal overwegingen in de beschouwingen te worden betrokken.

8. Bij het overbrengen van de beheerstaken naar een departement moeten middelen en mensen taakoverhevelingen volgen, anders ontstaan toch weer gescheiden administratieve eenheden met onderling onduidelijke competentieverschillen.

9. Ongetwijfeld zullen er randgroeperingen bestaan, die op enigerlei wijze opgevangen moeten worden alvorens zij de weg naar basiseducatie voorzieningen zullen kunnen vinden.

Die voorportaalfunctie blijft bij uitstek het terrein van het ministerie van WVC. Zulke werksoorten zouden echter niet meer als basiseducatie moeten worden aangeduid maar als vormings- en ontwikkelingswerk in enge zin.

Bij de overdracht van taken, mensen en middelen ware met die grensbepaling te rekenen.

10. Het overdragen van een beheersverantwoordelijkheid aan één departement noch een decentrale aanpak van de uitvoering ontslaan van de uitvoering om inhoudelijke educatie- en vormingsactiviteiten op elkaar af te stemmen. Daarover zal interdepartementaal overleg nodig blijven.

11. Het is uitermate gewenst de beslissing op zo kort mogelijke termijn te effectueren. Dit zowel gezien vanuit het oogpunt van de zaak zelf als ook voor het doorbreken van een praktijk dat veranderingen in de departementale competenties slechts in perioden van kabinetsformaties mogelijk zijn, waardoor dit soort organisatorische processen zich vaak onder te grote tijdsdruk moeten voltrekken.

12. Dit alles voert tenslotte tot de conclusie, dat het departement van Onderwijs en Wetenschappen belast zou moeten worden met de beheerstaken die verbonden zijn aan de uitvoering van de rijksregeling basiseducatie volwassenen.

H. J. L. Vonhoff.